SİNAN AKYÜZ

Solgun Karanfil

Yaşanmışlıkları kaybetmek mi daha zor,
yoksa hayalleri mi?

ALFA | ROMAN

Bu kitap gerçek bir hayat hikâyesinden
esinlenerek yazılmıştır...

Her tercih bir vazgeçiştir,
ama vazgeçilen hep alacaklı kalır!..

BİR İLKBAHAR GÜNÜ

Nisan 1941, Mitroviça

Nihayet bahar gelmişti. Bir haftaya kadar çiçeğe dururdu ağaçlar. Cennete dönerdi o zaman bahçeler. O sıkıntılı günlerde güzel şeyler düşünmeliydi ki güzel şeyler olsun. Artık çocuk değildi. Yaşadığı topraklarda daha on altısında evde kalmış muamelesi görürdü Müslüman Arnavut kızları. O da on altısına yeni basmıştı, aile geleneğine göre yakın bir zamanda da çarşafa girecekti... Böyle karamsarlığa kapıldığı bir sırada, biri ansızın koluna dokununca boş bulunup, "Hıı!" diye sıçradı.

"Aferdita! Korkuttum mu seni?"

"Yok... Sadece bir an boş bulundum," dedi hızla ağabeyine doğru dönerken ve sonra da dalıp gittiği düşüncelerden sıyrılıp onunla göz göze geldi.

Ağabeyi Arben heyecanlı bir şekilde etrafı kolaçan ettikten sonra eğilip kulağına, "Az önce yeni bir şey öğrendim. Adolf

Hitler önderliğindeki Naziler güzel vatanımızı işgale geliyormuş," diye fısıldadı.

Aferdita kendisinden dört yaş büyük ağabeyine endişeli gözlerle baktı.

"Ne diyorsun sen? Kimden duydun? Emin misin ağabey?"

"Eminim. Az önce Dinçer Ağabeyimi konuşurken duydum."

"Kiminle?"

"Polis teşkilatından arkadaşı Zlatan'la. Onu tanırsın sen de... Hani din üzerine tartışmıştık geçenlerde. Her neyse, dün gece Zlatan'ın kayınpederi General Miroslav'ın yaş günüymüş. Biraz fazlaca içmişler... Zlatan'la gevezelik ederken ağzından kaçırmış kayınpederi. Naziler şehri ele geçirirse, güya çok sayıda tutuklamalar olacakmış."

Arben cümlesini bitirir bitirmez ansızın telaşlı adımlarla yanından uzaklaşıverdi, Aferdita heykel gibi hareketsiz öylece kalmıştı. Kısa bir an sonra altında durduğu ağaca tutundu, sanırım kusacaktı. Sabah kahvaltıda yediği peynirin tadı geldi ağzına. Neyse ki etrafta kimsecikler yoktu da öğürdüğünü gören olmamıştı. Ama nedense hiçbir şey çıkmadı. Ter içinde kalmıştı. Sadece yere tükürebildi. Alnından akan teri sağ kolunun yenine sildi, sonra da kendini toparlayıp koşar adım eve yürüdü...

***

Aferdita aynanın önündeki tabureye oturmuş, beline kadar uzanan dalgalı saçları önünde, fırçalıyordu. Az sonra yorgun düşmüş kollarını dinlendirmek için durdu... Çok geçmeden saçlarını iki uzun örgü yaptı, örgüleri çaprazlama başının üzerinde toplayıp siyah tokalarla tutturdu.

Dolabından birkaç elbise, etek ve bluz çıkarıp yatağın üzerine serdi. Her birini uzun uzadıya inceledi. Ardından birkaç kez kokladı. Tekrar yatağa sererken birden ağlamaya başladı. Tam o sırada kapının önünden hafif ve kuru bir öksürük sesi geldi. Başını çevirip sesin geldiği yöne baktığında, "Demek buradasın," dedi annesi gözlerini kızından bir an olsun çekmeden.

Aferdita yanaklarını ıslatan gözyaşlarını çabucak sildikten sonra annesinin elinde tuttuğu şeye baktı. Annesi terzinin yeni diktiği çarşafı getirmişti. Çarşaf, yüpeçem ipekli şık filedendi.

Aferdita'nın birden yüzü tuhaflaştı. Bir şeyler söylemeye çalıştı, ama ne söylediği pek anlaşılmadı. Bunun üzerine annesi, "Aile geleneğimiz böyle kızım," dedi. "Ağlasan da, zırlasan da faydası yok."

Aferdita derin derin içini çekti.

"Ben," dedi, "çarşaf giymek istemiyorum. Yüzümü peçeyle kapatmak istemiyorum."

Annesi acı acı gülümsedi, sonra, "Müslüman Arnavut kızları çarşaf giymek zorunda," dedi tiz bir sesle. "Yüzünü ve saçını başka erkeklere göstermek günahtır."

Aferdita iliklerine kadar sarsıldı, ani bir öfke hissetti içinde.

"Yanılıyorsun anne," diye çıkıştı. "Her Arnavut kızı çarşaf giymez. Bunun böyle olmadığını biliyorsun sen de."

Fatmir yumruklarını sıkıp öfkeli bir şekilde baktı. Âdeta burnundan soluyordu.

"Yeter, sus!" diye çıkıştı. "Hıristiyan Arnavutlardan bahsedip durma bana. Bizler çok şükür Müslümanız."

Odada uzun bir sessizlik oldu. Aferdita'nın yüreğini bu sefer daha ağır bir sıkıntı kapladı, birdenbire hıçkırarak ağlamaya başladı.

"Anne," dedi hıçkırıklarının arasından. "Çarşaf giymek genç kızlığa veda etmektir. O zaman nerde kaldı benim gençliğim?"

Annesi Fatmir onu dinlemedi. Elini havaya kaldırdı, ardından kızının yüzüne bir kırbaç gibi indirdi. Bunu beklemeyen Aferdita şaşkın, donup kaldı. Sanki yüreği yaşadığı anın içinde kaybolmuş, hissizleşmişti. Birkaç saniye sonra kendini toparladı, çabucak dışarı koştu.

***

O mevsimde dağlar güzel mi güzeldi: Yeşil alanlar, coşkun nehirler, uçları ta göğe değen çamlar... Ve tam bir sessizlik... Kulak kabarttın mı, tatlı bir uğultu işitirdin. Bu uğultu ormanın şarkısıydı. Bilenler, böyle diyordu...

Aferdita o kışın nasıl geçtiğini anlamamış ve ilkbahar gelir gelmez damarlarındaki kan yine ılık ılık akmaya başlamıştı. Bir değil de sanki on kalp çarpıyordu uzun ince bedeninde.

O günü hâlâ dün gibi hatırlıyordu. Adolf Hitler, Polonya'yı 1 Eylül günü işgal ettiğinde henüz on dört yaşındaydı. O gün öteberi almak için çarşıya çıktığında, ağabeyinin arkadaşı Fikret bir bakkalın önünde yolunu kesmiş, "Benim küçük Aferdita'm ne kadar da büyümüş! Kocaman bir kız olmuş," demişti. Onun bu sözlerinden sonra ona karşı düşünceleri, hisleri o kadar değişmişti ki... Son iki yıldır eskiden olduğu gibi onun boynuna sarılamamış, yavaş yavaş durgunlaşmış, sanki yan yana görülmekten çekinir olmuştu...

Fikretlerin bahçesi bir park kadar büyüktü, hatta parktan daha da güzeldi. İki katlı evleri ahşaptandı ve cumbalıydı. Her odası farklı bir renkle döşenmiş gibiydi. Annesi Tica Tete evin bütün dantel perdelerini kendisi örmüş, sedirlere geçirdiği kadife örtüleri de kendisi dikmişti. Mahallenin neredeyse bütün

kadınları hemen her konuda onu örnek alıyordu. On parmağında on marifet vardı kadının...

Tica Tete iki oğlunu da iyi bir insan, iyi bir vatansever olarak yetiştirmişti. Ama ne yazık ki geçen sene büyük oğlu Şaban apandisitinin patlaması sonucu zehirlenmiş, birkaç saat sonra da ölmüştü. O günden sonra zavallı kadıncağızın biçare kocası her gün iki gözü iki çeşme ağlar olmuş, Tica Tete ise ayakta durmaya çalışmış, bütün ruhunu biricik oğlu Fikret'e adamıştı...

Aferdita o gün nefes nefese koşarak evden kaçmış, soluğu Tica Tete'nin bahçesinde almıştı. Yemyeşil otların üzerine yüzükoyun uzanmış ağlıyor, dalları yere kadar sarkan söğüt ağacı sanki onu gizlemek istermişçesine üzerini örtüyordu. Hemen yanı başındaki İbre Nehri şırıl şırıl akıyor, güneş ışınları akıp giden sularının üzerinde oynaşıyor, onları yaldızlıyor, mavi bir aleve dönüştürüyordu...

Aferdita hiç beklemediği bir anda kendisine doğru yaklaşan ayak sesiyle birden irkildi ve telaşla başını kaldırıp sesin geldiği tarafa bakmaya başladı. Gelenin Fikret olduğunu görünce, alelacele toparlanmaya çalıştı.

Fikret ansızın yere çömeldi, sırtüstü yanına uzandı. Birkaç dakika sessizce yattı öyle. Sanki zaman anlamını yitirmişti. Dakikalar saatlere dönüşmüştü...

Aferdita hayatının ona en büyük heyecanı ve mutluluğu veren anını yaşadığını düşünüyordu ki, "Çarşaf giyme, okuluna devam et," diye fısıldadı Fikret.

Aferdita dalıp gittiği düşten uyandı.

"Sen de böyle konuşarak," dedi duygu dolu bir sesle, "kemiklerimi saran etime ateş basıyorsun. Elimden hiçbir şeyin gelmemesi beni kahrediyor zaten..."

Fikret sustu.

"Sorun," diye konuşmasını sürdürdü ağlamaklı sesiyle Aferdita. "Çarşaf giymek değil. Ben okuyup öğretmen olmak istiyordum."

Fikret ne söyleyeceğini bilemedi. Metal sigara tabakasını çıkardı, sarı bakır rengi çakmağıyla yaktı. Dumanı dışarı salarken de, "Sen," dedi, "çok küçükken de öğretmen olmak istiyordun."

Aferdita'nın yeşil gözleri bir anda dalıp uzaklara gitti. Sonra, "Sen de biliyorsun," dedi. "Müslüman Arnavut olduğum için devlet bana eğitim bursu vermedi. Böyle zihniyetteki bir devlet beni okula çarşaflı, peçeli kabul eder mi sence?"

Fikret onun için çok üzüldü. Tıpkı eskisi gibi, ama bu sefer içinde acıma duygularıyla saçlarını okşadı bir süre, sessizce bekledi. Biraz dinlenmesini, kendine gelip soluklanmasını istiyordu. Fakat sonunda dayanamayıp, "İnşallah," dedi. "Ben üniversiteyi bitirip doktor çıkıncaya kadar sen de öğretmen okulunu bitirirsin. O güne dek aşkımızı dünyaya duyurmamıza gerek yok."

Aferdita duydukları karşısında az kalsın küçük dilini yutacaktı. Fikret'in bunu söylediğine inanamıyordu. Şaşkın ve heyecanlı bir sesle, "Aşkını," dedi, "bana iyi ki apaçık belli ettin bugün. Bunu çok uzun zamandan beri bekliyordum ben."

Fikret en sonunda duygularını itiraf edip rahatlamıştı. Başını hafifçe çevirdi, söğüt ağacının dalında yuva yapmış bir çift kumruyu gösterdi.

"İnşallah," dedi. "Şu kumrular gibi biz de mutlu bir yuva kurarız ilerde."

Aferdita öylesine heyecanlanmıştı ki... O anda sevinçten akıttığı gözyaşlarını elinin tersiyle silerken, gelecek hayalleri kurmaya başlamıştı bile...

İSKENDER BEY OTELİ

Sakin, serin bir ilkbahar sabahıydı. Sanki canlı olan her şey susmuş, üzerlerine çullanacak bir felakete kulak kabartmıştı. Güneş, bulutların ardına gizlenmiş, yeşil renk griye karışmıştı...

Şehrin anacaddesinde iki katlı İskender Bey Oteli vardı. Otelin giriş katında kıraathane ve lokanta, üst katında da kırk adet demir karyola konmuş odalar bulunuyordu. Arka bahçesindeyse faytona koşulan atlar...

O sabah Fikret'in babası Besim Bey, kırmızı yeleli kahverengi ata uzunca bir süre gözü yaşlı bir şekilde baktı. Biri ona ileride bir gün oğlu Şaban'ın daha gencecik bir yaşta öleceğini söylese, acı acı gülüp geçerdi herhâlde...

"Şu halimize bak Huysuz," dedi gözyaşlarını içine akıtarak. "Sevgili oğlum öte dünyaya göçüp gitti zamansız. Perişanım şimdi. Sen de benim gibi boynu bükük kaldın böyle."

Huysuz sanki söylenenleri anlamıştı. Hafiften kişnedi, yerinde birkaç kez dönüp durdu. O sırada Fikret bu manzarayı

kenardan üzgün gözlerle izlemiş, babasının az önceki sözleriyle savrulup uzaklara gitmiş, içi ezilmişti.

Fikret, ağabeyi Şaban'ın ölümünden sonra yaşadıklarını hatırlamayı ve o günlerden söz etmeyi hiç sevmezdi. Aylar geçmiş, babasının gözyaşları daha da çoğalmış, çaresizlik kara bir bulut gibi evlerinin üzerine çökmüştü. Bir zamanlar kahkahaların, neşeli konuşmaların yükseldiği evlerinden sadece hıçkırık seslerinin duyulduğu, annesinin ne yapacağını bilemeden yaralı kuşlar gibi çırpındığı, otellerini idare etmek için büyük bir gayret sarf ettikleri bir zaman diliminde yaşıyorlardı artık!..

Fikret az evvelki durumun daha fazla uzamaması için babasının yanına geldi. Kolunu onun boynuna doladı ve üzüntüsünü dağıtmak istermişçesine zorla gülümseyip, "Demek buradasın," dedi. "Ben de seni arıyordum."

Babası çabucak gözyaşlarını sildi.

"Hayrola oğlum, bir şey mi oldu?"

Fikret hâlâ gülümsemeye çalışıyordu.

"Yoo! Bir şey yok. Otele yeni müşteriler geldi. Sadece haber vermek istedim sana."

"Tamam, hemen geliyorum."

O anda seyislerden biri, en baştaki atın dizginlerini almak için ön tarafa doğru koşarken, "Baba," dedi Fikret. "Birkaç gün sonra Belgrad'a dönüyorum. Okulumu bir an önce bitirip doktor olmak istiyorum."

Besim Bey birden durgunlaştı, bakışlarını oğlunun yüzüne dikti. Sonra, "Bak oğlum!" dedi endişeli bir sesle. "Ortalıkta dolaşan bir söylenti var..."

Fikret hemen sözünü kesti.

"Ne söylentisi?"

"Güya Mihver Kuvvetleri, Yugoslavya'yı işgal edecekmiş."

Fikret acı acı güldü.

"Bu söylentileri ben de duydum. Ama her söylenene inanma."

"Böyle söylüyorsun da oğlum, belki de gerçekler senin düşündüğün gibi değildir. Unutma ki, kötü söylentilerin çoğunun aslı çıkar."

Fikret, babasının endişesini gidermek için, "Daha neler," dedi. "Burası Polonya değil. Sonra, Nazi Almanyası koskoca Sovyetler Birliğini karşısına almak istemez."

"Ya Hitler, 'Bu toprakları da benim için Almanlaştırın,' derse, o zaman ne yapacağız?"

Fikret düşünceli bir şekilde kafasını kaşıdıktan sonra, "Madem bu ülke vatanımızdır," dedi, "biz de savaşırız o hâlde. Hem Nazilere, hem de Tanrı'nın tüm Yahudi halkını Alman ırkına gübre olarak seçtiğini söyleyen Hitler yaltakçılarına karşı. Biliyorsun baba, ben komünist değilim. Fakat şunu bil ki, insanın faşitlerden nefret etmesi için mutlaka komünist olması gerekmiyor..."

***

Aferdita bir an hayal gördüğünü sandı. Karşısında, saçları bir hayli beyazlamış, dudakları da yüzü gibi iyice incelmiş, fakat iri ela gözleri ve keskin bakışları hâlâ bir şahini andıran Nazmiye Öğretmen duruyordu.

Aferdita karşısında duranın hayal değil de gerçek olduğuna inanmak için ellerini yaşlı kadına doğru uzattı. Nazmiye Öğretmen eski öğrencisinin ellerini avuçlarına aldı.

"Gel evladım, gel, otur yanıma," dedi cılız ve duygulu bir sesle.

Aferdita bir an bile düşünmeden, artık çok uzaklarda kalan mutluluğunun simgesi eski öğretmeninin boynuna sarıldı ve ansızın içinde biriktirdiği hıçkırıklarla sarsılarak ağlamaya başladı.

Nazmiye Öğretmen eski öğrencisini teskin etmeye çalışarak, "Güzel evladım," dedi sakin bir sesle. "Olmuşla ölmüşe çare yok. Şimdi topla kendini de anlat bakalım, ne oldu?"

Aferdita gözyaşlarını sildi, içini çekti. Deli gibi çarpan kalbinin sesini dudaklarının arasından dökülen sözcüklerle yatıştırmaya çalıştı.

"Ailem," dedi, "beni çarşafa soktu. Okul hayatım bitti."

Nazmiye Öğretmen duyduklarına inanamadı.

"Ne?" dedi, afallamıştı. "Böyle aptalca şey olur mu?"

Aferdita'nın o an içi parçalandı sanki. "Yer yarılsa da içine girsem," diye geçirdi içinden. Başı önüne düşmüştü. Kısa bir sessizlikten sonra utançla karışık bir çekingenlikle başını kaldırıp öğretmenine baktı.

"Hafız Babamın," dedi acı dolu bir sesle. "Huyu hâlâ eski gibi. Zaten o değişirse, dünya da değişirdi."

Nazmiye Öğretmen, babasına iyice sinir olmuştu.

"Ben bu yaşıma kadar," dedi kararlı bir ses tonuyla, "Arnavut halkının karanlıktan kurtulması için büyük mücadele verdim. Bu karanlık gidişattan kurtulmanın yolu eğitimdir. Yoksa bu karanlık günlerden asla kurtulamayız."

Aferdita'nın o anda alnından soğuk bir ter açıldı, içinde kabaran endişeyi ve umutsuzluğu iliklerine kadar hissetti.

"Ayrıca," dedi boğuk bir sesle. "Annem de okula gitmeme kar-

şı çıkıyor. Bir an önce evlenmemi istiyor. Ona göre koca evi bir kadının en son evi olurmuş. Ondan sonra anca mezarı olurmuş."

Bu son cümleyle Nazmiye Öğretmenin sinirden eli ayağı boşalmış, yüzü kıpkırmızı olmuştu.

"Yazık, çok yazık!" diye söylendi. "Oysaki hayat bir okuldan ibarettir. Eğitim her zaman düşmana karşı hazır bir silah gibidir. Eğitimsiz bir millet ya yok olur ya da bir başkasına köle..."

***

Aşağıda, nehir tarafındaki söğüt ağaçlarının arasından Elya'nın karaltısı göründü. Korkudan tir tir titriyor, gözlerinden sicim gibi yaşlar akıyordu.

Tica Tete dikkatlice baktı, ona doğru birkaç adım attı. Şimdi tahta çitin yanında karşı karşıya duruyorlardı. Tica Tete telaşlı bir sesle, "Hayrola?" dedi. "Neden ağlıyorsun? Bir şey mi oldu?"

Elya başını kaldırıp ıslak gözlerle baktı. Komşusu Tica Tete'nin yüzü, yüzüne yakındı. Onun sadakat, dostluk dolu, metanetli yüzüne, koyu renkli güzel gözlerine baktı. Kendisine karşı yönelen bu tatlı ve meraklı bakışlar karşısında dili çözülüp, "Duyduğuma göre," dedi, "can düşmanımız Naziler buraya geliyormuş. Hem de yanlarına başka devletlerin ordusunu alarak. Şayet buraya gelirlerse, bizi herhangi bir yerde diri diri yakacaklar. Söyle Tica Tete, ne fenalığımız var bizim bu ülkeye? Burada doğduk, burada büyüdük. Bize vatan bu topraklardır."

Onun erkek gibi gür, ama tatlı sesi Tica Tete'nin yüreğini sızlattı. Bir süre olduğu yerde hiç kıpırdamadan durdu. O anda hafif bir rüzgâr esti, yapraklar hışırdadı. Tica Tete, Nazi-

lerin Yahudileri tankların altında ezdiğini, kurşuna dizdiğini, diri diri fırınlarda yaktığını ve sayısız genci şehir ve köy meydanlarında astığını işitmişti... Sırtında soğuk soğuk ürpertiler duyduğu halde zoraki gülümsemeye çalıştı.

"Daha dur bakalım Elya," dedi. "Çıkmayan candan umut kesilmezmiş. Milletin ağzı torba değil ki büzesin. Ayrıca her söylenene de inanmamak lazım. Belki de boşu boşuna üzüyorsun kendini. Yarın ola hayrola."

Elya içini çekti, sustu. Sonra eğildi, yemyeşil otların üzerine düşmüş ince bir dalı aldı, düşünceli bir şekilde kırmaya başladı...

***

Artık batmak üzereydi güneş. Son ışık demetleri ağaçların tepelerini altın gibi parlatıyordu. Bu ılık havada, akşam rüzgârı böyle tatlı tatlı eserken, Tica Tete de bahçedeki kokulu kadife gülleri, akşamsefası çiçekleri ve kırmızı karanfilleri suluyordu. Birbirine karışmış çiçeklerin mis gibi kokularına ıslak toprağın kokusu eşlik ediyordu.

Aferdita o akşamüstü bakkala gitmek bahanesiyle evden çıkmış, Tica Tete'nin yanına gelmişti. Onu kuyudan tulumbayla su çekerken buldu. Az önce boşalan ibrikleri ve kovaları dolduruyordu.

"Şehirde dolaşan söylentilere göre," dedi Tica Tete, "karanlık ve korkunç günler bir anda gelip kapımızı çalacakmış. Gerçi her söylenene de inanmamak lazım ama... Ne bileyim, insan yine de tedirgin oluyor."

Aferdita şaşırmıştı.

"Siz," dedi. "Bunu kimden duydunuz?"

"Zavallı Elya'dan. O kadar korkmuştu ki, yüzü solan bir yaprak gibiydi. Korkudan neredeyse düşüp ölecekti."

Aferdita sustu, bu duruma çok üzüldü. Ondaki dalgınlığı fark eden Tica Tete, "Niçin öyle daldın kızım?" diye sordu.

"Hiç," diye cevap verdi Aferdita. "Hiç."

Tica Tete ısrarcı davrandı.

"Söyle, niye daldın?"

Aferdita onun ne denli ısrarcı olduğunu biliyordu. Daha fazla inatlaşmadı.

"Şey," dedi utana sıkıla. "İnsanlar savaşta ölüyor. Dünya kana boyanmış. Bense okula gidemeyeceğim için üzülüyorum."

Tica Tete'nin yüzü kederlendi. Onun hüzünlü yeşil gözlerine baktı, elini kumral saçları üzerinde şefkatle dolaştırdı.

"Sen iyi bir insansın. Kendini suçlama kızım. Ne yapalım? Devir cahil ve zalim devri! Oysa ne kadar güzel bir memleket burası. Fakat içindeki hayat, köle hayatı!"

Aferdita ağır ağır başını kaldırdığında, Tica Tete'nin müşfik bakışlarıyla karşılaştı, içi burkuldu.

"Neyse," dedi boğuk bir sesle Aferdita. "Kuyudan biraz daha su çeksek iyi olacak sanırım. Karanfilleri de sulamak lazım, yoksa solarlar."

Aferdita arkasını dönüp gideceği sırada, "Ooo! Kimler gelmiş," diye seslendi Fikret yanlarına doğru gelirken.

Aferdita utancından kulaklarına kadar kızardı. Tica Tete başını çevirip oğluna baktı. Fikret geniş omuzlu, açık kumral saçlı, pırıl pırıl mavi gözlü, yakışıklı bir delikanlıydı.

"Hoş geldin oğlum," dedi annesi. "Biz de çiçekleri suluyorduk."

Fikret o an annesini duymamış gibi biricik sevgilisine tatlı tatlı ve sevinçle baktı. Aferdita utancından başını yere eğdi, boş kovayı tutan parmakları yaşadığı heyecanın etkisiyle gevşedi, kova yanına düşüverdi.

Fikret onun titreyen yüreğini okşayan yumuşak ve tatlı bir sesle, "Özür dilerim," dedi, "galiba utandırdım seni."

Aferdita, "Ben annenle..." diye başladı konuşmasına, ama devam edemedi, başını tekrar önüne eğdi.

Tica Tete o an her şeyi anladı. İkisinin de başında kavak yellerinin estiğini görebiliyordu. Aslında canı, onların yanında kalmak, ne konuştuklarını dinlemek, olanı biteni fazlasıyla öğrenmek istiyordu, ama bunu yapmadı. Eğilip yerdeki kovayı aldı, yanlarından sessizce uzaklaştı. O günden sonra da bu konuyu bir daha hiç açmadı...

SAVAŞ

6 Nisan, Mitroviça

Dolunay gökyüzünü o kadar aydınlatmıştı ki, şafak sökecekmiş hissini uyandırıyordu. Dağlardan şehre doğru esen rüzgâr avludaki elma ağacının dallarını yavaş yavaş sallıyor, gölgesi odanın duvarlarına yansıyordu.

Aferdita o gece ne kadar uğraşsa da bir türlü uyuyamıyordu. İnce bedenini yatakta sürekli bir taraftan diğer tarafa döndürüp duruyordu. Bir ara yatağın içinde doğrulup oturdu. Ağırlaşmış başını ellerinin arasına alıp çaresizlik içinde öylece durdu.

O sırada bir faytonun yağsız tekerleği gibi gıcırdadı kapılardan biri. Ardından ayak sesleri duyuldu, çok geçmeden ev tekrar sessizliğe büründü. Aslında alışıktı bu sese. Babası her gece olduğu gibi gene tuvalete kalkmıştı.

Aferdita yataktan kalktı, hoş geceyi seyretmek için pencerenin önüne geldi. Usulca pencereyi açtı, ilkbahar kokularını

çekti içine. Sonra başını kaldırıp alaca aydınlıkta avluya baktı. Elma ağacının uzamış gölgeleri bir o yana bir bu yana zikzaklar çiziyordu. Mis gibi bahar kokusu etrafı sarmış, baş döndürüyordu. Yüzünü, boynunu, göğsünü sanki nazik bir el gibi okşuyordu ılık rüzgâr...

O gece samanyolu kocaman bir yay gibi asılı duruyordu şehrin üstünde, tıpkı bir yola benziyordu. Bir süre daha öyle sessizce durdu. Sonra yavaşça pencereyi kapatıp tül perdeyi çekti. Tam o anda müthiş bir gürültü koptu gökyüzünde.

O korkusuyla yerinden sıçradı. Bir kez daha kulaklarını sağır eden sesleri duyduğunda tir tir titremeye başladı. Tür perdeye öylesine sarıldı ki... Bu korku ona bir ömür boyu yeterdi.

Başını hafifçe kaldırdı, dehşet dolu gözlerle gökyüzüne baktı. Sanki ay tam ortadan ikiye yarılmıştı. Bu korkunç uğultunun arasında köpekleri Bozo'nun havlama sesini duydu. O an hemen kalkıp kaçmak istedi, ama bacakları tutmadı. Korkudan gözlerini kapattı, yüreği daralarak beklemeye koyuldu.

Gerçekten de gözlerini kapatmak ona iyi gelmişti. Uğultular gittikçe diniyor, ortalık sessizliğe bürünüyordu. Aferdita gözlerini açmaktan korkuyordu. Sanki gözlerini açarsa, kulağını sağır eden sesleri gene duyacaktı.

Cesaretini toplayıp gümbür gümbür çarpan bir kalple gözlerini açtı, uçakların gökyüzünde kayboldukları tarafa doğru uzun uzun baktı. Nihayet derin bir nefes alırken, "Acaba nereye gidiyorlardı?" dedi kendi kendine...

***

O sabah şehirdeki herkes yarı korku, yarı merak içinde sokaklara dökülmüştü. Fanilalı çocuklar, çakşırı sökük ihtiyar-

lar, kayısı çiçeği gibi bembeyaz olmuş yüzleriyle kadınlar... Hepsi de sokaklarda bir aşağı bir yukarı dolanıp duruyordu. İskender Bey Otelinin giriş katındaki kıraathane de erkeklerle dolup taşmış, herkes bir ağızdan konuşuyordu...

Hafız Nuri Efendi öfkeli bir sesle, "Zapt ettikleri yerlere doymadılar," dedi. "Toplarıyla, tüfekleriyle başkalarının topraklarını almaya gidiyorlar."

Kalabalığın arasındaki ihtiyarlardan biri konuşmaların ne hakkında olduğunu anlamamış gibi, "Hafız Efendi," dedi meraklı bir sesle. "Ne var, ne olmuş?"

"Ne olacak? Hitler bu gece bir yerlere saldırdı."

İhtiyar adam eskiden Almanlarla birlikte savaşmıştı. Onları övmekten geri durmayıp, "Almanlar," dedi, "disiplinli ve asker millettir. Ölürler, geri dönmezler. Karşı durulmaz onlara. Hiçbir ülke dayanamaz karşılarında."

Bu sözler üzerine içeriyi büyük bir sessizlik kapladı. Kimi kuşkuyla başını sallıyor, kimisi de dudağını ısırıp susuyordu... Hafız Nuri Efendi ihtiyar adamın sözleri karşısında bir an için şaşırdı, ama kendini çabucak toparladı.

"Almanlar mı? Sakın methetme onları. Savaş bir yerde koptu mu, bir bakmışsın bizi de sürüklemiştir içine."

Tam o sırada sokakta bir araba kornası çaldı acı acı. Herkes bir an susup kulak kabarttı. İskender Bey Otelinin önünde bir arabayla bir zırhlı araç durdu.

Askerlerden biri koşup arka kapıyı açtı. Arabadan General Miroslav indi. Yavaş adımlarla içeri doğru yürüdü, geniş omuzlarını kıpırdatmaksızın başını hafifçe sallayarak oradakileri selamladı.

İçerdekiler ayağa kalkıp onun selamını aldıktan sonra, "Hoş geldiniz Komutan Bey," dedi Hafız Nuri Efendi. "Buyurun."

Herkes yine yerlerine oturdu. O sırada general, Hafız Nuri Efendinin gözlerinde öylesine derin bir mana ve ince bir dikkat gördü ki, bakışlarını ondan alamadı, sanki yalnızca ona konuştu.

"Bu sabah saat beşi çeyrek geçe," dedi, "Alman bombardıman uçakları Belgrad'ı yerle bir etmiş. Uçakların attığı bombalar büyük bir yangına sebep olmuş. İlk belirlemelere göre, yaklaşık on yedi bin insan ölmüş, kent ise harabeye dönmüş..."

Hafız Nuri Efendi duyduklarına inanmak istemezcesine, "Peki şimdi ne olacak?" diye sordu.

General Miroslav cevap vermek yerine bir süre elindeki anahtarlıkla sinirli sinirli oynadı. Tam bir şeyler söylemek için ağzını açmıştı ki, kapı açıldı ve içeriye Fikret girdi. O telaşla General Miroslav'ı görmediğinden, "Almanya'nın öncülüğündeki Mihver Kuvvetlerine bağlı askerler," dedi panik dolu bir sesle. "Birkaç koldan ülkemize karşı saldırıya geçmişler..."

Ve böylece Balkanlarda dört yıl boyunca sürecek işgal, direniş, kardeş kavgası ve soykırım başlamıştı.

İŞGAL

Üç gün sonra...

O sabah yine çok büyük bir telaş içinde uyanmıştı şehirdekiler. Çok erken saatlerde bütün evlerin camları zangır zangır titremiş, yer zelzeleye uğramış gibi sallanmıştı.

Caddelerden büyük bir gürültüyle tanklar, askeri motosikletler ve kamyonlar geçiyor, art arda askerler yürüyordu.

Mitroviça neredeyse gerçek bir askeri karargâha dönüşmüştü. Şehrin dört bir yanından motor sesleri duyuluyordu. Başları miğferli, kemerleri bombalı, elleri otomotik tüfekli askerler tozlu elbiseleriyle etrafa korku saçarak sağa sola koşuşuyorlardı. Çocuklar yanlarına sokulmaya cesaret edemiyor, uzaktan korkuyla izliyorlardı onları. Büyükler ise işgalci askerlere gizli bir kin ve nefretle bakıyordu...

İskender Bey Otelinin bulunduğu caddeye her an, ardı ardına toza bulanmış motosikletler geliyordu. Bahar güneşinin altında nikelajlı kısımları ayna gibi parlıyordu. Ardından yine

ortalığı büyük bir gürültüye ve toza boğarak başka bir yöne doğru çekip gidiyorlardı...

Besim Bey bütün bu olup bitenler yüzünden bir ağaç gibi kuruyup kalmıştı. Askerlerin arkasından boş gözlerle bakarken, "Ben sana söylememiş miydim oğlum?" dedi titrek bir sesle. "Kötü söylentilerinin çoğunun aslı çıkar..."

Fikret'in yüreği sızlıyordu. O da her şeyin farkındaydı, her şeyi biliyordu. O an içinde fırtınalar kopuyordu... Şimdi duyulan korku, üç gün önce Belgrad'ı bombalamaya giden uçakların çıkardığı sesin verdiği dehşetten çok daha fazlaydı.

"Güç günler geldi çattı," diye konuşmasını sürdürdü babası. "Daha da güçleri önümüzde duruyor. İnsanlar her gün ölecek ya da erkenden yaşlanacaklar. Her şey yıkıldı artık."

Fikret birden irkildi. Sanki bir ateş dokunmuştu vücuduna.

"Bu kadar karamsar olma," dedi babasına cesaret vermeye çalışarak. "Gerekirse savaşırız."

Babası Besim Bey acı acı güldü.

"Senin için bunu söylemesi kolay oğlum. Onlara karşı neyle savaşacağız? Biz bir ordu değiliz. Almanlar karşısında yaşlı bir kadın gibiyiz. Fasulye tanesi atmakla kale yıkılır mı? Tank dediğin, kafayla delinir mi?"

Fikret'in bir an yüreği yerinden oynadı.

"Sen ne diyorsun baba? Öylece bir kenara çekilip seyirci mi kalacağız? Yumruk olmuş bir elin parmakları gibi, Hitlerci işgalcilere ezici ağır darbeyi indireceğiz inşallah."

Besim Beyin gözleri gölgelendi.

"Almanlar," dedi boğuk bir sesle. "Koca pençeli bir ayı gibidir. Onlara saldıranın kafası ezilir..."

Fikret ona hayret dolu bir bakış attı.

"Doğru söylüyorum oğlum," diyerek konuşmasını sürdürdü babası. "Yalan mı?"

Besim Bey yumuşak kalpli, merhametli biriydi. Üstelik çabucak yaşarırdı açık mavi gözleri.

"Aslında bu söylediklerin biraz doğru," diye cevap verdi Fikret. "Ama senin unuttuğun bir şey var. Biz Arnavutlar savaşçı ve dağlı bir milletiz."

Babasının yüzünde güzel, yaşlı bir insan gülümsemesi belirdi. Fikret bu şekilde gülmesine şaşırmıştı.

"Bana söyle, neden böyle gülümsedin baba?"

Besim Bey o anda gurur ile sevincin garip bir karışımı içinde cevap verdi:

"İnsanoğlu böyledir oğlum. Kendisine yaşama, savaşma umudu verilince daima gülümser."

Fikret de zoraki gülümsedi.

"Az önce söylediklerim doğru değil mi baba? Biz Arnavutlar ekmek alacağımız yerde barut alırız. Kartalın yuvasını koruduğu gibi vatanımızı da koruyacağız. Başımız eğik yaşamaktansa savaşarak ölmek daha iyidir."

Babası bu sefer ona biraz temkinli yaklaştı.

"Sen gençsin daha, hayatın başındasın. Önünde koca bir ömür var. Benimse ağacım gölge vermez. Bende alacak verecek kalmadı artık. Alacağımı aldım, vereceğimi verdim. Bundan böyle bir ayağım çukurda benim. Yalnız şu sözümü unutma!.. Ölü bir kurdun kuyruğunu kesmek kolaydır. Lakin gel gör ki Almanlar ölü bir kurt değil, en azından şimdilik..."

***

Fatmir yatağın üzerinde yan yana uyumakta olan iki minik bebeğe sevgi ve şefkatle bakıyordu. Dinçer'in oğlu Yeto'nun daha şimdiden tombul yüzünü gölgeleyen upuzun kirpikleri vardı. Gürbüz bir bebekti. Fatmir'in büyük kızı Hamdiye'nin oğlu Necmi ise solgun, ince yüzlü ve cılız bir çocuktu. Hayatın onlara neler getireceğinden habersiz bir şekilde yan yana uyuyorlardı. Acaba nasıl delikanlılar olacaklardı? Fatmir dört evlat, beş torun yetiştirdikten sonra biliyordu ki, şimdi gürbüz bir bebek olan Yeto kısa boylu, cılız Necmi ise iri yapılı olabilirdi ileride. Akıllı uslu zannettikleri haylaz çıkabilirdi. Ve analar babalar ne kadar yırtınırlarsa yırtınsınlar, kader kendi ağlarını örüyor, çocuk kendi bildiğini okuyordu. İnsanoğlu alınyazısının dışına çıkamıyordu...

Allah'tan bu zor günlerde Fatmir'i oyalayacak şu bebecikler vardı da, insanı en karamsar gününde bile gülücükleriyle neşeye boğuveriyorlardı. Onlarla oyalanırken günün nasıl geçtiğini anlamıyordu. Hamdiye de eksik olmasın, sık sık getiriyordu çocuklarını...

Bebeklerin yattığı taraftan kötü bir koku geldi burnuna. Fatmir, altına yapanın annesini çağırmak için tam uzanmış oğlanların kundaklarını kokluyordu ki, merdivenlerde birinin telaşlı ayak seslerini duydu. Gelen polis oğlundan başkası değildi. Dinçer'in göğsü körük gibi inip kalkıyordu.

"Bu ne hal oğlum?" diye sordu annesi şaşkınlıkla. "Neyin var?"

"Daha ilk günlerden iplik tutmuyor," dedi, "çürüdü anne. Ne yazık ki iyi günler gelmeyecek..."

Dinçer'in ansızın boğazı düğümlendi, daha fazla konuşamadı. Solgun yüzünde sanki belli belirsiz bir yağmur bulutu

vardı. Fatmir ürktü. Şaşkın bir ifadeyle bakıp, "Aaa!" dedi. "Ağlıyorsun sen... Anlat bana, ne oldu?"

Dinçer gözyaşlarını elinin tersiyle sildi.

"Naziler," dedi boğuk bir sesle. "Hain olmamı istiyor."

Annesi Fatmir bu cevap karşısında birden afalladı. Kıpırdamadan durdu, sadece dudaklarını oynatabildi.

"Kime karşı?"

"Şimdilik Yahudilere..."

Fatmir duydukları karşısında âdeta donup kalmıştı. Tıpkı uğursuz ve anlaşılmaz bir sır gibi bir çeşit uykuya dalmıştı. Sanki uyanışı olmayan bir uykudaymış gibi...

"Birkaç güne kadar," diye konuşmasını sürdürdü Dinçer. "Burada da Yahudi aleyhtarı yasalar çıkaracaklarmış. Hepsinin kaderi polislerin elinde olacak sanırım."

Fatmir dalıp gittiği düşüncelerden sıyrıldı. Ağzı bir karış açık, oğlunun yüzüne bakarken, "Allahım," dedi, "bu ne hal? Hitler bir milleti sala bindirip sele veriyor. Peki oğlum, bu deli adam biz Müslümanlara ne yapacak?"

Dinçer susuyordu. Dilini dişlerinin arasına almış, susuyordu... O bu dili koparıp Nazilerin suratına atar da, gene hiç kimseyi ele vermezdi...

KARANLIK GÜNLER

Hayat günden güne pahalılaşıyordu. Giyim, ayakkabı, gaz, tuz, et, yağ fiyatları epeyce yükselmiş, son günlerde halk arasında karaborsacılar türemişti.

Karanlık ve korkunç günlerdi... Yarın kimin başına ne gelecek kimse kestiremiyordu. Herkes olacak bir şeyi bekliyordu. Ama ne olacak, ne zaman olacak? Bunu bilen yoktu. Eskiden düzgün konuşamayanlar için, "Sanki çekirgeler dilini kemirmiş," derlerdi. Şimdi ise sanki çekirgeler herkesin dilinin ucunu kemirmişti...

O gün de belediye binasının eski tahta merdivenleri ve polis merkezinin çürümeye yüz tutmuş döşemeleri Nazi askerlerinin postalları altında gıcırdıyor, çökecekmiş gibi sallanıyordu. O sırada da binanın mahzeninden acı acı çığlıklar, inlemeler duyuluyordu...

Elya o öğleüstü bir şey almak bahanesiyle evden çıktı. Oysa aklında bambaşka bir düşünce vardı. Yolda giderken Nazile-

rin kendisini izleyip izlemediğine baktıktan sonra Fatmirlerin kapısından içeri daldı. Fatmir o sırada avludaydı. Birden onu karşısında görünce, "Hayrola?" dedi şaşkınlık içinde. "Bu telaş da neyin nesi?"

Elya'nın o kadar korkmuş bir hali vardı ki, yüzü sapsarıydı. Fatmir onu kolundan tuttu, kamelyanın altına getirip oturttu. Sonra kollarıyla onu öyle bir sarmaladı ki, bu hareketiyle sanki onlar için ne kadar üzüldüğünü, ne kadar çok endişelendiğini göstermek istiyordu.

Elya duygulanmıştı.

"Acaba," dedi sesi çatallaşarak, "oğlun Dinçer bizimle ilgili bir şey söyledi mi sana?"

Fatmir'in bu soru karşısında vücudundaki sarı ince tüyler onu ele verircesine dikleşti. Boğazı düğüm düğüm oldu.

"Şey... Şey," dedi kekeleyerek. "Geçen gün asla inanmak istemediğim bazı şeyler söyledi."

Birden hüzünlü bir bulut Elya'nın yüreğine çöktü.

"Ne söyledi?" diye titrek sesiyle fısıldadı.

Fatmir Yahudi komşusuna baktı, nedense yüzü kızardı. Bakışlarını ondan kaçırırken, "Güya," dedi, "Naziler burada da Yahudi aleyhtarı yasalar çıkaracakmış."

Demek yanlış duymamıştı, hepsi doğruydu. Elya yıkılmış, ölüm sessizliğine gömülmüştü. Sanki o bir dakika yüz sene uzunluğunda geçip gitti...

***

Güneşin tepeye doğru yükseldiği saatlerdi... Söğüt ağacının dallarında kuşlar ötüyor, İbre Nehri kendine özgü gürültüsüyle şırıl şırıl akıyordu.

Kıştan ilkbahara çok şey değişmişti. Aferdita çarşafa bürünmüş, sanki o andan itibaren yeni dış görünüşüyle birlikte içi de değişmişti. Eskiden üstüne başına çok düşkünken, şimdi giydiğine önem vermez olmuştu. Artık eskisi gibi aynanın önünde durup uzun uzun saçlarını fırçalamıyor, iki uzun örgü de yapmıyordu...

"Sence," dedi buğulu bir sesle. "Yaşanmışlıkları kaybetmek mi daha zor, yoksa hayalleri mi?"

O sırada Fikret söğüt ağacının altındaki halı gibi yemyeşil çimlerin üzerine sırtüstü uzanmış, bir taraftan ağacın dallarında oyalanan bülbülleri, yaprakların arasından mavi gökyüzündeki bulutları izliyor, nehrin şırıltısını ve uzakta vırak vırak sesleriyle birbirlerine bir şeyler anlatan kurbağaları dinliyordu...

Çok geçmeden yattığı yerden doğruldu. Aferdita'nın yüzündeki düşünceli ifadeyi görünce, "Anlamadım," dedi, "ne demek istiyorsun?"

"Sence," dedi Aferdita tekrar ciddi bir şekilde. "Yaşanmışlıkları kaybetmek mi daha zor, yoksa hayalleri mi?"

Fikret'in kafası karışmıştı.

"Şey," dedi. "Sanki yaşanmışlıkları kaybetmek daha mı zor ne? Yok yok! Galiba hayalleri kaybetmek en zoru... Offf! Ne bileyim ben? Kafam karıştı doğrusu. Böyle bir şeyi neden sordun?"

Aferdita içini çekti.

"Hiç, öylesine sordum."

Fikret onun feri sönmüş gözlerine baktı, eliyle başını okşarken, "Biliyorum," dedi, "hayatımızın tadı tuzu kaçtı."

Aferdita'nın yeşil gözleri dolu dolu oldu.

"Yüreğimdeki genç kız," dedi sesi çatallaşarak. "Hâlâ çocuk, ama suskun. Yarınlara taşmak istiyor, ama yarınların ne getireceğini bilmiyor."

Fikret'in o anda içi parçalandı. Onu teselli etmeye çalışarak, "Artık," dedi, "benim de gideceğim bir okul kalmadı. Bombardıman uçakları Belgrad'ı yerle bir ederken, üniversite binalarını da harabeye çevirmiş."

Aferdita usulca sokuldu yanına.

"Ne yazık ki," dedi, "hiçbirimiz için bir ümit görünmüyor. Bir anda yitirdiklerimizi bin yıl bile geri getirmeyecek gibi."

Fikret'in uzaklara dalıp giden gözlerini hüzün kapladı. O kadar hareketsizdi ki, göğsü inip kalkmasa ölmüş sanırdın. Aferdita elini yavaşça onun göğsüne koyarken, "Her gün," dedi içten bir sesle, "bir annenin kendi evladını düşündüğü gibi düşünüyorum seni."

Fikret'in bir an içini tuhaf bir duygu kapladı, cevap vermedi. Uzun kirpiklerinde en ufak bir kıpırtı dahi yoktu. Sadece sağ gözünden dökülen bir damla yaş, burnunun kenarından kayıp dudağına doğru süzülüverdi...

***

Ev yaklaşık bir aydan sonra dolup taşmıştı. Hamdiye, çocukları ve kocasıyla, Dinçer de yine aynı şekilde çocukları ve karısıyla baba ocağına misafirliğe gelmişti.

Fatmir misafirlerin ağırlanması için mutfaktan çıkmıyor, sürekli yemekler hazırlıyordu. Etli büryan, elbasan tava, çıtır arnavutböreği... O akşam Aferdita da bir dakika bile yerinde durmuyordu. O da keyifsiz bir halde limonatalar, çaylar ikram ediyordu...

Aferdita son birkaç hafta içinde tamı tamına üç kilo vermiş, yeşil gözleri solgun yüzünde büsbütün ortaya çıkmıştı.

"Anne," diye seslendi Hamdiye. "Neyi var bunun? İyice zayıflamış, hortlağa dönmüş bu kız."

Aferdita evde sürekli gözünün önündeydi. Annesi bugüne kadar kızının sadece giyim kuşamı gibi yüzeyde kalan sorunlarıyla ilgilenmiş, dertlerini ve sıkıntılarını hiç fark etmemişti.

"Ne bileyim ben," diye çıkıştı. "Ne derdi? Bizim derdimiz kendimize yetiyor. Ülkenin düştüğü durumu görmüyor musun? Gerçi ülke de kalmadı ya..."

Hamdiye o anda kız kardeşinin süzülmüş ve sararmış yüzüne baktı, vicdan azabından kahroldu.

"Güya," diye konuşmasını sürdürdü annesi. "Çarşaf giymek genç kızlığa veda etmekmiş. Bre, Müslüman kadının çarşafsız, peçesiz gezdiği nerede görülmüş? Bunun yaşıtları patır patır çocuk doğuruyor, bu ise mektebe gitmek istiyor."

Aferdita baştan aşağı yanıyor, tir tir titriyordu. Huysuz kısraklar gibi bir o ayağına, bir bu ayağına basıyordu. Döndü, annesine baktı.

"Eline kına yak. Okula gitmeyeceğim. Artık okumak istemiyorum. Aslında ben hiçbir şey yapmak istemiyorum."

Hamdiye, gözleriyle annesine üsteleme gibisinden bir işaret yaptı. Fatmir daha fazla çıngar çıkmasın diye sustu. Aferdita gözlerinin dolduğunu göstermemek için mutfak masasında duran çaydanlığı aldı, yüzünü çaydanlığın arkasına saklayarak avluya doğru gitti.

Hafız Nuri Efendi onu bir anda karşısında görünce, "Gel güzel kızım," dedi. "Çaylarımızı tazele."

Aferdita boşalan bardakları demli çayla doldurduğu sırada, "Şu bir gerçek ki baba," dedi Dinçer. "Biz Arnavutlar sert

ve geri kalmış bir milletiz. Daha bebekken kundağımıza tüfek koyarlar. O günden sonra bu tüfek, hayatlarımızın ayrılmaz bir parçası olur."

Hafız Nuri Efendi taze demlenmiş çayından bir yudum aldı, sonra bardağı masanın üzerindeki çay tabağına koydu.

"Elbette bu düşüncelerinde haklı olabilirsin," diye cevap verdi. "Ne de olsa herkesin bir şeylere tutunmaya ihtiyacı var. Tıpkı denizde boğulan biri gibi... Biz Arnavutlar da imanımıza ve tüfeğimize tutunmuş bir milletiz."

Arben birden gülmeye başladı.

"Çok haklısın baba. Tüfeksiz adam donsuz kadın gibidir."

Aferdita o sırada Arben'le göz göze geldi. Ağabeyinin yüzü utançtan kızardı. Aferdita onları baş başa bırakıp hızla oradan uzaklaşırken içinden kıs kıs gülüyordu.

Dinçer yanında oturan kardeşine ters ters baktı. Arben kırdığı potu anladı. "Hay senin dilini eşekarısı soksun," diye geçirdi içinden. Dinçer hemen konuyu değiştirdi.

"Bugün duyduğuma göre Yugoslavya ordusu Almanlara tamamen teslim olmuş. Kral II. Petar, Atina'ya kaçmak zorunda kalmış."

Hamdiye'nin kocası İsmet duydukları karşısında şaşkın ve heyecanlıydı.

"Yapma yahu! Koca ordu bu kadar erken mi teslim oldu?"

Hafız Nuri Efendi içini çekti, acı acı gülerken, "Damat oğlum," dedi, "Almanları Ali Paşanın topi bile sarsamaz."

İsmet cevap vermek yerine suskunluğa büründü, kara gözleri dolu dolu olmuştu.

"Gene duyduğuma göre," dedi Dinçer. "Yugoslavya ordusunun ayakta kalan bazı birlikleri bozgundan hemen sonra Al-

bay Mihailoviç'in önderliğinde birleşmiş, Çetnik çeteleri oluşturmuşlar."

Hafız Nuri Efendinin birden yüzü kül gibi oldu.

"Sırplar," dedi düşünceli bir sesle. "Koyun derisine saklanmış kurtlardır. Onlara inanmaya gelmez."

İsmet bu sözleri onaylarcasına başını sallarken, "Doğru söylersin babacığım," dedi. "Bir Sırp'la cennette bile yalnız kalma."

Hafız Nuri Efendi soğumuş çayından bir yudum içtikten sonra, "Anlaşılan," dedi, "keçi kurdu korkutmak istiyor."

Dinçer hemen araya girdi.

"Güya Almanlar bu bölgeyi İtalyanlara bırakacakmış. Ama demir madenlerinin çevresine kendi tümenlerini yerleştireceklermiş."

İsmet'in sinirleri bozulmuş, çakmak çakmak yanan gözlerinden ateş saçıyordu. Öfkeli bir sesle, "Ülkeyi işgal ettikleri yetmiyormuş gibi," dedi, "madenlerimizi de elimizden aldılar. Allah düşmanların canını alsın..."

Tam o sırada birden karanlık gökyüzünde müthiş bir gümbürtü koptu. Sanki bir tren hızla onlara yaklaşıyordu. Herkes korkudan titreyerek gökyüzüne baktı. Az sonra bu gürültü bütün göğe yayıldı. O sırada avluda oynayan çocuklardan biri, "Uçaklar!" diye bağırdı.

Biraz önde giden uçaklardan birinin altından fıçıya benzer bir şey koptu. Boşlukta birkaç kez döndükten sonra hızlıca aşağıya doğru düşmeye başladı. O anda herkes buz kesmişti. Aralarından kendini çabucak toparlayan Dinçer oldu ve, "Bombaaa!" diye avazı çıktığı kadar bağırdı. "Herkes yere yatsın..."

Çok kısa bir süre sonra gözleri kör eden bir parlaklık etrafı sarıverdi. Dakikalar sonra gökyüzüne dalga dalga yayılan uğultu sona erdi, yerini sıra dışı bir sessizliğe bıraktı. O anda etrafı kaplayan sükûnetin doğurduğu huzur ne yazık ki sahteydi...

ELMANIN KURDU İÇİNDE!

Sabah çoktan olmuş, gün ışığı gecenin karanlık yüzünü aydınlatmıştı. Bombardıman o akşam şehri harabeye çevirmişti. Dışarıda cankurtaran arabalarının acı acı korna sesleri, insan çığlıkları duyuluyordu...

Caddelere tuhaf biçimde yatan insan bedenleri dağılmıştı. Kaldırım kenarlarındaki oluklar üst üste yığılmış cesetlerle doluydu. Kilise ve cami avlularının ortasına yüzlerce ceset bırakılmıştı.

Köpek sürüleri cesetler arasında dolaşıyor, her birini koklayarak sahiplerini arıyorlardı. Hepsi çok üzgün görünüyordu. O kanlı yüzlere ya da katılaşmış ellere basmaktan çekiniyormuşçasına büyük bir dikkatle yaklaşıyorlardı...

Tomsonlarla silahlanmış askerlerin gözetiminde Yahudilerden ve Çingenelerden oluşturulan ekipler yolu açıyor, gidiş gelişi tıkamaması için cesetleri duvar diplerine taşıyorlardı. Cesetler, Alman ve İtalyan kamyonlarına doldurulup götürülüyordu.

Ölü bir çocuk İskender Bey Oteli yakınlarında, sırtı duvara dayalı, başı omzuna düşmüş bir şekilde öylece duruyordu...

Sokaklar insanlarla doluydu. Askerler kendi aralarında yüksek sesle ve neşeyle konuşurken, uzun saçları bukleli Çingene grupları cesetleri soyuyor; kaldırıyor, yuvarlıyor; gömleklerini, pantolonlarını ve iç çamaşırlarını çıkarıyorlardı. Ayakkabılarını çıkarmak için ölülerin ayaklarını karnına doğru itiyor, diğerleri de yağmaya katılmak için yardıma geliyordu...

O sabah Dinçer bu dehşet verici manzarayla karşılaşınca iliklerine kadar sarsıldı. Büyük bir öfke hissetti içinde. O anda vahşi bir kurt gibi Alman askerlerinin üzerine atlayıp onları parçalamak istedi. Ama öfkesini bastırmak zorundaydı, sakin bir sesle sordu:

"Şu cesetleri taşıyan Yahudileri kim ele verdi acaba?"

Zlatan zayıfça, düz saçlı biriydi.

"Doğrusu bilmiyorum," dedi boğuk bir sesle. "Yaşlılar, 'Can tatlıdır,' der. Onları ele veren her kimse, canını kurtarması gerekiyordu sanırım. Ne de olsa herkesin canı tatlı, kimse ölmek istemiyor."

Dinçer'in koyu kahverengi gözleri bahar güneşini yansıtan çiy damlaları gibi parladı.

"Desene," dedi düşünceli bir sesle. "Elmanın kurdu içinde saklıymış! İnsanların kaç para ettiği bu ufak işlerinden belli oluyor."

Zlatan'ın yüzü balbumu gibi sarardı.

"Çok haklısın, elmanın kurdu içinde! Ne de olsa en büyük alçaklık, en korkunç sessizlik şu dört harfte saklanmış: Hain!"

Dinçer onunla bir an göz göze geldi. Zlatan sağ elini kaldırıp çocukluk arkadaşının omzuna koyarken, "N'olursa olsun,"

dedi kararlı bir ses tonuyla, "ben bugün gidiyorum. Sen ne dersen de, ben gidiyorum. İşgalcilerin hizmetine girmeyeceğim asla. Burada yolun açık olsun senin..."

Dinçer şaşkın bir şekilde baktı arkadaşına. Yüzündeki kararlı ifadeyi görmüş olmalıydı ki, bir şey söylemedi.

***

Öğleüstüydü. Elya sırtını iskemleye dayamış, ağlamaktan kan çanağına dönmüş gözlerini kapamıştı. Perdeler yarı çekilmiş olduğu için oda loştu. İçi geçmek üzereyken cama vurulduğunu duydu.

Hemen gözlerini açtı. Bir elin pencerenin camına doğru uzandığını gördü. Birdenbire vücudunda şiddetli bir sarsıntı, bir titreme, bir bulantı hissetti. Alt çenesi titriyordu. Yerinden doğrulmaya çalıştığı sırada yer ayaklarının altından kayıyormuş gibi geldi.

"Kim o?" diye seslendi korku dolu bir sesle.

"Biziz," diye cevap verdi dışarıdan biri.

Elya parmaklarının ucuna basarak pencerenin önüne geldi, aralıktan dışarı baktı. Bahçedeki erik ağacının dibinde gölgeler duruyordu. Yüreği hızlı hızlı çarpmaya başladı. Çünkü bu gölgelerin kimlere ait olduğunu az çok tahmin edebiliyordu.

Sonra neredeyse soluk almadan pencereyi açtı. Bir kirpi gibi sert bıyıklı biri, "Seninle," dedi, "biraz konuşmamız lazım."

Elya acı dolu gözlerle karşısında duran adama baktı. Pembe yanaklı, gepegenç bir adamdı. Sert görünmeye çalışıyordu.

"Benimle ne konuşacaksın?" dedi gür sesiyle.

Birden erik ağacının dibindeki gölgeler hareketlendi.

"Şuna bak hele," dedi başka biri. "Nasıl da kabarıyor! Sizin Yahudi olduğunuza dair bir yerde gevezelik edecek olursak gerisini siz düşünün artık. Ne de olsa bugünlerde Alman köpekleri Yahudi avına çıkmış, yalan mı?"

Elya'nın bu sözler karşısında âdeta kanı çekildi, yüzü allak bullak oldu. Ağlamaklı bir sesle, "Siz de bu durumu bildiğiniz için," dedi, "ganimet avına çıkmışsınız, doğru mu?"

Adam pis pis sırıttı.

"Neyse... Bırakalım bunları da işimize bakalım. Kendine acımıyorsan, çocuklarına acı hiç olmazsa. Nazilerin eline geçerseniz, hepinizin boynunu armut sapı gibi koparacaklar. Şimdi, evde değerli neyin varsa getir bize."

Elya irkildi. Sanki sırtında karıncalar geziniyormuş gibiydi. Dışarıdakilerin ne kadar korkunç ve vicdansız olduklarını anlamıştı. Ayrıca kendisini hiç bu kadar çaresiz hissetmemişti. Alnından akan teri kolunun yenine sildi, başını eğip bir çocuk gibi ağlamaya başladı...

***

O öğleden sonra iki küçük masadan birine oturmuş, yıllardır sahibi olduğu otele bir yabancı gözüyle bakarken, bugüne kadar hiç fark etmediği bazı şeyler olduğunu görüp şaşırdı Besim Bey.

Merdiven boşluğundan sarkan avizenin üç kristali eksikti. Avizenin tam altında duran kahverengi masanın sol köşesindeki mermer boydan boya çatlamıştı...

Babadan kalma otelin yıllar içinde birikmiş hüznü yağmur gibi yağıyordu Besim Beyin üzerine, bir anda dalıp gittiği yerde belli belirsiz bir noktaya bakarken.

Derken ansızın kapı açıldı, Fikret öfkeli bir şekilde içeri girdi. Babasının yanına doğru gelirken, "Allah'tan," diye söylendi, "karanlık en alçak insanı da, en yüz kızartıcı suçları da örtüyor. Yoksa bu hayat çekilmez olurdu. Hele savaş zamanı."

Besim Bey daldığı düşüncelerden sıyrıldı.

"Neyin var oğlum? Neden böyle öfkelisin?"

Fikret içini çekti.

"Çingeneler sokaktaki cesetleri soyuyor baba. Ben hayatımda bundan daha korkunç bir manzara görmedim."

Besim Beyin gene morali bozuldu, durgunlaştı.

"Savaş," dedi, "öylesine vahşi, öylesine kanlı, öylesine korkunç bir şeydir ki, insanoğlu da onunla birlikte vahşileşiyor. Ateşe girmeyen, ateşin ne kadar yaktığını bilemez oğlum. Hayat ile ölüm arasındaki bu saklambaç oyunu daha ne kadar sürecek, bunu da yaşayıp göreceğiz. Tabii o güne kadar sağ kalabilirsek."

Fikret kaşlarını çatıp bir süre düşündü, sonra, "Bu halkın artık mücadele etmesi gerekiyor," dedi bir çırpıda. "Ne yazık ki büyük dava büyük kurbanlar ister. Ve belki de bir sürü insan ölecek."

Babası acı acı güldü.

"Dün akşamki saldırı yüzünden şehir harabeye döndü. Bombardımandan sonra bu otelin ayakta kalması bile bir mucize aslında..."

Fikret sözünü kesti.

"Halkımız şanlı bir halktır. Bizi şimdiye kadar kimler çiğnemedi ki!.. Önce başka başka halklar, şimdi de faşistler. Arnavut halkı çok sabırlıdır. Kendi haline acır, çocuklarını ve yuvasını

düşünür. Ama bir gün elini şöyle bir savurdu mu, gözü ne ev ne de çocuk görür."

"İyi de oğlum," dedi babası. "Sırp isyancılar daha dün altı Alman askerini öldürdü diye koskoca şehri başımıza yıktılar. Allah esirgesin, sonra sana da bir zarar gelirse, ben ne yaparım?"

Bu sözler bir kurşun gibi saplanmıştı yüreğine. Hüzün dolu gözleriyle babasına bakarken, "O takdirde," dedi buğulu bir sesle, "bir gün benim de anıtımı dikerler."

Besim Beyin bir an tüyleri diken diken oldu, gözleri doldu.

"Unutma," dedi titrek bir sesle. "Savaştan sonra herkes kahraman olur."

Fikret'i bir düşünce sardı.

"Peki," dedi, "bir fare gibi kavanozun arkasına mı sığınacağız? Özgürlüğe giden yol nereden geçiyor?.."

Besim Bey işittiği bu sözlerden dolayı bir baba olarak kahroldu, yüzü bir kızarıp bir soluyordu.

"Asla," diye konuşmasını sürdürdü Fikret, "Hitler'in tarafını tutan Arnavut faşistlerden biri olmayacağım. Arnavut halkı kendi özgürlüğüne kavuşana kadar mücadeleye devam edeceğim. Bu büyük dava için gerekirse hayatımı feda etmeye hazırım."

Oğlunun bu sözleri babasının yüzüne kamçı gibi inmişti. Şimdi ne yapmalıydı? Onu bu fikirlerden nasıl vazgeçirmeliydi?..

KAVİDİR İNSAN CANI

Önce sağanak şeklinde bir yağmur boşandı kara bulutlardan. Hemen sonrasında bu damlalar buz tanelerine dönüşüverdi. Artık dolu yağıyordu... Oysa o günlerde ekinler diz boyu olmuş, başak salmışlardı.

Fatmir çabucak dua etti. O telaşla mutfağa gidip ocaktan sacayağını aldı, avluya fırlatıp atarken, "Sen koru Yarabbi," dedi.

Hafız Nuri Efendi de gördüğü manzara karşısında âdeta kahrolmuştu. Derin derin bir ah çekip, "Görünen o ki," dedi, "tarladan umduğumuz ekmeği de kaybettik. Bütün emeklerimiz boşa gitti, ekinler mahvoldu."

Bu sözleri öyle içten, dokunaklı bir şekilde söylemişti ki, bir matem havası çöküverdi odaya. Karısı Fatmir gözyaşlarını başörtüsüne sildi, sacayağına vuran dolunun tın tın öten sesini dinledi.

Aferdita o anda hem onlara acıyor, hem de bir taraftan annesinin az önce yaptığı şeyin ne anlama geldiğini merak ediyordu. Merakına yenildi, daha fazla dayanamayıp sordu:

"Sacayağını niye attın avluya?"

Aferdita bu soruyla onun damarına bastı sanki. Annesi bir anda deliye döndü, birden bağırmaya başladı:

"Din, iman yok sizde. Onun için de afetler, felaketler eksik olmuyor başımızdan. Dolu da yağacak, taş da..."

Aferdita neye uğradığını şaşırdı, annesinin karşısında donup kaldı. Kız kardeşinin bu şaşkınlığını gören Arben hemen araya girdi.

"Felaketler Allah'tan değil," dedi, "Hitler'den geliyor anne. Mahsulü biçtiğimizde, Allah'ın emriyle değil, Hitler'in emriyle alacaklardı elimizden. Bu kadar askeri aç mı koyacaklardı? En azından şimdi onlar da aç kalacak."

Arben uzun boylu, iri ve fırça bıyıklı bir gençti. Fatmir oğluna ters ters baktı.

"Allah her şeye kadirdir. Hitler'e de gücü yeter. Her dilediği olur."

Arben acı acı güldü.

"Bundan hiç şüphem yok, fakat bizim gücümüz Hitler'e yetmiyor. Sorun da bu ya! Onu yıkmaya kimin gücü yetecek acaba?.."

Oğlunun bu sözlerine alındı, kaşları çatıldı.

"Güçlü devletler," diye konuşmasını sürdürdü Arben, "aç kurt gibidir. Gözleri daima başkalarının ağılındadır. Bizleri hep koyun sürüsü olarak görürler. Şayet bunlara sopayı göstermezsek, kemiğimize kadar kemirirler."

Söylediği bu sözler annesini pek etkilememiş gibiydi. Sanki alaycı bir gülümseme vardı yüzünde.

"Yoksa siz," dedi. "Nazilerin uçaklarını, tanklarını sopayla mı kovalayacaksınız? Desene kedi kuyruğunu değil, kuyruk kediyi kovalayacak."

Arben fena halde içerledi annesine.

"Bir gün," diye çıkıştı, "Nazilerin çil yavrusu gibi sağa sola kaçıştıklarını da göreceğiz hep beraber. Bu sözümü de unutma sakın."

Fatmir bir elini havada sallayıp, "Sen de," dedi alaycı bir ses tonuyla, "şu sözümü unutma: Eşeğin cinsel organından köfte olmaz!"

Arben ona şaşkınlıkla baktı. Ne de olsa böyle bir cevap beklemiyordu. Annesinin bu sözlerine karşı duyduğu hoşnutsuzluk ela gözlerinde açıkça görülüyordu. O sırada babası Hafız Nuri Efendi mesleğinin getirdiği büyük bir nezaketle, "Lütfen," dedi, "böyle konuşmayalım. Boş laflarımız karın doyurmadığı gibi, dilimizle açtığımız yaraları tamirde de kifayetsiz kalır. Ezcümle, ağzımızdan çıkanı kulağımız duymadığında çok ayıp ederiz, pişmanlıklar yaşarız."

Odayı derin bir sessizlik kapladı. Bir süre sonra Hafız Nuri Efendi başını çevirip Aferdita'ya baktı.

"Güzel kızım," dedi. "Bu çok eski bir inanıştır. Dolunun dinmesi için avluya sacayağı atılır. Allah halimizi görsün, bize acısın diye."

O sırada ceviz büyüklüğündeki buz taneleri yere daha sert vurmaya başladı. Sacayağı tın tın ötüyor, sanki biri avludaki sacayağının üzerine avuç dolusu çakıl taşı atıyordu...

***

O gün yarım saat boyunca yağmur öyle bir indirdi ki, her tarlanın başında ekin sahipleri ağlayıp sızlıyordu.

"Doluyu gördün mü sen de?" diye sordu çiftçilerden biri çaresizlik içinde.

Fatmir'in vücudundan sular seller gibi ter boşanıyordu. Çiftçiye feri sönmüş gözleriyle baktı.

"Görmeyen var mı bu Allah'ın gazabını? Tüm ekinler mahvolmuş. Artık bir işe yaramaz."

Çiftçi içini çekti.

"Bence," dedi, "aramızda günahkâr biri var. Felaket bu yüzden başımıza geldi."

O sırada başka bir çiftçi tarlasının başında canı yanmış gibi dolaşıyor, ellerini bazen çakşırının cebine sokuyor, bazen de arkasında kavuşturuyor, sessizce ah vah ediyordu. Sanki her acıya kendi katlanır, her kederi kendi bilir, kendi çeker gibi bir hali vardı. Onun bu vaziyetini gören Hafız Nuri Efendi, "Yeter artık," dedi. "Cenab-ı Hak'tan gelene razı olursak, O da bizden razı olur. Başımıza gelen şeyi Cenab-ı Hak'tan bil efendi. Ayrıca kavidir insan canı, çok şeylere dayanır."

Çiftçi feri sönmüş gözlerini bir an olsun küçük tarlasından ayırmadan, titreyen elleriyle sigarasını sarıp yaktı. Dumanı dışarı salarken de, "Hafız Efendi," dedi üzgün bir sesle. "Naziler evimi başıma yıktı, ocağımı söndürdü. Şimdi de tarlaya ektiğim gitti elimden. Vay başıma... Vay başıma..."

Çiftçinin boğazı düğümlenmiş, biriken gözyaşları yüzünden yarım kalmıştı cümlesi. Hafız Efendi yanıt vermedi, uzun bir sessizlik oldu aralarında...

***

Akşam karanlığı şehrin üstüne yavaş yavaş çöktü. Güneyden esen rüzgâr kara bulutları hızla sürüklüyor, sokaklar ıssız ve insansızmış gibi görünüyordu. Sanki bütün evler, bahçeler de insansızdı.

Arben bir müddet cevap vermedi. Şaşkın şaşkın yanan mumun alevine baktı, erimiş mum parçalarını koparark parmakları arasında sıkıştırıp ezdi. Sonrasında sessizliği bozan Fikret oldu.

"Eee?" dedi. "Bu fikrime sen ne dersin?"

Kafası iyice karışmıştı Arben'in. Başını çevirdiğinde onun heyecandan parlayan mavi gözleriyle karşılaşınca, "Bence de," dedi, "özgürlüğün kökleri kandadır. En nihayetinde taş da ısındığında patlar. Fakat beni en çok korkutan şey..."

Fikret hemen lafını kesti.

"Söyle, çekinme. Açık konuş. Ölmekten mi korkuyorsun sen de?"

Arben biraz bozuldu, ama belli etmemeye çalıştı.

"Ölümden korkmak mı? Biz Arnavutlar Allah'tan korkarız, fakat ölümden korkmayız asla..."

Fikret ölümden delicesine korktuğunu, çünkü Aferdita'yla henüz yaşanmamış bir ömrünün olduğunu ona itiraf edemedi, sustu.

"Beni en çok korkutan şey," diye konuşmasını sürdürdü Arben. "Bu adamın ideolojisi bizimkinden çok farklı. Köy yanar, ama gelenekler bozulmaz. Biz elhamdülillah Müslümanız. Hiçbir ortağı olmayan tek Allah'a ve O'nun peygamberine inanırız. Söyle bana, bu komünistlerle nasıl bir araya gelebiliriz?"

Fikret aylar önce babasına söylediği bir sözü hatırladı, bu sözü ona da yineledi:

"İnsanın faşitlerden nefret etmesi için mutlaka komünist olması gerekmiyor."

Arben ne yapacağını, nasıl bir karar vermesi gerektiğini bilemedi. Tereddüt ettiği her halinden belliydi, süzdü arkadaşı-

nı. Ardından düşüncelere dalıp gitti. Heyecandan onun durumunu fark etmeyen Fikret, "Çok sayıda Sırp, Hırvat ve Yahudi de partizanlara katılıyor," dedi.

Bu son cümle Arben'in aklını iyice karıştırmıştı. Fikret'in ne demek istediğini kavramaya çalıştı.

"Anlamadım seni," dedi. "Sırplar ne alaka?"

Fikret metal sigara tabakasını çıkardı, sarı bakır rengi çakmağıyla bir sigara yaktı. Dumanı dışarı salarken de, "Partizanlar," diye cevap verdi. "Bütün vatansever güçleri işgalcilere karşı birlik olmaya çağırdı. Buna Sırplar da dahil."

Arben'in şaşkınlığı büsbütün artmıştı.

"Peki, Albay Mihailoviç'in kuvvetleri?"

Fikret, albayın adını duyunca sanki içinde bir yerlerde bir volkan patladı. Yüzünde hiddetli bir kırışıklık belirdi.

"Adı batsın onun!" diye söylendi. "O köpeğin yüzünden Müslümanlar ne hakaretlere maruz kaldı. Çetnik çeteleri, Müslümanların ve Hırvatların düşmanıdır. Mihailoviç gibilerinin olduğu yerde ben durmam..."

O sırada odanın dışında, kapının önünde kulak kesilmiş, içerde konuşulanları işitmeye çalışıyordu Aferdita. Duydukları karşısında sarsılmıştı. Hem şaşkın hem de düşünceliydi. Sanki on yaş birden ihtiyarlamış gibiydi...

***

Aynı akşam Tica Tete'den birkaç tane ödünç mum almak bahanesiyle evden çıkmış, soluğu yine Fikret'in yanında almıştı Aferdita.

"Gözümün nuru," dedi Fikret büyük bir mutlulukla. "Senin gelişin tıpkı bir bayram sabahı gibi. Şimdi elimi tut. İki âşık

birbirinin elini tutunca günahları parmaklarının arasında silinip gidermiş."

Aferdita utana sıkıla elinden tutarken, "Şu anda," dedi boğuk bir sesle, "kalbim ağlıyor."

Fikret buruk bir şekilde gülümsedi.

"Şu anda," dedi, "benim de kalbim şu sözü fısıldıyor: Sen benimsin, ben de daima seninim Aferdita'm."

Birden ağlamaya başladı Aferdita.

"Sensiz bir hayat istemiyorum," dedi hıçkırıklarının arasından. "Çünkü sensiz bir hayat bana haram. Senin savaşa gideceğini düşündükçe, yüreğim paramparça oluyor. Kendimi nasıl teselli edeceğimi bilemiyorum."

Aferdita o akşam duydukları karşısında âdeta nefes alamaz olmuştu. Bu durumdan çok rahatsızlık duyduğu için onunla açık açık konuşmaya karar vermişti. Fikret solgun yüzüne şaşkın şaşkın baktı.

"Sana," dedi, "bunu kim söyledi?"

Aferdita içini çekti.

"Hiç kimse."

Fikret'in şaşkınlığı büsbütün artmıştı.

"Kimse söylemedi mi? Ağabeyin Arben de mi?"

"Hayır, hepsini duydum."

Fikret onu manalı bir bakışla süzdü.

"Duydun demek; kapıdan mı dinledin yoksa?"

Aferdita'nın yüzü bir an derin, acı bir ıstırap duymuş gibi buruştu. Sesinde belli belirsiz bir titremeyle, "Evet," dedi, "kapıdan dinledim..."

Fikret o an ne söyleyeceğini bilemedi. Metal sigara tabakasını çıkardı, çakmağıyla bir sigara yakıp hızlı hızlı içmeye başladı.

"Ben seninim," diye konuşmasını sürdürdü Aferdita. "Artık senin için yaşıyorum. Hayatımın geri kalanını seninle birlikte geçirmek istiyorum."

Aferdita'nın dudaklarından dökülen bu sözler Fikret'in yüreğini paramparça etti, ona içi burkularak baktı.

"Merak etme," dedi sesi çatallaşarak. "Biz tekrar birleşeceğiz. Allah'a inanıyorum. O yardım edecek bize, göreceksin."

Aferdita o anda nefesini tutmuş, sıcak gözyaşları seller gibi boynundan aşağı süzülürken, "Sen," dedi, "hayatım, her şeyimsin. Nasıl ki bir çocuk bayramda aldığı harçlığa seviniyorsa... Bir hasta şifa bulduğunda... Bir mahkûm özgürlüğüne kavuştuğunda... Ben de seni her gördüğümde seviniyorum. Ben sana âşık olduktan sonra seni öyle sevdim ki..."

Fikret'in gözleri doldu, tepeden tırnağa titredi.

"Biz," dedi, "bir gönülüz artık. Birbirimiz için yaşıyoruz."

Aferdita başını onun göğsüne yasladı. Uzunca bir süre hiç kıpırdamadan durdu. Sonra kendini biraz toparladığında, gözleri yaşlı ona baktı.

"Biliyorsun," dedi iç çekerken. "Ağabeyim çabuk heyecanlanan biridir. Bazen inanılmayacak şeyler yapar. Şimdi bana onu koruyacağına dair söz ver."

Onun bu sözleri Fikret'i kalbinden vurdu, bütün vücudunu dolaştı, zaman ve yer hissini kaybetmesine yol açtı. Biraz sonra vereceği bu söz ölümden de öte bir şeydi. Kolunu yukarı kaldırıp elinin tersiyle alnında biriken teri sildi, derin bir nefes alırken, "Söz," dedi. "Özgürlük gününde birlikte olmanız için elimden geleni esirgemeyeceğim..."

GENERAL FRANZ BÖHME

13 Ekim, Batı Sırbistan

Mevsimlerden sonbahar, aylardan ekimdi. Gökyüzü gri, yağışlı bir pazartesi sabahıydı. Masanın üzerinde duran saate baktı, neredeyse bir saat geçmişti. Soğuk kahvesinden bir yudum aldı, sonra Alman Başkomutanlığından Wehrmacht'ın 718. Piyade Tümenine gönderilen ve Sırbistan'daki yaygın gerilla eylemlerine karşı alınacak yeni önlemleri bildiren emri biraz kısık, fakat sert bir şekilde okudu:

"Bundan böyle öldürülen her bir Alman asker için yüz, yaralanan her bir Alman asker için elli tutuklu veya rehine kurşuna dizilecektir. Her bölge garnizonu kendi savaşma kapasitesini tehlikeye atmadan mümkün olduğu kadar komünist, milliyetçi, demokrat ve Yahudi tutuklayacaktır. Tutuklananlara ve yakınlarına operasyonun amaçları halk önünde ilan edilecektir."

General Franz Böhme emri okuduktan sonra kâğıdı elinden bıraktı. Sanki büyülenmiş gibiydi. Ayağa kalktı, fincanını alıp odadan çıktı, merdivenden aşağıya indi. Önünde durduğu kapıyı hiç vakit kaybetmeden açıp içeri girdi.

Polis Şefi Reinhard şarap kızılı vurmuş ablak yüzüyle öfkeli görünüyordu. Ateş saçan gözlerini kocaman açıp ona dikti.

"Günaydın," diye seslendi General Böhme. "Bu sabah neyin var böyle? Yüzünden düşen bin parça. Söyle bana, canını sıkan şey nedir?"

Polis Şefi Reinhard içini çekti.

"Ne olacak Böhme? Hiçbir şey! Sert ve yaralayıcı bir saldırıya, sert ve yaralayıcı bir karşılık verememekten daha aşağılayıcı, daha küçültücü ne olabilir? Böyle elimiz kolumuz bağlı oturacak mıyız burada?"

General Böhme elli altı yaşındaydı. Yuvarlak çerçeveli gözlüğünün arkasından zekâ dolu bir bakış gönderdikten sonra gülümsedi.

"Artık," dedi, "sert ve yaralayıcı bir saldırıya, sert ve yaralayıcı bir karşılık verebilirsin. Az önce başkomutanlıktan, yaygın gerilla eylemlerine karşı alınacak yeni önlemleri bildiren bir emir geldi."

Polis Şefi Reinhard heyecanlanmıştı. Duyduklarının gerçekten doğru olduğuna inanmak istiyor gibi bir hali vardı.

"Sen," dedi, "bu söylediklerinde ciddi misin?"

General Böhme sırıttı.

"Sana ne söylediysem öyle anlamalısın Reinhard. Hem de ilk anlamıyla! En birinci anlamıyla! Yahudi'yi Yahudi olarak, baş belası partizanları baş belası olarak, Çetnik'i Çetnik olarak, komünisti komünist olarak..."

Polis şefi, generalin yüzüne heyecanla baktı. O da ona bakıyordu. Karşılıklı öylece duruyorlar, kıpırdamadan birbirlerini süzüyorlardı. Bir süre sonra Reinhard sinsi sinsi gülümseyen gözlerini yan tarafa çevirdi. Masanın üzerinde duran kadehi alıp bir dikişte içti. Sonra boş kadehi masaya bıraktı ve bu sefer kristal bardaklara viski koydu. Biri kendisine, diğeri General Böhme'ye...

***

Şimdi on sekiz, belki de on dokuz yaşındaydı. Yüzü parlak ve aydınlıktı, ela gözleriyse fazla iri. O kadar değişmişti ki, Arben onu görünce gözlerine inanamamıştı. Önce rüya gördüğünü sandı, ama işte capcanlı karşısında duruyordu. Onu son gördüğünde on üç yaşında filandı. Hımbıl hımbıl yürüyen, şişman, kendinden utanan biriydi...

"Merhaba," dedi Roza. "Seni tekrar gördüğüme çok sevindim."

Arben'in âdeta dili tutulmuştu.

"Şey... Şey," dedi kekeleyerek. "Merhaba. Ne zamandan beri buradasın?"

Roza onun bu haline baktı, tatlı tatlı gülümsedi. Sonra bu gülümsemeyi yüzünden kovalamak ister gibi eliyle yüzünü sıvazladı, ama bunda başarılı olamadı.

"Daha dün geldim."

Arben onun elini sıkıca tuttu.

"Hoş geldin. Çok değişmişsin, ama harika olmuşsun. Öyle güzel görünüyorsun ki..."

Roza'nın yüzünde gene muzip bir gülümseme belirdi.

"Öyle mi?" dedi. "Doğrusu sen de değişmişsin. Daha yakışıklı olmuşsun, ama değişiklik orada değil. Bir başkalık var üzerinde. Seni daha önce hiç bu kadar iyi görmemiştim."

Arben o ışımış, heyecanlı gözlerle baktı. Bu sözlere pek şaşırmıştı.

"Ya, evet!" dedi titrek bir sesle. "Bendeki değişimi bilmeyecek ne var? Yaşlandım tabii."

Roza elini geri çekerken, "Yoo!" dedi. "Daha yaşın kaç ki?"

Arben'in ansızın bir mutsuzluk çöktü üzerine. Boğazına bir yumru takıldı sanki. Sesinin titremesini engellemeye çalışarak, "Bu savaş," diye söylendi. "Hepimizi vakitsiz yaşlandıracağa benziyor. Allah'ın belası Nazilerin çıkardığı savaş kaderimiz oldu."

Roza, Nazilerin adını duyunca ürperdi. Neredeyse ağlayacaktı.

"Haklısın," dedi, "bu savaş kaderimiz oldu."

Arben, Roza'nın annesi Elya'yı düşündü gene. Yüzü gözlerinin önüne geldi. Kaşları çatıldı birden.

"Siz," dedi boğuk bir sesle. "Şartların eşit olmadığı bir savaşta ölüyorsunuz. Böyle giderse Yahudilerden geriye pek kimse kalmayacak."

Roza suskunluğa büründü, bir şey söylemedi. Arben deli gibi onun yüzüne baktı, sanki genç kızın yüzünde birçok yüz bir araya geliyor, birbirine karışıyordu.

"Kusura bakma," diye fısıldadı Arben. "Seni istemeden incittim galiba."

Roza ona dalgın dalgın baktı.

"Hayır," dedi boğuk bir sesle. "Beni incitmedin. Sadece acı gerçekleri yüzüme vurdun. Çok haklısın. Biz şartların eşit ol-

madığı bir savaşta ölüyoruz. Tıpkı bir kâbusun içinde yaşar gibi. Ne yazık ki düşmanımız da Almanlar."

Arben acı acı gülümsedi.

"Bir tek onlar değil elbet. Ayrıca en büyük düşmanımız Sırp Çetniklerdir."

Roza üzgün bir ifadeyle dudağını büzdü.

"Şimdi düşündüm de," dedi, "Hırvat Ustaşalara ne demeli peki? Hitler'in emrine girmiş, biz Yahudileri öldürüyorlar."

Arben kısa bir süre sessiz kaldıktan sonra asıl merak ettiği soruyu sordu:

"Buraya neden döndün?"

Roza'nın gözlerinde hâlâ belli belirsiz yaşlar vardı. Ayrıca bir an uzaklara dalıp giden gözlerini hüzün de kaplamıştı.

"Neden mi geri döndüm?" dedi buğulu bir sesle. "Doğrusu bilmiyorum. Kendime de belki bin kez sordum bunu."

Arben şaşırdı.

"Gene de bilemiyorsun, öyle mi?"

"Yok, bildiğimi sanıyorum galiba. Eğer küllerimin savrulmasını istediğim yer burasıysa, evet buraya dönüp emin olmalıydım."

Arben ona karşılık vermezden önce biraz duraladı. Sonra o şaşkınlıkla dudağını büzüp, "Ne demek istediğini anlıyorum," dedi.

Roza buruk bir şekilde gülümsedi.

"Kimsenin beni anladığını sanmıyorum. Düşüncelerim biraz karışık, hatta biraz tuhaf. Buraya dönerek sesimi dinledim."

Arben elini onun omzuna dokundurdu. Roza biraz irkildi, ama vaziyetini bozmadı. Arben bu kasvetli havayı dağıtmak istercesine, "Küllerinin," dedi gülümseyerek, "nereye savrul-

ması gerektiği konusunda hiçbir fikrim yok. Ama buraya dönmene çok sevindim."

Roza onun bu sözlerine gülümsedi. Dikkatini toplamak için çabaladığı bir sırada Fikret nefes nefese koşarak yanlarına geldi.

"Faşistler," dedi sesi titreyerek. "Bütün vatanseverleri ve Yahudileri tutuklamaya başladı..."

Roza'nın bir an yüzü cayır cayır yandı. Kendisini çaresiz hissetti. Bu saatten sonra kaçıp kurtulabilir miydi acaba? Hayır, kaçıp kurtulmanın mümkün olmadığını biliyordu. Zaten buraya kaçmak için gelmemişti.

"En sonunda," dedi Arben. "Bizleri korkutmak ve sindirmek için harekete geçtiler. Peki, şimdi ne yapacağız?"

Fikret öyle öfkelenmişti ki, yerinde duramıyor, onu dinlemiyordu.

"Az önce," diye konuşmasını sürdürdü. "Sokakta çatışma çıkmış. Vatanseverlerden birini toprağa vermek için mezarlığa götürüyorlarmış. Birden, 'Kahrolsun Hitler!' diye bağırmaya başlamışlar. Bunun üzerine polis girişmiş bunlara. Hem de ölümüne... Duyduğuma göre çok sayıda insan ölmüş. Polisler köşebaşlarını tutmuş, şehre kimseyi sokmuyorlarmış."

Arben acı acı gülümserken, "Bu hayat değil," dedi, "it rezilliği bizimkisi. Her yerde olay var. Dün gece Debreli Hasan'ın evini askerler basmış. Sabaha kadar bir şeyler aramışlar. Faytoncu babası vardı, giderken de onu yanlarına alıp götürmüşler. Dediklerine göre, nehre atıp boğmuşlar adamcağızı."

Hepsi de o an derin düşüncelere daldı... Yüzleri, çatılmış kaşları, insanın içine işleyen ürpertici bir felaket duygusu

uyandırıyordu. O sırada karşı yönden esen buz gibi bir rüzgâr daha da hızlanıp yüzlerini ve ellerini kamçılamaya başladı.

Fikret başını çevirdi, hemen yanında duran Roza'yı baştan aşağı dikkatlice süzdü.

"Affedersiniz," dedi, "siz kimsiniz?"

Roza buruk bir şekilde gülümsedi.

"Beni tanımadın, öyle değil mi?"

Fikret onun yüzüne boş boş baktı, donuk bir ifadeyle "hayır" dercesine başını salladı.

"Kusura bakmayın," dedi, "tanıyamadım."

Roza birkaç adım attı, birlikte büyüdüğü arkadaşının boynuna sımsıkı sarıldı.

"Ben," diye fısıldadı. "Roza'yım. Beni tanımadığına inanamıyorum Fikret."

Bu son söz Fikret'in yüzüne bir tokat gibi indi, gözleri kocaman açıldı. Fakat sonra yüzüne buruk bir sevinç yerleşti.

"İnanmıyorum," dedi hayretler içinde kalarak. "Senin ne işin var burada?"

Arben ikisini de şaşkınlıkla izliyordu. Gözlerinin içiyle gülümserken, "Roza," dedi, "buraya küllerini savurmaya gelmiş."

Fikret onun ne söylediğini anlamadı. Şaşkın şaşkın baktığı sırada, "Sen," dedi Roza, "onun söylediklerine bakma. Eğleniyor seninle."

Fikret hâlâ şaşkındı.

"Ne kadar değişmişsin görmeyeli! O şişman kıza ne olmuş böyle? Bir içim su olmuşsun."

Roza'nın yanakları hafifçe kızardı.

"Lütfen," dedi, "böyle konuşma. Beni utandırıyorsun."

Fikret büyük bir mutlulukla onun boynuna sarılıp yanağından öperken, "Utandırmak istemedim," dedi, "özür dilerim. Anlamadığım şey, savaş zamanı burada ne işinin olduğu."

Roza içini çekti.

"Rusya'da hiç şaşırmadığım bir şey vuku buldu. Babam, Vera adında bir kadına âşık oldu. O, âşık olduğu kadınla birlikte mutlu mesut yaşarken, benim gözyaşlarım dinmiyordu. Çünkü annemi ve kardeşlerimi çok özlüyordum. Gönlüm daha fazla dayanamadı, savaşa rağmen kalkıp geldim. Eğer öleceksem, en azından bir şey için öleyim. Küllerimin savrulmasını istediğim yer, doğduğum bu topraklar... Annemin ve kardeşlerimin yanı..."

Roza sustu, sözlerine daha fazla devam edemedi. Birden gözleri doldu, acısı içinde katmerlendi. Bütün bedeni titremeye başladı. Fikret acınası gözlerle ona baktı, ince beline sımsıkı sarıldı.

"Ne olursa olsun," dedi, "önemli değil. Bizi Allah yarattı ve bu zor dönemlerin üstesinden gelmeliyiz el birliğiyle."

Roza derin bir iç çekti.

"Galiba," dedi boğuk bir sesle. "Niyet ettiğim amaç uğruna hayatımı tehlikeye attım. Ama buraya dönmeseydim, vicdan azabından ölürdüm."

"Kahrolsun zorbalık," diye fısıldadı Arben. "Bırakmıyorlar ki gençliğimizi yaşayalım. Bu nasıl iş böyle!"

Fikret sessizce duruyor, göz ucuyla bakıyordu. Görünmez, ama ağır bir yükün altındaydı sanki. Güçsüzlüğün, çaresizliğin verdiği derin bir hüzünle başını önüne eğdi. Yeniden Arben'in sesi duyuldu:

"Neyin var senin? Birden durgunlaştın."

Fikret metal sigara tabakasını çıkardı, çakmağıyla bir sigara yaktı. Ciğerlerine doldurduğu dumanı havaya bırakırken, "Çetnik Albay Draza Mihailoviç," dedi düşünceli bir sesle. "Komünist lider Josip Broz Tito'nun teklifini reddetmiş."

Arben şaşkın şaşkın baktı.

"Ne teklifi?"

"Bildiğim kadarıyla Tito, geçen ay Çetnik Mihailoviç'e Yugoslavya'daki bütün direniş güçlerinin kurmay başkanlığını önermişti."

Arben'in merakı büsbütün arttı.

"Eee?"

"Mihailoviç, Tito'nun askeri kontrolü feda etmesinde bir bityeniği var diye işkillenmiş. Bu yüzden yaptığı teklifi reddetmiş."

Arben acı acı güldü.

"Desene," dedi, "bir ülkemiz, iki efendimiz var! Almanları ve İtalyanları da unutmamak gerekiyor elbette."

Fikret sigarasından derin bir nefes çekti, dumanı dışarı üfledi.

"Artık," dedi kararlı bir ses tonuyla. "Çetnik Mihailoviç defolup gittiğine göre, biz de partizan saflarına katılabiliriz."

Roza duydukları karşısında âdeta küçük dilini yuttu, ama kendini çabucak toparladı.

"Şey," dedi heyecanlı bir sesle. "Yahudiler de partizan saflarına katılabiliyor mu acaba?"

Fikret artık neredeyse parmaklarının ucunu yakacak kadar küçülmüş sigarasını yere atıp ayağının ucuyla söndürdü, ar-

dından metal sigara tabakasını siyah paltosunun cebine yerleştirdi.

"Partizanlar," dedi. "Hırvatları, Slovenleri, Sırpları, Müslümanları ve Yahudileri aralarına kabul ediyor..."

Roza'nın iyice kafası karıştı. Hemen sözünü kesti.

"Peki ya Mihailoviç?"

"Bu savaşta onun da başlıca hedefi Sırp halkının hayatta kalması ve Büyük Sırbistan Devletinin kurulması..."

Roza bir kez daha sözünü kesti.

"Anlamadığım şey," dedi düşünceli bir sesle. "Sırplar partizanların saflarına neden katılıyor?"

Roza'nın gözlerine gizemli bakışlarını dikerken Fikret, "Gerçek şu ki," dedi, "Çetniklerin Sırp ırkının devamı için çarpıştığı iddiası hiç kuşkusuz abartıdan başka bir şey değil. Bazı Sırplar bu gerçeğin farkındalar."

Arben yüzünü buruşturarak lafa karıştı:

"Almanlar bize ne kadar zulüm yaparsa, partizanlar da o kadar çok taraftar topluyor."

Roza gözlerini kocaman açıp meraklı bir şekilde ona baktı.

"Yoksa," dedi, "sen partizanlara karşı mısın?"

Arben acı acı gülümserken, "Direniş," dedi, "programlarının sadece bir kısmı. Ben onların programlarının ikinci kısmına karşıyım."

Roza afalladı.

"İkinci kısım mı, o da ne?"

"Ülkeyi komünist bir devrime hazırlamak."

Roza'nın yüzü allak bullak oldu. Hemen başını çevirdi, meraklı gözlerle Fikret'e baktı.

"Sen ne düşünüyorsun?"

"Hiç kuşkusuz," dedi kararlı bir ses tonuyla. "Ben de komünist bir rejime karşıyım. Ama insanın faşistlerden nefret etmesi için mutlaka komünist olması gerekmiyor. Bu yüzden partizanlara katılacağım."

Roza kafası iyice karışmış bir halde bakışlarını tekrar Arben'e çevirip sordu:

"Peki ya sen partizanlara katılacak mısın?"

Arben bir an duraksadı. Bakışları farkında olmadan yere doğru kaydı. Sanki büyük bir kızgınlık içinde büyüyordu gitgide. Aylardan beri öldürülen suçsuz insanları düşününce, kanının damarlarından çekildiğini hissetti. Bu yüzden yanıtı net ve kesin oldu:

"Evet."

Etrafı o an derin bir sessizlik kapladı. Roza bir yandan üzülürken, diğer yandan da kaderinin peşinden gitme kararının kendisini hayata bağlayan başka bir karar olduğunu görüyordu. Daha fazla düşünmesine gerek yoktu. Karşısında duran iki gencin meraklı bakışları arasında, "Ben de," dedi, "sizin gibi partizanlara katılmak istiyorum, ne dersiniz?"

Arben'in bir an aklına Elya geldi, ne kadar ürkek bir kadın olduğunu düşündü.

"Peki," dedi çekimser bir sesle, "annen ne diyecek bu işe?"

Roza'nın sesi titredi önce, sonra tiz ama hiddetli bir hal aldı.

"Ne diyecek," dedi. "Hitler uğruna her gün öldürülmüyor muyuz? Yahudiler kasaplık koyundan sayılmıyor mu artık? Ne diyecek bu saatten sonra?.."

Arben ne kımıldayabiliyor, ne de bir şey söyleyebiliyordu. Acıma ve endişe duygularının altında ezilmiş, sanki ağır bir uykudaymış gibi gözlerini kırpmadan öylece duruyordu.

"Bizler için," diye konuşmasını sürdürdü Roza. "Güneş kararmış, ay ışık vermez olmuş artık. Düşmanlarımızı ayaklarımızın altına serene dek direnip savaşacağız. Başka çaremiz yok, doğru mu?"

Fikret bu sözlerden oldukça etkilenmişti. Ona şaşkınlık dolu bir ifadeyle baktıktan sonra, "Haklısın," dedi, "faşistlere karşı partizanlarla birlikte savaşacağız, onlarla birlikte yol alacağız..."

NAZMİYE ÖĞRETMEN

Tanyeri ağarıyordu. Boz bulanık, nemli, çatık bir hava vardı. Polis Şefi Reinhard olduğu yerde dolandı, sonra sokağın bir ucundan öteki ucuna gitti. Başıyla işaret ederek, "Yürüyün ardımdan," diye seslendi.

Polisler hemen arkasından fırladı, köpekler avluya dikildi, bir hırsıza havlar gibi ürümeye başladılar...

Tica Tete o sabah gene erkenden uyanmış, kümesteki tavukları yemliyordu. Sabahın köründe, daha gün ışımadan polisleri karşısında görünce öyle sarsılmıştı ki... Bu bir rüya mı, yoksa gerçek mi anlayamamıştı.

Polis Şefi Reinhard, "Etrafı iyice araştırın," dedi dişlerinin arasından.

Elleri silahlı polisler çil yavrusu gibi dağılıp aramaya koyuldu. Tica Tete kin dolu gözlerle dik dik baktı adamlara.

"Siz," dedi dişlerini gıcırdatarak, "sabahın köründe evimde ne arıyorsunuz?"

Polis şefi köpürdü, birden bağırmaya başladı:

"Sözde hiçbir şeyden haberiniz yok. Hepiniz budala rolü oynuyorsunuz. Oysaki onları evlerinizde saklıyorsunuz. Hainler! Hepinizin hakkından gelmesini bilirim ben."

Tica Tete soğuk soğuk süzdü onu. Reinhard o sırada başını çevirip az ötede duran bir polise, "En küçük deliği bile arayın," diye emir verdi.

Onun bu sözleri Tica Tete'yi hepten korkuttu. Çünkü tek bir acıma duygusu dahi yoktu bu sözlerde.

"Siz," diye tekrar sordu Tica Tete, "bu saatte evimde ne arıyorsunuz? Hangi hakla evime giriyorsunuz?"

Polis şefi buz bir sesle, "Bit!" dedi. "Bit arıyoruz."

Tica Tete kanının damarlarından çekildiğini hissetti. Koyu renkli gözleri karardı, başı döndü.

"Bit mi?" dedi şaşkınlıkla. "Ne biti?"

Polis Şefi Reinhard pis pis sırıttı, sonra kendinden emin bir sesle, "Yahudi biti!" dedi. "Başka ne olabilir ki? Ha! Bir de partizan itlerini arıyoruz."

Tica Tete duydukları karşısında altüst oldu, sinirleri iyice gerildi. Kusursuz bir şekilde Sırpça konuşan polis şefine ters ters baktı.

"Burada," dedi buz gibi bir sesle, "bir it varsa, o da sizin şurada havlayan Alman Kurdu itlerinizdir."

Reinhard'ın şarap kızılı vurmuş ablak yüzü öfkeden daha da kızardı, kızgın bir boğa gibi burnundan solumaya başladı. Kırbaçlı eli havaya kalktı, meşin kırbaç yılan gibi kıvrıldıktan sonra Tica Tete'nin göğsünde şakladı.

Tica Tete'nin suratı acıyla buruştu, ama gık bile demedi. Bu tatsız olaya şahit olan Besim Bey koşarak yanlarına geldi. Polis Şefi Reinhard'ın önünde dimdik durdu.

"Lütfen," dedi, "bu aşağılamaya bir son verin."

Polis şefi yine pis pis sırıttı.

"Fareler koşuştuğuna göre etrafımda, demek ki gemi sarsılmış. Doğru mu söylerim Mohammedan?"

Besim Bey dişlerini sıktı, karısını kırbaçlayan adama nefret dolu gözlerle baktı. Tam o sırada polislerden biri nefes nefese yanlarına geldi.

"Efendim," dedi, "hiç kimseyi bulamadık."

Reinhard şaşkın bir yüzle emrindeki Hırvat polisi süzerken, "Koca evde hiç kimse yok mu?" diye sordu.

Maçek adındaki polis memuru başını çevirdi, az ötede durmuş Besim Beye dikkatle baktı.

"Oğlun Fikret," dedi, "evde yok, nerede?"

Besim Bey daha önceden tanıdığı, irikıyım şişman polisi göz ucuyla süzdü.

"Otelde işleri vardı. Bu gece orada kaldı."

Maçek tekrar başını çevirdi, polis şefine bakarak, "Her yer boş efendim," dedi, "hiç kimse yok."

Reinhard'ın cinleri tepesine çıktı, büsbütün kızdı.

"Bodruma," dedi öfkeli bir sesle, "baktınız mı?"

Bodrum lafını duyan Tica Tete'nin dizlerinin bağı çözüldü. Rengi soldu birden. Kocası Besim Beyin de kireç gibi beyazlaşmış yüzü titriyordu. Polis şefi kuşku dolu bakışlarla onları süzdükten sonra, "Mohammedan," diye seslendi. "Hani sen Müslümansın ya! Bu sence helal mi? Ne diye Yahudileri evinde saklıyorsun?"

Tica Tete o anda, âdeta uykudan uyanır gibi, tehlikenin büyüklüğünü anladı. Onları daha çabuk evden uzaklaştırmak isteğiyle bir hindi gibi kabardı.

"Yahudileri," dedi bir çırpıda. "Kesinlikle evimize almayız. Şeytan görsün yüzlerini onların."

Maçek pis pis sırıttı.

"Tica Tete," dedi alaycı bir ses tonuyla, "ben senin bu kadar mutaasıp bir Müslüman olduğunu bilmiyordum. Bir Müslüman'la evlendikten sonra mı böyle değiştin? Yoksa diğer Sırplar da senin gibi din değiştirip Müslüman mı oldu?"

Tica Tete'nin bir an bütün vücudu buz kesti. Yüzü bir ölü kadar beyazlamıştı.

"Ben de," dedi soğuk bir sesle, "senin Hitler'in finosu olduğunu bilmiyordum. Biz böyle mi büyüdük Maçek?"

Maçek ona nefretle baktı. Beyaz teni ateş gibi yanıyordu. Eline geçen fırsattan istifade yüzüne tükürdü, sonra da hırsla suratına bir tokat indirdi.

Tica Tete gık bile demedi. Kocası Besim Bey bütün bu olup bitenler karşısında kontrolünü kaybetmemeye çalışıyordu. Dayak yiyen karısına yaşlı gözlerle bakarken, "Hadi!" dedi Reinhard gülerek. "Şimdi düş önümüze. Bizi bodrum kata götür. Bir bakalım kim var orada?"

Reinhard bir elinde kırbacı, diğer elinde tabancasıyla Tica Tete'nin arkasından yürürken, "Führer için," diye söyleniyordu kendi kendine.

O sırada polislerden biri, "Şefim," dedi gür bir sesle. "Galiba bodrumun girişini buldum."

Tica Tete bir an onları yakaladıklarını sandı. Güçlükle ayakta durmaya çalışırken, "Ah, Yarabbim! Zavallı yavrucaklar," dedi içinden.

Polisler birden koşuşturdu, bodrumun kapısını baltayla kırıp merdivenlerden hızlıca aşağı indiler. Önce kapının arkası-

na baktılar, sonra un sandığını yokladılar... Un çuvallarının içine uzun bir şiş soktular, örme sepetlerin içine baktılar. Önlerine çıkan her şeyi çizmelerinin altında çatır çatır ezdiler. Nihayetinde öfkelenip boş sepetleri bir kenara tekmelediler. Üstleri başları örümcek ağlarıyla kaplanmıştı...

Her yeri karış karış aramış, tam bodrumu terk etmek üzereydiler ki, "Durun!" diye emir verdi polis şefi. "Şu dip taraftaki nedir? Bir sandık mı? Son olarak oraya da bakalım."

Reinhard, Maçek'in elindeki gaz lambasını sert bir şekilde tutup daha iyi görmek için havaya kaldırırken, "Bu nedir?" diye sordu.

Tica Tete'nin kaşları yay gibi gerilmiş, heyecandan nefesi kesilmişti. Zorlukla heyecanını bastırdı.

"Mısır sandığı."

Reinhard gaz lambasından yayılan ışığın altında kırbacının sapıyla mısırları karıştırdıktan sonra sandığa bir tekme savurdu.

Tica Tete o anda yüreğinde güçlü bir çarpıntı hissetti. Neredeyse korkudan ölecekti.

Polis Şefi Reinhard mısır koçanlarının altını üstüne getirdikten sonra, koçanların arasında bir insanın yaşayamayacağına kanaat getirmiş olmalıydı ki, "Her taraf pislik içinde," dedi büyük bir öfkeyle. "İnsan bir türlü temiz elbiseyle kalamıyor."

Tica Tete derin bir nefes aldı, polis şefi de ellerine bulaşmış tozu çırparak öfkeli bir şekilde avluya çıktı. Elindeki kırbacı çizmelerinde şaklattı, sonra adamlarına göz kırparak sokağa açılan kapıya doğru yürüdü. Sokak kapısına geldiği zaman arkasına döndü, Tica Tete'ye tehdit dolu bir bakış fırlattı...

***

Tica Tete ve Besim Bey avluda öylece duruyor, polislerin arkasından sessizce bakıyorlardı. Az önce defolup gittiklerine hâlâ inanamıyor gibiydiler...

Bir süre sonra Tica Tete yutkundu, tam o anda göğsünün üzerinde keskin bir acı hissetti. Meşin kırbacın şakladığı yer cayır cayır yanıyordu. Kocasına çektiği acıyı hissettirmemeye çalıştı. Besim Bey olduğu yerde huzursuz bir şekilde kıpırdanırken, "Onları," dedi, "bodrumdan çıkaralım artık. Kim bilir belki de ölmüşlerdir."

Bu sözler karşısında Tica Tete'nin âdeta kanı çekildi. Ansızın yüreği onlara duyduğu merhametle kabardı. Sonra da, "Biraz daha dur," dedi kurumuş ve titreyen dudaklarının arasından. "Bu köpekler bakarsın geri dönerler."

Kocası alnını kaygıyla kırıştırdı, sonra başını aşağı yukarı sallayarak bu sözleri onayladığını belli etti.

"En iyisi," dedi ciddi bir ses tonuyla. "Polisleri gözetlemek için sokak kapısının önüne çıkayım. Senin de dediğin gibi, o köpeklerin geri dönmesi hiç de şaşılacak şey değil."

Tica Tete göğsündeki acıya dayanmaya çalışarak, "Bir delinin yaptığını," dedi, "bin akıllı yapamaz. Göreceksin, bu polis şefi de öyle çıkacak. Bu deli adam tam anlamıyla bir yıkım makinesi gibi. Hiçbir şeyin onu durdurması mümkün değil."

Kocası ciddi bir tavırla ona baktı.

"Onları iyi ki de buraya sakladık. Ama ya diğerleri? Onlara ne oldu acaba?"

Tica Tete gözlerini kapatıp diğerlerini düşündü, ama sadece belli belirsiz yüzler görüyordu.

"Şimdilik," dedi, "çok azını kurtardık. Kim bilir belki de çoğunu kaybettik."

Besim Bey donuk bir ifadeyle kafasını salladı.

"Ne yazık ki herkesi kurtaramayız. Ama keşke elimizde böyle bir imkân olsaydı."

Karısı onu kasvetli bir ifadeyle süzdü, daha da karamsarlığa kapılırken, "Elimizden gelenin en iyisini yapmalıyız," dedi, "çünkü kaderleri bizim elimizde."

Besim Bey karısını bir kez daha ne kadar sevdiğini anladı. Tica Tete her zaman, ta genç kızlığından beri doğru şeyler söylerdi.

"Bu iyi yürekliliğini her zaman takdir etmişimdir," dedi kocası duygu dolu bir sesle. "Seninle evlendiğim için çok şanslıyım."

Tica Tete ona minnet dolu gözlerle baktı.

"Ah, Besim! Yıllar önce sende kaderimi buldum. Asla da ailemin yanına geri dönmeyi düşünmedim."

Kocası gözlerine hücum eden yaşları zorlukla bastırdı. Ama yine de birkaç damlanın yanaklarından süzülmesine engel olamadı.

"Tete," dedi boğuk bir sesle. "Benim melek yüzlüm. Seninle ne kadar gurur duysam azdır. Benim için hem milletini hem de dinini değiştirdin."

Karısının yüzünde buruk bir gülümseme belirdi.

"Umarım," dedi, "sana iyi hizmet edebilmem için bana güç verir Allahım. Hadi şimdi git, bir an evvel gözetleme işine koyul."

Besim Bey sustu, cevap vermedi. Tam arkasını dönüp gideceği bir sırada Tica Tete, "Hayat anlaşılmaz bir mucizedir. Boyuna harcanır, erir, buna rağmen yine dayanır, sürüp gider," dedi kendi kendine.

Besim Bey polisleri gözetlemek için sokak kapısının önüne geldiğinde, Tica Tete de sessizce merdivenlerden bodrum kata indi. Her yer karanlıktı. Duvardaki çengele asılı gaz lambasını alıp fitilini yaktı, daha iyi görmek için lambayı havaya kaldırdıktan sonra, "Artık saklandığınız yerden çıkabilirsiniz," diye seslendi.

Birden mısır koçanlarının arasında bir hareketlilik oldu. Elya gizlendiği yerden doğruldu, ayaklarının üzerinde güç bela durdu. Feri sönmüş donuk gözleriyle bakarken, "Gittiler mi?" diye sordu korku dolu bir sesle.

"Çok şükür, çok şükür," dedi Tica Tete sevinerek. "Gittiler."

O sırada üç çocuk da mısır koçanlarının arasından çıktı. Üstleri başları toz içinde kalmış, yorgun görünüyorlardı. Roza ağzına dolan tozu yere tükürdü, gözlerini bu ölüm odasında çaresizlikle gezdirdi.

"Şimdilik gittiler," dedi ağlamaklı bir sesle. "Eminim ki yakında, çok yakında gene gelecekler."

Elya kızına baktı, melek gibi yüzü düşünceliydi. Parmaklarını onun sarı saçlarında gezdirirken, "Korkma," dedi kısık bir sesle. "İnsan yapabileceği her şeyi yaptığını bilirse tehlikeyle daha kolay yüzleşir."

Aslında Elya herkesten daha fazla korkuyor, ama evlatlarının korkuları karşısında cesur görünmeye, kendi korkusunu belli etmemeye çalışıyordu.

"Anne," dedi Yahya gözüne kaçan tozu temizlerken. "Benim karnım acıktı."

Yahya henüz sekiz yaşında, akıllı mı akıllı bir çocuktu.

"Sus oğlum!" diye çıkıştı annesi. "Acıkmanın sırası mı şimdi? Neler geçti başımızdan..."

Tica Tete sertçe sözünü kesti Elya'nın.

"Sen sus Elya! Çocuğun karnı acıkmış, ne yapsın?"

Elya soğuk havada, incecik giysilerinin içinde bir işkence aletinin üzerine gerilmiş gibi tir tir titriyordu. Güçlü olmaya çalışıyor, ruhunu içinde bulunduğu durumdan uzaklaştırmaya çabalıyordu.

"İyi de," dedi titrek bir sesle. "Burada kalarak sizin de hayatınızı tehlikeye atıyoruz. Bizim yüzümüzden başınıza bir şey gelirse kendimi affetmem asla."

Tica Tete onu dinlemiyordu bile. Başını çevirip altı yaşındaki Lili'ye baktığında, "Senin de," dedi şefkatli bir sesle, "ağabeyin gibi karnın aç mı?"

Lili'nin çavdar başağı rengindeki saçları doğuştan bukle bukleydi. Gözleri ela, çok iriydi. Tombul yanakları tıpkı oyuncak bebeklerinki gibiydi... Hiç tereddüt etmeden, "Evet," dedi çocuksu sesiyle, "karnım aç benim."

Tica Tete gözlerini kırpıştırdı, sert yüzü geniş bir gülümsemeyle bir anda değişti. Elini çocuğa doğru uzatırken, "Gel bakalım," dedi, "şimdi eve gidelim, aç karnımızı doyuralım bir güzel..."

***

Orta boylu, zayıf, düz burunluydu. Ela gözleri derindi, zekiydi. Kimi zaman neşeli, kimi zaman alaylı bir gülümsemesi vardı. Gayet insancıldı. Tek sözle inkılapçıydı. Ve hayatı boyunca kendini tümüyle tek bir amaca, eğitime adamıştı.

O sabah şendi, neşeliydi... En dalgın, düşünceli, karamsar insanı bile güldürebilirdi. Sonra ansızın ciddi bir tavır takındı,

titiz birine dönüştü. Nazmiye Öğretmen işgal altındaki ülkenin durumunu anlatıyor, gelecekteki zaferlerden söz ediyor, bugünkü ve yarınki görevlerden konuşuyordu...

"Savaş bir canlının mezarıdır. Rabbim hiç kimseyi açlıkla, özellikle de savaşla imtihan etmesin. Ama gel gör ki zor bir imtihandayız. Bir zaman tünelindeyiz. Önümüzde zifiri karanlıklar, yüreğimizde bilinmezlerin korkusu, dilimizde cevapsız kalan sorular... Gündüzler bir yana, alacakaranlıklara bile hasretiz. Nereye gidiyoruz? Bu savaş sona ermedikçe ne yazık ki huzur bize haram."

Orada bulunan herkes bu sözleri onaylarcasına başını sallarken, "Doğru söylersiniz," dedi Hafız Nuri Efendi. "Sanki bilinmez bir kaderi yaşıyor, görünmez bir çizgide yürüyoruz. Ne bu savaşın başlama anını tayin ettik, ne de bitiş noktasını."

Nazmiye Öğretmen acı acı güldü.

"Çok haklısınız Nuri Efendi. Alınyazımız geleceğin karanlık sayfalarında yazılı. Yaşadıkça keşfediyoruz kaderimizi. Sonumuz gibi önümüz de meçhul!"

Hafız Nuri Efendi tavşankanı demlenmiş çayından bir yudum aldıktan sonra, "Nazmiye Bacı," dedi, "etraf karanlıksa, göz ne yapsın! Ayrıca nurdan mahrum kalan, karanlığa mahkûmdur. Bu savaşta nuru tanıyanlar yolunu bulup kurtulacak."

Nazmiye Öğretmen kısa bir an durdu, düşündü.

"Yalnız," dedi, "nur değil, akıl da bizi kurtaracak. Tamam!.. Kadere, yazgıya, iradeye inanmak inancın temellerinden sayılıyor. Kadere iman etmeyen mümin olamıyor. Ama akıl ve eğitim de düşmana karşı hazır bir silah gibi. Akılsız ve eğitimsiz bir millet ya yok olur ya da bir başkasına köle... Şimdi size

soruyorum: Kaderine razı gelen, susan, asla savaşmayan bir millet mi olmalıyız?"

Hafız Nuri Efendi bu soru karşısında derinden sarsıldı, bardağı tutan elleri titredi. Çaresiz ve tükenmişlik hissi içinde cevap verdi:

"Ne yapabiliriz ki? Demek ki bu savaş bizim kaderimizde varmış, elimizden bir şey gelmez."

Nazmiye Öğretmen bu sefer alttan almaya çalıştı.

"Aslında," dedi, "yapacağınız bir şey var. Bilmem siz ne dersiniz?"

Hafız Nuri Efendinin yay gibi kaşları birbirine yaklaşır gibi oldu. Şaşkın bir ifadeyle, "Ne yapabilirim ki?" diye sordu.

"Bugünden itibaren kızınız Aferdita'ya çok ihtiyacımız var..."

Aferdita sanki rüya görüyormuş gibi işitti adını. Bir an nefesini tuttu, eski öğretmenine meraklı gözlerle baktı.

"Skanderbeg İlkokulunda," diye konuşmasını sürdürdü Nazmiye Öğretmen, "öğrencilere ders verecek."

Beklenmedik bu durum karşısında herkesin ağzı bir karış açık kalmıştı. Hafız Nuri Efendi şaşkınlığını üzerinden atıp, "Savaş zamanı," dedi, "olacak iş mi bu? Ayrıca okulda öğretmen açığı mı var?"

Fatmir deminden beri yüreğinde kopan fırtınayı bastırmaya çalışıyor, sanki kafasının içinde bir şeyler gümbürdüyordu. Daha fazla dayanamadı, hızlıca oturduğu yerden doğrulup, "Nazmiye Hanım," dedi öfkeli bir sesle. "Benim kızım çarşafa girdi, yüzünü peçeyle kapattı artık. Ona da daha önce söylemiştim. Müslüman bir kadının çarşafsız, peçesiz gezdiği nerede görülmüş?"

Nazmiye Öğretmen gayet sakin görünüyordu. Onun bu sözlerinden etkilenmediği belliydi.

"Biliyorsunuz," dedi kararlı bir ses tonuyla. "Ben bu yaşıma kadar Arnavut halkının karanlıktan kurtulması için büyük mücadeleler verdim. Bu karanlık gidişattan kurtulmanın yolu eğitimdir. Skanderbeg İlkokulunda öğretmensiz kalan öğrencilerin derhal bir öğretmene ihtiyaçları var. Ben artık çok yaşlandım, güçlükle ayakta duruyorum. Bu yaştan sonra sınıfa girip ders anlatamam."

Her şeyini söyleyip bitirmiş, söyleyecek başka bir şeyi kalmamış insanlar arasındaki sessizlik ne kadar da acı ve korkunçtu. Hiç kimse konuşmuyor, başları önlerinde eğik bir şekilde duruyorlardı. Hafız Nuri Efendi bu sessizliğe daha fazla dayanamayıp, "Nazmiye Bacı," dedi cılız bir sesle, "doğrusu merak ettim. Öğrenciler neden öğretmensiz kalmış?"

Nazmiye Öğretmen durgunlaşmıştı.

"Bazı Sırp öğretmenler," dedi buğulu bir sesle, "öğretmenliği bıraktı, Çetniklerin saflarına katıldı."

Hafız Nuri Efendi duyduklarına inanamadı. Gözlerini şaşkınlıkla kırpıştırıp, "Böyle şey olur mu ya!" dedi.

Nazmiye Öğretmen acı acı gülümsedi.

"Savaşta olduğumuzu unuttunuz herhâlde. Bu savaşta herkes kendi meşrebine göre iş yapıyor. Bu saatten sonra bize düşen şey, birlik olmaktır. Arnavut dili ve edebiyatını evlatlarımıza öğretecek içimizden birilerine ihtiyacımız var. Bu da Aferdita'dan başkası değil. Savaş bitene kadar bu işi gönüllü yapacak..."

Herkes suspus olmuş, Nazmiye Öğretmenin söylediklerini dinliyorlardı.

"Ayrıca," diye konuşmasını sürdürdü. "İnsandan yola çıkarak da kaderimizi sezmek mümkün. Biz aldığımız eğitime göre de şekilleniyoruz. Yanlış mı söylüyorum Nuri Efendi?"

Bir an ne söyleyeceğini bilemedi Hafız Nuri Efendi, duyduklarını hazmetmeye çalışır gibiydi. Neyse ki bu hali fazla sürmedi, "Şüphesiz!" dedi. "Eğitim bizim geleceğimizi şekillendiren bir yol haritasıdır."

"Eee, o zaman," dedi Nazmiye Öğretmen kararlı bir ses tonuyla. "Daha neyi tartışıyoruz ki? Lütfen izin verin de, Arnavut evlatlarımızın geleceklerini şekillendirsin akıllı ve çalışkan kızınız."

Hafız Nuri Efendinin yüzüne keder, tarifsiz bir acı gelip oturdu. Doğrusu böyle köşeye sıkışacağını tahmin edememişti. Derin derin soluk alırken, "İnsan," dedi, "durduk yerde, tek başına bir karar vermemeli. Ailemle bu meseleyi etraflıca görüştükten sonra size nihai kararımı açıklayacağım."

Bu defa şaşırma sırası Nazmiye Öğretmendeydi, ne diyeceğini bilemedi, sustu. Aferdita'nın ise yüzünde birden sevinç gözyaşları belirdi...

***

Nazmiye Öğretmen gideli çok olmuştu. Bir an onun karşısına dikilip teşekkür etmek istemiş, fakat sonra vazgeçip odasına koşmuştu Aferdita. Aylardan beri ilk kez aynanın önündeki taburede oturmuş, beline kadar uzanan dalgalı saçlarını fırçalarken içi içine sığmıyordu.

Sonra tıpkı eskisi gibi dolabından birkaç elbise, etek ve bluz çıkarıp yatağın üzerine serdi. Her birini uzun uzadıya inceledi.

Yine birkaç kez kokladı. Tam o sırada Hamdiye aralık duran kapının önünde belirdi.

"Burada durmuş ne yapıyorsun?" diye seslendi.

Aferdita derin düşüncelere dalıp gitmişti. Birden afalladı, başını sesin geldiği yöne çevirdi. Hüzünlü yeşil gözleriyle ablasına bakıp gülümserken, "Sence," dedi, "bizimkiler razı gelecek mi bu işe?"

Hamdiye içeri girdi, yatağın üzerindeki eteğe ve bluza bir göz attıktan sonra, "İnan bana," dedi cılız bir sesle. "Hiç bilmiyorum. Biz muhafazakâr bir aileden, muhafazakâr bir çevreden geliyoruz. Onlara göre evlenecek yaşa gelmiş bir kızın çarşaflı, peçeli olması gerekiyor."

Aferdita'nın morali bozuldu.

"Öyleyse ne yapmamı tavsiye edersin abla?"

Hamdiye biraz düşündü, dudaklarında teselli edici tatlı bir gülümseme belirdi.

"Dur bakalım! Yarın ola hayrola. Ayrıca çıkmayan candan umut kesilmezmiş. Eskiler, 'Arnavutlardan kız al, çünkü çok saygılılar. Arnavutlara kız verme, çünkü çok kapalılar,' diye boşuna söylememiş..."

Bu son sözler Aferdita'nın acıdan yüreğini sızlatmıştı.

"Hadi durma, yürü," diye konuşmasını sürdürdü Hamdiye. "Dinçer Ağabeyim de az önce geldi. Bizimkiler seni çağırıyor."

***

Beş dakika sonra Aferdita ve Hamdiye aşağı kata inmiş, hep birlikte sofraya oturmuşlardı. Gaz lambasının loş ışığı altında yemeklerini yerken, "Allah Almanları kahretsin!" diye bir beddua okudu Fatmir. "Ne güzel elektriğimiz vardı eskiden. Şehri bombalayıp karanlığa mahkûm ettiler bizi."

Dinçer ekşili çorbasından bir kaşık aldıktan sonra, "Anne," dedi, "sen yine de haline şükret. Talihimiz yaver gitti de, evlerimiz başımıza yıkılmadı. Yakın zamanda pek çok insan evsiz barksız sokakta kaldı. Hatta bugün pek çok insanı gözaltına aldılar. Onları esir kamplarına göndereceklermiş."

"Duyduğuma göre," dedi Arben morali bozuk bir halde. "Çok gaddar bir polis şefi gelmiş, söylentiler doğru mu ağabey?"

Bu soru sanki ağabeyinin içini kemirdi, başıyla onaylarken, "Adı Reinhard," dedi, "bir insan değil, bir iblis o. Çok zeki, soğukkanlı bir katil."

Arben üzgün bir şekilde baktı. Ağabeyinin kaşları çatılmış, uzaklara dalıp giden gözlerini hüzün kaplamıştı.

"Peki, nereden gelmiş bu it?" diye sordu Hafız Nuri Efendi. "Onu kim göndermiş buraya?"

Dinçer elinde tuttuğu kaşığı tabağın kenarına koyup başını geriye attı.

"Batı Sırbistan'dan," dedi düşünceli bir sesle. "General Franz Böhme'nin emriyle gelmiş. Görünen o ki binlerce insanın kanı onun ayaklarının dibinde birikecek."

Bu sözler ve ardındaki gerçekler, Hafız Nuri Efendinin aklındaki diğer bütün düşüncelerin uçup gitmesine neden oldu. Canı sıkkın bir halde kafasını salladı, önüne endişeli endişeli baktığı sırada, "Oğlum," dedi Fatmir. "Bugün başka bir iblis de bu eve uğradı."

Dinçer bu sözlere çok şaşırdı. O sırada Aferdita'nın solgun yüzünde büyük bir hayal kırıklığı belirdi.

"İblis mi? O da kim anne?"

Fatmir içini çekti.

"Kim olacak oğlum? Tabii ki Nazmiye olacak karı..."

Dinçer'in şaşkınlığı büsbütün artmıştı. Hemen sözünü kesti.

"Nazmiye Öğretmen mi? O neden iblis olsun ki?"

Fatmir oğluna öfkeyle baktı.

"Çünkü," dedi, "din, iman yok onda. Allahsız bir baş o."

Dinçer acı acı gülümsedi.

"Yapma be anne. Yemin ederim ki o mükemmel bir insan. Sen gerçek bir iblis görmek istiyorsan, yarın sabah polis merkezine gel. Seni gerçek bir iblisle, Reinhard'la tanıştırayım. Kendi gözlerinle gör, gerçek iblis kimmiş!"

Annesi Fatmir'in başından aşağı kaynar sular döküldü sanki.

"Sen böyle konuş," dedi sinirli bir şekilde. "Oysaki onun kalbinde bir cehennem saklı."

Dinçer şaşıp kalmıştı. Dili dolana dolana konuşarak, "Mademki öyle," dedi, "kime ne fenalık etmiş? Kral II. Petar'ın adamlarından bekleseydik, Müslüman Arnavutların hâlâ okul göreceği yoktu. Nasıl olsa onların çocuklarına okul da çok, iş de... Bu kanlı topraklarda Müslümanları düşünen yok anne. Allah razı olsun ondan. Bugün çocuklarımız okula gidebiliyorsa, Nazmiye Öğretmen sayesindedir."

Dinçer'in bu sözleriyle ortalık bir anda buz kesti. Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Fatmir bir hayli içerlemişti. Ama kendini çabuk toparladı, hızla masadan kalkarken, "Ne haliniz varsa görün," dedi kızgın bir sesle. "Bir daha da hiç kimse benimle konuşmasın."

O anda herkes nefesini tutmuş, Fatmir'e meraklı gözlerle bakıyordu. Dinçer derin bir nefes aldıktan sonra, "Baba," dedi, "bugün annemin nesi var böyle?"

"Nazmiye Hanıma," dedi durgun bir ses tonuyla, "çok öfkeli ve kırgın."

"İyi de," dedi, "bu kadar öfkelendirecek ne yaptı kadıncağız?"

"Güya bazı Sırp öğretmenler Çetnik saflarına katılmış oğlum. Skanderbeg İlkokulunda öğretmensiz kalan öğrencilerin derhal bir öğretmene ihtiyacı varmış. Aferdita'nın bu öğrencilere ders vermesini rica etti bizden."

Dinçer şaşaladı.

"Eee! Ama öfkelenecek ne var bunda anlamıyorum. Güzel vatanımız işgal altında. Hepimiz zor zamanlardan geçiyoruz. Gün birlik olma günüdür..."

Aferdita tedirginlik ile sevinç arasında gidip geldiğini hissetti.

"Annem," diye konuşmasını sürdürdü Dinçer. "Kadıncağıza bunun için mi öfkeli?"

Hafız Nuri Efendi bir yudum su içti, iskemlesinin arkalığına yaslanırken, "Kız kardeşin," dedi, "artık çarşafa girdi, yüzünü peçeyle kapattı. Annen haklı olarak onun tekrar açılmasını istemiyor."

Dinçer başını çevirdi, az ötede duran Aferdita'ya baktı.

"Sen," dedi meraklı bir sesle. "Ne düşünüyorsun?"

Aferdita biraz duraksadı, gerçeği söyleyip söylememekte kararsızdı. Sonra kekeleyerek, "Şey..." dedi, "sizden ne gelirse ona razı olurum."

Dinçer bıyık altından güldü.

"Baba," dedi. "Kız kardeşim ders vermeye razı besbelli. Peki ya sen ne düşünüyorsun?"

Hafız Nuri Efendi oldukça düşünceliydi. Bu düşünceli haline rağmen kararlı bir sesle, "Vatana gözünü dikmişse hain," dedi, "savaşmak gerekir. Çünkü vatan olmazsa can da olmaz, din de..."

HER TERCİH BİR VAZGEÇİŞTİR

O sabah İbre Nehrinin kıyısında yan yana durmuş, aralarında kısa, tuhaf bir sessizlik oluşmuştu. Hızlıca akıp giden suya bakıyorlar, güneşin suda kıpırdayan yansımalarını seyrediyorlardı...

Fikret bir an kadınların ne kadar da kırılgan olduğunu, ne kadar korkuyla dolu olduklarını düşündü... Aferdita da bir an onu bir yabancının gördüğü gibi gördü. Tıpkı sokaklarda dolaşan herhangi biri gibi. Onun için çok üzüldü, bu dokunaklı hali içini acıttı...

"Ne düşünüyorsun?" dedi Fikret sessizliği bozan taraf olarak.

Aferdita'nın gözleri dolu dolu oldu.

"Bilmem," dedi boğuk bir sesle. "Sanki sessizlik dualarıma yardım ediyor. Hatta başlı başına bir dua..."

Aferdita'nın boğazı düğümlendi. Daha fazla konuşamadı. Fikret üzgün bir şekilde ona bakarken, o da içindeki ürpertiyi bastırmaya çalışıyordu.

"Göreceksin," dedi Fikret. "Özgürlük dağlardan gelecek. Ve biz o gün sonsuza dek özgür kalacağız."

Aferdita ona iyice sokuldu.

"Ya," dedi sesi titrerken, "sana bir şey olursa ben ne yaparım? Sen benim parçamsın, mutluluğumsun."

Fikret onun solgun yüzüne bir öpücük kondurdu.

"Sen hiç merak etme. Ölmek için değil, düşmanı ezmek için çıkıyoruz dağlara. Bir gün yanına sağ salim döndüğümde sana özgürlüğü getireceğim..."

Aferdita sözünü kesti.

"Unutma aşkım," dedi yeşil gözlerinden yanaklarına yaşlar süzülürken. "Her tercih bir vazgeçiştir. Ama vazgeçilen hep alacaklı kalır! Çocuk değilim artık, büyüdüm. Neyin ne olduğunu biliyorum. Dağa çıkanlar için yalnızca bir kader var: Kurşun!.."

Birden sustu. Solgun yüzünü iki avcunun arasına aldı, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Fikret şaşkındı. Bir ara yutkundu, ne diyeceğini bilemedi. Sonra çabucak kendini toparlayıp, "Aferdita'm," dedi, "biz Arnavut milletiyiz. Karılarımızın, sevgililerimizin yaşadığı eve koşup onların eteklerinin altına saklanmayız. Seni incittiğimi biliyorum, üzülüyorum bu yüzden. Ama affet beni..."

Aferdita onu dinlemiyordu bile.

"Sus," dedi hıçkırıklarının arasından. "Sen benim gönlümü serinleten, İbre Nehrinde akan şu sular gibisin. Eğer sana bir şey olursa, böyle yalnız başıma, hangi güçle aşarım sensizliği?"

Fikret'in göğsü sıkıştı. Ağırlaşmış başını hafifçe onun omzuna yaslarken, "İnan," dedi, "ben de çok üzülüyorum, ama alınyazımız böyleymiş. Elden ne yazık ki bir şey gelmiyor. Bü-

tün ülke cayır cayır yanıyor, insanlar vatanları için savaşıyor. Allah'ın izniyle bu gece dağa çıkıp biz de savaşacağız."

Aferdita yüreğinin acıyla ezildiğini hissetti.

"Allah kahretsin," dedi sesi titrerken. "Bu savaş bize her gün korkunç bir yüzünü gösteriyor. İnşallah size dokunmadan bir an önce biter."

Fikret ona sımsıkı sarıldı.

"Merak etme," dedi yatıştırıcı bir sesle. "Kurtlar bize zarar veremez. Bizi geçici olarak savaşla imtihan etse de, eninde sonunda herkese ihtiyacını ve layığını lütfeden bir yüce Yaradan'ımız var. Allah dağlarda bir yerde aşk arzusu ve vatan sevgisiyle ağlayan bir gönül yaratacaksa, o gözyaşlarını dindirecek diğer gönlü de bağlarda bir yerde yaratacaktır."

Fikret sustu, onunla bir an göz göze geldi. Aferdita ıslak yanaklarını elinin tersiyle silerken, "Sen," dedi, "çoktan kararını vermişsin. Öyleyse yolun açık olsun."

Birden uzun, derin bir sessizlik çöktü etrafa. Fikret onun yeşil gözlerine baktı, bir an dudaklarını onun dudaklarına bastırıp delice öptü. Bir kez, tıpkı masallardaki o büyülü öpücük gibi... Aferdita da o öpücüğün anısını, ayaklarını yerden kesen o umudu, bütün hayatı boyunca içinde taşıyacaktı. O bir tek öpücüğün sunduğu gibi bir aşkı bir daha asla bulamayacaktı...

***

Öğleüstüydü. Sonbaharın kendini iyiden iyiye hissettirdiği, serin havadan dolayı insanların içinin titrediği günlerden biriydi.

Arben, ağabeyi Dinçer'in yanına gelmiş, onunla baş başa kaldığı sırada da, "Seninle bir meseleyi görüşmek istiyorum," demişti.

Ağabeyinin kafası oldukça meşguldü. Zihni, düşünceleri ile sabah tanık olduğu şey arasında gidip gelirken, "Cehennem dizginlerinden boşalmış," diye geçirdi içinden. Sonra başını çevirip, "Neymiş bu mesele?" diye sordu.

Arben onu baştan aşağı dikkatlice süzdü, bir yandan da neler olduğunu merak ediyordu.

"Ağabey," dedi. "Bugün biraz düşünceli görüyorum seni. Ne oldu? Allah aşkına söyle, neyin var?"

Dinçer daldığı düşüncelerden sıyrıldı, böyle bir soruya cevap vermekten bile ürktü. Eskiden hayatın bütün canlılığıyla yaşandığını görmek, bugünlerdeyse yaşayacak bir şeylerin kalmadığını fark etmek feci bir duyguydu onun için.

"Şafak vakti," dedi kısık bir sesle, "Sırp Çetnikler ve partizanlar Kraljevo'daki Alman garnizonunu kuşatmış. Alman askerlere şehir içinden de ateş edilmiş..."

Arben şaşkın şaşkın baktı.

"General Franz Böhme," diye konuşmasını sürdürdü Dinçer. "Üç yüz Sırp'ın tutuklanıp derhal kurşuna dizilmesini emretti, ama bu kadarıyla da yetinmedi. Bugünlerde ev ev dolaşıp partizan avına çıkacaklar."

Arben'in şaşkınlığı büsbütün artmıştı.

"İyi de," dedi düşünceli bir şekilde kafasını kaşırken. "Çetniklerin partizanlarla ne işi olur ki? Alman garnizonuna birlikte saldırdıklarına emin misin?"

"Aslında," dedi ağabeyi, "çok iyi savunulan Alman garnizonunu partizanların ele geçirmesi pek imkân dâhilinde değildi.

Ama onlar için önemli olan bu değildi zaten. İşin gerçeği, bu olayın kendilerine yeni taraftarlar kazandıracağını umuyorlar. Çetniklerin yirmi dört yaşındaki komutanı Zvonimir Vuckoviç de partizanların böyle bir niyeti olduğunu sezince, bunun bir intihardan başka bir şey olmayacağını düşünmesine rağmen yine de onlara destek vermiş. Çünkü Çetnikler bu operasyona katılmayıp bir kenarda durduğunda, halkın gözünde büyük bir prestij kaybına uğrayacaklardı kuşkusuz."

Arben'in duydukları karşısında gözleri fal taşı gibi açılmıştı.

"O zaman," dedi, "bu kuşatmayla partizanlar yerel halka kendilerinin gerçek birer özgürlük savaşçısı olduğuna inandırmakta güçlük çekmeyecek. Bu fikrime sen ne dersin?"

Dinçer acı acı gülümsedi.

"Haklısın. Ben de birçok defa düşündüm bunu. Acaba Alman kasaplara hizmet edeceğime partizanların tarafına mı geçsem?"

Arben'in bir an yüreği ağzına geldi, midesi şiddetli bir şekilde kasıldı.

"Öyle şey olmaz ağabey," dedi kararlı bir ses tonuyla. "Senin karın, çoluğun çocuğun var. Sonra... Polis şefinin etrafında olmak daha iyi bir fikir gibi geliyor bana. Geçen gün evlere yaptığı baskını önceden haber vermeseydin, Elya Teyzenin ve çocuklarının hayatını kurtaramazdık asla..."

Dinçer afalladı. Elini yüzüne koyup derin derin düşündüğü sırada, "Ayrıca," diye konuşmasını sürdürdü Arben. "Annem sensiz yaşayamaz. Beni ise dağlarda arkadaşlarım bekliyor."

Dinçer'in birden yüzü ciddileşti.

"Balkan Dağları senin gibi körpe çocuklara göre değil. Bir an önce bu fikri aklından çıkarsan iyi edersin."

Arben yutkundu.

"Niye ağabey? Bunun yanlış bir fikir olduğu mu düşünüyorsun?"

"Hayır..."

Arben sözünü kesti.

"Eee, o zaman neden karşı çıkıyorsun?"

Yüzü bembeyaz olan ağabeyi, gözlerini ondan hiç ayırmıyordu.

"Çünkü," dedi, "Naziler kan içen canavarlar. Sen henüz çok gençsin ve kendini böyle cesur hissetmen pek normal. Sana bir tek şey söyleyebilirim: Dağa çıkmak ölüm! Onların ellerine düşersen yine ölüm..."

Birden ayak sesleri duyuldu. Kapıda polislerden biri belirmişti. Dinçer hemen ayağa kalkarken, "Söylediklerimi iyice anladın, değil mi?" diye fısıldadı.

***

Saatler öğleden sonrayı gösteriyordu.

Fatmir bir an başını kaldırıp camdan dışarı baktığında küçük bir kalabalığın avluda toplanmış olduğunu gördü. Hemen ayaklandı, kaşlarına kadar başını örttükten sonra kapıyı açıp dışarı çıktı.

"Buyurun," dedi. "Ne istemiştiniz?"

Polis Şefi Reinhard elindeki kırbacı çizmelerinde şaklattı, sinirli bir şekilde birkaç adım attıktan sonra, "Mohammedan," dedi, "ev ev dolaşıp komünist arıyoruz."

Fatmir sezgileri güçlü bir kadındı. Polis şefinin ciddi bir işten söz ettiğini anlamış, sonra daha ciddi bir tavırla, "Allah

bilir ya," dedi. "Burada komita yok. Bu evde sadece Allah'a iman edenler yaşar."

Reinhard pis pis sırıttı.

"Mohammedan," dedi alaycı bir ses tonuyla. "Tanrı yükseklerde, göz kamaştırıcı evinde... Nerden duyacak seni? Yerde olanlar bile duymak istemiyor da, bulutların ardına gizlenmiş Tanrı mı duyacak seni?"

Fatmir'in o anda alnından soğuk bir ter açıldı. Ona her ne kadar belli etmemeye çalışsa da iliklerine kadar sarsılmıştı. Sanki midesinde sular fokurduyor, kanına bir yılanın zehri karışıyordu.

Ağır ağır başını çevirdi, diğer polisleri göz ucuyla süzdü. Orada bulunan herkes kıkır kıkır gülüyordu.

"Allah," dedi Fatmir incinmiş bir sesle. "Yükseklerde de olsa görür. Onun gözü her yerde olanı görür. Kötüleri de, iyileri de gözler..."

Fatmir'in bu sözlerine canı sıkılan polis şefi başını çevirip emrindeki adamlara baktığı bir sırada, "Bu kadın," diye fısıldadı Maçek. "Bizim Dinçer'in annesi."

Reinhard öfkeli, çatık bir yüzle Fatmir'e baktı. Dudağını büzüp, "Tanrı'nın kimi gözetlediğini bilemem artık," dedi alaycı bir sesle. "Ama burada yaşayan herkes umudu geride bıraksın."

Fatmir'in keyfinin kaçtığı her halinden belliydi. Kırışıklık dolu yüzünden tasalı düşünceler okunuyordu.

Polis şefi başka bir şey söylemeden arkasını dönüp hızlı adımlarla yanından uzaklaşırken, "Kurdukları bu düzen kendi yıkımlarına yol açsın," diye beddua ediyordu Fatmir.

***

Aferdita ilk gününde oldukça heyecanlıydı. Onun birkaç adım önünde çok güzel siyah bir elbise içinde bir kadın, zeytin karası gözlerini dikmiş ona bakıyordu. Bakışı tuhaf, uzak, umutsuzluk kadar ağırdı...

Aferdita bu ağırlığın altında kendini kötürümleşmiş gibi hissetti, Skanderbeg İlkokuluna gelirken yaşadığı heyecan birdenbire kaybolup gitti.

"Hoş geldiniz," dedi kadın. "Benim adım Edibe Deda. Savaştan önce bu okulun müdiresiydim."

Aferdita onun bu sözlerine şaşırmıştı.

"Peki," dedi, "şimdi bu okulda ne yapıyorsunuz?"

Orta yaşlı kadın acı acı gülümserken, "Bugünlerde," dedi üzgün bir sesle. "Gönüllülük esasına göre ders veriyoruz öğrencilerimize."

Aferdita ona karşı sınırsız bir acıma duydu, yüreği sızladı. Sanki hasretle dolu büyük bir kederin içine gömülmüştü.

"Lütfen," dedi Edibe Öğretmen. "Ayakta durmayın, yan odaya geçelim. Orada konuyu daha ayrıntılı görüşelim."

Aferdita hiçbir şey söylemedi. Sadece başını "olur" anlamında sallamakla yetindi, yavaş adımlarla onu takip etti. Kapıyı açıp içeri girdiklerinde dağınık bir odayla karşılaştı.

"Kusura bakmayın," dedi Edibe Öğretmen. "Ortalık biraz dağınık. Odacımız aylar önce bombardımanda öldü. O günden sonra birisini bulup onun yerine koyamadık. Ne de olsa maaş veren devlet de yok artık."

Aferdita ürkmüşçesine derinden sarsıldı, bütün vücudu titredi. Boş bulduğu ilk sandalyeyi çekip otururken, "Allah rahmet eylesin. Nur içinde yatsın adamcağız," dedi boğuk bir ses tonuyla.

"Âmin," dedi kadın, sesi durgunlaşarak. "Onu tanımanızı isterdim. Hayat dolu bir insandı. Okuldaki öğrencileri de çok severdi. Onlar için feda etmeyeceği şey yoktu..."

Aferdita'nın uzaklara dalıp giden gözlerini hüzün kapladı.

"Neyse," diye konuşmasını sürdürdü kadın, "gelelim esas meselemize. Nazmiye Öğretmen bana sizden bahsetti geçen gün. Şimdi görüyorum ki, ailenizi ikna etmişe benziyor, değil mi?"

"Evet... Biraz güç oldu, fakat oldu."

Kadın tatlı tatlı gülümserken, "Nazmiye Öğretmen," dedi, "hem çok zeki hem de ikna kabiliyeti oldukça yüksek biri. Bilmem biliyor musunuz? İlkokul yıllarımda benim sınıf öğretmenimdi."

Aferdita şaşırmıştı.

"Aaa! Bunu bilmiyordum, gerçekten mi? Benim de öğretmenimdi. Demek bu yüzden beni size gönderdi."

Edibe Öğretmen biraz duraladı, gerçeği söyleyip söylememekte kararsız kaldı. Ama sonra hakikati olduğu gibi söylemeye karar verdi.

"Aslında," dedi, "en büyük arzusu sizi sevindirmekti..."

Aferdita'nın bu sözlerden sonra düşünceleri altüst oldu. Hemen sözünü kesti.

"Nasıl yani?" dedi şaşkınlık dolu bir sesle. "Beni sevindirmek mi?"

Kadın oturduğu yerden hafifçe doğruldu, boğazını temizledi.

"Evet!.. Onun en büyük arzusu genç bir Arnavut kızını karanlıktan aydınlığa çıkarmaktı. Bunu da başarmış gibi görünüyor şimdilik..."

Aferdita o kadar şaşkındı ki, ne söyleyeceğini, ne cevap vereceğini bilemediği için sustu.

"Ama şöyle de bir gerçek var ki," diye konuşmasını sürdürdü kadın. "Burada öğretmenlere ihtiyacımız var. Bazı öğretmenlerimiz kendi istekleriyle ayrıldı. Kimi Çetnik saflarına katıldı, kimi de partizanlara..."

Aferdita bir süre sonra, suda eriyen bir buz parçası gibi çözülüp kendine geldiğinde, "Bana inananların," dedi kararlı bir sesle, "yüzünü kara çıkarmayacağım. Özgür bir vatan, özgür bir yaşam için, uğruna mücadele etmeye ve gerekirse ölmeye bugünden hazırım..."

***

Sonunda akşam olmuş, karanlık çökmüştü. Ama gün bir türlü bitmek bilmemişti. Saatler uzadıkça uzamış, tıpkı orada yaşayan insanlar gibi ağır adımlarla hareket etmişti. Arben ne yapacağını bilemiyordu. Hevesi kırılmış, neşesi kaçmıştı. Üzerine bir karabasan çökmüş, yıllardan beri yaşadığı evini ve ayrı düştüğü ailesini daha şimdiden özlemişti...

"Ne bu surat?" dedi Fikret alaycı bir ses tonuyla. "Demir mi, çelik mi?"

Boş bulunan Arben oturduğu sandalyede bir an irkildi, kaşları çatık oturduğu yerden kalkarken, "Hiç," dedi, "çok şükür bir şey yok."

Fikret gülümsedi.

"Sen," dedi, "onu benim külahıma anlat. Şimdi söyle bana kardeşim, neyin var senin?"

Arben oflayıp pufladı.

"Ağabeyim öfkeden deliye dönecek. Onu dinlemediğim için kapıları yumruklayacak, tekmeleyecek. Kesinlikle. Biliyorum bunu."

Fikret'in yüzü allak bullak oldu.

"Sen ne söylüyorsun? Yoksa onunla konuştun mu?"

Arben suspus oldu, cevap vermedi. Fikret'in gözleri yuvalarından fırlayacak gibiydi.

"Ya," dedi kızgın bir şekilde. "Bütün arkadaşlarımın mı çenesi düşük olur? Hani söylemeyecektik kimseye! Sadece bir mektup yazıp bırakacaktık."

Arben birden uykudan uyanır gibi silkindi. Gülerek, "Amma da büyütüyorsun," dedi. "Sen yat kalk dua et ki, anneme söylemedim. Yoksa görürdüm günümü."

Fikret içini çekti.

"Kes saçmalamayı! Şimdi merak ettim. Ağabeyin ne söyledi?"

Arben düşünceli ve serinkanlı bir sesle cevap verdi:

"Ne söylecek, çok kızdı tabii. Güya Balkan tepeleri bizim gibi yeniyetmelere göre değilmiş. Dağa çıkmak ölümmüş..."

Fikret metal sigara tabakasını çıkardı, sarı bakır rengi çakmağıyla bir sigara yaktı. Yanan sigarasından derin bir nefes çekti, dumanı dışarı üflerken daha o sabah İbre Nehrinin kıyısında Aferdita'nın söylediği, "Dağa çıkanlar için yalnızca bir kader var: Kurşun!" sözlerini hatırladı. Bir an içi burkuldu.

Arben yumuşak bir gülüşle ona baktı.

"Sen," diye konuşmasını sürdürdü. "Ağabeyimin söylediklerini ciddiye alma sakın. Şu sıralar ölüm her yerde var. Belki de bir karaca gibi ormana doğru, vatanseverlerin koruyucusu orman anaya doğru koşmak en iyisidir."

Fikret oldukça düşünceliydi. Sigarasından derin bir nefes çekti, ciğerlerine doldurduğu dumanı havaya salarken, "Unutma," dedi, "kurşunlar karacalara da yetişir."

Arben hafifçe kaşlarını çattı.

"Şimdi benimle açık açık konuş lütfen, ne demek istiyorsun sen? Çıkar ağzındaki baklayı."

"Peki," dedi, "seninle açık konuşacağım. Akşama doğru otele bir İtalyan subayı geldi. Ayaküstü biraz lafladık. Meğerse eylül ayından beri Leningrad'ı kuşatmış Almanlar. Bugünlerde de Moskova'yı almak için taaruza geçmişler."

Arben duydukları karşısında âdeta küçük dilini yuttu, ama kendini çabuk toparladı.

"Şayet koskoca Sovyetler Birliği Almanlara yeniliyorsa, bizim gibi küçük devletlerin şansı nedir peki? Bu durumda dağa çıkıp niçin savaşacağız?"

Fikret ona kararlı gözlerle baktıktan sonra, "Böyle konuşma," dedi. "Faşistlerde kimseye karşı acıma duygusu yok. Onlar hem kadınları hem de çocukları öldürüyor. Biz vatanseverler dağa çıkıp bu canilere karşı savaşacağız. Ayrıca unutma ki, Ruslar kesinlikle kolay bir lokma değil. Bir gün göreceksin, Rus toprakları onların bataklığı olacak. Faşistler o bataklıkta boğulacak. Hiçbir faşist, halk mahkemesinden yakasını kurtaramayacak asla."

Arben'in kaçan keyfi biraz olsun yerine gelmişti.

"Pekâlâ, senin dediğin gibi olsun. Ben biraz daha ekmek yiyeceğim. Belki dağda bunu da bulamayacağız."

Fikret gülümsedi, sonra başını kaldırıp duvardaki saate baktı.

"Saat sekiz olmuş," diye homurdandı. "İstersen karnını ekmekle doyurma. Şimdi yan tarafa geçelim, lokantada ikimiz de bir güzel karnımızı doyuralım."

Arben eline aldığı ekmeği tekrar yerine koyarken, "Evet ya," dedi, "bu hiç fena bir fikir değil."

Fikret gülümsedi, onunla birlikte ayağa kalktı. Tam otelden dışarı çıkacakları sırada, "Buraya bizi almaya gelecek olan partizanlar," diye fısıldadı Arben, "saat kaç gibi gelecekler acaba?"

Fikret kafasını hafifçe kaldırdı, etrafını dikkatlice süzdü.

"İnan bana bilmiyorum," dedi kısık bir sesle. "Sadece otelde beklememizi söylediler. Bildiğim tek şey, ilk önce Roza'yla buluşacaklarmış. Daha sonra buraya uğrayıp bizi alacaklarmış..."

***

Saatler gece yarısını gösteriyordu. Gözlerini açtığında kafasının içi bir uğultuyla zonkladı. Dizlerinde sanki katılaşmış gibi bir acı hissi vardı. Giysilerinin hâlâ üzerinde olduğunu görüp ürktü. Hemen yerinden fırladı, sendeleyerek yürümeye başladı. Düşüncelerini güçlükle toparladı, bütün olup bitenleri anımsamaya çalıştı...

Aşağıda, söğüt ağaçlarının yanında ayak seslerini işitti. Sanki sesler uçuşuyordu gökyüzünü saran yıldızlara doğru. Çabucak toparlandı, yanlarına gitti. Hafiften bir suçluluk duygusu yüreğini kaplamıştı.

"Kusura bakmayın," diye fısıldadı Roza. "Sizi beklerken içim geçmiş, biraz dalmışım. Bu yüzden geldiğinizi duymamışım. Ayrıca hava da çok soğuk, buz gibi."

Adam cevap vermedi. Başını çevirip bakmadı da. Tuhaf ve donuk bakışlarla etrafa bakıyordu. Burun deliklerindeki titreme heyecanını ele veriyordu.

"Önemli değil," dedi başka biri. "Biz daha yeni geldik. Benim adım Sofiya. Sizden ben sorumluyum."

Roza elini uzattı ve genç kadın çabucak elini sıktı. Soğuk, kupkuru bir eli vardı. Roza anında ince uzun parmaklarını geri çekti.

"Benim adım da," dedi, "Roza."

Genç kadın afalladı.

"Sen Yahudi misin?"

"Evet, neden sordun?"

"Benim de," dedi Sofiya tebessüm ederken. "Babam Yahudi'ydi. Ama annem Hırvat'tır. Ben küçükken ayrılmışlar."

Roza acı acı güldü.

"Tesadüfe bak ki," dedi, "benim de annemle babam ayrıldı..."

Sofiya hemen sözünü kesti.

"Şimdi nerede yaşıyor ailen?"

Roza birden durgunlaştı, iri ela gözlerinden iki damla yaş yuvarlandı. Başını çevirdi, hasretle bodrum kata baktığında yüreği acıdan sızladı. Sofiya şimdi her şeyi daha iyi anlıyordu.

"Hadi," dedi genç kadın üzgün bir sesle. "Artık zamanımız kalmadı. Bir an önce gidelim buradan."

Roza cevap vermedi, kımıldamadan ailesinin saklandığı yere bakıyordu. Yüzündeyse donuk bir ifade vardı...

***

Saat sabahın dördünü gösteriyordu. Elindeki sigarayı kül tablasına bastırdı, Aferdita'yla geçirdiği o son dakikaları, ilk öpüşmelerini düşünüyordu Fikret. O an mutluluktan uçuyor gibiydi. Onu düşününce yine uykusu dağılmıştı işte...

O sırada Arben gece boyunca uyuduğu koltuğun üzerinde gözlerini açtı. Elini alnına götürüp camdan dışarı baktı, birden sıçrayarak doğruldu.

"Ne oluyor?" diye seslendi Fikret. "Hayırdır, kâbus mu gördün?"

Arben'in eli ayağına dolaştı. Sanki ruhunun ta derinliklerinden kalkan bir ürperti nefesini kesti, sırtından aşağı soğuk terler aktı.

"Sen de," dedi titrek sesiyle, "benim gördüğüm şeyi gördün mü?"

Fikret'in yüzünde alaycı bir gülümseme belirdi. Onun yanına doğru yürürken, "Bütün gece," dedi, "fosur fosur uyudun şu koltukta. Rüyanda gördüğün şeyi ben nasıl göreyim?"

Arben bu sefer koltuğa yığılır gibi çöktü, içini boşalmış gibi hissetti. Kendini toparlayabilmek için derin derin nefes aldı. O sırada Fikret'in yüzündeki alaycı gülümseme yerini büyük bir endişeye bırakmıştı.

"Neyin var senin?" diye sordu korku dolu bir sesle. "Hasta mısın?"

Arben'in yüzü çok solgundu. Dudaklarının çevresi hafifçe morarmıştı. Sonunda bakmaya daha fazla dayanamadı. Bir an öfkesini açığa vururken, "Pis faşistler!" diye haykırdı. "Bu saatte sokak ortasında neler yapıyorlar?"

Onun bu haykırışından sonra Fikret'in tüyleri ürperdi, ilikle-rine kadar sarsıldı. Başını sağa doğru hafifçe çevirip dışarı baktı. Faşist Almanlar öldürdükleri insanların cesetlerini başkalarına ibret olsun diye geceden sokak lambalarına asıyorlardı...

Fikret'in yüzünde hiç kimsenin daha önce görmediği kadar şaşkın ve tuhaf bir ifade vardı. Korkudan büyümüş gözlerle sokak lambalarında sallanan cesetlere bakıyordu. Sanki direnci kırılmıştı. Bunların sadece bir başlangıç, bir gözdağı olduğunu sezdi, çok yakında daha büyük şeylerin olacağını anladı...

O esnada Roza ve Sofiya otelin arka kapısından gizlice içeri girdi. Roza'nın dudakları kireç gibiydi. Burun kanatları hızlıca açılıp kapanıyor, göğsünün altındaki yüreği küt küt atıyordu.

"Sokak lambalarına," dedi sesi titrerken, "işkence edip öldürdükleri insanların cesetlerini asıyorlar."

Bu sözleri duyan Arben boynuna demirden bir halka geçirilmiş gibi ürperdi. Buz gibi bir sesle, "Peki kim bu insanlar?" diye sordu.

Sofiya bir adım öne çıktı.

"Onlar," dedi, "partizan ya da Çetnik sempatizanları. İnsanları, köpek yakalayıcılarının köpekleri yakaladığı gibi yakalıyorlar. Kraljevo'daki garnizon baskınından sonra avlanıyorlar, ama hâlâ yeterli sayıya ulaşmadılar..."

Arben ve Fikret hayatlarında ilk kez gördükleri soluk tenli, ince dudaklı, ufak tefek bu kadını dikkatle süzdüler.

"Bu arada," diye konuşmasını sürdürdü. "Benim adım Sofiya. Ormana kadar size ben eşlik edeceğim. Birazdan yola koyulduğumuzda çok dikkatli olun. Etrafta Almanların kurduğu tuzaklar var. Tabii bir de baş düşmanımızın kendisi."

Fikret bir genç kadını böylesine sert ve bu kadar soğukkanlı görmemişti. Az önce kırılan direnci tekrar yerine geldi.

"Bizi," dedi, "nereye götüreceksiniz?"

"Bajgora Dağlarına."

Arben cam gibi bakışlarla onu süzdü. Sonra buz gibi ve kupkuru bir sesle, "Yalnızca siz mi götüreceksiniz bizi?" diye sordu.

Genç kadının içine bir şeyler çöktü o anda. Yüreği buz gibi oldu. Arben'in ağzından çıkan bu sözleri iğneleyici, ölçüsüz bulmuştu nedense.

"Evet," dedi soğukkanlı görünmeye çalışarak. "Bugüne kadar bir sürü av köpeğini peşimde bıraktım. Ama bana güvenmiyorsanız, ardıma düşüp gelmezsiniz. Şimdi burada kararınızı verin. Sonuçta, söz konusu olan şey hayatlarınız."

Ansızın bir sessizlik çöktü. Bir an durup diğerlerini bakışlarıyla şöyle bir taradı ve sonra kararlı bir sesle, "Sana güveniyorum," dedi Roza. "Elinden gelenin daha fazlasını yaptığını buraya gelirken kendi gözlerimle gördüm."

Sofiya duygulanmıştı. Onun bu sözlerinden bir hayli etkilenmiş olmalıydı ki, boğazına bir yumru takıldı sanki.

"Bu benim işim," dedi boğuk bir sesle. "Sizin bir kılınıza bile zarar gelmesini istemem. Anlıyor musun beni?"

Roza gözlerini onun gözlerine dikip, "Seni," dedi, "gayet iyi anlıyorum. Sen de kusura bakma, ama hepimiz dünden beri çok gergin saatler yaşıyoruz. İstersen bir an önce gidelim buradan, ne dersin?"

Sofiya'nın rengi yavaş yavaş yerine geliyordu. Dalgın bakışlarını Arben'in yüzüne çevirdi.

"Ya siz," dedi, "benimle gelecek misiniz?"

Arben rahat bir nefes aldı.

"Evet, ben de sizinle geleceğim. Burada kalıp tek başımıza hiçbir şey yapamayız. Şu gördüklerimden sonra güçlerimizi birleştirmemiz gerektiğine inanıyorum."

Sofiya son derece iyi niyetle, "Tek başınıza hiçbir şey yapamazsınız tabii," dedi. "Ama yalnız değilsiniz artık. Şu anda binlerce partizan orman ananın koynuna girip orada yuva yapıyor."

Herkes yine sustu... Fikret tam o anda cebindeki mektubu anımsadı. Canlı adımlarla koridora doğru yürüdü, çekmeceyi açtı, sonra cebindeki sarı zarfı çıkarıp usulca içine koydu...

MEKTUP

Besim Beyin vücudu dehşet içinde sarsıldı. Sokakta yürüyen insanların çığlık sesleri ve feryatları yeri göğü inletiyor, birbirine karışıyordu...

Hayatında ilk defa bu kadar korkunç bir olaya şahit oluyordu. Göğsünün içindeki yürek o an öyle güçlü çarpıyordu ki, bir süre hiç kıpırdamadan olduğu yerde kaldı...

Sonra derin bir nefes aldı, pencerenin önünden ağır adımlarla uzaklaştığı sırada, "O sesler de neyin nesi?" diye sordu Tica Tete yanına gelirken.

Besim Beyin boğazı düğümlendi. Az önce gördüğü vahşet tablosu, sanki kalın bir sis perdesi gibi odanın üstüne çökü vermişti.

"İnsan," dedi gözyaşlarına engel olamazken, "insana bunu yapar mı? Bunlarda hiç Allah korkusu yok mu?"

Tica Tete kocasının gözlerindeki bu yabancı ve tuhaf bakıştan ürktü. Hemen adımlarını hızlandırdı, pencerenin önüne

geldi. Dışarıya dikkatle baktı, sonra birden içi boşalmış bir çuval gibi bitkin ve üzgün bir halde yere yığılıverdi.

Besim Bey panikledi. Bir an kendi acısını unuttu, çömelip karısının başını okşamaya başladı.

"Sakin ol," dedi fısıltıyla. "Sakin ol... Olan oldu artık."

Tica Tete sinirinden bir çocuk gibi hıçkırarak ağlıyordu.

"Bugüne değin," dedi boğazı düğüm düğüm olurken, "hiçbir şey canımı bu kadar yakmamıştı. Oğlumuz Şaban'ın ölümü bile! Çünkü onun canını ona bağışlayan almıştı. Ve ben buna kader deyip sineme çekmiştim. Ama şimdi etlerim dökülüyor Besim. Çok acı çekiyorum."

Besim Bey oğlu Şaban'ın adını duyunca hepten dağıldı. Başı âdeta bir mengene içine sıkışmış gibiydi. Yaşadıkları korkunç olayın etkisini daha üzerlerinden atamamışlardı ki, birdenbire sokak kapıları şiddetli, çok daha şiddetli çalmaya başladı.

Her ikisi de sustu o an, nefeslerini tuttular. Dışarıdaki kimse bu sefer yumrukla kapıya vuruyordu. Kapıdan etrafa yayılan boğuk ve sert ses, insanın yüreğini hoplatıyordu... Sonra ansızın bir kadının attığı çığlığı duydular. Bu öyle bir çığlıktı ki, bir bıçak gibi insanın böğrüne saplanıyordu.

Besim Bey şaşkınlığını üzerinden atmış, çömeldiği yerden ayağa kalkmıştı.

"Bu ses," dedi meraklı bir şekilde. "Yoksa Elya'nın sesi mi?"

Tica Tete de çöküp kaldığı yerden ansızın doğruldu. Titrek bir sesle, "Çabuk yürü," dedi. "Bu ses pek hayra alamet değil."

İkisi de alelacele aşağa kata indi, avluya çıktılar. Birisi hâlâ sokak kapısına gümbürdete gümbürdete vuruyordu...

Besim Bey ne yapacağını bilemedi. Sanki kendine güveni gitmiş gibiydi. Tica Tete hemen oraya koştu, büyük bir tedir-

ginlikle kapıyı açtı. Fatmir'i birden karşısında görünce afalladı.

"Hayrola," dedi, "bu ne telaş?"

Fatmir'in beti benzi atmış, eli ayağı boşalmıştı. Kısa sesli bir inilti kopardı, Tica Tete'nin ayaklarının dibine yığılıverdi. Canının yandığı her halinden belli oluyordu.

Tica Tete eğildi, onu yerden kaldırmaya çalıştı. Fakat bedeni titriyor, ter boşanıyordu. Kaynayan bir kazan gibi her tarafından su akıyordu.

"Oğlum," diye kekeledi Fatmir. "Oğlum..."

Birden boğazı düğümlendi, daha fazla konuşamadı. Tica Tete ona bakarken içindeki sessiz ürpertiyi bastırmaya çalıştı.

"Hadi," dedi, "kalk. İçeri geçelim."

Fatmir endişe ve korkudan hâlâ zangır zangır titriyordu. Güç bela ayağa kalktı, ağır ağır yürümeye başladı. Besim Bey de olup bitenler karşısında şaşkındı. Yüzü sapsarı olmuştu.

İçeri girince birkaç dakika hiçbir şey söylemeden öylece oturdular. Tica Tete sanki kupkuru bir şey boğazına takılmış gibi bir hisse kapıldı.

"Besim," dedi boğuk bir sesle. "Çabuk bir bardak su getir bize. Birde şu zavallıları al gel buraya."

Kocası başını "tamam" anlamında salladı, sonra parmaklarının ucuna basarak sessizce yanlarından uzaklaştı. Tica Tete başını çevirdi, tedirgin tedirgin Fatmir'e baktı. Kadıncağız derin bir iç çekti o sırada.

"Neyin var Fatmir?" diye sordu. "İnan bana, ben de ne diyeceğimi bilemiyorum. Çok üzgünüm, ama elden başka bir şey gelmiyor."

Fatmir titredi, onun bu sözleri içini sızlattı. Ansızın yüzü sert ve somurtkan bir hal aldı. Öfkeli bir sesle, "Demek her

şeyi biliyordun," dedi. "Aşk olsun sana! Seni iyi bir insan sanıyordum. Bana daha önce neden söylemedin?.."

Tica Tete bir an kalakaldı. Kupkuru dudaklarının arasından ses çıkmadı. Az önce duyduğu sözlerden dolayı sinirleri bir anda yay gibi gerilmişti.

"Yazıklar olsun senin gibi bir komşuya," diye konuşmasını sürdürdü Fatmir. "Oğlum ölürse katili sensin."

Tica Tete'nin sanki o an başından aşağı kaynar sular dökülmüştü. Göğsü sıkışmış, yüreği acıyla dolmuştu. Duyduklarına inanamıyordu. Kederli gözleriyle ona bakıp, "Sen," dedi, "neden bahsediyorsun? Bu söylediğin şey bir hayat memat meselesi. Oğlunun katili neden ben olayım ki?"

Fatmir hâlâ kızgındı.

"Peki," dedi burnundan solurken. "Sen neyine güvenip söylemedin bana."

Tica Tete aralarında bir yanlış anlaşılma, bir tuhaflık olduğunu sezdi.

"Bir saniye," dedi, "biraz soluklan. Kendine gel. Belli ki ortada bir yanlış anlaşılma var. Az önce ben sana sokak lambalarına asılmış cesetlerden bahsediyordum. Şimdi söyle bana, sen neden bahsediyorsun?"

Fatmir bir an utandı, öfkeli yüzü kıpkırmızı oldu.

"Şey," diye kekeledi. "O halde özür dilerim senden. Beni bağışla lütfen. Sersem gibiyim, kendimde değilim..."

Tica Tete'nin merakı iyiden iyiye artmıştı. Hemen sözünü kesti.

"Neyin var, ne oldu Fatmir?"

Odaya bir an sessizlik çöktü. Fatmir'in yüreğini bu sefer daha ağır bir sıkıntı kapladı, birdenbire hıçkırarak ağlamaya başladı.

"Oğlum," dedi hıçkırıklarının arasından, "dağa çıkmış bu gece. Koca pençeli bir ayıya karşı komitalarla birlikte savaşacakmış."

Tica Tete'nin vücudu ansızın ürpertiyle sarsıldı.

"Dağa çıktığından emin misin?" diye sordu sesi titrerken. "Tek başına mı çıkmış bu oğlan? Size haber vermeden mi çekip gitmiş?"

O sırada evin kapısı büyük bir gıcırtıyla açıldı. Elya salya sümük ağlayarak içeri girdi. Alnı kıpkırmızı, gözleri şiş, solgun yüzü kırış kırıştı. Kısacık saçları da dağınıktı.

Tica Tete onu bu halde görünce oturduğu yerden sıçradı.

"Senin neyin var?" diye sordu telaşlı bir sesle.

Elya ağlamaktan konuşamıyordu. Güçlükle birkaç adım attı, sonra da komşusunun boynuna sımsıkı sarıldı.

"Kızı Roza," diye seslendi Besim Bey. "Ortalıkta yok."

Elya kollarını Tica Tete'nin boynundan çözerken, "Böyle bir şey yapacak biri değildi o," dedi boğuk sesiyle.

Tica Tete oldukça düşünceliydi. Yüzünü ekşitip dudağını büzdü.

"Fatmir'in oğlan da ortalıkta yok. Partizan saflarına katılmak için dağa çıkmış bu gece. Acaba birlikte mi gittiler?"

Elya hâlâ ağlıyordu.

"Orası," dedi, "kızlara göre bir yer değil. Ne işi olur orada?"

Fatmir içini çekti.

"Hitler'in Allah belasını versin! Stalin'in de bıyığı yerde kalsın inşallah. Başımıza ne geldiyse müsebbibi onlar. Yalan mı söylüyorum Besim Efendi?"

"Yoo, yalan değil! Hakikati söylüyorsunuz Fatmir Bacı. Ülkenin düşman çizmesi altında ezildiğini gören vatanseverler yas içinde. Ayrıca yürekleri için için kaynayan bir volkana dönüşmüş. Kasabalar, köyler, şehirler alevler içinde yanıyor. Şimdi İbre Nehrinin kenarında ne sürüsünü otlatan çobanlar, ne bağlarında üzüm toplayan genç kızlar, ne de topraklarıyla ilgilenen çalışkan çiftçiler görüyoruz. Suçsuz insanların cesetleri sokak lambalarına asılmış, gençlerimiz dağa çıkmış, şehirlerimiz virane olmuş..."

Tica Tete birden uykudan uyanır gibi silkindi. Yüreği heyecandan küt küt atarken, "Besim," diye araya girdi, "çabuk otele git. Bak bakalım, bizim oğlan orda mı?"

Sanki odanın içinde hiç bitmeyecekmiş gibi görünen uzun bir sessizlik daha oldu. Aylar önce Fikret'in söylediği, "Öylece bir kenara çekilip seyirci mi kalacağız? Yumruk olmuş bir elin parmakları gibi, Hitlerci işgalcilere ezici ağır darbeyi indireceğiz inşallah," sözlerini hatırladı Besim Bey. O an içi titredi, gözleri doldu...

***

Besim Bey hiç vakit kaybetmeden evden çıktı, yola düşeceği sırada önündeki sokak lambalarına baktı. Sanki o anda yüreğinin üzerine binlerce tonluk bir ağırlık bindi, bir an nefes alamadı. Önünde sokak yerine irili ufaklı cesetler duruyordu...

Başına taktığı siyah fesi düzeltti, yüreği ağzında yürümeye başladı. Etrafta bir panik havası vardı. Sokakta sık sık

çığlık sesleri yükseliyordu. İnsanlar... İnsanlar her yerdeydi. Bir karınca sürüsü misali ortalıkta amaçsızca dolaşıp duruyorlardı. Her ne kadar polisler uyarılarını sürdürse de insanların bunlara kulak astığı yoktu. Bu çığlıkları susturmak imkânsızdı.

Sokakta o kadar çok gürültü ve kargaşa vardı ki sağlıklı düşünemiyordu Besim Bey. Zihnini toplaması için elleriyle kulaklarını kapattı. Derin bir soluk aldı, otele doğru adımlarını daha da arttırdı.

Birden sivillerin arasında üniformalı bir polis gördü. Onu Dinçer'e benzetmişti. Ansızın durdu, seslendi:

"Dinçer, Dinçer..."

Sokaktaki o kadar gürültü ve patırtının içinde birinin adını seslendiğini duydu Dinçer. Başını çevirip sesin geldiği yöne baktı.

"Aaa!" dedi şaşkınlıkla. "Sizin burda ne işiniz var Besim Amca? Hemen gidin buradan. Birazdan çok fena şeyler olacak."

Besim Bey büsbütün şaşaladı.

"Evladım," dedi boğuk bir sesle. "Bundan daha fena ne olabilir? Cesetler direklerde sallanıyor. İnsanlar akıllarını yitirmiş, görmüyor musun?"

Dinçer çabucak yanına geldi. İçi bastırdığı öfkeyle dolmuş, bakışları vahşileşmişti. Ama sesi yumuşak, kontrollüydü. Yalnızca biraz titriyordu, o kadar.

"Lütfen," dedi, "hemen gidin buradan. Unutmayın, beterin beteri var. Ayrıca bu cehennemde ne işiniz var?"

Besim Bey biraz duraksadı. Söyleyip söylememekte kararsız gibiydi. Önce etrafına bakındı, sonra eğilip Dinçer'in kulağına, "Yoksa senin haberin yok mu evladım?" diye fısıldadı. "Erkek kardeşin ortalıklarda yok. Elya'nın kızı da sırra kadem

basmış. Ben de otele, bizim oğlana bakmaya gidiyordum. Kim bilir o nerelerde?"

Dinçer'in başından aşağı kaynar sular döküldü sanki. Duyduklarına inanmak istemezcesine, "Size," dedi, "bunu kim söyledi?"

"Annen söyledi evladım. Güya dağa çıkmış bu gece. Nazilere karşı partizanlarla birlikte savaşacakmış."

Dinçer'in sinirleri altüst oldu. İçi öfkeden bir deniz gibi kabardıkça kabardı. Tam o sırada yanı başlarından bir çığlık yükseldi. Bir kadın sesiydi bu. İçten ve tüyleri diken diken eden bir çığlık...

***

O sabah havada ve toprakta her şey, kıpırdanmaları ve sabırsızlaşan bir gerinişi ele veriyordu.

Polis Şefi Reinhard elinde kırbacı, yüzündeyse korkunç bir sırıtışla odasının ortasında dikiliyordu. Dudaklarının her iki tarafında bıçak yarası gibi derinleşip kaybolan çizgiler sanki yüreğindeki karanlığı ve acımasızlığı yansıtıyordu.

"Moskova'nın ajanlarını," dedi Reinhard tekdüze bir sesle, "şehrin meydanına toplayın şimdi."

O ana kadar Maçek'in yüzünde kıl bile kıpırdamamıştı. Bir heykel gibi hareketsiz dinlemişti söylediklerini.

"Emredersiniz efendim," dedi gür bir sesle. "Yakaladığımız hainleri birazdan getiriyorum."

Reinhard elindeki kırbacı çizmesinde şaklattı.

"Bu küstahlara," dedi pis pis sırıtırken, "Führer'in kestiği cezayı verelim derhal, ne dersin? Hepsinin çanına ot tıkayalım."

Maçek hiç vakit kaybetmeden odadan çıkarken tek bir şeye seviniyordu o anda. İte it ölümü!..

On dakika kadar sonra geri döndüğünde Maçek'in gözleri ışıl ışıl parlıyordu.

"Hain Sırpları," dedi gülümserken, "meydanda sıraya dizdim efendim."

Polis Şefi Reinhard başını kaldırdı, onu dikkatle süzdü. Maçek'in yüzünde yılışık bir gülümseme vardı.

"Sen," dedi ciddi bir ses tonuyla. "Neye gülüyorsun?"

Böylesine ciddi bir yüz ifadesi karşısında Maçek'in yüreği korkudan duracak gibi oldu. Boğazı düğümlendi.

"Çabuk söylesene," diye çıkıştı Reinhard. "Neden susuyorsun?"

Polis şefinin bu çıkışı onu kendine getirdi, birden toparlandı.

"Şey, efendim... Sanırım ben Sırpların yaşayanını değil, ölüsünü seviyorum."

Onun bu sözleri Reinhard'ı büyük bir şaşkınlığa uğrattı. Kısa bir duraksamadan sonra bir kahkaha patlattı.

"Ben de," dedi, "tıpkı senin gibiyim. Ama aramızda küçük bir fark var. Ben Yahudilerin yaşayanını değil, ölüsünü severim."

Maçek, şefinin yüzüne bakakaldı. Sonra kendini tutamayıp bir kahkaha attı.

"Hadi," dedi Reinhard. "Gidelim artık. Bir an evvel şu işi bitirelim. İnfaz bölüğüne söyle, çabuk yerlerini alsınlar."

***

Besim Bey sokağın köşesini dönmüş otele varmak üzereydi ki, silah seslerinden ürküp havalanan kuşları gördü. Hemen

ardından da keskin bir çığlık boz renkli gökyüzüne doğru yükseldi...

O sırada kıraathanenin önünde duran korkunç derecede sarı yüzlü, kısa sakallı bir adam, burnunu elinin tersiyle silerek ağlıyordu. Adamın üzüntüsü sözle anlatılacak gibi değildi.

Besim Bey adamın yüzüne merakla bakıp, "Bu halin de neyin nesi?" diye sordu. "Neler oluyor böyle? Bu tüfekler neden patladı?"

Adam hâlâ ağlıyordu.

"Beyim," dedi iç çekerek. "Haberiniz yok mu sizin? Dün gece insanları gözaltına aldılar. Bazılarını öldürüp cesetlerini şu direklere astılar, bazılarını da şimdi meydanda kurşuna dizdiler."

Onun bu sözleri Besim Beyin kanını dondurdu. Sustu, cevap vermedi. Düşünceli bir şekilde otelin kapısını açıp içeri girdi. Yüzünden düşen bin parçaydı.

"Meto," diye seslendi. "Fikret nerde?"

Meto kır saçlı, ince yapılı, otuz beş-kırk yaşlarında bir adamdı. Uzun yıllardan beri onun yanında çalışıyordu.

"Beyim," dedi tedirgin bir sesle. "Biraz önce geldim. Ramiz de şimdi çıktı, eve uyumaya gitti. İşle ilgili bir-iki önemsiz bir şey söyledi, başka bir şey de söylemedi. Ayrıca buraya geldiğimde Fikret yoktu, görmedim onu."

Besim Bey düş kırıklığına uğramıştı. Sıkıntılı bir şekilde bir aşağı bir yukarı dolaştı. Sonunda öfkeyle bir koltuğa oturdu, dışarıyı izlemeye başladı.

"Beyim," dedi Meto çekimser bir sesle. "Ramiz'i çağırmamı ister misiniz? Ben bir koşu gidip alıp geleyim onu."

Besim Beyin gözleri uzaklara dalıp gitmiş, yüzü kederden buruşmuştu. "Yoksa ben mi kuruntular içindeyim?" diye düşünmekten kendini alamıyordu.

"Beyim," dedi tekrar Meto. "Ramiz'i alıp geleyim mi, ne dersiniz?"

Besim Bey, Meto'nun sesiyle dalıp gittiği düşüncelerden sıyrıldı, oflayıp puflarken, "Olur," dedi, "al gel. Ona soracaklarım var. Bizim oğlan ortalıkta yok. Sabah da eve dönmedi. Hiç böyle yapmazdı. Başına bir hal gelmesin sakın."

Meto dudağını büzdü, ne söyleyeceğini bilemedi. Âdeta bir suçlu gibi başını önüne eğip sessizce otelden çıktı.

O gittikten sonra Besim Bey ayağa kalktı, masanın üzerinden sürahiyi aldı. Titreyen elleriyle bardağı doldurdu, üstüne başına döke döke içti. Sonra ellerini kurulamak için dalgın bir şekilde koridora doğru yürüdü, çekmeceyi açtı. Beyaz bir bezin yanında sarı bir zarf duruyordu. Zarfın üzerinde büyük harflerle *"BABAMA"* yazıyordu...

O an tüm düşünceleri birbirine karıştı. Yere yığılmamak için kendini zor tuttu. Bütün kuvvetini toplayıp koltuğun olduğu yere doğru yürüdü. Bu esnada sanki yüzündeki çizgiler daha da derinleşmişti.

Kahverengi koltuğun üzerine oturur oturmaz büyük bir öfkeyle ve aynı zamanda bir merakla açtı zarfı, kendisine yazılmış satırları okumaya başladı:

Sevgili babam,

Kendimi bu mektubu yazmak, sizi de okumak sıkıntısına sokmak istemezdim. Ne var ki vatanımız ve özgürlüğümüz söz konusu olduğu için bunların yazılması ve okunması ge-

rekiyor. Onun için sizden bu sıkıntıyı yüklenmenizi diliyorum, beni bağışlayın.

Sevgili babam,

Allah'ın bildiğini sizden saklamayacağım, ama yazacağım gerçekler de üzmesin sakın sizi. Vatanım için savaşarak ölmek kaderimde varsa, bu bana üzüntü vermez. Fakat sizlerden ayrılmak daha şimdiden üzüntü veriyor bana.

Bu savaşı hiçbirimiz başlatmadık. Tamamen bizim dışımızda gelişti. Ama bu şu gerçeği asla değiştirmiyor: Batak bizi de içine çekti, yuttu ne yazık ki!

Hitler bir kuyu kazıp açtı. Kazdığı kuyuya şimdilik bizleri attı. Ama yakında bu kuyuya kendisi düşecek. Kötülüğü kendi başına gelecek. Zorbalığı kendi tepesine inecek.

Bu savaşı başlatan Hitler akıp giden su gibi yok olacak en kısa zamanda. Kötülerin yaşı da, kurusu da bizim dağlardan estireceğimiz kasırgayla savrulacak ve o güzel mavi gözlerinle göreceksin bir gün o günleri...

Sevgili babam,

Sen beni hiç merak etme. Anneme de söyle, o da merak etmesin, üzülmesin. Çünkü Allah bizden yana. Bu felaket geçinceye kadar O'nun kanatlarının gölgesine, O'na sığındık hepimiz. Umuyorum ki bize sevgisini, merhametini bağışlayacak.

Sevgili babam,

Küçük bir çocukken bana şöyle demiştiniz: "Büyüdüğünde kötünün, haksızın kolunu kır, sormadık hesap kalmasın yaptığı kötülükten..." Ve ben büyüdüm artık babam. Kader arkadaşlarımla birlikte kötünün kolunu kırmaya gidiyoruz.

Sevgili babam,

Sizden son bir ricam var. Elya Teyzeye söyler misiniz? Kızı Roza da bizimle birlikte partizanlara katıldı. Ben, Roza ve Arben...

Şimdi gözyaşlarını sil babam, sil ki düşman sevinmesin. Bana hakkınızı helal ediniz. Benim tarafımdan da cümlenize hakkım helal olsun. Şimdilik elvada...

Fikret

Besim Bey yaşlar süzülen yüzünü titreyen elleriyle kapattı, bir çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Oğlunun yazdığı her satır ruhunun derinliklerine işlemiş, en duyarlı yerinden yaralamıştı onu...

***

Ev kalabalıktı. Dinçer âdeta deliye dönmüştü. Öfkesinden kapıları tekmeliyor, yumrukluyordu. Annesi Fatmir de hop oturup hop kalkıyor, avazı çıktığı kadar bağırıp söyleniyordu:

"İnsanın aklı almıyor. Bizim üzülüp ah vah edeceğimizi bilmiyor muydu bu deli oğlan? Ne oldu da kaçıp gittin bu evden? Rahat mı battı sana çocuk? Dağ başında ne bulup yiyeceksin şimdi? Bu soğuk havalarda ağaçların kovuğunda mı yatacaksın? Allahım aklımı kaçırmak üzereyim."

Büyük kızı Hamdiye söze karıştı:

"Yeter artık anne! Sinirden tansiyonun çıkacak gene. Vallahi beyin kanaması geçireceksin."

Fatmir başını kaldırdı, kızına ters ters baktı. Sonra, "Sus!" diye çıkıştı. "Beni diri diri mezara koyduğunuz yeter artık. Biri evden kaçar, diğeri başını açar."

Aferdita'nın yüzü kıpkırmızı kesildi.

"Ben ne yaptım ki anne? Herkesin içinde bana laf sokuyorsun. Ağabeyimin kaçıp gitmesi benim suçum mu?"

Fatmir ateş saçan gözleriyle onu süzdü.

"Sus! Hepiniz öldürdünüz beni. Ah oğlum, oğlum!.. Seni kandırıp dağa çıkaranları Allah taş eylesin! Allah onları cehennemde cayır cayır yaksın. Benim ciğerimi yaktılar, onların da ciğerleri yansın inşallah..."

Annesinin kurşun gibi ağır bu sözleri karşısında Aferdita'nın içi kavruldu. O anda gözleri dalıp uzaklara gitti. Aylar önce Fikret'in, ağabeyi Arben'e söylediği, "İkimiz dağa çıkıp partizanlara katılalım mı?" sözlerini hatırladı.

"Anne," dedi boğuk bir sesle. "Beddua okuma!"

Fatmir duyduğu bu sözlerden dolayı öfkeden deliye döndü.

"Sus! Suuus!.. Oğlumun hayatını kararttılar. Utanmadan kalkmış onları mı savunuyorsun bana?"

Hafız Nuri Efendi aklaşmış sakalını sıvazladıktan sonra, "Yeter Fatmir!" diye söylendi. "Çocukla çocuk olma..."

Fatmir hemen sözünü kesti.

"Bu kız kime çekmiş böyle anlamadım? Eğer o da ağabeyine çekmişse işimiz var demektir."

Hafız Nuri Efendi yüzünü buruşturdu, başını sağa sola salladı.

"Kime çekmişse çekmiş, fark etmez... Şimdi biraz sessiz olun lütfen. Kafam kazan gibi, gürültüyü kaldırmıyor artık."

Aferdita ıslak yanaklarını elinin tersiyle sildi, solgun gözleri yine uzaklara dalıp gitti. Odayı derin bir sessizlik kapladı...

Dinçer bir süre sonra, "Kardeşim dün bana uğramıştı," dedi sesini yumuşatarak. "Allah biliyor ya, kendisine aynen şöyle söyledim: 'Balkan Dağları senin gibi körpe çocuklara göre değil. Bir an önce bu fikri aklından çıkarsan iyi edersin.' Ama görünen o ki, söylediğimi dinlememiş."

Hafız Nuri Efendi içini çekti.

"Peki oğlum," dedi, "şimdi ne yapacağız? Hem bu işe konu komşu ne der? Sonra başımıza bir hal gelmesin."

Dinçer oldukça düşünceliydi.

"Konu komşuyu boş ver baba. Bugünlerde herkes kendi derdine düşmüş. Hatta canının derdine düşmüş. Kimsenin kimseye faydası yok. Mitroviça inliyor. Bu şehirde kıran kırana bir hesaplaşma var artık. Herkes kefen misali tek bir elbise içinde..."

***

Besim Bey morali bozuk, yorgun argın bir halde eve döndü. Bahçelerinin dış duvarı boyunca ağır ağır yürüdü, kapıyı açıp avluya girdiği sırada kaşlarını çatmış, merak içinde bekleyen karısı Tica Tete'yle göz göze geldi.

"Oğlum nerdeymiş?" dedi karısı yüreği ağzında atarken. "Onu neden geri getirmedin?"

Besim Beyin o anda içi parçalandı. "Yer yarılsa da içine girsem," diye geçirdi aklından. Sonra düşünceleri dağılmış bir halde boş gözlerle ona baktı.

"Söylesene Besim'im. Bana neden böyle tuhaf tuhaf bakıyorsun, susuyorsun? Oğlumuz nerede?"

Besim Bey kendisini daha fazla tutamayıp bir çocuk gibi ağlamaya başladı.

"Oğlumuz," dedi hıçkırıklarının arasından, "gitmiş."

Tica Tete'nin ansızın alnından soğuk bir ter açıldı, içinde kabaran endişeyi ve umutsuzluğu iliklerine kadar hissetti o an.

"Ne demek istiyorsun? Nereye gitmiş?"

Besim Beyin de içinde dalga dalga bir öfke kabarıyordu. Islak yanaklarını elinin tersiyle sildi.

"Gitmiş işte, gitmiş!.. Anlamıyor musun beni? Gitmiş işte!.. Bizimle vedalaşmadan, sessizce, öylece çekip gitmiş işte!.. Giderken de bir mektup bırakmış..."

"Ne mektubu?" dedi Tica Tete, cümlesini bitirmesine izin vermemişti.

Kocası duraksadı, mektubu vermek konusunda ikilemde kalmıştı sanki. Fakat sonra titreyen ellerini ceketinin cebine soktu, sarı zarfı çıkarıp ona uzattı.

Tica Tete hiç vakit kaybetmeden zarfı açtı, oğlunun yazdığı mektubu büyük bir sabırsızlıkla okumaya başladı...

***

O gün Elya da huzursuzdu. Tica Tete'nin sözünü dinlememiş, kızı Roza'yı aramak için bir başına, terk ettiği evine geri dönmüştü. Fakat evi bu birkaç gün içinde yakılıp yıkılmış, bütün malları yağmalanmıştı.

Gözleri kocaman açılmış, boş odalarda dolaşıyordu. Birden durup etrafa kulak kesildi, yüreğinin çarpıntısından başka bir şey duyulmuyordu. Hiç ayak sesi yoktu. "Rab, her şey bitti mi yoksa?" diye geçirdi aklından. Birden yüreği ağzına geldi, aynı anda sıtmaya yakalanmış gibi titremeye başladı...

Bir süre çaresizlik içinde öylece kaldı. Sonra gene boş odalara baktı, bir aşağı bir yukarı gezindi. Ağır bir sıkıntı vardı yüreğinde. Hayatının bu en mutsuz günlerinde, karşısına dikilen böylesine korkunç çıkmazdan kurtulmak için kendince bir yol bulmaya çalıştı, ama bulamadı. Boş bir çuval gibi yığılıp kaldı. Gözlerinde yaşlar vardı.

Çok geçmemişti dışarıda birtakım sesler duydu. Ansızın üşümeye başladı. Bu üşümelerin yürek ürpertisi ve korkudan olduğunu bilmeden üşüyordu...

Sesler gittikçe artıyordu. Güçlükle ayağa kalktı. Korkunç bir rüyadan uyanmış gibiydi. O an her şey durdu, ıslak gözleri kara bir deniz oldu sanki. Ne yapacağını bilmiyor, tırnaklarını yiyordu.

Derken kapı sert bir tekmeyle açıldı, hemen ardından diğer polisler sağlı sollu içeriye akın etti. Odaya en son Polis Şefi Reinhard girdi ve gördüğü manzara karşısında pis pis sırıttı.

Elya bir an donup kaldı. Hiçbir şey söyleyemedi. Bu saatten sonra da söyleyecek bir şey yoktu zaten. Artık önünde aşılmaz bir boşluk vardı.

Elya, polis şefinin kendisini alaycı bir ifadeyle süzdüğünü gördü. Ona karşı içinde dalga dalga bir öfke kabardı. Kendini zor tutuyordu. Gırtlağına bir hıçkırık takılmıştı. Yumru gibi bir hıçkırıktı bu. Yutmak istiyordu, ama yutamıyordu...

Reinhard elindeki kırbacı havaya kaldırdı, meşin kırbaç yılan gibi kıvrıldıktan sonra Elya'nın bacağında şakladı.

"Benden," dedi polis şefi, "kaçacağını mı zannettin? Bir fare gibi kapanıma yakalandın şimdi."

Elya acı içinde yere yığıldı.

"Beni bırak," diye haykırdı. "Beni bırak!.."

O anki haykırışıyla hıçkırığı gırtlağından sıyrıldı. Şimdi daha da haykıracak, içini iyice dökecek, tüm öfkesini kusacaktı... Fakat Polis Şefi Reinhard ansızın tepesinde belirdi, ayağını kaldırıp siyah çizmesiyle kafasına bastırdı. Gözleri çakmak çakmak yanıyordu.

"Şu akılsız başını," dedi öfkeli bir sesle, "ezeceğim. Hem de bir sümüklüböceği ezer gibi ezeceğim."

Elya'nın gözlerinden sicim gibi yaşlar boşanırken, kızı Roza'yı, oğlu Yahya'yı, en küçük kızı Lili'yi düşündü...

***

Tica Tete o gün hiç vakit kaybetmeden Fatmirlerin evine geldi. Aferdita kapıyı açıp da karşısında onu görünce önce şaşırdı, sonra bir an boynuna sarılıp hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Genç kız üzüntüden süzülmüş, gözleri çukurlaşmıştı. Dağınık saçları perişan bir şekilde uçuşuyor, kederli yüzünde solgun ışıklar dalgalanıyordu.

"Lütfen içeri girin," dedi boğuk bir sesle.

Tica Tete birden onu sımsıkı göğsüne bastırdı. Sanki oğlu Fikret'ten geriye kalan bir şeylere tutunmak istiyordu, tanıdık bir şeylere...

Aferdita'nın tüyleri ürperdi, fakat hiçbir şey söylemedi. Usulca Tica Tete'nin koluna girdi, içeri götürdü.

Tica Tete odaya girdiğinde, Fatmir'le göz göze geldi. Kederle, umutsuzlukla birbirlerine bakıyorlardı. İkisinin de acısı kor gibi yüreğindeydi. O an ikisinin de yüreği oğulları için yanıyordu.

"Hoş geldin," dedi Fatmir üzgün bir sesle. "Buyur, geç otur."

Tica Tete başını çevirdi, Hafız Nuri Efendiye baktı.

"Bütün olup bitenler için çok üzgünüm," dedi buruk bir ses tonuyla. "Oğluma bir taraftan kızmak istiyorum, ama diğer taraftan da kızamıyorum. Şimdi düşünüyorum da, onu bir vatansever olarak ben yetiştirmişim..."

Hafız Nuri Efendi çaresiz gözlerle ona bakıyordu. Umutsuzluğun son noktasına varmış gibi ellerini birbirinin içinde sıkıp duruyordu.

"İnanın ki," diye konuşmasını sürdürdü Tica Tete. "Dağa çıkıp partizanlara katılacaklarından haberim yoktu. Gerçek bu. Ben açıksözlü bir kadınım. Ortada bir kabahat varsa, o kaba-

hat benim. Bu konuda kendimi affetmeyeceğim asla. Her şey benim yüzümden..."

Tica Tete'nin birden boğazı düğümlendi, daha fazla konuşamadı. O esnada Fatmir kaşlarını çatmış, olanlara kendince bir anlam yüklemeye çalışıyordu.

Hafız Nuri Efendi üzgün bir şekilde ona bakıp, "Suçu," dedi titrek bir sesle, "üstünüze almaya çalışmayın. Oğlum oraya kendi isteğiyle gitti. Hiç kimse onu zorlamadı. İkisinin de Arnavut damarı tuttu..."

Tica Tete yutkundu, ne diyeceğini bilemedi.

"Sabırlı olmalı," diye konuşmasına devam etti Hafız Nuri Efendi. "Allah'ın sevgisi sonsuzdur. Çok şükür ki çocuklarımızı vatansever yetiştirmişiz. Bugünlerde içimizdeki hainleri de görüyoruz."

Tica Tete başını çevirdi, bu sefer feri sönmüş gözleriyle Fatmir'e baktı.

"Sen de," dedi içten bir sesle. "Beni bağışla. Ne olur hakkını helal et. Oğullarımız gibi biz de kader yoldaşı olduk birbirimizle."

Fatmir'in gözlerinde yaşlar birikmişti. Sözler boğazına dizilirken, "Tica Tete," dedi, "viranelerdeki kukumav gibiyim. Damda yalnız kalmış bir kuş gibiyim... Sana yalan söyleyemem. Oğlumun acısı yüreğimde yer etti. Ot gibi sararmaktayım. Bu saatten sonra yapacak bir şey yok. Ben de bu acıyı tıpkı senin gibi çekeceğim."

Tica Tete nefesini ayarlayabilmek için bir an sustu. O ana kadar hiç konuşmayan Dinçer'e dikkatle baktı.

"Dinçer oğlum," dedi endişeli bir ses tonuyla. "Buraya hem af dilemeye, hem de senden bir istekte bulunmaya geldim."

Dinçer afalladı.

"Ne isteği?"

Tica Tete'nin yüreği sıkıştı. Yaşadıkları bunca şeyden sonra onun da başına bir şey gelmesini istemiyordu.

"Allah şahit," dedi, "fırlayıp önüne dikildim. Fakat sözümü dinletemedim ona. Kızı Roza'yı aramak için sokağa çıktı, terk ettiği evine gitti. Hâlâ ortalıkta yok. Saat kaç oldu, daha dönmedi."

Dinçer'in öfkeden kan beynine sıçradı, yüzü mosmor kesildi.

"Bunun," dedi sinirli sinirli, "yaptığını çocuk yapmaz. Oyun mu bu? Hem de böyle bir günde! Dışarısı mahşer yeri gibi."

Tica Tete son derece üzüntülüydü.

"Çocukları evde ağlıyor. Annelerini soruyorlar. Onları susturmaya çalıştım, ama bir işe yaramadı. Yani ne bileyim, ne diyeceğimi bilemiyorum oğlum."

Dinçer sinirden âdeta köpürdü.

"Polis şefi işi abarttı bugünlerde! Şimdi de kendisine gammaz ordusu kuruyor. Yahudileri ve vatanseverleri ispiyonlayanlara para ödülü veriyor. Artık Elya'nın peşinde yalnızca polisler yok, gammaz ordusu da var. Bu yüzden daha dikkatli davranmak zorunda..."

Tica Tete sözünü kesti.

"Ne yapacağız peki? Sence onu yakalamışlar mıdır? Yakalanıp yakalanmadığını nasıl öğrenebiliriz?"

Dinçer bir hışımla ayağa kalktı. Hırsla polis şapkasını başına geçirdi ve hiçbir şey söylemeden sessizce odayı terk etti...

BAJGORA DAĞLARI

O gün yağmur yağmaya başladı. Başlangıçta yavaştı, sonrasında sağanağa dönüştü. Toprak çabucak ıslandı, dizlerine kadar çamura battılar. Bu öyle yapışkan bir çamurdu ki, her adımda birkaç kilo çamuru da sürüklüyorlardı artlarında...

Bajgora Dağlarının tepesine doğru arka arkaya yürüyorlardı. Yaş otların ve ıslanmış kuru yaprakların üzerinde çamurlu ayakkabıları hiç durmadan kayıyor, elleriyle tutunabilecekleri bir dal arıyorlardı.

Tepeye tırmanırken, hele yerler çamura büründükten sonra, hiç ilerlemiyorlarmış gibi geliyordu onlara. Başları, omuzları ileri doğru gidiyordu, ama ayakları sanki geri geri götürüyordu onları. Düşe kalka yürüyorlardı. "Sise bürünmüş bu partizan tepesine çıkamayacağız," diye geçiriyorlardı içlerinden...

Derken grubun önünde yürüyen Sofiya durdu.

"Geldik," dedi sevinçli bir sesle.

Hepsi de sanki sözleşmişçesine aynı anda başlarını kaldırıp etrafa bakındı. Büyük bir şaşkınlık içerisindeydiler. Ot bürümüş tepe yağmur ve sisten görünmüyordu. Arben hayal kırıklığına uğramış gibi Sofiya'ya baktı.

"Burası mı? Gerçekten de partizanların yaşadıkları yer burası mı? Burası olduğundan emin misin?"

Arben'in bu sözleri Sofiya'nın hepten moralini bozdu. Partizan müfrezesinde olmasa ona hemen karşılık verir, lafı ağzına tıkardı bir güzel, ama sustu.

Sofiya olduğu yerde bir-iki dolandı, etrafı dikkatle inceledi. Ne gelen vardı ne de giden... Sonra durduğu yerin bir ucundan öteki ucuna gitti. Bir dal parçasıyla kalın bir kütüğe üç kez vurdu, çıt çıkarmadan bekledi.

Bu sırada diğerleri merakla ona bakıyordu. Hepsi bu tehlikeli, engebeli yoldan dolayı fazlasıyla yorulmuştu.

Hiçbir yanıt alamayan Sofiya'nın sinirleri gerilmişti. Dünden beri yaşadığı korku ve heyecan onu epeyce yormuştu. Çaresiz bir şekilde elinde tuttuğu dal parçasıyla kütüğe üç kez daha vurdu, gene çıt çıkarmadan bekledi.

Siste etraf görünmediği gibi, sesler de pek duyulmuyordu. Sanki Bajgora Dağları susuyordu. Sadece bir türlü dinmek bilmeyen yağmur nedeniyle biriken suların şırıltısı duyuluyordu. Sofiya'nın kütüğe vurarak çıkardığı cılız çağrı her seferinde yok olup gidiyordu koskoca ormanda...

O anda zaman durmuştu sanki. Kendi aralarında bile bir ölüm sessizliği hüküm sürüyordu. Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Bir süre daha çıt çıkarmadan beklediler. Ama bu çağrılara ne yazık ki hiç kimse karşılık vermedi.

Fikret sabredemedi daha fazla. Birkaç adım atıp Sofiya'nın yanına geldi. Genç kız güçsüz ve moralsiz bir halde orada öylece duruyor, acı çekiyordu. Ayrıca gözlerindeki hayal kırıklığını da görebiliyordu.

"Üzgünüm," dedi boğuk bir sesle Sofiya. "Herkesi yarı yolda bıraktım. Hepinizden özür dilerim."

Kendisini gerçekten berbat hissediyordu Sofiya. Fikret ona bir adım daha yaklaştı. Sofiya onun kendisine sevgiyle baktığını görünce daha da utandı.

"Hava da o kadar sisli ki," dedi Fikret şefkatli ve merhametli bir sesle. "Bu ormanda en iyi, en tecrübeli dağcı bile şaşırabilir yolunu. Senin de yolunu şaşırman son derece normal."

Sofiya bir ara yutkundu, ama kendini çabuk toparladı.

"Sanırım," dedi, "hafızam yine bir oyun oynayıp yanılttı beni."

Fikret ona bakıp merhametle gülümsedi.

"Bence hafızan oyun oynamadı sana. Hepimiz sisli havanın oyununa geldik. Bize göz açtırmayan yağmur da cabası."

O sırada Roza yanlarına geldi. Sağ elini kaldırıp Sofiya'nın ıslak omzuna koyarken, "Son nefesimize dek," dedi anlayışla gülümserken, "yolu arayıp bulacağız. Hadi, dikkatini topla şimdi. İçindeki sese kulak ver."

Sofiya'nın ansızın gözleri parıldadı, yeniden cesaret kazandığını hissetti. Başını çevirdi, az ötede kıpırtısız bir halde duran Arben'e baktı. O da kendilerine liderlik etmesi için umutla ve kararlılıkla ona bakıyordu. Sofiya da bu kararlılığı kendi içinde hissetmiş olacaktı ki, birden başını kaldırıp yürümeye başladı. Diğerleri de onu sessizce takip etti...

***

Polis merkezinde korkunç işkencelerden geçtikten sonra Nazilerin yerel bir vagon fabrikasında kurduğu kampa gönderilmiş, buraya hapsedilmişti Elya.

Toplama kampının etrafı tel örgülerle çevrilmiş, bu soğuk havada, aç biilaç ölüme terk edilmişti insanlar. Ayrıca kalabalık yüzünden içeride boğucu bir hava vardı. Elya'ya öyle geliyordu ki göğsü hava değil, zehir soluyordu. O an büyük bir pişmanlık yaşıyordu. "Aptalım ben, aptal!" diye kendi kendine hayıflanıp duruyordu.

O sırada merdivenlerde ayak sesleri işitti. Son basamakta bu ses gıcırtılı bir hal aldı, birdenbire bir askerin gür sesi kulaklarında yankılandı:

"Hey, kadın! Sen Yahudi misin?"

Elya bu soru karşısında irkildi. Ağzı açık, yüzündeyse anlamsız ve korku dolu bir ifade vardı.

"Evet," dedi cılız bir sesle.

Bir doksan boyunda, sarı saçlı, iri yapılı Alman asker elinde tuttuğu, ön tarafında siyah renkle "Jude" yazılı olan sarı renkli, altı köşeli yıldız rozeti ona doğru fırlatırken, "Pis Yahudi!" dedi öfkeli bir sesle. "Birilerinden iğne iplik bul. Bu rozeti derhal elbisenin üzerine dik."

Elya korku ve dehşetten âdeta donup kaldı. Sarı renkli, altı köşeli bu yıldız rozet yüz karası sayılıyordu. Oysa o yüz karası sayılacak hiçbir şey yapmamıştı. Yüreği sanki kafese mahkûm edilen bir kuş gibi çaresizce çırpınıp duruyordu o an...

"Eğil," diye haykırdı asker. "Al onu yerden."

Elya öylesine korkmuştu ki, derhal bu emre itaat etti. Eğilip yerden rozeti aldı. Başını kaldırdığında askeri göremedi, çoktan gitmişti.

Birden yüreğini bir hüzün kapladı, kendini daha fazla tutamayıp hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. O an mani olamadığı gözyaşları sıkıntısını azaltacağına ümitsizliğini daha da artırmıştı. İçinde bulunduğu bu ümitsiz durum yüzünden kendiyle hesaplaşıyor gibiydi...

O sırada yanı başından gelen hafif ve kuru bir öksürükle yerinden sıçradı.

"Ağlama," dedi bir kadın ince sesiyle. "Yeter artık. Ne yazık ki dünyada zalim insanlar var ve bizim yaşamamızı istemiyorlar."

Elya hayatında ilk kez gördüğü kadını şöyle bir süzdükten sonra, "Çoğunlukla," dedi iç çekerek, "biz Yahudilerin yaşamasını istemiyorlar. Kime ne kötülük ettiğimizi bir türlü anlamıyorum. Şu kudurmuş Nazilere ne yaptım? Niçin bizden bu kadar nefret ediyorlar?"

Kadın dudağını büzdü, başını sağa sola salladı. O da kendisini son derece çaresiz hissediyordu.

"Olan oldu," dedi cılız bir sesle. "Artık yapılacak bir şey yok. Ağlasan da, zırlasan da faydası yok. Bir kere bu soysuzların ellerine düşmeyecektik."

Elya bu sefer kadının yüzüne dikkatle baktı. Esmer tenli kadın neredeyse kendisiyle yaşıttı. Ak düşmüş saçları ise karmakarışıktı.

"Sizin," dedi Elya tereddütlü bir sesle. "Elbisenizde sarı rozet yok. Yoksa siz Sırp mısınız?"

Kadın acı acı güldü.

"Hayır," dedi, "ben Müslümanım. Adım da Sabriye."

Elya'nın gözleri fal taşı gibi açıldı.

"Müslüman mı? Anlamıyorum, sizin burada ne işiniz var? Ne zamandan beri Müslümanları da gözaltına alıp esir kamplarına gönderiyorlar?"

Sabriye derin bir iç çekip, "Kocam," dedi, "sünnetli olduğundan dolayı Naziler bizi de Yahudi zannettiler. Sorgu, sual, işkence, derken kendimizi burada bulduk..."

***

Büyük bir gerginlik içinde neredeyse üç saat geçmişti. Arben dişlerini gıcırdatarak, yumruklarını sıkarak, büyük bir öfkeyle söylenip duruyordu. Artık kamp yerine varmak, bir-iki saat kuru bir yere oturmak, çoraplarını, ayakkabılarını, üstünü başını çıkarıp kurutmak istiyordu. Ama onlar hâlâ dik bayırlara tırmanıp inmeye devam ediyorlardı. Ayrıca çamurda ayakları kayıyor, düşüyor, kalkıyor ve yeniden yola koyuluyorlardı...

O sırada yağmur sularının sebep olduğu bir su taşkınını geçiyorlardı. Taştan taşa atlarken Roza'nın ayağı kaydı, suya düştü. Sofiya gürültüyü duydu, öfkeli bir şekilde arkasına dönüp baktı.

"Dikkat et! Ayağa kalk şimdi," dedi emreder gibi. "Belki de düşmanlar arkamızdan sinsice yaklaşıyordur."

Arben aklından, "Saatlerdir kamp yerini bulamayan bu kılavuz ne biçim bir kılavuz? Yoksa bizi döndürüp dolaştırıp iyice yorduktan sonra..." diye geçiriyor, sonrasını düşünmeye bile cesaret edemiyordu.

Birden, "Kim bilir," diye bağırdı. "Belki de can düşmanımız sensin. Bu ormanda daha ne kadar dolaşıp duracağız böyle? Hadi söyle, susma..."

Duyduğu bu sözler karşısında buz kesti Sofiya. O an hisleri öyle uyuştu, üzerine çöken öyle büyük bir kasvetti ki!

"Yoksa," diye konuşmasını sürdürdü Arben. "Bizi buraya, mezarımıza mı getirdin? Ölüme mahkûm muyuz bu dağ başında? Söyle, hadi söyle!"

Sofiya'nın ona verebildiği tek karşılık ellerini yüzüne kapatıp acı dolu bir çığlıkla ağlamak oldu. Sanki yüreğinde toprak kayması gibi bir hareket başlamış ve bunu durdurmaya gücü yetmiyordu...

Fikret gördüklerine, duyduklarına şaşıp kalmıştı. "Bu şartlarda, er geç olacak bir şeydi bu," diye mırıldandı kendi kendine. Sonra başını çevirdi, Roza'ya baktı. Zavallıcık soğuktan öyle büzülmüştü ki, mosmor kesilmiş dudakları tir tir titriyordu.

"Gizli bir yer bulalım," dedi Fikret kararlı bir ses tonuyla. "Bir süre dinlenelim orada. Biraz da çalı çırpı toplayıp ateş yakalım. Üstümüzü başımızı kurutalım, aç karnımızı doyuralım..."

***

Dinçer akşama doğru Tica Tete'nin evine gelmişti. O anda zaman durmuştu sanki. Odanın içinde bir ölüm sessizliği hüküm sürüyordu. Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Sessizliği ilk bozan Tica Tete oldu.

"Emin misin oğlum?" diye sordu ağlamaklı bir sesle. "Onu yakaladıklarından emin misin?"

Dinçer oldukça üzgün ve düşünceliydi. Yüzü bembeyaz olmuştu.

"Evet, eminim. Akıbetinin vahim olduğu herkesçe aşikâr. Onu polislere Hırvat bir çocuk ihbar etmiş ne yazık ki."

Tica Tete düşündükçe delirecek gibi oluyordu. O ana değin hiç kötü düşünmek istememiş, fakat bu konuşmadan sonra yüreğine kocaman bir ağırlık çökmüştü. Savunmasız, küçük bir çocuktan farkı yoktu.

"Peki," dedi sesi titrerken, "ona ne yapacaklar?"

Dinçer bir an dalıp uzaklara gitti. Sonra, "Hitler," dedi. "Gaddar biri. İşkenceden, özellikle de öldürmekten hoşlanan bir cani. Polonya'da Yahudi halkına yaptıkları ortada."

Tica Tete'nin gözleri doldu.

"Ne yani, zavallı işkence mi görecek şimdi?"

Dinçer ona gerçeği söyleyip söylememe konusunda kararsız kaldı bir an, ama eninde sonunda söylemesi gerekiyordu.

"Polis Şefi Reinhard dün onu korkunç işkencelerden geçirmiş zaten. Zavallı kadın ne haldedir kim bilir."

Tica Tete'nin sırtından buz gibi soğuk bir ürperti geçti, dizlerinin bağı çözüldü. Gözyaşlarını zor tutarak, "O caninin bunu neden yaptığını bir türlü anlamıyorum," dedi. "İnsan esir aldığı birine neden işkence yapar?"

Dinçer acı acı güldü.

"Hepimiz biliyoruz ki," dedi karamsar bir sesle. "Naziler incir çekirdeğini doldurmayacak nedenlerle insanları öldürüyor. Elya da zavallı çocuklarının yerini söylemediği için işkence görmüş."

Tica Tete kederli gözlerini kırpıştırdı, duyduklarına inanamadı.

"Ah!" diye bir iç çekti. "O gün dilimin döndüğü kadar yalvardım ona, gitme diye. Ama beni dinlemedi, kafasına koyduğu şeyi yaptı. Sonu böyle oldu."

Dinçer çok üzgündü. Ne yapacağını bilemez bir haldeydi. Solgun gözleriyle ona bakarken, "Ben," dedi, "artık müsaadenizi isteyeceğim. Bu saatten sonra yapacak bir şey yok, çok üzgünüm."

***

Hava çok karanlıktı. Burnunun ucundan ilerisini görmek neredeyse imkânsızdı. Roza çok yorgundu. Çok zor bir gün geçirmişti. Bütün vücudu soğuktan ve yorgunluktan titriyor, bir yanına devrilecek gibi duruyordu.

"Nasılsın bakalım?" diye sordu şefkat dolu bir sesle Arben. "Üstün başın kurudu mu biraz? Çok mu yoruldun? İnan bana, ben de ölüyorum yorgunluktan."

Roza hâlâ üşüyordu.

"Ateş," dedi, "bir yanımı yakarken, soğuk diğer yanımı buz gibi donduruyor. Galiba fena halde üşüteceğim."

Arben başını çevirdi, diğerlerine baktı. İkisi de derin bir uykudaydı. Yalnız uzaktan, hafif hafif bir baykuş sesi duyuluyordu. Ötüyor, ötüyor, sonra kendi sesini dinler gibi susuyor, yine ötüyordu...

Arben ansızın toparlandı, sonra bir adım attı ve sağ tarafını onun soğuktan buz kesmiş bedenine yasladı. O anda ikisi de bir heykel gibi hareketsiz durdu. Taş kesilmiş gibiydiler. Bir süre ses etmeden öylece oturup yanan ateşi seyrettiler...

Epey bir süre sonra, ateşte eriyen bir buz parçası gibi çözülüp kendine geldiğinde, "Yağmur," dedi titrek bir sesle Roza, "hâlâ yağıyor mu dışarıda sence?"

Arben'nin içini oldukça tuhaf duygular kaplamıştı. Bunu yorumlamak çok güçtü o an. Sanki bedeninin yarısını ona vermişti ya da kalbinin...

Roza da tuhaf duygular içinde kalmıştı. O da sanki bir ikilem içerisindeydi. Zaten bu yüzden sesi titremişti az önce.

"Bilmem," diye cevap verdi Arben. "Belki kesilmiştir. Ama bildiğim bir şey var ki, dışarısı oldukça soğuk. Bu gece uyu bu-

rada işte, ateşin yanı başında. Dinlen bir güzel, biraz kendine gel. Yarın işimiz çok. Yeniden kampı aramaya koyulacağız."

Roza ürperdi.

"Sence kampın yerini bulabilecek miyiz?"

Arben başını hafifçe çevirdi, huzursuz bir şekilde uyuyan Sofiya'ya baktı.

"Bilmiyorum," diye mırıldandı. "Aslında kötü bir kıza benzemiyor. Bugün yağmur ve sis göz açtırmadı ona, sürekli yolunu şaşırdı."

Roza içini çekti.

"Doğru, bazen olur işte. Kim şaşırmaz ki yolunu?"

Arben hafifçe uzandı, yerde duran odunu aldı. Ateşe odunu atarken, "Hadi," dedi kısık bir sesle. "Uyu şimdi. Rüyanda güzel düşler görmeye bak."

Roza uzun kirpiklerinin arasından ona baktı, tatlı tatlı gülümserken, "İyi geceler," dedi, "yarın sabah görüşürüz."

PARTİZAN KAMPI

O sabah oldukça düşünceli bir halde derse girmiş, minik öğrencilerine çarpım tablosunu öğretiyordu Aferdita.

Bir an dışarıdan ne olduğu belli olmayan garip sesler duydu, irkildi. Ürkek adımlarla masanın çevresini dolaşıp kapıya doğru yöneldiği sırada sınıfın kapısı çok sert bir tekmeyle açıldı.

Aferdita korkuyla geriye sıçradı, tahtanın önünde çaresizlik içinde öylece kaldı.

Polis Şefi Reinhard elindeki silahı Aferdita'nın başına dayayıp, "Mohammedan," dedi. "Ufak bir hata yaparsan sıkarım kafana."

Aferdita'nın beti benzi attı, yüzü balmumu gibi sarardı. Zavallı öylesine korkmuş, ezilmiş, küçülmüş, yalnız hissetmişti ki, bir şey söyleyemedi. Hareketsiz, taş gibi duruyordu öylece.

Derken bir bağrış çağrış koptu. Sınıfı hıçkırık sesleri doldurdu, gözyaşlarının ardı arkası kesilmedi...

Reinhard boşta kalan eliyle kırbacını önce havada gösterişli bir biçimde şaklattı, sonra ağlayan çocuklara birer birer vurarak susturmaya çalıştı.

Aferdita yaşadıklarına inanamıyordu. O da minik öğrencileriyle birlikte ağlamaya başlamıştı. O esnada Reinhard derin bir nefes aldı ve en gür sesiyle bağırdı:

"Sizi gidi veled-i zinalar sizi. Topunuzu kurşuna dizdirsem sevaba girerim! Şimdi hepiniz dışarı çıkın. Okulun avlusunda sınıflarınıza göre sıralanın."

O minik yüzler dehşetten kaskatı kesilmişti. Az kalsın korkudan ödleri patlayacaktı. Ansızın koşarak kapıya yöneldiler, koridora dizilmiş polislerin arasından geçip merdivenlerden aşağıya indiler.

Aferdita hâlâ tir tir titriyordu. Kafasına dayanmış namlu, korkusunu daha da artırıyordu. Aslında ölmekten değil, Fikret'i bir daha görememekten korkuyordu. Polis şefi tabancasını indirdi, sonra da Aferdita'yı kolundan tutup çekiştirdi.

"Yürü," dedi, "düş önüme şimdi."

Aferdita ıslanmış yanaklarını yün ceketinin koluyla sildi, bu defa korkudan değil öfkeden yumruklarını sıkmıştı. Kapıdan çıktı, koridorda sessizce yürümeye başladı. Duyabildiği tek ses polislerin ayak sesleriydi.

Polis Şefi Reinhard demir kapıdan geçip avluya çıktığında, "Siz," diye öfkeyle bağırdı. "İflah olmaz serserilerden başka bir şey değilsiniz. Hepinize açık açık söylüyorum. Tanrı sizin için parmağını bile kıpırdatmayacak. O'nun sizin gibi nankörlerle işi olmaz çünkü. Beni işittiniz mi, sünepeler takımı?.."

Dün gece gözaltına alınıp aç ve susuz bırakılan Çetnik ve partizan sempatizanları o sabah Skanderbeg İlkokuluna getirilmiş, yarı çıplak bir halde kurşuna dizilmek üzere avluya sıralanmışlardı.

"Bugün," diye konuşmasını sürdürdü Reinhard. "Tanrı bile üstünüze çöken karanlık bulutları dağıtamaz. Tanrı'nın iyiliğinin de bir sınırı var. Sizler O'nun yolundan sapmışsınız bir kere. Alman askerlerini öldürmenin ve yaralamanın bedelini canınızla ödeyeceksiniz az sonra."

En öndeki yüz kişinin arasından bir hıçkırık sesi duyuldu. Ortaokul öğrencisi Miloş gözyaşlarına boğulmuştu. Reinhard pis pis sırıttı, işaretparmağıyla onu göstererek, "Şu oğlan," dedi, "bugünden sonra hepinize örnek olsun. Tabii diğerleri de... Bu oğlan burada ağlıyor, fakat babası ve onun soysuz arkadaşları on askerimizi öldürdü, yirmi altı askerimizi de yaraladı. Kaşıntınız tuttuysa gidin birbirinizi öldürün. Benim söyleyeceklerim bu kadar, ciğeri beş para etmez herifler!"

Maçek başını kaldırdı, polis şefinin pis pis sırıtan yüzüne baktı. Reinhard'ın ablak suratına vuran gün ışığı, karşı tarafta duran Aferdita'nın dehşetle açılmış gözlerini buğulandırdı.

"Efendim," dedi Maçek. "Sempatizanların arasında yüz kırk dört ortaokul öğrencisi var. Bu çocukları diğerlerinin yanından ayıralım mı?"

Polis Şefi Reinhard ona ters ters baktı.

"Bu çocukları," dedi kızgın bir şekilde, "doğuran o sempatizanlardır. Bunların çocukları olmanın cezasını çekecek onlar da şimdi."

Bu cevap karşısında Maçek'in ilk defa yüreği sızladı. Daha önce hiç bu kadar sert ve acımasız birini görmediğini düşü-

nüyor, şaşkın bir halde ne diyeceğini, ne yapacağını, nasıl bir tepki göstereceğini bilemiyordu...

***

Ortalık aydınlandıktan sonra yine kamp yerini aramaya koyulmuşlardı. Yağmur kısa bir süreliğine de olsa dinmişti. Fakat dağın tepesini öyle yoğun bir sis sarmıştı ki, göz gözü görmüyordu.

"Keşke," diye mırıldandı Fikret. "Bu siste kampı aramaya çıkmasaydık. Bir süre daha ateşin başında bekleseydik. Sis biraz dağılsaydı."

Arben hemen eliyle sırt çantasını yokladı.

"Arkadaşlar," dedi, "yiyeceğimiz tükenmek üzere. Bir an önce şu lanet kampı bulsak hiç fena olmaz."

Sofiya o ana kadar başını önüne eğmiş, alabildiğine suskundu. Düşünceli ve üzgündü. Tükenmiş bir hali vardı. Onları peşine takıp buraya sürüklediğine pişman olmuş gibiydi.

"Sofiya," dedi Roza şefkat dolu bir sesle. "Fikret haklı değil mi sence? Bu siste burnumuzun önünü göremiyoruz. Kim bilir belki de aynı yerde dolanıp duruyoruz. Acaba sisin dağılmasını mı beklesek? Hem böylece yorgun düşmemiş oluruz."

Sofiya ansızın durdu. Kuru ve boğuk bir sesle, "Ben," dedi, "sizin canınızdan sorumluyum. Sise rağmen yine de kamp yerini arayacağım."

Roza'nın başına aniden bir ağrı saplandı, şakakları zonklamaya başladı.

"Ne yani! Bu sisin içinde boşu boşuna dönüp dolaşacak mıyız yine?"

Sofiya sustu.

"Galiba," dedi Arben alaycı bir ses tonuyla. "Biz hayalet bir kampı arıyoruz. Ne dersin ha?"

Fikret hemen araya girdi.

"Yoo, yine başlamayın lütfen. Herkes sakin olsun. Ne duvar ne çatı, kin duyacak kimse yok burada. Sadece bu ormanda hayatta kalmak için mücaadele etmeliyiz. Bırakın tartışmayı da yürüyün şimdi."

Hepsi de sanki birden sözleşmişçesine sustu. Sofiya bir an başını kaldırdı, hiçbir şey söylemeden tekrar kampı aramaya koyuldu...

***

O gün öğleye doğru Aferdita apar topar eski öğretmeninin evine gelmişti. Nazmiye Öğretmen onu biraz sakinleştirdikten sonra solgun yüzünü avcunun içine aldı, usulca okşamaya başladı. Aferdita duyduğu üzüntüden o kadar ağlamıştı ki, dudakları hâlâ titriyordu.

Nazmiye Öğretmen hafifçe eğildi, onu saçlarından öperken, "Güzel kızım," dedi dalgın bir sesle. "Biliyorsun, şeytanın başıboş kaldığı karanlık günlerden geçiyoruz. Bu şeytan herkesin gözü önünde katliamlar yapıyor ne yazık ki. Hepimiz bir ölüm kalım mücadelesi veriyoruz."

Aferdita içini çekti, omuzları sarsıldı. Belli belirsiz hıçkırdı. Yanaklarından süzülen gözyaşları pencereden düşen ışığın altında parladı.

"Daha bu sabah," dedi boğuk bir sesle, "o minik öğrencilerimin gözleri önünde tamı tamına yüz kırk dört çocuğu kurşuna dizdiler. O zavallıların neler yaşadıklarını düşünebiliyor

musunuz? Küçük bir şehirde, Balkan Dağlarının arasında, bir sınıf dolusu öğrenci ölüm dersini öğrendi bugün..."

Aferdita daha fazla konuşamadı. Dili dolanıyor, boğazını bir yumru gelip tıkıyordu. Yüreğindeki yara ise daha da kanıyordu.

Nazmiye Öğretmen de tıkanmış gibiydi. O anda gözlerinin önünde sadece kurşuna dizilen öğrenciler vardı.

"Öğretmenliği," dedi Aferdita çatallaşan sesiyle, "bırakmak istiyorum, izniniz olursa."

Nazmiye Öğretmen âdeta beyninden vurulmuşa döndü. Birdenbire dirildi.

"Olmaz öyle şey!" diye çıkıştı. "Sen bu topraklarda eğitimsiz kalmanın ne demek olduğunu bilemezsin. Hitler ne kadar düşmanımızsa, cahillik de o kadar düşmanımızdır. Böyle bir şeye izin veremem asla. Unutma, çocuk bağ gibidir. Bir bağ nasıl ki bakım ister, çocuk da eğitim ister. Çünkü eğitim kutsaldır..."

Aferdita iliklerine dek sarsıldı. Yaşlı öğretmeninin bu ağır sözlerine karşılık uygun bir yanıt bulamadı, sustu.

"Hiçbir savaş, hiçbir zulüm," diye konuşmasını sürdürdü Nazmiye Öğretmen, "sonsuza dek sürmez. Bugünler de gelip geçer. Bir gün bu topraklara barış mutlaka gelecek. İpi sahibinin elindeki köpekler gibi kaderimize razı olamayız, anlıyor musun beni? Bu millete eğitim şart, şart, şart..."

***

Kamp şartları çok korkunçtu. Esirlerin çoğu bitlenmiş, salgın hastalık ve açlıktan kırılıyorlardı. Ayrıca elleri yüzleri morarmış, avurtları çökmüştü. Sağlıklı bir çehre görmek imkânsızdı neredeyse. Sanki yarı ölü, yarı dirilerdi...

Pek çoğunun üzerinde ince giysileri vardı. Bu giysiler de genellikle yırtık pırtıktı. Üstelik ayaklarındaki çarıkların yarısı da yoktu. Hele gece olunca... Dağlardan kılıç gibi keskin bir soğuk esiyor, donduruyordu biçareleri. Kadın-erkek, genç-yaşlı, çoluk-çocuk, hepsi ölümle burun buruna yaşıyorlardı. Her an dirençleri kırılabilir, eli kanlı faşistler tarafından kurşuna dizilebilirlerdi...

O gün öğleden sonra bir çavuş önde, hemen bir-iki adım arkasında da diğer çavuşlar, Elya'nın olduğu tarafa doğru yürüyordu. Öndeki çavuş ansızın durdu, başını çevirip Elya'ya baktı.

"Pis Yahudiler!" diye bağırdı. "Hemen ayağa kalkın."

Elya ve diğerleri önce şaşaladı, fakat sonra çabucak doğruldular. Çavuş ani bir hareketle Elya'nın göğsünün üstüne bir yumruk attı. Elya o an göğsünde bir patlama hissetti, olduğu yere yığılıp kaldı. Sanki tüm damarları şişmişti. Kalbinde bir yanma, bir yırtılma başladı. Birdenbire kaskatı kesildi.

Çavuş başını kaldırdı, bu sefer diğer kadınları tekmelerken, "Sizi gidi pislikler sizi," diye bağırdı. "Derhal yere çömelin. Ellerinizin ve dizlerinizin üzerinde emeklemeye başlayın."

Esir kadınlar duyduklarına inanamadılar besbelli. Çaresiz başlarını önlerine eğip öylece durdular.

Çavuş büsbütün sinirlendi. Bir tekme de başka birinin göğsüne yerleştirdi.

"Pis orospular!" diye gürledi. "Yoksa beni duymadınız mı? Kulaklarınız ağır mı işitiyor?"

O sırada çavuşlardan biri ona bakıp pis pis sırıttı.

"Baksana Hans!" dedi.

Hans öfkeden kudurmuş gibiydi.

"Ne var? Söyle ne söyleyeceksen."

Çavuşun dudaklarında alaycı bir gülümseme belirdi.

"Söyler misin Hans, kız arkadaşına sözünü geçirebildin mi hiç? Yoksa ağzı süt kokan toy bir oğlan mısın sen?"

Diğer çavuşlar aynı anda katıla katıla gülmeye başladı. Hatta bazıları işi o kadar çok abarttı ki, gülerken birbirlerine çarpıp duruyorlardı.

Hans ansızın kızarıp bozardığını hissetti, titreyen elleri terlemeye başladı. Derken eğildi, kadınlardan birinin saçından tuttu, var gücüyle asılıp ayağa kaldırdı. İşaretparmağıyla duvara asılmış levhayı göstererek, "Şimdi," dedi öfkeyle, "şu levhanın üzerindeki yazıyı yüksek sesle oku."

Zavallı kadının çok canı yanıyordu. Neredeyse bayılmak üzereydi. Bir an önce yapması gerekeni yapmalıydı. Nefesini tuttu, ardından Sırpça yazılmış yazıyı bir çırpıda okudu:

"Buraya giren herkes umudu geride bıraksın! Dante'nin Cehennemi'nden..."

Korkunç bir sözdü bu. Kadının sesinde hem bir boyun eğiş, hem bir yakarış, hem de uğursuz sondan kurtulma konusunda bütün umudunu yitirmiş bir insanın çaresizliği vardı.

Çavuş ansızın belinden tabancasını çıkarıp ateşledi. Korkunç bir çığlık, acı bir feryat ortalığı inletti. Elya'nın vücudunu soğuk terler bastı, bütün vücudu yay gibi gerilmişti. Başını hafifçe yana çevirdiğinde, sara nöbeti geçirircesine titreyen bir yüz, kana bulanmış bir çift mavi göz gördü, o an donup kaldı...

***

Öğleden sonra sis biraz olsun dağılmıştı. Hepsi rahatlamış, ferahlamıştı. Yüzleri gülmeye başlamıştı. Öyle ki Roza'nın gözleri daha da büyük görünüyordu.

Sofiya birdenbire hareketlendi. Hiç kimseye bir şey söylemeden hızlı ama küçük adımlarla yürümeye başladı. Onun bu heyecanı anında diğerlerine de geçmişti. Onlar da çabucak peşinden yürümeye başladı...

Bir ara durdu Sofiya. Bir dal parçasıyla kalın bir kütüğe üç kez vurdu. O anda hepsi soluğunu tuttu, heyecanla beklemeye koyuldu. Fakat sese yine karşılık veren olmadı.

Bir an omuzları çöktü, moralleri bozuldu hepsinin. Sofiya elindeki dal parçasıyla kütüğe üç kez daha vurdu, bekledi. Ansızın gözleri parladı. Hayır, bu seferki yankı değildi. Uzaktan aynı sinyal duyuluyordu. Sofiya heyecanlanmıştı.

"Sonunda," dedi gururlu bir sesle, "onları buldum."

Hepsi de aynı anda sözleşmişçesine başını kaldırdı, ona inanmayan gözlerle bakıyorlardı.

"Gerçekten mi?" diye fısıldadı Roza. "Bulduk mu?"

Sofiya cevap vermedi. Çantasını sırtlandı, etrafına dikkatle bakınarak sesin geldiği yöne doğru yürümeye başladı. Biraz sonra yine bir kütüğe üç defa vurdu. Karşı sinyal bu sefer daha yakından geliyordu. Birden kocaman ağaçların arasından kısa boylu, ufak tefek bir adam çıktı. Bir tüfek vardı elinde.

Bu ilk nöbet yeriydi kampın. Ufak tefek adam da gerçek bir partizandı. Sofiya'yla selamlaştı, sonra çabucak görev yerine döndü...

***

Neredeyse akşam olmak üzereydi. Aferdita için oldukça üzüntülü bir gündü. Hatta unutulmayacak bir gündü... Yıpranan sinirlerini rahatlatmak için tek ihtiyacı olan şey biraz sessizlikti.

O gün akşamüstü Tica Tete'nin bahçesine gelmiş, söğüt ağacının altında tek başına oturmuştu. Orada, ağacın dallarına konup kalkan kuşların sesini, nehrin şırıltısını ve uzakta vırak vırak sesleriyle kendi aralarında konuşan kurbağaları dinliyordu... Bir süre sonra, "Sanki bütün anılarımı ve geçmişimi kaybettim," diye geçirdi içinden, gözleri doldu.

Derken birden aklına bir şey geldi. Siyah çantasını açtı, içinden bir kurşunkalem, ince yapraklı bir defter çıkarıp şu mısrayı yazdı:

Kuşlar uçtu, gökyüzü boş kaldı
Karanfiller soldu, bahçeler boş kaldı
Çocuklar gitti, sınıflar boş kaldı
Ve sevgilim gitti, kalbim boş kaldı...

Aferdita'nın elleri titriyordu. O anda kendini çaresiz ve yalnız hissediyordu. Yüreğindeki ıstırap öyle fazlaydı ki, umutsuzluk içinde gözyaşları yanaklarından aşağı hızla süzülüyordu...

Bir süre sonra kendini toparlamaya çalıştı. Ama hâlâ yüreği acıyordu. Hafifçe doğruldu, elinde tuttuğu defteri çantasına koyacağı sırada Tica Tete yanında belirdi.

"Merhaba benim güzel kızım," dedi. "Buraya geldiğini görmemişim. Yalnız başına oturmuş ne yapıyorsun? İçeri gelseydin ya."

Aferdita hemen ayağa kalktı, elindeki defteri çantasına koydu, üstüne başına çekidüzen verdi.

"Kusura bakmayın," dedi, "azıcık yalnız kalmak istedim. Korkunç bir gün geçirdim. Bütün gün hayalet gibi dolaşıp durdum etrafta."

Tica Tete iyice yanına sokuldu, ona sımsıkı sarılırken, "Olanları duydum," dedi boğuk bir sesle. "Çok üzüldüm, kahroldum."

Aferdita'nın gözleri doldu.

"Bugün cehennemi yaşadım. Okulun avlusunda kurşuna dizilen o çocukların gözleri bana bakıyor hâlâ. Sesleri kulaklarıma geliyor."

Tica Tete'nin tüyleri ürperdi.

"Olayların insafına kalmak," diye söylendi, "korkunç, zor bir şey. Allah bir an önce o gaddarın pençesinden kurtarsın bizleri."

Aferdita dudağını ısırdı.

"Ah!" diye içini çekti. "Niçin, niçin hemen kurtarmıyor?"

Tica Tete bir an yanıt vermedi. Sonra usulca onun elini tutarken, "Biraz sabret," dedi, "bize yeniden yaşam verecek. Bir dayanağı olmayan düşkünü O kurtarır sadece."

Aferdita sustu, başını onun omzuna dayayıp bir çocuk gibi ağladı. O an Tica Tete'nin yüreği parçalandı.

"Ağlama," dedi buruk bir sesle. "Böyle ağladıkça beni kahrediyorsun. Zaten üzgünüm. Oğlumun dağa çıktığına mı yanayım, yoksa Elya'nın yakalandığına mı? Şimdi söyle bana, hangisine daha fazla üzüleyim? Zavallı çocuklar da ortada kaldı. Her gün iki gözü iki çeşme ağlıyorlar."

Aferdita elinin tersiyle gözyaşlarını sildi.

"Sizi üzdüysem özür dilerim..."

Tica Tete hemen sözünü kesti.

"Ortada," dedi, "özür dileyecek bir şey yok. Bugün kendini kötü hissetmen gayet normal."

Aferdita çabucak toparlandı. Tica Tete'nin sevgi dolu bakışları, katıksız masumiyetine âdeta tanıklık ediyordu.

"Peki," dedi Aferdita. "Elya'nın çocukları için başka ne yapabiliriz?"

"İnan bilmiyorum güzel kızım. Beni asıl endişelendiren şey, onları nasıl gizleyeceğim. Artık bodrumda da saklanamazlar. Başlarında anneleri yok."

Aferdita çaresiz gözlerle bakarken, "Ya polisler," dedi, "eve baskın yaparlarsa, o zaman ne yapacağız?"

Tica Tete içini çekti.

"Yalan yok, beni de en çok bu durum korkutuyor. Çocukların annesi olmadığım besbelli. O an polislere ne yalan söyleyeceğim?"

Aferdita düşünceliydi... Kendince bir çözüm üretmeye çalışıyordu. Birden aklına bir fikir geldi, feri sönmüş gözleri parladı.

"Şey," diye kekeledi heyecandan. "Acaba çocukları bu evden götürsek mi?"

Tica Tete derin bir uykudan uyanmış gibi şaşkın şaşkın baktı.

"Nereye?"

Aferdita duraksadı, sanki heyecanı birdenbire kayboluverdi.

"Şey... Şey... Evet, ben düşünmüştüm ki, çocukları belki de ablamın evine götürebiliriz. Ama şimdi düşününce, Hamdiye Ablam bu işe ne der acaba?"

Tica Tete'nin aklı karıştı, ama yine de bir serinlik hissetti yüreğinde. O an sustu, birdenbire başını kaldırıp gökyüzüne baktı. Saat erken olmasına rağmen gökyüzü çoktan kararmıştı...

***

Karargâhın hemen yanında onları müfrezenin komutan yardımcısı Mitat Koca karşılamıştı. Tıpkı Türklere benziyordu. Siyah saçlı, esmer tenliydi. Kömür karası simsiyah gözleri vardı. Ayrıca gür bıyıklı ve gür sakallı, çatık kaşlıydı...

Birden, "İşler bu şekilde yürümez," diye öfkeyle bağırdı Mitat. "Dünden beri nerelerdesin sen? Hangi cehennemdesin, söylesene?"

Sofiya'nın eli ayağına dolaştı. Bir an ne cevap vereceğini bilemedi. Her şeyi olduğu gibi anlatması en iyisiydi.

"Buraya gelirken," dedi, "sis yoğundu. Göz gözü görmüyordu..."

Bir an Mitat'ın kora kesmiş gözlerine bakınca kelimeler gırtlağına takıldı, sözlerine daha fazla devam edemedi.

"Gözünün görmediği yerde," diye çıkıştı Mitat. "Burnunla koku alacaksın. Sizi sabırsızlıkla bekliyordum. Bir hayli endişelendim."

Sofiya sustu, cevap vermedi. Kısa bir süre sonra, biraz acıma duygusuyla, biraz da şefkatle ona doğru yaklaştı Mitat.

"Bir dahaki sefere," dedi sakin bir sesle, "daha dikkatli ol! Bu işin şakası yok, anladın mı beni?"

Sofiya'nın gururu kırılmıştı. Sustu, yine cevap vermedi. Sanki susarak bir anlamda ona karşı geliyordu.

Mitat daha fazla üstüne gitmedi, onu kendi haline bıraktı. Arben'e doğru birkaç adım atarken, "Hanginiz," dedi, "tıp öğrencisiydi?"

Arben başını çevirdi, Fikret'e baktı.

"O," dedi boğuk bir sesle.

Mitat elini uzattı, Arben'in elini tuttu. Coşkuyla avcunda sıktı.

"Aramıza hoş geldiniz," dedi gülümseyerek. "Bir vatansever olduğunuz için size sonsuza dek minnettar kalacağım."

Böyle dedikten sonra Arben'in koluna girdi, kuru bir yere, kulübelere doğru götürdü onları...

İLK GÜN

O sabah yine hava kapalıydı. Geceden beri yaprakların, dalların, otların üzerinde damla damla asılı kalan hafif, ılık bir yağmur yağıyordu. Kulübenin girişinde, üçgen şeklinde bir aralıktan toprak kokusuyla birlikte yaprakların kokusu da geliyordu.

Partizan müfrezesinin komutanları, müfrezeyi daha fazla kalabalıklaştırmadan önce buraya gelmiş, vatanseverlere iyi şartlar yaratmak için onların yaşayabilecekleri küçük küçük kulübeler yapmışlardı. Kulübelerin üzerleri dal ve eğrelti otlarıyla örtülüydü. Yağan yağmur bu otların üstünden akıp gidiyordu. Kulübelerin içerisi de kuru yapraklarla döşeliydi...

"Uyandın mı?" diye seslendi Arben. "Günaydın."

Fikret kollarını açıp gerindi, hafifçe gözlerini araladı. Metal sigara tabakasını çıkardı, bir dal sigara çekip dudaklarının arasına sıkıştırdı. Sigara bir süre dudaklarında kaldı, yakmadı. Neden sonra çakmağını çıkardı, sigarasını yaktı. Düşünceli bir

şekilde dumanı dışarı üflerken, "Kulübe," dedi, "geceleri çok nemli."

Arben gülümsedi.

"Orası öyle, ama en azından başımızı sokacak bir yerimiz var. Yağmur iliğimize, kemiğimize işlemeyecek artık."

"Sen yine de dikkat et kendine. Özellikle de geceleri. Sıkı örtün. Üşütürsün açıkta uyursan."

Arben başını "tamam" anlamında salladı.

"Ederim," dedi, "çok sağ ol. Sen de dikkat et ama."

Fikret sigarasından bir nefes çektiği sırada Roza kulübenin önünde belirmişti. Besbelli gözleri onlardaydı. Gülümseyen bir yüz ve neşeli bir sesle, "Günaydın," dedi. "Sizin de tavan akıyor mu?"

O gelince Arben fırlayıp aceleyle ayağa kalktı. Roza ona manalı bir bakış attığında, dünden beri ikisinin arasında bir şeyler olduğunu anladı Fikret.

"Sana da günaydın," dedi Arben heyecanlı bir sesle. "Hayır, bizim kulübenin tavanı akmıyor."

Roza başını eğdi, içeri girdi.

"Gece," dedi, "güzel uyuyabildiniz mi? Tavandan akan suya rağmen mışıl mışıl uyumuşum ben. Sabaha doğru gözlerimi açabildim ancak."

Arben tatlı tatlı gülümsedi.

"Güzel uyuyabilmene sevindim doğrusu. Hepimiz yorgunluktan ölüyorduk. Endişelenme, kaldığın kulübeyi elden geçiririm bugün."

Fikret bir şey söylemiyor, sadece onları izliyordu.

"Şimdi," dedi Roza, "ateşin başına gidelim mi? Hem diğerleriyle de tanışmış oluruz, ne dersiniz?"

Arben'in yüzünde bu sefer muzip bir gülümseme belirdi.

"Görünen o ki," dedi, "bu soğuk havalarda ateş partizanların her şeyi olacak. Ekmeği pişireceğiz, yemeği kaynatacağız, suyu ısıtacağız. Kor mu kaldı? Onunla da bir güzel üstümüzü başımızı kurutup başında ısınacağız."

Roza bir an kafasını çevirdi, Fikret'e baktı. Yüzünde donuk bir ifadeyle oturuyordu.

"Ne o?" diye seslendi. "Yoksa senin canın mı sıkkın? Neden hiç konuşmuyorsun, susuyorsun?"

Fikret sigarasını söndürdü.

"Hiçbir şeyim yok, iyiyim. Sadece biraz yorgunum. Bu dağın havası bana iyi gelmiyormuş anlaşılan. Ama yakında buna da alışırım."

Roza ona manalı manalı baktı.

"Emin misin?"

"Yok yok... Dediğim gibi, sadece yorgunluk. Merak etme, iyiyim. Birazdan kendime gelirim."

"İstersen," dedi Arben, "sen gelme. Uyu, dinlen burada."

Fikret oturduğu yerden doğruldu, gerildi. Bir süre esnedikten sonra, "Hadi," dedi gülümserken. "Gidelim artık. Biraz ısınıp kendimize gelelim."

***

Şehirde hayat günden güne daha telaşlı, daha tehlikeli bir hal almıştı. Şehrin semalarında bombardıman uçakları dolaşıyor, kenar semtler bombalanıyor, pek çok ev yakılıp yıkılıyordu. Bu yüzden insanlar çaresiz bir şekilde başka yerlere göç ediyordu.

Polis Şefi Reinhard viski kadehini bir dikişte içti. Elinin tersiyle ağzını sildi. Kadehi kahverengi masanın üstüne ko-

yarken, "Böhme," diye seslendi. "Burada sadece Çetnik ve partizan sempatizanlarını kurşuna diziyoruz. Açık söylemek gerekirse, biraz ağrıma gidiyor bu durum."

General Böhme manalı manalı baktı, sonra da yüzüne bir gülümseme yayıldı.

"Neden Reinhard? Söyle bakalım, neden ağrına gidiyormuş bu durum? Sempatizanları direklerde sallandırmak, kurşuna dizmek seni mutlu etmiyor mu?"

Reinhard şişeye uzandı, kadehini tekrar doldurdu. Viskiyi tekrar fondip yaptıktan sonra, "Hayır," dedi. "Beni mutlu etmiyor. Biz buraya niçin geldik? Sempatizan öldürmek için mi? Hayır, Yahudileri öldürmek için geldik. Ama onun yerine ne yapıyoruz? Yahudileri besliyoruz, sempatizanları da öldürüyoruz. Bu pis Yahudilere sıra ne zaman gelecek peki?"

General Böhme bir kahkaha attı.

"Sana şunu söylemek istiyorum," dedi gülmeye devam ederek. "Yeryüzünde bir tek kötü varlık varsa, o da sensin. Şu dünyada senden başka her şey iyidir."

Onun bu sözleri Reinhard'ı neşelendirmişe benziyordu.

"Yapma yahu! Sen bu söylediklerinde ciddi misin? Tanrı aşkına! Bir Yahudi benden nasıl daha iyi olabilir?"

General Böhme hâlâ gülüyordu.

"O zaman," dedi, "sözlerimi düzelteyim. Yahudiler hariç."

Bu sefer de Reinhard bir kahkaha patlattı. Ardından yüzünde yılışık ve beklentili bir gülüşle durakladı.

"İşte şimdi oldu Böhme. Ama hâlâ az önceki soruma cevap vermedin."

"Hangi soruya?"

"Bu pis Yahudilere sıra ne zaman gelecek?"

General Franz Böhme sustu, cevap vermedi. Ardından oturduğu yerden kalkıp düşünceli bir şekilde odada dolaşmaya başladı. Reinhard da kaşlarını çatmış, bakışlarıyla onu takip ediyordu.

"Pekâlâ," dedi General Böhme. "Esir Yahudilerin infazlarını gerçekleştirebilirsin. Onları cehennemin dibine gönder."

Polis Şefi Reinhard'ın birden gözleri parıldadı. Sevinçten neredeyse bir çığlık atacaktı.

"Teşekkür ederim," dedi, "en doğru kararı verdin. Onların da bir an önce ortadan kaldırılması gerekiyor."

General Böhme, "Evet, zorundaydım," diye geçirdi içinden ve masada duran kadehi alıp üçüncü dublesini bir dikişte içiverdi...

***

O gün kamptaki bütün partizanlar ateşin başında toplanmış, kendi aralarında neşeli bir tanışma faslına girişmişlerdi. Ailelerinden politikaya, aşktan nefrete, Almanlardan komşularına kadar...

"Biz soyu tükenen bir kuşağız," dedi Mitat coşkulu bir sesle. "Tıpkı mamutlar gibi. Şu dünyada insan hayatından daha önemli bir şey olduğuna inanmış bir nesildeniz. Vatanımız ve yüce davamız. Eh, Tito ve Stalin tabii!.. Ne yalan söyleyeyim. Ne demişler: 'Eğri oturup doğru konuşmalı!' Ben de doğruları söylüyorum sizlere."

Arben oturduğu yerde huzursuz bir şekilde kıpırdandı.

"Orası öyle," dedi ardından. "Vatanımız hayatlarımızdan çok daha önemli. Fakat komünizm benim yüce davalarımdan biri değil. Hatta hiç değil. Ayrıca Stalin gibi soytarılara da inanmıyorum kesinlikle..."

Onun bu sözleriyle ortalık bir anda buz kesti. Kimse böyle bir çıkış beklemiyordu, bu yüzden söyledikleri büyük bir şaşkınlık yarattı.

"Sayın komutan," diye konuşmasını sürdürdü Arben. "Buraya gelişimin gerçek nedeni vatan sevgimdir. Yoksa Stalin'in saçma sapan fikirlerini ülkeme yaymak değil."

Ateşin başındakilerden deyim yerindeyse çıt çıkmıyordu. Sinir bozucu bu sessizliği bozan Fikret oldu.

"Ben de," dedi, "onunla aynı görüşteyim. Benim de genel düşüncem şöyle: İnsanın faşistlerden nefret etmesi için mutlaka komünist olması gerekmiyor! Tüm idealistler, hizmet ettikleri davaların her şeyden önce dünyanın diğer davalarından üstün olduğunu düşünür. Kendi davalarının biraz olsun başarılı olması için bu davanın diğer girişimlere gerekli olan aynı pis kokulu gübreye ihtiyacı olduğuna inanmak da istemezler. Yalan mı söylüyorum?"

Bu sözler Mitat'ın yüzünde biraz tebessüm yarattı.

"Sizi anladık da," dedi. "Yalnız şöyle bir sorun var: Eğer bir gün bu savaşı kazanırsak bu ülkeye komünizm gelecek."

Fikret acı acı güldü.

"Kader böyleymiş, ne yapalım? Vatan sağ olsun. Eylem ve vicdan genellikle uyuşmazmış. Eylem, ağaçtan ham meyveleri toplamak isterken, vicdan onları gereğinden çok olgunlaşmaya bırakır, ta ki yere dökülüp ezilinceye kadar."

Mitat onu dikkatle süzdü. Nedense ona karşı bir yakınlık hissetmişti. Sonra başını çevirdi, Arben'e baktı.

"Ya sen," dedi, "ne düşünüyorsun?"

Arben gülümsedi.

"Ne düşüneceğim? Hiçbir şey. Sizin gibi çok düşünenler komünist oluyor. Benim gibi düşünmeyenler ise vatansever..."

Oradakiler kendini daha fazla tutamadı, kahkaha attılar. Arben başını hafifçe çevirdi, o sırada Roza'yla göz göze geldi.

"Bir kurbanın yoldaşı," diye devam etti konuşmasına Arben. "O kurbandan daha çok acı çeker."

Roza'nın bu söz karşısında içi ürperdi. Yüreğindeki bir sallantının yavaş yavaş bütün bedenini ele geçirdiğini hissetti. Bir şey söylemek istemedi. Sonrasında gözleri dalıp uzaklara gitti...

***

Öğleüstüydü. Gökyüzünde bulutlar hızlı hareket ediyor, dağlardan sert ve soğuk bir rüzgâr esiyordu. Hamdiye çocuklarıyla birlikte alelacele evden çıkmış, ailesinin evine gelmişti.

"Kızım," dedi Hafız Nuri Efendi. "Tica Tete Bacının diyecekleri varmış sana. Vallahi biz bir şey diyemedik, karar senin ve kocanındır."

Hamdiye de bir o kadar şaşkındı. Birkaç saniye herkes sessiz kaldı. Sonra Tica Tete, "Ben," dedi, "Hıristiyan doğdum. Fakat sonra Besim'le evlendim, Müslüman oldum. Allah o günlerde bir şey söyledi bana, ben iki şey duydum. Kudret Allah'ındır. Hatta sevgi de O'nundur. Biz O'nun gibi kudret sahibi olmasak da sevgi sahibi olabiliriz. Yaradan'ın yarattığı her şeye hoşgörüyle ve sevgiyle bakabiliriz. Sana tüm bunları neden anlatıyorum, biliyor musun? Yalnızca bunlar hoşuma gittiğinden değil, aynı zamanda senin vereceğin karar çok önemli olduğu için de."

"Siz," dedi Hamdiye, meraklanmıştı. "Neden söz ediyorsunuz?"

Tica Tete iç çekti.

"Mutlaka duymuşsundur. Polisler Elya'yı yakaladı. Ona korkunç işkenceler yapmışlar, sonra da esir kampına göndermişler zavallıyı. İki çocuğu öylece ortada kaldı. Onlara bakmak isterdim, ama polisler evlere baskın yapıyor sürekli. Çocukların annesi olmadığım besbelli. Ben düşündüm ki, çocuklar bir süre sizde kalabilir mi?"

Hamdiye, Tica Tete'nin söyledikleri karşısında ne diyeceğini bilemedi, sustu.

Cevap vermek zorunda hissettiğinden, "Şey," dedi dili dolanarak. "Şey..."

Ama sözlerinin arkasını getiremedi. Babası dalgın dalgın ona bakarken, "Kızım," dedi, "hemen karar vermek zorunda değilsin. İstersen kocanla da konuş bu meseleyi."

Tica Tete araya girdi.

"Baban doğru söylüyor. Bu tek başına karar verilemeyecek kadar büyük bir mesele. İsmet'le de konuş. İyice düşünüp kararınızı öyle verin. Sizleri üzmeyi asla istemem. Sonra kaş yapayım derken göz çıkarmayayım..."

Hamdiye o anda Tica Tete'ye neden bu kadar büyük bir saygı duyulduğunu anlamıştı. Eskiden beri olumlu ya da olumsuz her durumda daima birilerine yol göstermiş, sorunlara çözümler bulmuştu.

"Yalnız," diye konuşmasını sürdürdü Tica Tete, "bir şartım var. Eğer çocukların sizde kalmasını kabul ederseniz, onların bütün masraflarını ben üstleneceğim. Bu zor günlerde sizi daha da müşkül duruma sokmak istemem çünkü."

Hamdiye düşünceliydi, hâlâ susuyordu. Derin bir nefes aldı, durumu anlar bir ifadeyle başını aşağı yukarı salladı.

***

Mitat Koca daha ilk günden işi sıkı tutmaya başlamıştı. Müfrezeye yeni katılan partizanları silahlı çatışmadan, soğuktan ve açlıktan korkmayan birer savaşçı olarak yetiştirmek istiyordu.

"Bu işin birinci kuralı," dedi gür bir sesle. "Komutanın her emrini sorgulamadan yerine getirmektir. İkincisi de, silahınız daima belinizde olmalı. Hem de dolu ve ateşe hazır bir vaziyette."

Partizanların arasına yeni katılmış genç kızlardan biri heyecanına yenilip, "Komutanım," diye seslendi. "Silahım yok, bana silah verecek misiniz?"

Mitat gülümsedi.

"Biraz bekleyeceksin. Önce atış eğitiminden geçmelisin. Yoksa kazayla bir yoldaşını vurabilirsin."

Tam o sırada Arben onlara yaklaştı. Roza'ya ayrılan silahı uzatırken, "Al," dedi muzip bir ifadeyle, "bu altı otuz beş tabanca senin."

Roza'ya öyle geliyordu ki, o an hayatının en önemli anlarından biriydi. Uzatılan tabancayı kızarak, elleri titreyerek aldı. Heyecanlanmıştı. Şaşkınlıkla etrafına bakındı. Çevresindeki yüzlerde bir bir gezdirdi bakışlarını. Hepsinin gözleri üstündeydi.

"Teşekkür ederim," dedi sesi titrerken.

"Silah kullanmasını biliyor musun?" diye sordu Mitat.

Roza başını "hayır" anlamında salladı.

"Peki o zaman, birazdan ilk dersini alacaksın."

Roza titreyen parmaklarıyla tabancayı tutmaya çalışırken, "Bugünden itibaren," diye seslendi Mitat, "silah ve atış eğitiminizi Arben yoldaşımızdan alacaksınız. Az önce onu gördüm,

gözlerime inanamadım. Birkaç mermiyi iğne deliği kadar bir açıklıktan geçirdi. Bu zamana kadar gördüğüm en iyi nişancı o diyebilirim."

Herkes aynı anda başını çevirdi, meraklı gözlerle ona baktı. Arben'in bu sözlerden inanılmaz derecede gururu okşanmış, takdir edilmek çok hoşuna gitmişti.

"Bu teveccühünüz," dedi utangaç bir sesle, "gerçekten beni çok duygulandırdı. Ama unutmayın ki, ben bir Arnavut'um. Biz daha bebekken kundağımıza tüfek koyarlar. O günden sonra bu tüfek hayatımızın ayrılmaz bir parçası olur."

Mitat gülümsedi.

"Ben de aslen Makedon'um. Fakat hangi kökenden olursak olalım, bu topraklar bizim. Sonsuza dek de bizim kalacak. Hitler bir gün bu güzel vatanımızdan defolup gidecek."

Partizanlar o an neşelendi, içlerinden biri uzun bir ıslık çaldı. Ardından uzun süren bir alkış koptu. Mitat sessizliğin sağlanması için elini havaya kaldırırken, Arben o gün bir şeyi çok iyi anlamıştı. Komutanın haleti ruhiyesi daima erlerine de geçermiş...

***

Elya perişandı. Hem yorgun, hem de açtı. Ama yine de çocuklarını düşünmesine engel olamıyordu. Böylece yorgunluğunu da, açlığını da bir nebze olsun unutabiliyordu.

"Bu savaş," diye fısıldadı Sabriye. "Herkesten her şeyini aldı. Şu insanlara baksana! Ne işimiz var bu iğrenç yerde?"

Elya başını kaldırdı, etrafına bakındı. Tam o sırada birkaç asker, esirlerden birinin sırtına copla vurmaya başladı. Sonra adamın ellerini, ayaklarını demir bir kazığa bağladılar, baş aşağı sarkıttılar.

"Çıkarın şunun çarığını," diye emir etti çavuş diğer askerlere.

Askerlerden biri hiç vakit kaybetmeden adamın ayağından yırtık pırtık çarığını çıkardı. İri yapılı çavuş copunu eline aldı, adamın tabanlarına ardı ardına vurmaya başladı.

Zavallı adam baş aşağı çırpınıyor, debeleniyordu. Ayakları dayanılmaz bir şekilde acıyordu, ama sonra acı duymamaya başladı. Sonunda kendinden geçti, sanki derin bir uykuda gibiydi...

Bir süre sonra çavuş vurmaktan yorgun düştü. Elindeki copu yanındaki askerlerden birine uzattı.

"Biraz da sen vur," dedi, "acıma böylelerine."

Asker copu eline aldı, pis pis sırıttı. Çabucak var gücüyle vurmaya başladı. Zavallı adam ne ölü, ne de diriydi artık.

Yirmi dakikadan fazla sürdü bu işkence. Sonra adamı bağladıkları demir kazıktan çözüp bıraktılar öylece yere.

"Bütün hainlerin sonu," diye bas bas bağırdı çavuş. "Bu pislik gibi olacak. İşte böyle cezalandıracağım."

Elya'nın eli ayağı titriyor, beyni uğulduyordu. Bütün vücudunu bir ürperti sardı, dili damağı kurudu. Bu görüntüye sanki kendi başından geçmiş gibi bakıyordu.

"Elleriniz kırılsın inşallah," diye mırıldandı Sabriye. "Bu iyi kalpli ve yardımsever insana hain diyorlar."

Elya afalladı.

"Onu tanıyor musun yoksa?"

Sabriye yüreğinde bir ağırlık hissetti, gözleri dolu dolu ona baktı.

"Biçare adamın," dedi, "adı Abdül. Çocuklarımıza öyle güzel, öyle arkadaşça dersler vermişti ki, bütün öğrencileri onu unutmamıştır hâlâ. Şimdiyse bu adamcağıza hain diyorlar."

Elya çok üzülmüştü. Bütün vücudundan buz gibi soğuk bir ürperti geçti. O an yerde acı içinde kıvranan adama bakarken, "Galiba," dedi boğuk bir sesle. "Artık burası ölüler diyarı oldu. Biz de ölüm çukuruna inenleriz. Kendimi mezarda yatan cesetler gibi hissediyorum. Huzuru mezarda bulacağız sanırım..."

Elya'nın birdenbire boğazı düğümlendi, daha fazla konuşamadı. O sırada arkasından çığlık sesleri yükseldi. İnsanlar bir anda sanki oldukları yerde donup kaldılar. Genç bir kadıncağız, yerde cansız bir şekilde yatan adama doğru koştu, onun kireç gibi bembeyaz olmuş yüzünü görünce çığlığı bastı:

"Ah, kocam! Onu öldürdüler..."

***

Roza oldukça heyecanlıydı. Tabancasının kabzasını iyice kavramış, bir an önce ateş etmek için sabırsızlanıyordu.

"Hazır mısın?" diye seslendi Arben. "Yap bakalım atışını."

Roza şaşkın bir şekilde dönüp ona baktı.

"Ama burada hedef tahtası yok ki! Nereye ateş edeceğim?"

Arben tatlı tatlı gülümserken, "Yanılıyorsun," dedi. "Başını kaldır, çevrene iyi bak. Gördüğün her şey aslında senin için bir hedef tahtası. Doğrusunu istersen, ağaçlar en iyi hedeftir."

Roza dikkatle etrafına bakındı. Bu sefer ormanı daha farklı bir gözle görmeye başlamıştı. Gözüne geniş gövdeli bir ağacı kestirdi, ateş etti.

İlk birkaç atışta umutsuzluğa kapıldı. Sözde olması gerektiği gibi nişan alıyor, ama kurşun hedeften en az iki metre uzağa düşüyordu.

"Off!" diye sıkıntılı bir şekilde söylendi. "Olmuyor işte, yapamıyorum. Kafayı yiyeceğim."

Arben onu ilk kez böyle görüyordu.

"Sakin ol biraz," dedi dingin bir ses tonuyla. "Neden bu kadar yükleniyorsun kendine? Sabırlı olmalısın."

Arben doğruyu söylese de Roza hâlâ kendine kızıyordu.

"Bir şeyler için başkalarına bağlı kalmak hoşuma gitmiyor. Kendime yetmemi sağlayacak her şeyi öğrenmeyi seviyorum. Gerçekten yeteneğim olup olmadığından emin değilim, ama yine de öğrenmek istiyorum."

Arben gülümsedi.

"Öyle olsun," dedi. "Şimdi tabancayı ver bana."

Roza sustu, elindeki tabancayı ona uzattı. Arben tabancayı gözden geçirdi, sonra ağaca nişan aldı ve ateş etti. Hedefin tam ortasında kara bir delik açıldı.

O sırada Roza nefesini tutmuş, dikkatle ona bakıyordu. Tabancayı tutan eli... Sol omzu, sağ omzu... Ayaklarının duruşu... Hedefe ateş ederken müthiş yoğun ilgisi...

O sırada Arben dönüp kibarca gülümsedi, ardından yavaşça tabancayı indirdi. Roza'nın ise gülecek hali yoktu. O an bıraksalar kendini otların üzerine atıp hüngür hüngür ağlayabilirdi. Arben başını çevirdi, sonra ansızın onu kendine doğru çekti. Eline tabancayı tutuşturdu, arkasına geçti. Sol elini sol elinin üstüne koydu. Diğer elini de onun kabzayı tutan elinin üzerine koydu. Roza'nın birden içi ürperdi, tüyleri diken diken oldu. Kendisine bu kadar sokulmasını, elini elinin üstüne koymasını hiç beklemiyordu. Ayrıca sırtında onun kalbinin atışlarını da hissedebiliyordu.

"Bu şekilde tut," diye kulağına fısıldadı Arben. "Omuzlarını destekle. Çok yukarı tutarsan asla hedefi vuramazsın. Kolların

gerilmiş durumda, gözlerin hedefte olsun. Ayrıca çok gerginsin, biraz derin nefes almalısın."

"Elimde bir tabanca varken," dedi sesi titrerken, "nasıl rahatlayabilirim? Söyler misin bana?"

Roza'nın aslında rahatlamama sebebi başkaydı. O zamana değin hiçbir erkek ona bu kadar sokulmamıştı.

"Eğer," dedi Arben hafifçe gülümserken, "böyle gergin olursan, hedefi kaçırırsın. Dikkatini tabancaya değil, hedefe yoğunlaştır."

Roza'nın vücudundaki sarı ince tüyler onu ele verircesine titredi.

"Yanılıyorsun," dedi heyecanlı heyecanlı. "Dikkatim tabancada değil, sende şu anda."

Arben birden utandı, hem de çok utandı. O an öyle hızlı geriye sıçradı ki, ikisi de irkildi. Roza bu sözü söylediğine bin pişman olmuş gibiydi. Sustu, bir gözünü kapatarak hedefe nişan aldı.

"Tabancanın namlusunu biraz daha aşağı indir," dedi Arben arkasından. "Kollarını da gergin tut."

Roza az önceki davranışından dolayı içten içe kendine kızıyordu.

"Zaten öyle yapıyorum," dedi sinirli bir sesle. "Konuşarak dikkatimi dağıtıyorsun."

Arben sustu. Şaşkın bir şekilde onu süzdü. Roza derin bir nefes aldı, tetiği çekti. Kurşun hedefin birkaç metre yanından vızıldayıp geçti. Kurşunun ağaca isabet etmemesi Roza'yı yine hayal kırıklığına uğratmıştı.

"Sana," dedi sinirli bir sesle, "söyledim. Olmuyor işte, yapamıyorum. Benimle boşuna uğraşma."

Arben hâlâ sabırlı davranıyordu.

"Kendine haksızlık etme. Güzel bir atıştı. Tek sorun, tetiği çekerken ayaklarını sabitlemedin."

"Yalan söylüyorsun. O kadar da güzel bir atış değildi. Eğer karşımdaki bir düşman olsaydı, onu asla vuramazdım."

"Ama bunlar senin ilk atışların. Şimdi kendini sabitleyerek bir kez daha denemeni istiyorum."

Roza tabancayı doğrulttu, hedefe nişan alırken, "Bilemiyorum," dedi dişlerinin arasından ıslık gibi bir sesle. "Sanki kurşun yine hedefi şaşıracak."

"Çünkü derin nefes almıyorsun," diye söylendi Arben. "Omuzlarını rahatlatıp indir aşağı biraz. Tamam. Şimdi nefesini tut, çek tetiği."

Roza bu sefer itirazsız söyleneni yaptı. Kurşun ağacın tam ortasına isabet etmese de kenarına etmişti.

"Gördün mü?" diye haykırdı Arben. "Demek ki neymiş, ilk başta her şey zormuş, fakat sonrası kolaymış."

Roza o kadar heyecanlanmıştı ki, onu duymuyordu bile. Bu sefer kendinden emin bir şekilde tabancayı doğrulttu, hedefe nişan aldı ve tetiğe bastı.

Kurşun daha hedefe ulaşmadan, bunun iyi bir atış olduğuna ve bu defa tam isabet ettireceğine emindi. Öyle de oldu.

***

O akşam hava soğuktu. Dışarıda deli gibi bir rüzgâr esiyor, kiremitli çatıların bacalarından dumanlar tütüyor, sobalar gürül gürül yanıyordu.

"Kadına," dedi Hamdiye. "Ne diyeceğimi bilemedim. Sanki dilim tutuldu, olduğum yerde öylece kaldım, kımıldayama-

dım. Sözlerinin keskinliği şiddetli bir kılıç gibi kalbimi delip geçti. Yok yok... Bu mesele beni aşar."

İsmet çayından bir yudum aldı, bardağı yerine koyarken, "Beni aşar da ne demek?" diye söylendi. "Artık bir karar vermelisin."

Hamdiye düşünceliydi.

"Karar vermek çok güç. Anne sen ne diyorsun? Benimle bu mesele hakkında hiç konuşmadın bugün."

Fatmir oğlu gittiğinden beri çok üzgündü. Mecbur kalmadıkça kimseyle konuşmuyor, odasına girip gizli gizli ağlıyordu. Oturduğu yerden doğruldu, derin derin içini çekerken, "Offf!" dedi hayıflanarak. "Benim derdim bana yetiyor zaten. Bir de sizinle uğraşmayayım. Ne haliniz varsa görün."

Hamdiye'nin morali bozuldu.

"Eh!" diye söylendi. "Annemin ağzından bal damlıyor yine. Sana soranda kabahat! Bir şeye de güzelce cevap versen ne olur sanki?"

Fatmir kendini yorgun hissediyordu. Çok yorgun ve üzgün. Kimseyle tartışacak gücü de yoktu. Odasına çekip giderken, "Offf!" dedi yine kendi kendine. "Canım çıktı bu evde. Allahım sen bana yardım et."

Hamdiye arkasından şaşkın şaşkın baktı.

"Ben," dedi boğuk bir sesle, "bu kadına ne söyledim şimdi? Küsüp gitti yine."

"Kızım," dedi babası. "Çok üstüne gitme. Şu sıralar pek iyi değil. Oğlunu düşünmediği bir an bile yok."

"Ama baba..."

Hafız Nuri Efendi sözünü kesti.

"Daha fazla uzatma, kapat..."

Hamdiye sustu, cevap vermedi.

"Bana sorarsan," diye konuşmasını sürdürdü babası, "sevaptır kızım. Bırak onlar sana sığınsınlar. Kanatlarının gölgesine gizlensinler. Bol sevinç vardır bu işin sonunda. Göreceksin, evinden mutluluk hiç eksik olmayacak."

Hamdiye'yi tuhaf bir düşünce sardı.

"Ama ya başlarına bir şey gelirse? Ne yaparım ben o zaman? Beni en çok düşündüren şey de bu doğrusu."

Babası acı acı güldü.

"Savaştayız kızım. Bugünlerde hepimizin başına korkunç şeyler gelebilir. Yarının ne olacağını kim bilebilir ki!"

İsmet araya girdi.

"Hafız Babam doğru söylüyor vallahi. Ah! Hayatımızda zifiri karanlık gecelerden de daha karanlık günler bizi bekliyor! Acı... Felaket... Ölüm..."

Hamdiye kocasını baştan aşağı dikkatle süzdükten sonra, "Sen," dedi düşünceli bir sesle, "bu çocukları istiyor musun gerçekten? Babamın yanında açık açık söyle şimdi."

Aferdita o ana kadar hiç sesini çıkarmamıştı. Nefesini tuttu, eniştesinin vereceği kararı bekledi.

"Küçük evimizde sıkışmak pahasına da olsa," dedi bir çırpıda İsmet, "evet, istiyorum. Zavallı çocukları ölüme terk edemeyiz. Allah'tan korkarım..."

SOYKIRIM EMRİ

Kara kış kapıya dayanmıştı. Artık kırağı düşüyordu. O sabah beyaza bürünmüştü Bajgora Dağları. Koca koca ağaçlar ve yerdeki otlar kırç tutmuş, dallar yapraksızmış gibi görünüyordu...

"Öyle sanıyorum ki," dedi Fikret. "Bu kış çetin geçecek. Halimiz yamandır böyle giderse."

Roza başını kaldırdı, boş gözlerle etrafa bakındı. İlk geldikleri günden beri ardı arkası kesilmiyordu yağmurun, sisin, sert esen rüzgârın... Ansızın bir sıkıntı damlası düştü içine.

"Haklısın," dedi boğuk bir sesle, "böyle giderse halimiz perişan. Hem faşistler, hem kara kış, hem de açlık... Hangi biriyle savaşacağız bilmiyorum."

Fikret, Roza'nın ruh halini merak ederek bir an için sessiz kaldı, onu baştan aşağı dikkatle inceledi. Yüzünde sanki belli belirsiz bir yağmur bulutu vardı.

"Neyse," dedi Fikret konuyu değiştirmek istercesine. "Arben'le yaptığınız atış talimleri nasıl gidiyor?"

Roza'nın birden yüzü değişti. Belli belirsiz bakan gözleri yerini tuhaf ama tatlı, hoş bir gülümsemeye bıraktı.

"Şu an gayet güzel gidiyor. Eli silah tutmayan çok az arkadaşımız kaldı. Onların dışında herkes oldukça iyi silah kullanmaya başladı."

Fikret ona manalı manalı baktı. Sonra da yüzünde muzip bir gülümsemeyle, "İlişkiniz," dedi, "nasıl gidiyor peki?"

Roza birdenbire heyecanlandı, yanakları hafifçe kızardı. Sorduğu soruyu anlamamazlığa geldi.

"İlk birkaç atışta," dedi heyecanlı heyecanlı. "Büsbütün umutsuzluğa kapıldım. Sözde olması gerektiği gibi nişan alıyordum ama..."

Fikret sözünü kesti.

"Hop, yavaş ol! Anlamamazlıktan gelme... Sana bir soru sordum, ilişkiniz nasıl gidiyor?"

Roza bir an ne diyeceğini bilemedi. Hatta kaçıp gitmek istedi oradan. Ama yapamazdı.

"Şey," dedi. "Zor bir durum, zor bir soru bu."

Fikret güldü.

"Ne oldu? Yoksa anlamadığımı mı sanmıştın?"

Roza düşünceliydi. Neler diyeceğini biliyordu, ama nasıl diyeceğini bilemiyordu.

"Şey," dedi yeniden, yüzü narçiçeği gibi kızarmıştı. "Birbirimizden hoşlandığımız belli mi oluyor o kadar?"

Fikret onun utandığını anlamıştı. Biraz olsun rahatlatmak istercesine, "Ben de," dedi. "Sana bir sır vereceğim. Bu durumu eşitler şimdi."

Roza afalladı.

"Gerçekten mi? Senin sırrın mı var?"

Fikret telaşlı bir yüz ifadesiyle etrafına bakındıktan sonra, "Ama," dedi, "Arben'e söylemeyeceğine söz vermelisin. Söz veriyor musun?"

Roza merakına yenik düştü.

"Söz," dedi bir çırpıda. "Şimdi söyle, nedir bu sır?"

Fikret ona iyice sokuldu.

"Biz," diye fısıldadı kulağına, "Aferdita'yla sevgiliyiz."

Roza duyduklarına inanamadı. Gözlerini şaşkınlıkla kırpıştırıp, "Aaa!" dedi yüreği çarparken. "Ne zamandan beri?"

"Birkaç ay oldu. Neyse... Az önce bana verdiğin sözü unutma sakın. Şimdi sen söyle, Arben'e âşık mısın?"

Roza bir sigara paketi çıkardı. Heyecandan elleri titriyordu. Paketi açtı, zar zor bir sigara çıkartıp dudaklarına yerleştirirken, "Evet," dedi, "ona âşık oldum."

Tam o sırada şaşkın bakışlarla kendisini izleyen Arben'i fark etti, yüzü kıpkırmızı oldu. O an, "Yer yarılsa da içine girsem," diye geçirdi aklından. Utançla başını önüne eğdi.

***

Aferdita odada tek başına oturmuş, sessizce pencereden dışarıyı seyrediyordu. Okulun avlusunda kurşuna dizilen öğrencileri, ağabeyi Arben'i ve Fikret'i düşünüyordu sürekli. Artık kendisini çok farklı iki dünyaya aitmiş gibi hissediyordu. Sanki ikisine de aitti, ama ikisine de ait değildi...

"Burada oturmuş ne düşünüyorsun?" dedi ince sesiyle Edibe Öğretmen ona doğru yürürken.

Aferdita dalıp gittiği düşüncelerden sıyrılıp, "İnsanın bir hayvan olduğunu düşünüyorum," dedi çatallaşan sesiyle, "hem de vahşi bir hayvan."

Edibe Öğretmen duygulanmıştı. Neredeyse gözleri yaşaracaktı.

"Kesinlikle çok haklısın. Oysa Aristoteles ne kadar güzel söylemiş: 'Fazileti olmayan insan, hayvanların en kirlisi, en vahşisi, en muhteris ve en doymak bilmez olanıdır.' Ama gel de Hitler domuzunda fazilet ara sen..."

İyice duygulanmıştı Edibe Öğretmen. Konuşurken sesi titriyor, üst üste yutkunuyordu.

"Hitler de politik bir hayvan," diye konuşmasını sürdürdü. "O da taş yürekli vicdanına teslim olmuş ne yazık ki."

"Öğrencilerin kurşuna dizilmesi," dedi Aferdita boğuk bir sesle. "Yüreğimin yarası oldu artık. Sürekli ince ince sızlıyor. Ya minik öğrencilerime ne demeli? Peri Masalı Hikâyesi kanlı bitti. O gün bir sınıf dolusu öğrenci ölüm dersini işledi."

Aferdita'nın boğazı düğümlendi. Daha fazla konuşamadı.

"Hiç söyleme," dedi Edibe Öğretmen. "Benim de yüreğim kanıyor, içim sızlıyor. Ama hayat da bir yandan devam ediyor. Düşsek bile yıkılmamalıyız. Hâlâ yetiştirebileceğimiz çocuklarımız var."

Aferdita gözyaşlarını elinin tersiyle sildi.

"Kusura bakmayın," dedi, "sizi de dertlerimle dertlendirdim..."

Edibe Öğretmen hemen sözünü kesti.

"Sakın böyle düşünme, hiç öyle şey olur mu? Bu dert senin değil sadece, hepimizin derdi."

Aferdita düşünceliydi.

"Sırp aileler," dedi, "artık çocuklarını okula göndermiyor. Sınıfların yarısı boş. Ne yapacağız bilmiyorum."

"Hayatımıza devam etmeye çalışacağız. Hâlâ ayakta kalan bir okulumuz ve sınıflarda öğrencilerimiz var. Bu öğrencilerin de öğretmenlere ihtiyacı var. Bence moralini bozmamalısın. Bu çocuklar yeni yeşeren ağaç gibi. Büyümeli, dal budak salmalılar."

Aferdita birkaç kez burnunu çektikten sonra ayağa kalktı. Biraz da olsa toparlamıştı kendisini ve daha yapacak çok işleri vardı.

"Hadi gidelim," dedi Edibe Öğretmen. "Derse geç kalmayalım. Öğrencilerimizi daha fazla bekletmeyelim."

***

Öğleüstüydü. Polis Şefi Reinhard oldukça neşeli görünüyordu. Yoğun ve kıpır kıpır bir duyguyla, "Bugünden itibaren," dedi, "her şey değişiyor. Suçlular en ağır biçimde cezalandırılacak."

Bütün polisler birbirine baktı. Durumu anlamakta zorluk çektikleri her hallerinden belli oluyordu.

"Efendim," dedi Maçek yılışık bir gülümsemeyle. "Hiçbir şey anlamadım, ne gibi değişiklikler olacak? Zaten en ağır şekilde cezalandırmıyor muyuz?"

Reinhard sırıttı.

"Özellikle sen Maçek! Kızışan bir dişiyi takip eden köpekler gibi olacaksın. Bana daha çok Yahudi bulup getireceksin."

Maçek afalladı.

"Yahudi mi?"

"Evet, Yahudi! Gözünüzü dört açın, etrafınıza iyi bakın. Ne gerekiyorsa yapın artık. İçimizdeki ve dışımızdaki bütün asalak bitler temizlenene kadar, adelet yerini bulana kadar..."

Dinçer'in yüreği daha fazla dayanamadı, sözünü kesti.

"Hangi adalet?"

Birden bir sessizlik oldu. Hiç kimseden çıt çıkmıyordu. Bütün polisler uzun uzun, acınası gözlerle Dinçer'e bakıyordu...

Reinhard ilk şaşkınlığını üstünden atar atmaz, kara bir kasırga gibi esti. Masanın üzerinden kırbacını aldı ve havada öfkeyle şaklattıktan sonra, "Mohammedan," diye bas bas bağırdı. "Sen artık benimsin. Ben senin efendinim. Dediklerimi harfiyen yapmak zorundasın. Şimdi anladın mı beni?"

Dinçer o an bir şey yapamamaktan dolayı üzülüyor, içi içini yiyordu. Omzu kederli bir şekilde çökmüştü.

"Yoksa," dedi Reinhard sinirli sinirli. "Sen de küçük kardeşin gibi ihanet mi edeceksin Führer'e?.."

Dinçer kanının beynine hücum ettiğini hissetti. Sırtında sanki karıncalar gezmeye başlamıştı.

"Eğer bir gün," diye konuşmasını sürdürdü Reinhard, "o alçağı elime geçirirsem, canlı canlı derisini yüzeceğim. Bunu da gözlerinin önünde yapacağım. Şimdiden bilmiş ol."

Dinçer duydukları karşısında dehşete düştü. Ne yapacağını, ne diyeceğini bilemedi. Beyni uyuşmuştu sanki. O sırada Polis Şefi Reinhard başını çevirdi, Maçek'e baktı.

"Bugünden itibaren," dedi öfkeli bir sesle. "Müslümanların yaşadığı evler karış karış aranacak. Sonra da gece gündüz kollanacak, anlaşıldı mı?"

"Anlaşıldı efendim!"

"Özellikle sen Maçek! Az evvel söylediklerimi unutma. Kızışan bir dişiyi takip eden köpekler gibi olacaksın. Bundan sonra bana daha çok Yahudi bulup getireceksin, emrim anlaşıldı mı?"

Maçek çoktan hazır ola geçmişti bile.

"Emredersiniz efendim, emredersiniz efendim... Hemen gidip Yahudi avına çıkacağım."

Polis Şefi Reinhard'ın bozulan morali bir nebze de olsa yerine gelmişti. Ablak yüzünde gittikçe genişleyen bir gülüşle, "Bilhassa," dedi kararlı bir ses tonuyla, "Yahudi çocuk bulup getir bana..."

***

Maçek o gün içkici ve serseri bir grubu toplamış, sokaklarda slogan ata ata yürütüyordu.

"Yahudi devrine son! Onlara ne ekmek ne de su!.."

Bu yürüyüş kolunun iki tarafında polisler vardı. Tek sıra halinde onlarla birlikte yürüyorlardı. O sırada polislerden biri Maçek'e bakıp gülümsedi.

"Arka sıralar biraz dağınık değil mi?" diye sordu. "Öndekiler gibi düzenli olsalar ya!"

Başka bir polis bu sözler üzerine kahkahayla güldü.

"Vanko," dedi kahkahalarının arasından, "zil zurna sarhoş onlar, görmüyor musun? Bir kibrit çaksan patlayacaklar."

Maçek bozulur gibi oldu, ama belli etmemeye çalıştı. O esnada arka sırada yürüyenler sanki birden sözleşmişçesine ellerinde tuttukları şarap şişelerini havaya kaldırıp, "Yahudilere ölüm!" diye slogan attılar.

Polislerin hepsi o anda bir kahkaha patlattı.

"Ah, Maçek! Bizi öldüreceksin," dedi polislerden biri hâlâ gülerken. "Reinhard şu ayyaş soytarıları görmesin. Hitler'in davasını sulandırmaktan bizi kurşuna dizer valla."

Maçek öfkelenmişti. Tam da ağzını açıp bir çift laf edecekti ki, yanına on-on iki yaşlarında iki çocuk geldi.

"Slogan atanlar," dedi sıska olanı. "Yahudileri istemiyorlar mı burada?"

Maçek başını çevirdi, saçları kıvırcık çocuğu şöyle bir süzdü.

"Çek git başımdan," dedi burnundan solurken. "Bir de seninle uğraşmayayım. Artık onları hiçbirimiz istemiyoruz."

Kara kuru çocuk daha o yaşta pervasız biriydi. Maçek'in karşısına dikilip, "Neden istemiyorsunuz?" diye sordu. "Açıklar mısınız bana?"

Maçek onun bu cesaretine şaşırmıştı.

"Şey," dedi düşünceli bir şekilde tırnağını yerken. "Bu mesele karışık ve uzun bir hikâye. Sana nasıl anlatsam çocuk? Biz Hırvat ve Katoliğiz. Bu yüzden Almanlarla din kardeşiyiz."

Gözü pek çocuk onun yanından bir an olsun ayrılmıyor, durmadan sorular soruyordu.

"Öyleyse," dedi, "din kardeşlerimiz neden evimizi başımıza yıktı? Hani biz kardeştik!"

Maçek'in şaşkınlığı büsbütün artmıştı. Çocuk sanki bir salyangoz gibi onun koluna yapışmıştı.

"Sen de kimsin?" diye sordu. "Hadi, çek git başımdan. Beni meşgul etme daha fazla. Alman kardeşlerimiz yanlışlıkla evinizi bombalayıp yıkmışlardır. Bunu isteyerek yapmamışlardır."

Çocuk yüzünü ekşitti.

"Bizim paramız da yok artık. Onların yüzünden babam işini kaybetti."

Maçek artık iyice sıkılmıştı. Çocuğun kolundan tutup yolun kenarına doğru savururken, "Para kazanmak ister misin?"

diye sordu sinirli sinirli. "Yahudilerin saklandıkları yeri bul, polis merkezine gelip bana haber ver."

***

Mitat ateşten uzakta bir köşede duruyor, çok sayıda yüze gururla bakıyordu. Önünde sadece kendi şehrinden değil, çevre şehirlerden de yüzlerce insan vardı. Etrafını saran ve ona umutla bakan bu insanların birçoğunun adını istese de sayamazdı o an.

O günlerde partizanlar bir şehirden diğerine bir yangın gibi yayılıyordu. Köyler diğer köyleri, kasabalar diğer kasabaları, şehirler diğer şehirleri örgütlüyor, davalarına gittikçe daha çok insan sahip çıkıyordu. Hitler'den bir an önce kurtulmak isteyen herkes Tito'yu arıyor, onun etrafında toplanıyor, bir güç oluşturuyorlardı. Hepsinin tek bir ortak noktası vardı: Gözlerinde umut yeşermişti!

Mitat orada dururken, Arben de her zaman olduğu gibi Roza'nın dizinin dibindeydi.

"Gözlerime inanamıyorum!" dedi Arben şaşkınlık dolu bir sesle. "İnanamıyorum! Yoksa bir rüya mı bu?"

Roza ve Fikret aynı anda başını çevirdi. Ona şaşkın gözlerle bakıyor, duruma bir anlam vermeye çalışıyorlardı.

"Hayrola?" dedi Roza. "Neye inanamıyorsun?"

Arben dudağını büzdü, başını salladı.

"Buraya," dedi, "geleli daha kaç gün oldu. Çok geçmedi, biz de eski olduk. Meğerse yeniler gelene kadar yeni kalıyormuş insan. Şimdi artık biz de yeni gelenlerin etrafını sarıyor, şehirde ne var ne yok soruyoruz. Haksız mıyım?"

Roza ve Fikret gene başlarını çevirip kampa yeni katılanları incelediler.

"Çok haklısın," dedi Roza. "Hiç böyle düşünmemiştim. Harbiden burası iyice kalabalıklaşmış."

Fikret derin bir iç çekti, yavaşça başını salladı.

"Böyle giderse bu kamp yetersiz kalacak bize. Hem barınma, hem de yiyecek sorunu baş gösterecek. Tabii bir de kara kışı unutmamak lazım!"

Roza acı acı güldü.

"Her gün kaçamak yiye yiye içim dışıma çıktı. Soğuklar da cabası."

Arben de güldü.

"Ah!" dedi iç çekerek. "Gözünü sevdiğim anam neredesin? Gel gör oğlunun halini. Her gün mısır ununa talim ediyoruz."

Fikret o esnada metal tabakasını çıkardı, sigara yaktı, bir nefes çekti. Dumanı havaya savurduktan sonra sigarayı Roza'ya uzatırken, "Galiba," dedi. "Önümüzdeki en büyük savaşı kendimizle vereceğiz."

Roza sigaradan derin bir nefes çekti içine, dumanı ciğerlerinden dışarı saldı. Fikret'in sözlerinden hiçbir şey anlamadığı için meraklı gözlerle yüzüne baktı.

"Sen neden bahsediyorsun?"

Fikret bir sigara daha yaktı. Kısa bir süre düşündü, sonra omuzlarını silkip, "Güzel vatanımızı kurtarmak için buraya geldik," dedi, "doğru mu?.."

Roza ile Arben pürdikkat kesilmişti. İkisi de aynı anda "evet" anlamında başını salladı.

"Fiziksel güç," diye konuşmasını sürdürdü Fikret. "Bir savaşçının sadece bir yönüdür. Burada içsel becerilerimizi de ge-

liştirmek zorundayız. Bu yüzden silahlara kendini fazla kaptırma Roza. Bu, işin en kolay yoludur. Anlıyor musun beni?"

Roza'nın aklı iyice karışmıştı.

"Başka ne yapacağım Fikret? Savaşa giden biri silah kullanmayı öğrenmesin mi? Kendimi, sonra sizi nasıl koruyacağım düşmanlarımızdan?"

Fikret yanan sigarasından derin bir nefes çekti, dumanı dışarı saldı.

"Tabii ki de silah kullanmasını öğreneceksin. Ben sana öğrenme demiyorum ki! Sana şunu söylüyorum: Bu savaşta psikolojisi güçlü olan ayakta kalacak."

Roza bu konuşmayla bu savaşın ne kadar riskli olduğunu anlamaya başlamıştı.

"Peki," dedi, "hayatta kalacak mıyız sence?"

Fikret dudağını büzdü.

"Ben bilmem, Allah bilir. Hepimiz bu yola kefenimizle çıktık. Bakalım kaderimizde ne var? Yaşayıp göreceğiz."

Arben o ana kadar hiç konuşmamıştı. Ciddi ve düşünceli bir sesle, "Bizler," dedi, "bu dağlarda özgür insanlarız. Bir arada kalıp kaderimizi tayin edebiliriz."

"Evet," dedi Roza heyecanlı heyecanlı. "İşler değişti artık. Her geçen gün dahası geliyor buraya. Havada daha önce hiç hissetmediğim bir duygu var. Sanki büyük, tarihi şeyler olacak çok yakında. Demek ki neymiş? Burada bir araya gelen tüm bu insanların bir lidere ihtiyaçları varmış."

Arben'in yüz ifadesi birden değişti, dudaklarında bu kez muzip bir gülümseme belirdi. Onun yüzündeki bu değişiklik Roza'nın gözünden kaçmamıştı.

"Sen," dedi, "neden gülüyorsun?"

"Ah şu Tito!" diye içini çekti Arben. "Komünist olmasaymış, iyiymiş."

Roza ve Fikret bir kahkaha attı.

"Allah iyiliğini versin senin," dedi Fikret, "hiç güleceğim yoktu."

"Ama öyle," diye cevap verdi Arben. "Yalan mı?"

Roza hâlâ gülüyordu.

"Sen," dedi, "ne istiyorsun adamcağızdan? Büyük bir lider o. Belli ki insanları yönlendirmenin kutsal bir görev olduğunu düşünüyor. Bence de komünizm soykırımdan daha aşağılık olamaz..."

Arben göz ucuyla ona baktı. Tam ağzını açıp bir şey söyleyecekti ki, "Ayrıca ona yat kalk dua et," diye konuşmasını sürdürdü Roza. "Bize birbirimize buldurdu."

Arben kızardı, bozardı. Utancından ne yapacağını şaşırdı.

"Ne o?" diye sordu Fikret alaycı bir sesle. "Bakıyorum da süt dökmüş kediye döndün bir anda. Kızcağız doğru söylüyor. Sen yat kalk da dua et o komüniste. Sadece vatanseverleri bir araya getirmemiş, iki kişinin de gönlüne yuva yapmış."

Arben bu defa ters ters baktı ona.

"Bugünlük eğlen bakalım," dedi, "son gülen iyi gülermiş."

Fikret hiçbir şey söylemedi, sustu. Kollarını açıp gerindi, yıldızlara bakıp hınzır hınzır gülümsedi. Tam o sırada Mitat'ın sert sesi kulaklarında yankılandı:

"Kalk, yatma vakti!"

Roza çabucak ayağa kalktı. Soğuktan titreyip gülümserken, "Yarın," dedi, "bomba atma talimimiz var. Şimdi gidip uyuyalım bir güzel. Bizi ısıtabilecek neyimiz varsa sarınıp örtünelim. Sabaha dinç kalkalım, ne dersiniz?"

SALDIRI ZAMANI

Hava buz gibiydi. Yağmur damlaları rüzgârın etkisiyle doğrudan suratına çarpıyor, saçlarının yüzüne yapışmasına sebep oluyordu Roza'nın.

Koşar adım ilerledi, tekrar etrafına bakındı. Ama yağmur suratına öyle hızlı vuruyordu ki hiçbir şey göremiyordu. Birden ayağı kaydı, boylu boyunca yere serildi. Hemen yanı başından, "Roza," diye bir ses duydu.

Mitat'ın sesinde öfke vardı bu defa. Roza onun sesini ilk duyduğunda tedirgin oldu önce, biraz da şaşırdı. O şaşkınlıkla, "Ne var?" diye çıkıştı.

Mitat ondan böyle bir tepki beklemiyordu. Bunu sindirmeye çalıştı. Aklındakileri kelimelere dökmek sandığından da zordu o an.

Roza başı döner bir halde çamurun içinde oturuyordu. Mitat hızlıca bir-iki adım atıp tepesine dikildi.

"Komutanın her emrini," dedi öfkeli öfkeli, "itiraz etmeden dinlemelisin. Ben ne söylersem onu yapacaksın! Elindeki gerçek bir bomba olsaydı çoktan gebermiştin. Anlıyor musun beni?"

Mitat müfrezedekilere asla gerçek bombalarla talim yaptırmıyor, onun yerine bomba büyüklüğünde ve ağırlığında taşlarla talim yaptırıyordu. Bunun sebebi hem ellerindeki bombaların yetersizliğiydi, hem de bombaların patlaması sonucu çıkacak gürültünün polisleri ve askerleri başlarına toplayacak olmasıydı.

Roza ağlıyordu. Mitat'ın söylediklerini düşünürken pantolonundaki çamuru silkeledi, sonra ayağa kalktı. Tam o sırada Mitat üzerine eğildi ve bedenini göğsüne bastırdı. Gözlerine doğrudan baktığında sanki Roza'nın zihninde şimşekler çaktı.

"Bir daha," dedi öfkeyle Mitat. "Böyle bir hata yapma. Bombayı fırlattın mı, tabana kuvvet kaçacaksın, anlaşıldı mı?"

Roza derin derin içini çekti.

"Emredersiniz," dedi.

Bu arada bütün partizanlar başlarına toplanmıştı. Mitat bir an durdu, sonra gür bir sesle, "Şu an ihtiyacımız olan şey sayıca üstünlük değil," dedi. "Hızlı olmamız, düşmanı şaşırtmamız lazım. Bence bu müfrezede adam toplama zamanı sona erdi, artık saldırı zamanı."

Bu sözlerden sonra ortalık bir anda sessizliğe büründü. Hepsi çarpılmış gibiydi. Akılları karışmış bir halde ona bakıyorlardı.

"Nereye saldıracağız?" diye sordu içlerinden biri.

Mitat omuzlarını dikleştirdi, üst üste boğazını temizledi. Sesine bir güven gelmişti.

"Maden ocağına."

Duydukları karşısında Arben'in nefesi kesildi âdeta.

"Bildiğim kadarıyla," dedi sesi titrerken, "orada Almanların koca bir tümeni var, doğru mu?"

Mitat kafasını salladı.

"Doğru, ama onlara çok hızlı bir baskın yapacağız. Askerler orada rahatlar, hem de çok rahatlar. Bizi beklemiyorlar. Öyle bir sürpriz yapacağız ki şaşıracaklar."

Arben o an ne düşüneceğini, ne diyeceğini bilemedi. Bu yüzden büyük bir suskunluğa bıraktı kendini. Mitat ondaki bu suskunluğu görünce, "Ne o?" dedi gülümseyerek. "Yoksa korktun mu?"

Arben âdeta beyninden vurulmuşa döndü, yüzü pancar gibi oldu.

"Biz Arnavutlar," dedi gür bir sesle, "savaşçı bir milletiz. Ölümden korkmak mı? Arnavutlar Allah'tan korkar, ölümden korkmaz asla."

Bu sözlerden sonra Mitat'ın neşesi yerine gelmişti.

"Aferin sana, aferin! Kurt, çakal sürüsünden korkmamalı zaten. Bir-iki gün içinde bu ihanet sürüsünü dağıtacağız. Madeni başlarına yıkacağız. Hiç kimse bu ülkeye ait olanı alıp götüremez. Ayrıca kalleşçe akıttıkları o kan ve gözyaşlarının hesabını da verecekler."

Onun bu sözlerinden sonra birden alkış tufanı koptu. Orada bulunan herkes onaylarcasına başını sallıyor, gülümsüyordu. Bir tek Fikret düşünceliydi. Babasının aylar önce ona söylediği, "Ölü bir kurdun kuyruğunu kesmek kolaydır. Lakin gel gör ki Almanlar ölü bir kurt değil, en azından şimdilik," sözlerini hatırladı, bir anda karamsarlığa kapıldı...

***

Dinçer o sabah düşünceli ve morali bozuk bir şekilde ailesinin yaşadığı eve gelmişti. Hafız Nuri Efendi onu karşısında üzgün görünce, "Hayrola oğlum?" diye sordu meraklı bir sesle. "Neyin var böyle, ne oldu sana?"

Dinçer'in o an üzerine bir kasvet çöktü. Ne diyeceğini bilemiyordu. Aslında biliyordu da söyleyemiyordu. Derin derin içini çekip, "Neresinden bakarsan bak," dedi, "bardağın boş tarafıyım. İçinden çıkılmaz bir durumdayım."

Hafız Nuri Efendi bu sözlerden tek kelime bile anlamamıştı. Gözlerini dikip oğluna meraklı meraklı baktı.

"Benimle açık konuş, ne oldu oğlum?"

Dinçer oflayıp pufladı.

"Baba," dedi. "Polis şefine dayanamıyorum artık. Dün herkesin içinde beni aşağıladı, gururumu incitti. Bir ara tabancamı çekip onu vurmayı dahi düşündüm."

Hafız Nuri Efendinin yüreği hopladı.

"Deyyusun seninle alıp veremediği ne? Böyle bir şeyi neden yaptı sana?"

"Gördün onu, tanıyorsun. Bu deyyus sadece insanları öldürmekten anlıyor. Bizim dediklerimizi anlamıyor."

"Yoksa ona bir şey mi söyledin?"

"Saçma sapan konuşuyordu gene. Hitler'in adaletinden bahsediyordu. Ben de bir an dayanamayıp, 'Hangi adalet?' diye sordum. Tabii ondan sonra köpürdü şerefsizin evladı. Salyaları sel olup coştu."

Babasının yüreği ağzına geldi, aynı anda sıtmaya yakalanmış gibi titremeye başladı. Çok alçak bir sesle, "Oğlum," dedi, "bu adam kaçık, zırdeli. Sus, tut kendini bir dahaki sefere. Böyle şey söylenir mi bir deliye? Hadi o deli, sana ne oluyor?"

Dinçer'in keyfi daha da kaçmıştı.

"Kanıma dokundu baba, ne olacak?"

Babası öfkelendi.

"Kanından başlatma bana, kapa çeneni! Kardeşinin partizanlara katıldığını duysa ne yapar bize? Hiç düşündün mü bunu?"

"Duymuş, her şeyi biliyor."

Birden uzun, sağır edici bir sessizlik çöktü odaya. Hafız Nuri Efendinin dili damağına yapıştı, üst üste yutkundu. Epey bir süre sonra şaşkınlığını üzerinden atıp, "Ne?" dedi. "Biliyor mu?"

Dinçer gerçeği ona söylediğine bin pişman oldu. Ama ok yaydan çıkmıştı bir kere.

"Ne yazık ki evet," dedi üzgün bir sesle. "Öyle tahmin ediyorum ki, ona Maçek haini söylemiş. Başka da kim söyler zaten?"

Babası hâlâ kendine gelebilmiş değildi. Çok perişan bir haldeydi.

"Kardeşinle ilgili," dedi kederli bir ses tonuyla, "sana ne söyledi?"

Dinçer polis şefinin söylediklerini babasına söyleyip söylememekte bir an kararsız kaldı, ama sonrasında söylememenin daha iyi olacağına karar verdi.

"Hiçbir şey demedi. Sadece dağa çıktığını biliyor."

Hafız Nuri Efendi ona dikkatle baktıktan sonra, "İnşallah," dedi düşünceli bir sesle. "Bana yalan konuşmuyorsun."

Dinçer sustu, cevap vermedi. Ayağa kalktığı sırada, "Baba," dedi, "Hamdiye'ye söyle, Elya'nın çocuklarına dikkat etsin bugünlerde. Onları sokağa salmasın. Polisler Yahudi çocukları topluyor artık."

***

Toplama kampında ya da bir diğer adıyla ölüm kampında hayat her geçen gün daha da zorlaşıyordu. Zavallı insanlar sabır ve sessizlik içerisinde ıstırap çekiyordu. Solgun yüzlerinde bir sıcaklık ve merak yoktu. Tamamen donuk, duygusuz bakışlara bürünmüşlerdi. Hepsinin benizleri sarıydı, bir deri bir kemik kalmışlardı ve üzerlerinde sadece paçavralar vardı...

O gün kampın kapıları ardına kadar açıldığında uzaktan, toz bulutları arasından bir arabayla kendilerine doğru gelen birilerini gördü askerler. Adamın biri o soğuk havada, üstü açık bir arabada ayakta durmuş, sağ elindeki kırbaçla elleri halatlarla bağlı bir şekilde arabanın arkasından koşan dört Yahudi'ye vuruyordu.

Araba gelip ansızın ortada durduğunda bu dört Yahudi yalpalayıp yere savruldu. Hepsinin karınları şişmiş, dilleri bir karış dışarı sarkmıştı. Biraz olsun soluklanmaya çalıştılar...

Adam büyük bir keyifle arabanın kapısını açıp aşağı indiğinde, "Hoş geldin Reinhard," diye seslendi Albay Gunter. "Gözlerim yollarda kaldı."

Polis Şefi Reinhard bir kahkaha attı. Sonra başını çevirdi, yere yığılıp kalmış zavallı adamlara baktı.

"Gunter," dedi hâlâ gülerken. "Bu sefer de elim boş gelmedim. Sana şu Yahudi bitlerini hediye getirdim."

Gunter de bir kahkaha attı.

"Kim bilir daha ne hediyeler alacağız senden."

O sırada Sabriye bir köşede sessizce durmuş, olup bitenleri izliyordu.

"Şu iğrenç adama baksana," dedi kısık bir sesle. "Zavallıları ne hale sokmuş? Ah, ah!.. Bir zamanlar bulutların üzerinde

uçuyorduk hepimiz. Şimdiyse bataklığa saplanmış durumdayız. Eğer hayat buysa hiç olmasın daha iyi. Gül ektik, diken biçiyoruz bugünlerde."

Elya oldukça yorgun, bitkin ve solgun görünüyordu. Ağırlaşmış başını kaldırdığı anda onu gördü. Gözlerini kırpıştırdı, hayal gördüğünü sandı... Birdenbire alnında biriken ter damlacıkları gözüne inmeye başladı. Oradaydı işte, az ötede duruyordu...

Sabriye ona bir an öyle garip bir ifadeyle baktı ki, az önce gördüğü şeyin Elya'nın beyninde kalıcı hasar bıraktığından endişe ediyormuş gibiydi.

"Neyin var senin?" diye sordu Sabriye. "Sanki hortlak görmüş gibisin."

Elya'nın acıdan sarsılmış yüreği korkunç acıyordu. Üç defa derin derin nefes alıp verdikten sonra, "Şu eli kırbaçlı," dedi boğuk bir sesle, "beni yakalayan adam. O meşhur şerefsiz bu işte."

Sabriye afalladı. Başını usulca öte tarafa çevirdi, kuru dudaklarını ağır ağır kıpırdatıp, "Gâvur köpeği," dedi. "Üzerine tükürsen haram değildir. Onun da canı yerde çiğnensin inşallah."

Elya sustu. Gözleri dalmış, uzaklara gitmişti. O sırada Reinhard başını çevirdi, etrafına baktı. Çoğunluk çırılçıplaktı. Soğuk ve usul usul esen rüzgârın etkisiyle titreyen bu zavallı bedenler, berberlerin önüne dizilmişti. Hepsinin saçları makinelerle kırpılıyordu.

"Bu pislikler," diye söylendi Albay Gunter, "insan değil, kokarca. Daha nereye kadar bu kokuya katlanacağız?"

Polis Şefi Reinhard her zamanki gibi sırıttı, cebinden çıkardığı zarfı ona uzatırken, "Bu zarfın içinde," dedi, "General Franz Böhme'nin emri var."

Albay Gunter şaşırdı.

"Ne emri?"

Reinhard hâlâ sırıtıyordu.

"Bugünden itibaren şu bitlerden kurtulacağız artık. Bunları temizlemenin zamanı geldi de geçiyor bile."

Albay Gunter'in şaşkınlığı büsbütün artmıştı.

"Nasıl ayıklayacağız? Polonya'daki gibi mi?"

"Evet, aynen öyle yapacağız Gunter. İlk önce yaşlıları ve hastaları kurşuna dizeceğiz. Sonrasında diğerlerine sıra gelecek."

Gunter'in birden içine farklı bir sevinç yerleşiverdi. Çabucak başını çevirdi, yanında duran çavuşa, "Şu insan yığınını," diye emretti, "içtima alanında yeniden düzene sokun. Bugün biraz bit ayıklayacağız."

***

Dinçer âdeta burnundan soluyordu. Elleri ayakları titriyor, odanın içinde bir o yana, bir bu yana dolanıyordu...

Biraz sonra odanın kapısı açıldı, Maçek yalpalayarak içeri girdi. Dinçer birden onu karşısında görünce içinde bir sızı duydu. Kendisini daha fazla tutamayıp, "Alacağın olsun hain," diye çıkıştı. "Bir gün elime düşeceksin. Tüm yaptıklarını burnundan fitil fitil getireceğim senin."

Maçek alaycı bir tavırla omuz silkti, güldü. Onun bu umursamaz halleri Dinçer'i çileden çıkarmaya yetmişti.

"Şimdi gül bakalım!" dedi Dinçer öfkeli öfkeli. "Almanlar bu savaşı kaybettiğinde de gülebilecek misin böyle?"

İçki Maçek'i sersemletmişti, biraz da başı dönüyordu. Hareketlerinde bir tutarsızlık, bir ağırlık vardı. Bir an duraladı,

sonra ayaklarını sürüye sürüye masasına doğru yürüdü, geçip sandalyeye oturdu.

"Git işine!" dedi dili sürçerek. "Hayal görüyorsun adamım. Almanlar asla bu savaşı kaybetmeyecek. Bir gün gelecek bu topraklar biz Hırvatların olacak. Siz de Müslüman Hırvat olacaksınız. Tabii bütün Sırpları da toplayıp öldüreceğiz. Hepsinin boğazını büyük bir fıçı üzerinde keseceğiz. Ta ki fıçı kanla dolana kadar."

Dinçer duyduklarına inanamadı, gözleri fal taşı gibi açıldı.

"Asıl sen git işine!" dedi alaycı bir sesle. "Hayal gören sensin, hain! Bir Arnavut'tan Hırvat çıkmaz. Ama senin gibi bir Hırvat'tan orospu çocuğu çıkabiliyor ne yazık ki."

Maçek bir kahkaha patlattı.

"Göreceğiz. Kim kimin fahişesi olacak, göreceğiz."

Dinçer bir an suratına yumruğu indirecekti, kendini zor tuttu. O esnada iri cüsseli bir polis kapının ağzında belirdi.

"Hey Maçek!" diye seslendi. "Seni görmek isteyen biri var aşağıda."

Maçek, iri cüsseli polisin bu sözleri üzerine başını çevirip ona baktı.

"İşim var. Onu görmek istemediğimi söyle."

"Kovdum veledi, ama bir türlü gitmedi. Çocuk tutkal gibi, olduğu yere yapışmış sanki."

Maçek şaşırdı.

"Çocuk mu?" dedi dili sürçerek. "Kimmiş acaba, adı neymiş?"

"Adı Darko."

Maçek kısa bir an düşündü, ama kim olduğunu çıkaramadı.

"Onu tanımıyorum..."

Polis sözünü kesti.

"Ama," dedi, "o seni tanıyormuş. Sen çağırmışsın buraya. Galiba Yahudi çocukların saklandıkları yeri mi ne söyleyecekmiş sana."

Maçek birden kara kuru çocuğu hatırladı.

"Çabuk," dedi heyecanlı bir sesle. "O veledi bana gönder. Belli ki bana güzel haberlerle gelmiş."

İri cüsseli polis arkasını dönüp giderken, "Sen," dedi Dinçer bir çırpıda, "aşağılık bir insansın. Kardeşim Arben'i ispiyonladığın yetmemiş gibi, şimdi de günahsız çocukları ateşe atıyorsun. Hiç insaf yok mu sende?"

Maçek, çocuğu karşılamak üzere oturduğu yerden doğruldu. Hiç kırpışmayan uzun kirpikleri, balmumu gibi yuvarlak koyu kahverengi gözleriyle ona baktı.

"Ben," dedi dili sürçerek. "Bir Hırvat milliyetçisiyim. Ve milliyetçi olmam bana göre son derece normal bir şey. Ülkemin geleceği ve Osmanlı'dan beri ıstırap çeken halkımın yararına olduğunu düşünüyorum bu yaptıklarımın."

Dinçer'in suratı asıldı. Ne diyeceğini bilemedi. Bastırmaya çalıştığı öfke daha da büyüdü içinde...

***

Tica Tete o gün Hamdiyelere gelmişti. Hamdiye evin içinde sürekli bir yerlere koşuşturuyor, hep bir şeylerle uğraşıyordu.

"Gördüğüm kadarıyla," dedi Tica Tete, "senin de başına iş açtım. Beş çocuğa bakmak hiç de kolay değil."

Hamdiye ayağına yatırdığı bebeğini sallarken, "Ne yapalım?" dedi yorgunluktan çatallaşmış sesiyle. "Başa gelen çekilir."

Tica Tete ona hayran hayran baktı.

"Allah senden razı olsun kızım. Şu öksüzlerin yardımcısı oldun. Bundan daha büyük sevap yoktur."

Hamdiye gülümsedi.

"Allah," dedi, "sizden de razı olsun. Mazlumları unutmadınız, onları evinizde sakladınız."

Tica Tete içini çekti.

"Ne yapacaksın kızım? Bazen kul çilesini çekmek gerekiyor. Kapıma gelmişlerdi, biçarelerin gidecek başka yerleri yoktu."

Hamdiye başını çevirdi, bir köşede sessizce oyun oynayan Yahya ve Lili'ye acınası gözlerle baktı.

"Oğlan iyi, ama kız geceleri çok ağlıyor. Annesini istiyor zavallı. Çok üzülüyorum haliyle. Ben de onunla birlikte ağlıyorum çoğu zaman."

Tica Tete'nin yüreği acıdı. Aynı anda hayal kırıklığı, ümitsizlik ve öfke duyuyordu. Yaşadığı üzüntüyü bastırmaya çalışarak, "Allah," dedi, "Hitler'in belasını versin. Onu taş etsin. Herkesi perişan etti. Bizim oğlanlar bile kuş gibi dağa kaçtılar."

Hamdiye'nin birden içi sızladı. Gözlerinin önünde Arben'in hayali belirdi, üzüntüden göğsünde bir inilti koptu.

"Onlardan hiçbir haber de yok. Ne yapıyorlar acaba? Ne yiyip içiyorlar? Kar kapıya dayandı artık. Bu kış günü dağ başında nerede kalıyorlar?"

"Hiç sorma kızım!" dedi Tica Tete âdeta kahrolarak. "Ben de aynı şeyleri düşünüyorum sürekli. Ama düşünmek çare olmuyor. Yüreğim keder bağladı."

"İnanır mısınız, ben de su gibi dökülüyorum. Bütün kemiklerim oynaklarından çıkıyor gibi. Bir de onlara ağlıyorum."

Şiddetli bir acı Tica Tete'nin kalbini sıkıştırdı. Boğuk bir sesle, "Babası," dedi, "benden daha perişan bir halde. Onu avutmaya çalışıyorum, ama nafile. Şaban'ın ölümünden sonra sulu gözlü biri olup çıkmıştı. Bugünlerdeyse gözyaşları hiç dinmiyor, susturamıyorum."

Hamdiye'nin bir an gözleri doldu, ayağında salladığı oğlu Necmi'ye yüreği titreyerek baktı.

"Evlat acısını Allah kimseye göstermesin," dedi. "Böyle bir acıyla yaşamak zordur."

"Hem de nasıl zor kızım! Böyle bir derdi Allah düşmanımın başına bile vermesin. İnsan düşündükçe kahroluyor."

"Annem de çok üzülüyor. Artık hiç kimseyle konuşmak istemiyor. Evde bir hayalet gibi dolaşıyor. O da günlerinin çoğunu sürekli ağlayarak geçiriyor. Bu haline çok üzülüyoruz, elimizden bir şey gelmediği için de kahroluyoruz."

"Ana yüreği işte! Öyle kolay geçiştiremiyor, evladının aldığı her nefesi bile düşünüyor. Allah ona da sabır versin."

"Âmin," dedi Hamdiye düşünceli bir sesle. "Allah hepimize sabır versin. Hitler de dehşete düşsün inşallah."

Tica Tete acı acı gülümsedi.

"Bu savaş," dedi, "bana bir şeyi öğretti kızım. Meğerse insan bir soluktan ibaretmiş. Hatta en güçlü çağında bile. Boş yere çırpınır, mal biriktirir, kime kalacağını bilmeden."

Hamdiye dudaklarında garip bir tebessümle, "Çok haklısınız," dedi, "hepimiz bir soluğuz sadece. Daha dün ne kadar emin, ne kadar neşeli, ne kadar güçlüydük... Bugünse başka bir zamandayız. Tek düşüncemiz hayatta kalabilmek."

Tica Tete üzüntülü ve düşünceli bir tavırla konuyu değiştirdi.

"Polis şefi," dedi, "her şeyi öğrenmiş kızım. Oğlanların dağa çıktığını biliyor artık. Bu sabah bir polisle haber yollamış Besim'e. Yarın gelip tamı tamına iki yüz ata el koyacakmış. Aklınca böyle cezalandıracak bizi şerefsiz."

Hamdiye duyduklarına inanamadı.

"Deli mi bu adam?" dedi öfkeyle. "Bunu yapmaya ne hakkı var? Kimin malını kimden alıyor?"

Tica Tete oflayıp pufladı.

"Kızım," dedi. "Bu adam deli değil, bir zırdeli. Canımız onun olmuş artık. Malımıza el koymuş çok mu?"

"Peki," dedi Hamdiye düşünceli bir sesle. "Ne yapacaksınız? O kadar atı verecek misiniz o adi herife?"

"Besim ilk başta razı olmadı. Zar zor ikna ettim onu. Yoksa atları değerine değmezine satacaktı bugün. Ne yapayım sevgili kızım? Ne yapayım? Cana geleceğine mala gelsin. Hepimiz kurbanlık koyun gibiyiz. Bu zırdeliye nasıl kafa tutarız? Tabancasında kurşun mu yok? Çıkarıp bir tanesini sıkar kocamın kafasına."

Hamdiye derin derin nefes aldı.

"Haklısınız, iyi yapmışsınız teyzeciğim. Böylelerinin sağı solu belli olmaz. Sonra bu adam bir cani!"

Tica Tete birden ağırlaşmış başını kaldırdı, tasalı gözlerini ona dikip, "Kızım," dedi. "Oğlan ayağında uyudu, onu yatağına koy artık. Ben de müsaadeni istiyorum. Ara ara uğrayacağım yanına, sana yardım edeceğim. Bu parayı da al, eve harca."

Hamdiye parayı alırken utandı. Yüzü kıpkırmızı kesilmiş bir halde ona baktı, bir şey söylemedi...

***

Darko kendine yeni bir şey arar gibi merakla odaya göz gezdiriyordu. Maçek onun bu halini görünce kendini daha fazla tutamadı, bir kahkaha attı.

"Ne o?" diye sordu. "Yoksa Yahudi çocuklarını burada mı arıyorsun? Şimdi öt bakalım! Ne haber getirdin?"

Darko onu duymazdan geldi. Bir-iki adım atıp boş bir sandalyeye oturdu. Ardından, "Bu pis işe," dedi kendinden emin bir sesle, "ne kadar ödüyorsun?"

Maçek onun bu rahatlığı karşısında şaşırdı. Fakat biraz sonra şaşkınlığı yerini öfkeye bırakırken, "Hey çocuk!" dedi neredeyse tıslayarak. "Sandalyeye yayılma, çabuk ayağa kalk."

Darko bir an kalkıp kalkmamakta tereddüt etti, ama sonunda ayağa kalktı.

"Aferin sana," diye söylendi Maçek. "Böyle akıllı çocuk ol! Şimdi söyle bana, bu iş neden pis olsun?"

Darko duraksadı, neyse ki çabucak kendini toparlayıp, "Annem," dedi, "inançlı bir kadındır. Başkalarını ispiyonlamanın daima korkunç ve çirkin bir şey olduğunu söyler. Ayrıca günahmış da."

Maçek pis pis sırıttı.

"Annen yanılıyor evlat. Esas korkunç olan şey, bir Yahudi'yi saklamaktır. Biz Almanlar gibi Katoliğiz. Bu yüzden onların yanında yer almalıyız."

Darko'nun yüzü renkten renge girdi.

"Fakat," dedi cılız bir sesle. "Benim annem bir Müslüman."

Maçek duyduğu bu sözler karşısında şaşırdı. O şaşkınlıkla da, "Ne?" diye sordu. "Müslüman mı?"

"Evet."

"Ya baban?"

"Hırvat."

Maçek derin bir nefes aldı, dudaklarında hüzünlü bir gülümseme vardı.

"Bunu ummuyordum," dedi, "fakat önemli değil. Unutma, sen bir Hırvatsın. Adın bile Hırvat adı."

Darko biraz önceki gerginliğini üzerinden atmış, olduğu yerde kıpırdanmaya başlamıştı.

"Şimdi," dedi kendinden emin bir sesle. "Biraz iş konuşalım mı? Çocuk başına ne kadar ödeyeceksin? İbre Nehrinin kenarında, terk edilmiş bir kulübede üç Yahudi çocuk saklanmış. Yerlerini gösterebilirim hemen."

Maçek'in gülümsemesi büsbütün yüzüne yayıldı, gözleri çakmak çakmak yanmaya başladı.

"Çocuk başına," dedi büyük bir heyecanla, "on bin dinar öderim sana."

Darko ince yüzünü bir kâğıt gibi buruşturdu.

"Ama," dedi. "Ben yirmi bin dinar duymuştum."

Maçek bacak kadar çocukla pazarlık yaptığına inanamıyordu. Birden çocuğu yakasından tutup kaldırdı. Darko ellerinden kurtulmak için çırpınıp debelenirken, "Tamam," dedi nefes nefese, "teklifini kabul ediyorum. Çocuk başına on bin dinar olsun..."

ATLARI DA VURURLAR

O sabah kampta büyük bir hareketlilik vardı. Partizanların bazıları ateşin başına geçip ısınmaya çalışıyor, bazıları da tabancalarını temizleyip yağlıyordu. Biraz ötedeyse, bir kulübenin içinde beş kişi oturmuş konuşuyorlardı. Bu kişilerden biri dün gece kampa gelen müfrezenin komutanıydı. Uzun boylu, sakallı, yüzü boyunca çarpık bir yara izi olan, açık tenli, sarışın, kırklı yaşlarda bir adamdı.

"İyi ki döndünüz," dedi Mitat sevinçli bir sesle. "Gözümüz yollarda kaldı sevgili yoldaşım, nerelerdeydiniz?"

Müfrezenin komutanı Hırvat asıllıydı. Adı da Ante'ydi.

"Tito'nun," diye cevap verdi, "Uzice'deki karargâhındaydık. Birçok partizan müfrezesini kapsayacak şekilde çalışmalar yaptık, birtakım kararlar aldık orada."

Mitat duydukları karşısında öyle heyecanlanmıştı ki, yaramaz bir çocuk gibi yerinde kıpırdanmaya başladı.

"Pekâlâ," dedi, "ne gibi çalışmalar yaptınız, kararlar aldınız?"

"İlk önce partizanların çıkarları doğrultusunda bir yönetim örgütü kurduk. Bu örgüt bir yerel ekonomi ve farklı bir sosyal yaşantı sağlamaya çalışacak..."

Mitat'ın kafası karışmıştı. Nedense duydukları pek anlamlı gelmemişti. Hemen komutanın sözünü kesti.

"Sen neden söz ediyorsun?"

Ante cebinden sarma sigarasını çıkardı, dudaklarının arasına koydu. Kibriti çaktı, eliyle siper ederek sigarasını yaktı. Derin bir nefes çekti, dumanı dışarı üfledi.

"Bugünden itibaren," diye devam etti konuşmasına Ante, "propagandaya daha fazla önem vereceğiz. Çünkü böyle bir felaket karşısında bile morallerin yüksek tutulması şart. Bu yüzden de sinemalar, dans salonları ve yeni okullar açacağız."

Mitat büsbütün şaşırmıştı. O sırada kulübedekilerden biri muzipçe gülümseyerek, "Yoldaş," dedi. "Artık ***Borba*** (Mücadele) isminde bir gazetemiz bile var. Şimdilik iki günde bir çıkıyor."

Mitat hâlâ duyduklarının şaşkınlığı içerisindeydi.

"Ayrıca," dedi Ante, "bir posta sistemi ve yüz kırk beş kilometre uzunluğunda bir tren hattı kurduk. Uzice Bankasının altındaki mahzende inşa ettiğimiz bir silah fabrikasında da günde dört yüz tüfek ve çok önemli miktarlarda cephane üretmeye başladık."

Mitat o an sanki yorgunluğunun üzerine bir sünger çekmişti. Şaşkınlığı neşeye dönüşmüş, keyiflenmişti.

"Bu anlattıklarınız güzel şeyler," dedi heyecanlı bir sesle. "Şimdiden moralim düzeldi. Hele bu güzel haberleri müfrezedeki yoldaşlara anlattığımızda kulaklarına inanamayacaklar."

"Biz," dedi Ante, "Çetniklerden çok daha iyiyiz şu anda. Onlar bizim gibi iyi bir örgütlenmeye sahip değil."

"Ama," dedi içlerinden biri. "Çetnikler de savaş makinesi gibi. Onlar da bu alanda bizden çok daha iyiler, yalan mı?"

Ante sigarasından derin bir nefes aldı, dumanı havaya üflerken, "Elbette öyle," dedi. "Fakat unutma ki biz partizanlar daha iyi taktikler uyguluyoruz. Çetnik güçlerin büyük bir kısmı belirli bölgelere değil, sadece belirli köylere bağlı. Oysaki bizler liderimizin söylediği her yere gidiyor, oralarda kurtarılmış bölgeler kuruyoruz."

Mitat meraklı ve delici bakışlarını Ante'nin üzerine dikmişti.

"Peki," dedi. "Albay Mihailoviç'in karargâhı nerede?"

"Ravna Gora'da," diye cevap verdi Ante. "Sırpların bir kısmı onu sözde lider olarak kabul ediyorsa da, kendilerini Mihailoviç'e bağlı hissetmiyorlar. Köylüler göreve gitmek istemedikleri takdirde gitmiyorlar. Söylediklerim doğru mu Slavko? Benimle aynı düşüncede misin?"

Slavko bir Sırp olmasına rağmen partizandı.

"Doğru," dedi. "Haklısın. Çetnikler daha çok Sırpların yaşadıkları köylere yuvalanmış. Partizanlar ise tüm Yugoslav milletlerine hitap ediyor. Ayrıca Mihailoviç'in subaylarından bazıları kesinlikle Alman aleytarı düşünceye sahip. Hatta biz partizanlarla işbirliği yapılmasını istiyorlar. Biliyorsunuz, Mihailoviç böyle bir şeyi kesinlikle kabul etmedi."

Mitat birden konuyu değiştirdi.

"Ben," dedi, "dün emri alır almaz hemen harekete geçtim. Uzun olmayan ama heyecanlı bir konuşma yaptım müfrezedekilere. Konuşmam hoşlarına gitti, coşkuyla alkışladılar beni."

Mitat'ın bu sözlerinden hiçbir şey anlamayan Ante meraklı gözlerle ona bakıp, "Ne emri?" diye sordu.

"Maden ocağıyla ilgili olan emirden bahsediyorum. Birazdan onlarla tanıştığında sen de bu konuyla ilgili bir şeyler söylersin. Komutanları olarak müfrezedekileri bir parça cesaretlendirelim."

Ante soğukkanlılıkla başını "olur" anlamında salladı, sonra hızlı bir şekilde ayağa kalktı.

"Pekâlâ," dedi ellerini çırparak. "Şimdi bir araya toplanmaları için emir verin. Müfrezemdekilerle tanışmanın zamanı geldi de geçiyor bile. Görelim bakalım bu vatanseverler kimlermiş?"

***

Besim Bey son derece morali bozuk bir halde işyerine gelmiş, gözlerini gözlerine dikmiş bakıyordu. O da aynı şekilde ona bakıyordu. Besim Bey daha fazla dayanamayıp, "Huysuz," dedi titrek bir sesle. "Savaş her şeyimi elimden aldı. Ne yapacağımı bilemiyorum. Ama görüyorsun ki hâlâ yaşıyorum. Artık o kadar mutsuz, o kadar yalnızım ki... Kendimi bir yabancı gibi hissediyorum, üstelik kendi vatanımda. İnsanlar yavaş yavaş tükeniyor, acı çekiyor, ölüyor... Peki, çektiğimiz bu acılar bir işe yarayacak mı? Yoksa bütün çektiklerimiz boşuna mı?"

Huysuz sanki söylenenleri anlamıştı. Hafifçe kişnedi, ön ayağını yere vurdu. Besim Bey başını tuttu, bir süre sevip boynunu okşadıktan sonra, "Sen," dedi boğuk bir sesle, "bana maziyi hatırlatıyorsun. Bu yüzden oğullarımdan sonra senin de beni bırakıp gideceğini kabullenemiyorum. Senin yokluğunu..."

Tam o sırada Polis Şefi Reinhard'ın gür sesi kulaklarında yankılandı:

"Atlar hazır mı Mohammedan?"

Besim Bey başını sesin geldiği yöne çevirdi, açık mavi gözleriyle ona nefretle baktı.

"Bu kadar atı," dedi, "ne yapacaksınız? Tanklarınız, panzerleriniz, araçlarınız var. Bu kış günü iki yüz ata bakmak kolay mı?"

Reinhard elini havaya kaldırdı, kırbacını altın yeleli atların sırtında şaklattı. Şaklatır şaklatmaz da iki at âdeta uçarcasına fırladı yerinden...

Besim Bey karşılaştığı bu sert tavır nedeniyle şaşkın ve bir o kadar da üzgündü. Acı dolu bir sesle, "Vurmayın lütfen," dedi. "Onların da canı var..."

Reinhard sırıttı, hemen sözünü kesip, "Mohammedan," dedi alaycı bir sesle, "bu söylediklerini oğlun dağa çıkmadan önce düşünecektin. Ben insanlara acımıyorum ki, hayvanlara acıyayım."

Besim Bey bu sözler üzerine donup kaldı. Ne diyeceğini bilemedi. Yüzü sapsarı oldu. Reinhard ise öfkeliydi. Besim Beye dik dik baktı.

"Mohammedan," dedi sert bir şekilde. "Şimdi söyle bakalım, oğlun nereye saklanmış? Kalıbımı basarım ki ondan haber alıyorsun."

Besim Bey oldukça düşünceliydi.

"Nerede olduğunu bilmiyorum. Zaten bilseydim de söylemezdim."

Reinhard öfkeden âdeta köpürdü.

"Söyle bakalım öyleyse, sana ne yapalım şimdi?"

Besim Bey başını önüne eğdi, susuyordu. Reinhard tabancasını belinden çıkarırken, "Demek oğlun bize hainlik etti ha," dedi kızgın bir sesle. "Ee, bunun da bir cezası olacak elbette."

Besim Bey hâlâ susuyordu. Reinhard ansızın tabancasını ateşledi, ortalığı barut kokusu sardı. Besim Beyin bir an dizlerinin bağı çözüldü, dehşet içerisinde olduğu yere yığıldı. Sanki içinden tüm nefesi çekilmiş, umutları kaybolmuştu. Büyük bir acı içinde, başı ellerinin arasında, yerde can çekişen Huysuz'a baktı. Ardından içini çeke çeke ağlamaya başladı...

***

Partizanlar o sabah hiç vakit kaybetmeden müfreze komutanının etrafında toplanmıştı. Hepsinin de son derece heyecanlı olduğu görülüyordu.

"Benim adım," dedi müfreze komutanı, "Ante Babiç. Birkaç haftadır kampta yoktum. Görüyorum ki bu süre boyunca aramıza yeni yoldaşlar katılmış. Öncelikle onlara hoş geldiniz demek istiyorum..."

Partizanların çoğu kafasını salladı.

"Geldiğiniz için hepinize teşekkür ederim," diye konuşmasını sürdürdü Ante. "Birçoğunuz büyük mesafeleri aşıp geldi. Keşke faşistler güzel vatanımızı işgal etmeseydi de, biz de burada toplanmasaydık. Ne yazık ki güzel vatanımız işgal altında. Ama hiçbiriniz moralinizi bozmayın. Çünkü düşman ordusunu mağlup edeceğiz ve bu vatanı iblislerin elinden kurtaracağız."

Partizanlar ansızın hep bir ağızdan, "Kurtaracağız," diye haykırdılar.

Ante'nin söyledikleri onları coşturmuştu. Hepsi heyecan içindeydi.

"Evet," dedi gür bir sesle Ante, "kurtaracağız. Güzel vatanımızın üzerine kartal gibi kanatlarımızı gereceğiz. Bu milleti gene Yugoslavya'nın efendisi kılacağız. Kendisini dev aynasında gören bu iblislerin de o taş yüreklerini söküp alacağız. Bu millet eskiden olduğu gibi özgür kalmalı, kendi kaderini kendi tayin etmelidir. Söylediklerim doğru mu yoldaşlar?"

Ante'nin sesi öyle etkileyiciydi ki, insanın içine işliyordu. Herkes yine hep bir ağızdan, "Doğrudur," diye haykırdı.

Ante gördüğü manzaradan çok etkilenmiş, keyfi yerine gelmişti.

"Var olsun yoldaşlar," diye karşılık verdi. "Bu savaşımız istiklalimiz için, vatanımız için, özgürlüğümüz için..."

O sırada partizanlardan biri sözünü kesti.

"Öyleyse ilk hedefimizin nereye olduğunu söyle? Neresi olursa seni takip edeceğiz. Biz bu yola baş koyduk."

Diğer partizanlar da kafalarını sallayıp ona destek verirken, içlerinden biri, "Evet," dedi kendinden emin bir sesle. "Hayatımız sizindir artık. Nereye giderseniz gidin peşinizden geleceğiz. Vur de vuralım, öl de ölelim."

Ante bu sözler karşısında iliklerine kadar sarsıldı. Bir an duraksadı, neyse ki çabucak kendini toparladı.

"Öyleyse," diye seslendi. "Bu gece maden ocağına doğru yola çıkacağız, düşmanın üzerine atılacağız. Belki yarın birçoğumuz can vermiş olacak. Ama olsun! Vatan için değil miydi ölümü göze alıp buraya gelmemiz? Bundan sonra bizim için yalnızca iki kutsal kelime var: Yugoslavya ve özgürlük!"

Tam o esnada çıkan rüzgâr havadaki sisi dağıttı, koyu bulutların arasından ilk kar taneleri rüzgârda savrularak yere düşmeye başladı...

***

Elya gece boyunca havlamaya benzer bir şekilde öksürüp durmuştu. Başı ağrıyordu. Ayrıca yırtık pırtık giysileri ıslaktı, çıplak ayakları ayazın karşısında durmaktan çatlamıştı. Çok açtı, çok bitkindi, çok üşüyordu... Bütün bunların düzeleceğine dair inancını kaybetmiş gibiydi.

"Bir an önce," dedi Sabriye, "kendini toparla, başını dik tut. Yoksa yarın kurşuna dizileceklerden biri sen olacaksın."

Elya sustu, cevap vermedi. Ağırlaşmış başını kaldırdı, yorgun bakışlarını gökyüzüne çevirdiği sırada yüzüne kar taneleri düşmeye başladı. Birdenbire gözleri doldu, hıçkıra hıçkıra ağladı.

Sabriye de şaşkındı. Başını kaldırıp gökyüzüne baktığında, "Aaa," dedi, "kar yağıyor. Bir bu eksikti."

"Bu kar," dedi Elya hıçkırıklarının arasından, "bizim kefen bezimiz olacak. Bu kışı atlatamayız, baharı göremeyiz bir daha."

Sabriye'nin ansızın içi ürperdi.

"Göreceksin," dedi sesi titrerken. "Burada ölmeyeceğiz, kurtulacağız."

Elya içini çekti.

"Söyle, bizi kim kurtaracak?"

Sabriye bir an duraksadı.

"Ne bileyim," dedi durgun bir ses tonuyla. "Elbet birileri çıkıp kurtaracaktır."

Elya duyduğu hiçbir söze inanmıyordu artık.

"Hayal görüyorsun sen. Kesinlikle öyle bir şey olmayacak. Olsa da biz göremeyeceğiz."

Sabriye'nin morali bozulmuştu, ne diyeceğini bilemedi, sessiz kaldı bir an. Elya öksürdü, ağır ağır ayağa kalktı.

"Kusura bakma," dedi boğuk bir sesle. "Moralini bozmak istemezdim. Acı ama gerçek bu!"

Sabriye dalıp gittiği düşüncelerden sıyrıldı, çaresiz gözlerle baktı.

"Biliyorum," dedi, "ama inşallah ben haklı çıkarım."

Elya ayakta zor duruyordu. Tam bir şey söylemek için ağzını açmıştı ki, vazgeçti. Ağır adımlarla yürüyüp yanından uzaklaşırken, "Nereye gidiyorsun?" diye seslendi arkasından Sabriye.

Elya bir an durdu, soğuktan titreyen dudaklarını hafifçe büzüp, "Az önce," dedi çatallaşan bir sesle, "bu ölüm kampına bir sürü çocuk getirdiler. Onlara bakmaya gidiyorum..."

***

Öğleüstüydü. Müfreze komutanları bir kulübede toplanmış, harita başında şehre ne taraftan gireceklerini kararlaştırmaya çalışıyorlardı.

"Kar yağışı," dedi Ante kaygılı bir sesle, "bütün planlarımızı bozdu. Yolu kısaltmak için mecburen şu köyden geçmemiz gerekiyor."

Slavko bunu duyunca gözleri kocaman açıldı.

"Fakat," dedi, "orası bir Sırp köyü. Bu köyde muhtemelen Çetnikler var. Bizi oradan sağ çıkarmazlar."

Ante oldukça düşünceliydi. Cebinden sarma sigarasını çıkardı, kibriti hışımla çakıp yaktı. Derin bir nefes çekti, dumanı dışarı üfledi. Sonra kaygılı bakışlarını Slavko'ya çevirdi.

"Biliyorum, ama başka seçeneğimiz yok. Daha iyi bir fikri olan varsa söylesin, birlikte değerlendirelim..."

Orada bulunan herkes sustu, bir cevap veremedi.

"Şu andan itibaren," diye konuşmasını sürdürdü Ante, "burada bir komutan olarak değil, vatanına karşı sorumluluk taşıyan bir insan, bir partizan olarak bulunuyorum. Tabii hiç şüphesiz yaşayacağımız bir yenilginin sorumluluğu bana ait. Ama unutmayalım ki, böyle bir yenilginin acısını partizanlar olarak hepimiz duyarız. Onun için burada imkân ve şartlara göre doğruyu arayıp bulmak zorundayız. Böyle susmayın... Şimdi aranızda söz almak isteyenleri dinleyelim. Ne de olsa akıl akıldan üstündür."

Mitat oflayıp pufladı.

"Bu kar," dedi, "tutar artık. Bu öyle bir dağ ki, yaza kadar üzerinden kar kalkmaz. Bundan sonra bütün planlarımızı kara göre yapmalıyız."

İçlerinden biri Slavko'ya baktı.

"Kertenkele gibi sürünüp geçemez miyiz köyden? Belki karanlıkta kimse görmez bizi, ne dersin?"

Slavko düşünceli bir şekilde kafasını kaşıdı.

"Olabilir, ama bu sefer de başka bir tehlike var."

Ante meraklanmıştı.

"Ne gibi?" diye sordu.

"Karda ayak izlerimizi bırakacağız. Hem Çetnikler hem de faşistler rahatlıkla izimizi sürebilirler, doğru mu?"

Bu son cümle Ante'yi kaygılandırdı, içini bir sıkıntı kapladı.

"Haklısın," dedi boğuk bir sesle. "Ne yazık ki her durumda izimizi kaybettirmek çok zor. Ve savaş daha yeni başlıyor. Anlaşılan savaş da bu kış gibi çetin geçecek."

Mitat kısa bir an ona dikkatle baktı.

"Bu durumda," dedi, "Sırp köyünden geçeceğiz. Başka şansımız yok."

Ante biraz düşündü, sigarasından derin bir nefes alıp dumanı havaya salarken, "Evet," dedi. "Bu gece o köyden geçeceğiz."

***

Saatler öğleden sonrayı gösteriyordu. Albay Mihailoviç'e bağlı Çetnikler bir grup Müslüman Makedonyalıyı esir almış, işkenceden geçiriyorlardı.

Çetniklerden biri kudurmuş köpekler gibi salyalarını akıtarak, "Senin ruhunu da şaapacağım!" diye bağırdı. "Elimden hiç kimse seni kurtaramaz. Şimdi ruhunu da şaapacağım! Ruhunu da..."

Açık tenli, pürüzsüz ciltli genç kız adamın kolları arasında çırpınıyor, gözyaşları sel olmuş akıyordu.

"Ne olur!" diye yalvardı. "Bırak da gideyim."

Çetnik onun çıplak vücuduna hayran hayran baktı, sırıttı.

"Kırmızı bir gül gibi," dedi alaycı bir sesle, "yaprak yaprak açmışsın. Seni koklamadan nasıl bırakırım?"

Genç kız bir kez daha konuşmaya yeltenince yüzüne bir tokat attı Çetnik.

"Sus," dedi. "Kapa çeneni kaltak! Konuşma."

O esnada bir şişe şarapla sarhoş olmuş başka bir Çetnik yanı başlarında gülüp duruyordu.

"Pero," dedi dili sürçerek. "Şu Müslüman kızın güzelliğine senin de ağzının suyu akıyor değil mi?"

Pero çocuk gibi ağzını yayarak, "Kimin akmaz ki Rada?" diye söylendi. "Şu orospunun iri meme uçlarını görmüyor musun? Yusyuvarlak memeleri âdeta elmaşekeri gibi."

Rada yerde çırılçıplak yatan genç kıza hayranlıkla bakıyor, tıpkı Pero gibi onun da ağzının suyu akıyordu.

"Siz," diye arkalarından öfkeyle bağırdı biri. "Burada durmuş ne yapıyorsunuz hâlâ? İşiniz bitmedi mi?"

Pero birden ayağa fırladı, kıvırcık tiftikten pantolonunu çekti beline. Sonra da sert bir hareketle hazır ol vaziyetine geçti.

"Komutanım," dedi gür bir sesle. "İşimiz bitti. Ne yapalım onu?"

Çetnik komutan hâlâ öfkeliydi.

"Neden bu kadar az insan getirdiniz?" diye sordu. "Başkalarını yakalayamadınız mı?"

Pero gevrek gevrek güldü.

"Komutanım, biz önden on altı kişiyi getirdik. Arkamızdakilerse tamı tamına seksen dört kişi getiriyor."

Komutan birden neşelendi, küçük gözleri parladı.

"Hadi öyleyse!" dedi elini kaldırıp Pero'nun sırtına hafifçe vurarak. "Şu orospuyu da köprünün başına getirin."

Pero şaşırdı. O şaşkınlıkla da, "Emin misiniz komutanım?" diye sordu. "Böyle güzel birini..."

Komutan hemen sözünü kesti.

"Ne diyorsam onu yap! Ve şu orospuyu köprünün başına getir, derhal!"

Pero sustu. Yerde yatan genç kızı kollarından tutup zorla ayağa kaldırdı, sürükleyerek demiryolu köprüsünün başına

götürdü. Bu sırada zavallı kızcağız çırpınıyor, kulakları sağır edercesine çığlık atıyordu...

Demiryolu köprüsünün başında duran geniş omuzlu, dev yapılı bir Çetnik sol elinde kocaman bir bıçakla diz çökmüş bekliyordu.

"Hanginizi," dedi pis pis sırıtarak, "bıçağımın altına yatırsam şimdi?"

Genç kız ansızın yanı başında birini fark etti. Kafasını çevirdi, ağabeyi kanlar içinde ayakta duruyordu.

"İslam Ağabey," diye bağırdı. "Ne olur kurtar bizi!"

İslam kız kardeşinin haykırışını duyunca elektrik çarpmış gibi titredi, büyük bir haykırış kopardı.

"Sunaaa!.. Bu köpekler sana ne yaptı?"

Pero genç adamı susturmak için elindeki tüfeğin dipçiğiyle karnına sert bir şekilde vurdu. İslam âdeta böğürerek yere yığıldı.

Sol elinde kocaman bir bıçakla diz çöken Çetnik, "Madem öyle," dedi gülerek, "önce şu kahpeyi doğrayacağım. Şerefsiz ağabeyine de seyrettireceğim. Yatırın şu kahpeyi bıçağımın altına, ağabeyini de ayağa kaldırıp izletin."

Pero ansızın Suna'nın beline sımsıkı yapıştı, tuttuğu gibi havaya kaldırdı. Suna korkudan altını ıslatıp yeniden çığlık atmaya başladı. Bunun üzerine Pero onu fırlatıp yere attı. Eli bıçaklı Çetnik hemen üzerine çullandı, kocaman bıçağı boynuna sapladı. Zavallı kızcağız orada can verdi.

Çetnik kanlar içinde kalan cansız bedeni sürükleyip İbre Nehrine atarken, "Ölme sırası," diye söylendi, "şerefsiz ağabeyine geldi. Şimdi getirin onu bana."

Rada o kadar sarhoştu ki, ayakta güçlükle duruyordu. İslam yaşadığı dehşet dolu anın etkisiyle donup kalmıştı. Çetnik'in emriyle bir anda silkinip kendine gelen İslam, Rada'yı var gücüyle itip hızla koşmaya başladı. Ve hiç duraksamadan kendini İbre Nehrinin sularına bıraktı. Tüm gücüyle kulaç atarken, kız kardeşinin cansız bedeninin yanından geçip gitti...

***

Kendini, yıkılmış ve tükenmiş bir halde salondaki gülkurusu renkli ahşap koltuğun üzerine bıraktı Besim Bey. Ellerini yüzüne kapattı, bir çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Tica Tete çok korkmuştu. Kocasını oğulları öldüğünden beri hiç bu kadar perişan görmemişti.

"Allah aşkına," dedi sesi titrerken. "Anlatsana, ne oldu? Hadi, Besim!.. Toparla kendini."

Besim Bey ağzında bir şeyler geveledi, ama söyledikleri hıçkırıkları arasında kaybolup gitti. Tica Tete kocasının ellerini yüzünden çekti. Dosdoğru gözlerinin içine baktı, tam o sırada birisi kapıya vurdu.

Tica Tete'nin bir an içi daraldı. Neler oluyordu?

"Allah Allah, bu da kim?" diye söylendi.

Hemen doğruldu, ayaklarının ucuna basarak kapıya geldi. Sürgüyü çekip kapıyı açtı. Karşısında Hafız Nuri Efendi duruyordu.

"İçeri buyurun," dedi şaşkınlıkla. "Hoş geldiniz."

Hafız Nuri Efendi önce sol ayağını, sonra sağ ayağını kaldırıp pat pat yere vurdu. Karla kaplı çizmesini temizledikten sonra ayağından çıkardı.

"Selamünaleyküm," dedi Hafız Nuri Efendi. "Hoş bulduk. Hal hatır sormak için öylesine uğramıştım. Besim Bey evde mi?"

"Aleykümselam," diye karşılık verdi Tica Tete. "Az önce geldi, ama hiç iyi değil. Çok üzgün ve sıkıntılı görünüyor."

Hafız Nuri Efendi meraklanmıştı.

"Nesi var? Kızımdan duyduğuma göre o gaddar adam atlarınıza el koymuş, doğru mu?"

Tica Tete içini çekti.

"İçeri girin lütfen. Kapı ağzında durmayın, üşümüşsünüzdür. Her şeyi konuşuruz birazdan."

Hafız Nuri Efendi içeri girdi. Besim Bey iki büklüm bir vaziyette oturmuş, hâlâ ağlıyordu. Hafız Nuri Efendi onu o halde görünce, "Komşu," dedi şaşkınlık içinde. "Bu ne hal? Neyin var?"

Besim Bey dirseklerine dayanarak hafifçe doğruldu, yanaklarına düşen gözyaşlarını elinin tersiyle sildi. Boğazını temizledi, sonra sesini yükseltip, "Hiç sorma Hafız Efendi," dedi, "o cani, oğlumdan bana yadigâr kalan Huysuz'umu öldürdü."

Tica Tete duyduklarına inanmak istemezcesine, "Ne?" dedi. "Huysuz öldü mü?"

Besim Bey o an yüreğine bir şeyin oturduğunu hissetti. Üzüntüsü daha da arttı.

"Evet," dedi acı dolu bir sesle. "Onu vurdu."

Tica Tete duyduklarına inanamadı, olduğu yere âdeta çakılıp kalmıştı. Eli solgun yüzünde, donuk bakışlarıyla öylece duruyordu.

Hafız Nuri Efendi de olanlara şaşırmıştı. Ama hemen sonrasında kendini toparlayıp, "Gaddar adamın," dedi, "zavallı

hayvanla derdi neymiş? Ne yapmış ona? Nasıl bir insandır bu böyle?"

Besim Beyin gözleri uzaklara dalıp gitti. O anda gözlerinden yanaklarına doğru akan damlaları buruk bir acıyla izledi Hafız Nuri Efendi.

"O gaddar adamın," diye fısıldadı Besim Bey, "kalbi kinle dolu ne yazık ki. Hem insanlara karşı, hem de hayvanlara. Korkunç bir insan bu."

Hafız Nuri Efendi çok üzgündü.

"Ya diğer atlara ne oldu?"

"Ne olacak? Alıp götürdü hepsini. Onları da yakında vurur. Fikret'in dağa çıkması tam tamına iki yüz ata mal oldu. İnşallah bundan sonra oğlumun canına bir şey gelmez."

Hafız Nuri Efendi içini çekti.

"Hiç sorma," dedi, "sanki yazgımızı bu gaddar adam karara bağlamış. Artık biz de ölüler diyarına yatak serdik. Oturmuş çaresizlik içinde bekliyoruz."

Besim Bey sustu, cevap vermedi. Ağırlaşmış başını çevirdi, ayakta öylece duran karısına yüreği burkularak bakarken, "Bugün," dedi boğuk bir sesle. "Çok düşündüm ve bir karar aldım. Sanırım en iyisi oteli değerine değmezine satmak, sen ne dersin?"

***

Akşamüstü olmuş, karanlık çökmüştü. Fikret'in birdenbire gözlerinin önünde Aferdita'nın hayali belirdi, solgun yüzüne tatlı bir gülümseme yerleşti. Yeşil gözlerine baktığı, dudaklarını dudaklarına bastırıp delice öptüğü o an gözlerinin önünden

geçti, sesi kulaklarında yankılandı: "Bir annenin kendi evladını düşündüğü gibi düşünüyorum seni."

Onu geride bırakmanın acısını duydu yüreğinde. Kafasını kaldırdığında karşısında kollarını birleştirmiş, hınzırca gülümseyen Arben'i gördü. Hemen yanı başında da Roza duruyordu.

"İyi akşamlar majesteleri!" dedi Arben muzip bir ifadeyle. "Nerelere dalıp gittiniz böyle?"

Fikret ona uzun uzun, kayıtsızca baktı. Sonra başını sallayıp, "Hiçbir yere," dedi. "Sigara içerken dalıp gittim işte."

Roza onun derdini anlamıştı.

"Tanrı büyüktür," dedi. "Güzel canını sıkma. Bir gün hepimiz sevdiklerimize yeniden kavuşacağız."

Fikret sigarasından bir nefes çekerken hâlâ yüreği acıyordu.

"Hakkımızda," dedi, "hayırlısı neyse o olsun. Bilirsin, her şey Allah'tan. Buraya kadar geldik artık. Bundan sonra geri dönüş yok."

Roza gülümsedi.

"Ne de olsa vatanseverler ölmez. Bir gün sağ salim eve döneceğiz. Tıpkı eskisi gibi hayatımıza kaldığımız yerden devam edeceğiz."

Arben onun elinden sımsıkı tuttu.

"Doğru," dedi, "haklısın sevgilim. Bir gün sağ salim eve döneceğiz."

Fikret düşünceliydi.

"Bu kurtların ağzından kolay kolay kemik alınmaz, ama..."

Arben sözünü kesti.

"Merak etme," dedi kendinden emin bir sesle. "Çakal sürüsü de kurdu pusuya düşürür, kendi gözlerinle göreceksin. Bu gece onların inlerine gireceğiz, dağıtacağız."

Fikret'in yüzü güldü.

"Bu mümkün, inşallah dediğin gibi olur. Kurdu pusuya düşürürüz, inlerini dağıtırız."

Arben de gülümsedi. O sırada sigarasızlık iyice başına vurmuş olan Roza, "Fikret," diye atıldı. "Rica etsem, bir dal sigarandan alabilir miyim? Sigaram bitti de. Bu dağ başında nereden alacağız?"

"Bende biraz var. İdare ederiz bir süre. Sonrasında bakarız çaresine."

Roza tatlı tatlı gülümsedi.

"İkinizin de pamuk gibi kalbi var. İkiniz de bana güç veriyorsunuz, çok sağ olun! Bunun için Tanrı'ya ne kadar şükretsem azdır."

Fikret ve Arben ne diyeceklerini bilemeyerek birbirlerine şaşkın şaşkın baktılar. Söyleyecek uygun bir söz bulamıyor gibiydiler. Neyse ki Fikret kendini çabucak toparladı, bir dal sigara uzatırken, "Roza," dedi aklına bir şeyler takılmış gibi. "Sence yaşanmışlıkları kaybetmek mi daha zor, yoksa hayalleri mi?"

Roza böyle bir soru karşısında afalladı, ona manalı manalı baktı.

"Sen," dedi düşünceli bir sesle, "durduk yerde böyle bir soruyu neden sordun?"

Fikret'in yüreği sızladı.

"Hiç, öylesine sordum işte."

Roza kısa bir süre düşündükten sonra, "Bence," dedi, "yaşanmışlıkları kaybetmek daha zor, çünkü anılar insanı üzer..."

MADEN OCAĞI

Saatler gece yarısını geçiyordu. Bajgora Dağlarının eteklerindeki patika yollardan tek sıra halinde sessizce yürüyorlardı. Kimse kimseyle konuşmuyordu. Sanki aralarında görünmez bir duvar vardı.

Slavko dağdaki keçi yollarını çok iyi biliyor, karanlıkta kılavuzluk etmeyi iyi başarıyordu. Ayrıca kepçe kulakları en ufak sesi bile duymaya hazırdı.

Partizanlar birkaç saat yol yürüdükten sonra zifiri karanlığın bir çadır gibi örttüğü Sırp köyüne ulaştı. Köylüler en ağır uykuya dalmış, çıt dahi işitilmiyor, bir köpek bile havlamıyordu. Sanki soğuktan ağaçlar, taş duvarlar çatlamış, evlerin penceresi kalın bir buz tabakasıyla kaplanmıştı.

Slavko etrafı dikkatle kontrol etti, üşüyen ellerini ovuşturdu. Boynuna sardığı siyah atkının ağza gelen tarafı kırç tuttuğu için hafifçe yana çevirdi, kendi kendine, "Ne fena bir soğuk," dedikten sonra tekrar yola koyuldu...

Birkaç saat daha karların içinde bata çıka yürüdükten sonra en nihayet Sremska Mitroviça'nın ışıkları göründü. Ama kenar mahallelerin birçoğu elektrik olmadığı için karanlığa gömülmüştü.

Hemen biraz önlerindeki İbre Nehrinden coşkun çağıltılar duyuluyor, dar yataktan taşan sular, kıyılara, taşlara, ağaç köklerine çarpıyor, köpürüyordu...

Slavko gözlerini dört açmış etrafına bakarken, "Görünen o ki," diye fısıldadı. "Şehirde sadece devriye gezenler ayakta."

Ante bir an durup diğerlerine baktı. Hepsinin de yorgun olduğu besbelliydi. Soluk yüzleri ter içinde kalmıştı. O anda hiç kimse konuşmuyordu. Bu öylesine doğal, öylesine kendiliğinden işleyen bir yasaydı ki, baskına giderken konuşmak kesinlikle yasaktı.

"Şafak sökmeden," dedi kısık bir sesle Ante. "Bu işi başladığımız gibi bitirelim. Tanrı bizi korusun."

Herkes birdenbire hareketlendi. Tüfeklerini kontrol ettiler, sırt çantalarını yüklendiler. Tekrar birerli sıra halinde maden ocağına doğru yola koyuldular. Aralarında çıt sesi dahi çıkmasın diye de son derece temkinli bir şekilde ve elleri her an tetikte yürüyorlardı...

Çelik gibi bir irade ve keskin bir zekâya sahip olan Ante Babiç'in emrindeki gözleri kara vatanseverler karla kaplı Bajgora Dağlarını aşıp sisler içinde birer hayalet gibi maden ocağına süzüldüler.

Kurşun, gümüş ve altın dolu maden ocağının girişinde kaygısızca nöbet tutan iki asker, daha ne oluyor demeye fırsat bulamadan boğazları kesilerek öldürüldü. O sırada, "Hazır ol! İleri!" diye komut verdi Ante.

Roza elindeki bombanın pimini çekti, düşman siperlerine doğru koştu, bombayı savurdu. El bombasının patlaması sonucu askerler kanlar içinde yere yığıldı, bembeyaz kar bir anda kıpkırmızı oldu.

Roza sırt çantasından bir el bombası daha çıkardı. Pimini çekti, ilerideki teleferiğe fırlattı. Nazilerin madeni taşırken kullandıkları teleferik yeri göğü inleten bir sesle çelik halatlarından kurtuldu, maden ocağının içine doğru savruldu.

Alman askerleri bu gürültüler üzerine sıcak yataklarından fırlayıp uyku sersemiyle silahlarına sarıldılar. Baskına uğrama düşüncesini akıllarının ucundan bile geçirmedikleri için etraflarına rastgele ateş açtılar.

Ante başını çevirdi, diğer partizanlara baktı. Kimi elindeki bombayı atıyor, kimi de tüfeğiyle ölümüne savaşıyordu. Birden yanı başında duran partizanlardan biri sendeledi, alnından fışkıran kanlar yüzüne aktı. Eliyle yaraya bastırdı, ardından içi boş bir kütük gibi yere devrildi.

Ante bir an donup kaldı. Sonra yıldırım hızıyla, çılgınca bir telaş içinde var gücüyle bağırdı:

"Geri çekiliyoruz!"

Partizanlar bu emri bir saniye bile duraksamadan yerine getirdi, kurşun yağmuru altında geri çekildiler. Ancak birkaç yüz metre uzaklaşıp kendilerini yeniden orman ananın kucağına attıklarında durup bir nefes aldılar. Ama o an Ante askerlerin onları takip edeceğine dair müthiş bir kaygı hissedince, "Sakın durmayın!" diye haykırdı. "Koşun, koşun, koşun..."

***

Şafak sökmüş, kar hızlı hızlı yağmaya başlamıştı. Slavko bir an durdu, başını çevirip Ante'ye baktı.

"Komutanım," dedi, "hepimiz çok yorulduk. Biraz soluklanalım mı?.."

Ante duraksadı. Ona ne cevap vereceğini düşündüğü sırada, "Merak etmeyin," diye konuşmasını sürdürdü Slavko. "Kar yağışı izimizi kaybettirdi. Böyle bir havada bulamazlar bizi."

Ante ona çok güveniyordu.

"Pekâlâ," dedi gür bir sesle. "Şimdi herkes dinlensin. Çok yoruldunuz. Arben sen de hemen yanıma gel."

Herkes bir yere çömeldi, çantalarından kumanyalarını çıkarıp o kar yağışının altında karınlarını doyurmaya başladılar. Arben de sırtından çantasını indirdi, hiç vakit kaybetmeden Ante'nin yanına gelirken, "Bugün destan yazdık komutanım," dedi. "Bu baskın onları şaşkına çevirdi."

Ante birden onu kucakladı, bağrına basarken, "Her biri birer dağ olan yedi yiğidimi kaybettim bugün," dedi titrek bir sesle. "Keşke onları yitirmeseydim. Gelecekteki zaferimizi görebilselerdi."

Arben sustu, yutkundu. Göz pınarları kaynamaya başlamış, burnunun direği sızlamıştı. Elinin tersiyle gözlerini sildi.

"Komutanım," dedi, "onlar bu vatan uğruna öldü. Kim bilir belki yarın bizler de öleceğiz. Bu vatan böyle kurtulacak ancak."

Ante onun sırtını sıvazladı.

"Haklısın. Sizin gibi vatanseverler oldukça bu ülkeyi savunmak kolay. Bugün cesur yürekli arkadaşlarınla birlikte aslanlar gibi çarpıştın. Çok iyi nişancısın. Mitat geçen akşam bana söylediğinde inanmamıştım doğrusu. Bu kadarını beklemiyordum. Böyle silah kullanmayı nereden öğrendin?"

Arben gururlanmıştı.

"Eğitim aldım komutanım."

"Kimden?"

"Polis ağabeyimden."

Ante şaşırmıştı.

"Senin ağabeyin polis miydi?"

"Evet, hâlâ da Mitroviça'da polis."

Ante'nin âdeta dili tutuldu.

"Sen... Sen," diye kekeledi. "Ne söylüyorsun? Ağabeyin hâlâ faşistler için mi çalışıyor? Hem de başlarında Reinhard gibi bir şerefsizin evladı varken."

Arben acı acı gülümsedi.

"Ağabeyim," dedi kendinden emin bir sesle. "İyi bir vatanseverdir. Aslında faşistlere hizmet etmek istemedi. O da partizanlara katılmak istedi, ama ben mani oldum."

Ante'nin şaşkınlığı bir kat daha artmıştı.

"Neden ama?"

"Şey... Doğrusu bilmiyorum. Sanki polis şefinin etrafında olmak daha iyi bir fikir gibi geldi bana. Evlere yapacakları baskınları önceden haber veriyordu ağabeyim. Böylece Roza'nın annesi ve kardeşlerinin hayatını kurtarmış oldu..."

Ante sustu, karşılık vermedi. Düşünceye dalmıştı. Tatsız bir sessizlik içinde birkaç saniye geçti.

"Bir gerçek var ki," diye konuşmasını sürdürdü Arben. "Bu ülkede faşistler için çalışan birileri varsa, o da Hırvat Ustaşalardır. Siz söyleyin komutanım, yalan mı?"

Bu soru karşısında Ante'nin keyfi kaçtı. Böylesi önemli bir konuda bu kadar sert konuşması ağrına gitmiş, canı çok sıkılmıştı.

"Yalan değil," dedi Ante boğuk bir sesle. "Onlar da Hırvat halkının hainleridir. Ne yazık ki kendi ülkelerine ihanet ettiler."

O esnada Slavko yanlarına geldi. Soğuktan tir tir titrerken, "Komutanım," dedi, "kar şiddetini artırmadan önce yola çıkmamız lazım. Bu sefer Sırp köyünden geçmeyeceğiz, yolumuz uzun..."

***

General Franz Böhme her işittiği yeni bilgiyle çılgına dönüyor, yerinde hop oturup hop kalkıyordu. Öfkeli bir ses tonuyla, "Siz koca Alman ordusunu rezil rüsva ettiniz Komutan Herbert," dedi. "Otuz yedi askerimin hunharca katledildiğine mi yanayım, yoksa üç-beş çapulcuyla başa çıkamadığınıza mı? Şimdi söyleyin bana, hangisine üzüleyim?"

Komutan Herbert Andorfer duyduğu utançtan ötürü başını önüne eğdi.

"Başınızı kaldırıp gözlerimin içine bakın!" diye bağırdı General Böhme. "Sorduğum soruya cevap verin derhal!"

Komutan Herbert istemeye istemeye başını kaldırdı. Derin derin iç çekip acıdan çarpılmış dudaklarını dişlerken, "Özür dilerim efendim," dedi, "bütün kabahat bende. Çünkü böyle bir baskına uğrayacağımız aklımın ucundan dahi geçmedi."

General Böhme sinirden kudurdu. Âdeta burnundan soluyordu. Başını çevirdi, pencerenin önünde duran Polis Şefi Reinhard'a baktı.

"Sen de," dedi öfkeli öfkeli, "bana ne dediğini duydun mu Reinhard? Adamın özrü kabahatinden büyük! Böyle saçma sapan bir cevap mı olur?"

Reinhard'ın da böyle bir hezimet sonrası morali son derece bozulmuştu. Sinirli bir tavırla, "General Böhme," dedi, "ben de böyle bir cevabı kabul etmiyorum. Hatta reddediyorum. Bu saldırı kulaktan kulağa yayıldığında askerlerimizin moralini bozacak, düşmanlarımızı da sevindirecek."

General Böhme oldukça düşünceliydi.

"Çok haklısın Reinhard. Üç-beş çapulcu bu saldırıyla Almanların yenilebileceğine halka inandırırsa işimiz zorlaşır. Sonra Führer'e ne cevap veririz?"

"Elbette cevap veremeyiz. Peki Alman Elçi Felix neden saçmalamış Böhme? Duyduğuma göre Berlin'e bir telgraf çekmiş, doğru mu?"

General sustu. Başını çevirdi, karşısında duran Herbert'e ters ters baktıktan sonra, "Defolun!" diye bağırdı. "Sizinle daha sonra hesaplaşacağım."

Komutan Herbert sanki başından aşağı bir kova soğuk su boşalmış gibi ürperdi. "Böyle gurur kırıcı bir durumla karşılaşmaktansa ölmek herhâlde daha iyidir," diye geçirdi içinden. Sonra kafasını hızlıca sallayıp selam verdi, hiçbir şey söylemeden sert adımlarla odayı terk etti.

General Böhme arkasından sinirli bir şekilde bakıp başını iki yana sallarken, "Reinhard," dedi, "sence bu komutana nasıl bir ceza vermeliyim?"

Polis şefi geçip tam karşısına oturdu.

"Ben senin yerinde olsam," dedi kendinden emin bir sesle, "onu bu görevden derhal alırdım. Az önce gördün. Adam artık güvenini kaybetmiş. Burada komutanlık yapamaz."

General Böhme kısa bir süre düşündü, daha sonra kederli gözlerle ona baktı.

"İyi bir asker oysaki. Onu buradaki görevinden alıp nereye göndersem acaba?"

"Aslında," diye söylendi Reinhard, "benim bir fikrim var. Ama buna ne dersin bilemem!"

General Böhme meraklanmıştı.

"Söyle, nedir?"

"Onu Zemun'da kurduğumuz Sajmiste Kampına yolla. Orada bir işe yarar."

General Böhme bir an, "Acaba iyi bir fikir mi?" diye geçirdi aklından, ama sonra, "Neden olmasın Reinhard, pekâlâ iyi bir fikir bu," dedi.

Polis şefi bu meseleyi daha fazla uzatmak istemedi. Onun derdi başkaydı. Hemen konuyu değiştirdi.

"Şimdi sen söyle bakalım, Elçi Felix Benzler neden saçmalamış? Berlin'e telgraf çekmek de neyin nesi?"

"Ne söylememi bekliyorsun Reinhard? Onu en az benim kadar iyi tanıyorsun. Burada gerçekleştirdiğimiz idamların partizanların sayısını arttırdığını iddia ediyor. Güya Yahudileri öldürmek yerine sınır dışı etmeliymişiz."

Reinhard öfkelenmişti.

"Zavallı, sanki iki ruhlu gibi! Elçi olmuş, ama kafayı yemiş. Söylesin öyleyse, bu kadar Yahudi bitini hangi ülkeye göndereceğiz?"

General Böhme acı acı güldü.

"Bu adamı," dedi, "niye bu kadar kafana taktın?"

"Takarım, niye takmayayım Böhme? Bu adam askerlerimizin ne için savaştıklarını biliyor mu?"

"Onu boş ver, canını sıkma. Benim tanıdığım Himmler onun çektiği telgrafı yırtıp çoktan çöpe atmıştır."

Reinhard hâlâ öfkeliydi.

"Pekâlâ, senin dediğin gibi olsun. Ben şimdi iznini istiyorum. O partizanları bulup parça parça edeceğim, leşlerini köpeklerin önüne atacağım. Yakında kendi gözlerinle göreceksin Böhme, ormanı dar edeceğim o piçlere. Yok edeceğim dağı taşı, başlarına yıkacağım."

***

Nihayet yorgun argın, soğuktan donmuş bir halde kampa varmışlardı. Roza oturduğu yerde hareketsiz öylece duruyordu. O sabah sergilediği davranış yüzünden kendi kendine kızıyor, hüzünle karışık bir kaygıyla baskın anını düşünüyordu. Birden çocuksu bir pişmanlığın döktürdüğü gözyaşları yüzünü yıkamaya başladı. Çok geçmedi, belki birkaç saniye sonra bu defa vücudunun her yanını sanki alevler kapladı. Benliğini bir öfke, bir hiddet ele geçirdi...

O esnada Arben ve Fikret ona hayret dolu gözlerle bakıyor, duruma bir anlam vermeye çalışıyorlardı. Arben sonunda dayanamadı, oturduğu yerden kalktı, yanına gelip çömeldi. Kolunu omzuna atıp kendine doğru çekti. Bir eli saçlarında geziyor, diğeriyle gözyaşlarını siliyordu. Eğilip yüzünü öperken, "Sevgilim, neyin var böyle, ne oldu?" diye sordu boğuk bir sesle.

Roza derin derin içini çekti.

"Öldürdüm, gerçekten öldürdüm. Kendimi çok kötü hissediyorum. Aslında yapmak istediğim şey çok basit gibi görünüyordu. Yani bombanın pimini çekip üzerlerine atacaktım. Ne aptallık!"

Arben onun derdini anlamıştı.

"Bence hiç de aptallık değil."

Fikret de hemen araya girdi.

"Sen," dedi, "bugün doğru olanı yaptın. Savaş böyle bir şey işte. Ya öleceksin ya da öldüreceksin! Bir üçüncü yol yok."

Roza hâlâ ağlıyordu.

"Birini öldürmek," dedi hıçkırıklarının arasından, "ne korkunç, ne feci bir şeymiş! O askerin parçalanmış yüzü gözlerimin önünden gitmiyor."

Arben içinde acıma duygularıyla saçlarını okşadı bir süre. Sonra, "Sevgilim," dedi üzgün bir sesle. "Ne yazık ki savaş yumuşaklık kaldırmaz, merhamet kaldırmaz... Faşistler sebepsiz yere vatanımızı işgal etti, bir sürü günahsız insanı öldürdü. Hâlâ da devam ediyorlar öldürmeye. Onlar bize merhamet göstermedi. Biz de onlara göstermeyeceğiz."

"Doğru söylüyor," diye fısıldadı Fikret. "Unutma, bu savaşı onlar başlattı. Bu yüzden kendini suçlama. İlla birini suçlayacaksan eli kanlı faşistleri suçla..."

Roza içini çekti, sustu. Haklı bir sebep uğruna da olsa insan öldürmek kabul edilebilir bir şey değildi onun için. Arben yanında hâlâ çömelmiş dururken ne yapacağını bilemiyor gibiydi. Elini yine onun omzuna koydu, kıpırdamadan durdu.

"Hadi," diye konuşmasını sürdürdü Fikret. "Şimdi ayağa kalkın. Ateşin başına gidip üstümüzü başımızı kurutalım, karnımızı doyuralım, ne dersiniz?"

***

O akşam kampın ortasında ateş yakılmış, ölenlerin anısına saygı duruşunda bulunulmuştu. Gecenin ilerleyen saatlerindeyse, lapa lapa yağan karın altında hep bir ağızdan şarkılar söyleniyordu:

Dün akşam sıcak hamamdan dönerken
İmamın bahçesinin yanından geçtim
Bir de gördüm ki Emina, Yasmina'nın bahçesinde serinliyor
Elinde ibriğiyle duruyor Emina
Ah, başımdaki sevdayı coşturdun
Bir kerecik gülmedi, bana gelmedi Emina'm
Ağaçlardan rüzgâr geliyor
Rüzgâr dalların arasından üflüyor
Ve onun bağlı saçlarını darmadağın ediyor
Saçları, sümbül çiçeği gibi kokuyor
Sadece bir kere açıklara doğru baktı
Onun için ölüyorum, ama onun umurunda değil...

Şarkı bittiğinde, "Ah ulan ah!" diye haykırdı partizanlardan biri. "Viran olsun şu boş dünya."

Onun bu sözlerine orada bulunan herkes gülerken, "Aco," dedi başka biri. "Hayırdır, neye dertlendin öyle?"

Aco kıpkızıl ateşin yanına çömeldi, ellerini ateşe uzatıp yüzünü arkadaşına çevirdi.

"Ben ah çekmeyeyim de kim çeksin Boris! Bu eller bir kadının memelerini tutacağı yerde el bombalarını tutuyor."

Bütün herkes sözleşmişçesine aynı anda kahkahayı bastı. Boris yıpranmış tütün kesesini çıkardı, sigara kâğıdına bir tutam döktü. Sarmaya koyulurken, "Ulan Aco!" diye seslendi. "Meme yerine kor ateşi tutmayasın yanlışlıkla, dikkat et!"

Aco utanarak hızla elini geri çekerken, diğerleri kendi aralarında yeniden gülüştü. O sırada Roza ağzından koca bir duman bulutu çıkarıp, "Siz erkekler," diye söylendi, "ne biçim

insanlarsınız be! Sanki yürek değil, taş var göğsünüzde. Çok duygusuzsunuz!"

Arben ve Fikret aynı anda başlarını çevirip meraklı gözlerle ona baktılar.

"Hayrola?" dedi Fikret. "Bir şey mi oldu? Erkeklerin nesi var?"

Roza biraz sinirlenmiş gibiydi.

"Neyiniz yok ki Fikret? Savaşın ortasında bile bir kadının memesini düşüyorsunuz!"

Fikret uzun zamandan sonra ilk defa içten gelen bir kahkaha attı. Sonra birden elini kaldırıp Arben'in sırtını sıvazlarken, "Ne oldu hanımına, nesi var?" diye sordu muzip bir ifadeyle.

Arben dudağını büzdü.

"Ah Roza!" dedi hınzır hınzır bakıp gülerken. "Beni nasıl da çorbacıların tasına tarak ettin! Düşürdün beni el âlemin diline."

Roza çakmak çakmak bakan güzel ela gözlerini ikisinin de üzerine dikti.

"Siz," dedi, "devam edin bakalım, birbirinize kaş göz yapın. Eğlenin benimle. Sizde biraz nezaket olsaydı, bana böyle davranmazdınız... Ama tabii ki kabahat bende. Bugün ölseydim ya da esir düşseydim benimle böyle alay edemezdiniz."

Arben kendini daha fazla tutamadı. Hasretle, korkuyla ve yüreğindeki kocaman bir sevgiyle onun boynuna sarılırken, "Ağzından yel alsın," dedi. "O ne biçim söz öyle? Allah korusun. Senin de, bizim de canımıza değmesin."

Onlar kendi aralarında yaramaz çocuklar gibi böyle çekişip dururken, Mitat yanlarına geldi.

"Siz," dedi gülümseyerek, "zavallı kızcağızdan ne istiyorsunuz?"

Fikret de gülümsedi.

"Zavallı mı komutanım? O tam bir cadı! Dili çok uzamış. Sürekli dırdır edip durdu, hiç susmadı. Saatlerce başımızın etini yedi."

Roza sevgilisinin elinden kurtardı kendini, Fikret'e ters ters baktı. Hoşnutsuz bir sesle, "Yalan söylüyor," diye tısladı. "Esas bu ikisi çok konuşuyor."

Arben muzip bir şekilde gülümserken, "Beni karıştırma," dedi. "Ne suçum var? Ben temizim, masumum."

Roza onu alaycı bir bakışla süzdü.

"Ya, tabii... Ne demezsin!"

Onların arasındaki bu tatlı çekişme Mitat'ın da hoşuna gitmişti. Bakışlarını Roza'ya dikip, "Bugün," dedi duygu dolu bir sesle, "sizin yanınızda olamadığım için çok üzüldüm. Şanssızlık bu ya, düşüp ayağımı burktum. Özellikle senin hakkında Roza, biraz önce çok güzel sözler işittim Ante'den. Seninle gurur duydum, aferin sana."

Bu kısa konuşmanın ardından uzun bir sessizlik oldu, hiç kimseden ses çıkmadı. Roza utandığı için bir an gözlerini ondan kaçırdı, gürül gürül yanan ateşe baktı. Bunun üzerine, "Genç arkadaşlar," diye konuşmasını sürdürdü Mitat. "Siz de büyük bir cesaretle çarpışmışsınız. İkinizi de kutlarım."

Fikret tatlı tatlı gülümsedi.

"Bugün destan yazdık komutanım. Keşke orada olsaydınız. Hepimiz inanılmaz şeyler yaşadık. Roza el bombasının pimini çekip öyle bir savurdu ki, Alman askerler dertop oldu. Roza'yı o an bir görmeliydiniz. Anlatılacak gibi değil..."

Roza hem buruk hem de sevinçliydi. Gözlerini elinin tersiyle silerken, "Askerler," diye devam etti konuşmasına Fikret.

"Şaşkınlıklarını üzerlerinden atıp ateş açtıklarında, bu sefer Arben imdadımıza yetişti. Hiç boşa kurşun sıkmadı, attığını vurdu. Almanları çil yavrusu gibi dağıttı."

Mitat oldukça gururluydu. Başını çevirip Arben'e baktı.

"Hiç," dedi gülümserken, "görülmüş şey mi? Bir Arnavut vatan için boşa kurşun sıksın!"

Arben utandı, ne diyeceğini bilemedi. Neyse ki çabucak kendini toparlayıp, "Komutanım," dedi. "Ben orada tek başıma değildim. Vatansever arkadaşlarımla birlikte düşmana karşı çarpıştım. Ne yazık ki içimizden bazıları da bu vatan uğruna şehit düştü. Bugün sevincimiz kadar acımız da büyük."

Mitat birkaç adım attı, minnetle kucakladı onu. Arben de aynı şekilde onu kucaklarken, "Vatan için ölmekse kaderimiz," diye fısıldadı Mitat, "böyle kaderin ellerinden öperiz biz..."

SAJMİSTE KAMPI

Karlı, buz gibi bir havanın hüküm sürdüğü aralık ayıydı. Aferdita kapının önünde durmuş, avuçlarına sıcak nefesini üflüyordu. Derken birden kapı açıldı. Aferdita çabucak içeri girerken, "Kapıyı kapat abla," diye seslendi, "ev soğumasın. Dışarısı çok soğuk."

Hamdiye hemen kapıyı kapattı.

"Hoş geldin," dedi. "Şehriyeli tavuk suyu çorbası yaptım. Sıcak sıcak bir kâse içmek ister misin?"

"Ayyy, içerim vallahi!" diye cevap verdi, sonra da siyah paltosunu çıkarıp portmantoya astı.

Ablası mutfağa doğru hızlıca yürürken, o da bir köşede oyun oynayan çocukları sevmeye koyuldu... Bir süre sonra Hamdiye mutfaktan başını uzatıp, "Çorban hazır," diye seslendi. "Nerde içmek istersin? Burda mı, orda mı?"

Aferdita çocukların yanından kalkarken, "Hiç zahmet etme," diye karşılık verdi. "Mutfakta içerim."

Hamdiye çorba kâsesini kahverengi masanın üzerine koydu. O esnada Aferdita da mutfağa girdi, sandalyeyi çekip oturdu.

"Okulda," dedi Hamdiye, "işler nasıl?"

Aferdita çorbaya kaşığı daldırırken, "Nasıl olsun abla!" dedi boğuk bir sesle. "Bir günümüz bir günümüzü tutmuyor. Zulmedenler yüzünden halk perişan bir halde. Pazarda her şey ateş pahası olmuş. Peki son günlerde sizin durumunuz nasıl?"

Hamdiye suratını astı.

"Hiç sorma bacım! Diğerleri gibi biz de kan ağlıyoruz. Manifatura dükkânında neredeyse hiç iş yok. İsmet sıkıntıdan sabahlara kadar oturup sigara üstüne sigara içiyor. Adamcağıza da çok üzülüyorum."

Aferdita'nın boğazı düğümlendi, yutkundu.

"Arben Ağabeyim," dedi üzgün bir sesle, "çekip gitti. Onu dükkânda yalnız bıraktı. Zavallı adam tek başına her şeye koşturuyor şimdi."

Hamdiye'nin engellemeye çalışsa da gözleri doldu. Yüreği çoktan beri kardeşinin hasretiyle yandığı için cızz etti.

"Onu böyle yüzüstü bırakıp gitmesi neyse de, kendisine yazık etti! Bu havada kurt sürüleri bile dağda aç geziyor. Orda ne yiyip içiyor acaba?"

Aferdita'nın içi paramparça oldu. Elinde tuttuğu kaşığı kâsenin yanına koyarken, "Onları," dedi buğulu bir sesle, "tek bir saniye dahi düşünmeden geçirdiğim günüm yok."

Hamdiye oldukça üzgündü.

"Bu savaş ne zaman bitecek bacım? Ölmeden vatanın kurtulduğunu görecek miyiz acaba?"

Aferdita dalgın ve düşünceliydi.

"Edibe Öğretmenden duyduğuma göre," dedi, "birkaç gün önce Ruslar karşı saldırıya geçmiş. Almanları Moskova'dan geri çekilmeye zorlamışlar. Güya Japonlar da Pearl Harbor denen bir yeri bombalamış. Amerika derhal Japonya'ya savaş ilan etmiş. Bu gelişme üzerine Hitler de Amerika'ya savaş açmış bugün."

Hamdiye'nin duydukları karşısında yüzü allak bullak oldu.

"Desene," dedi. "Dünyayı ateş sardı, cayır cayır yanıyor. Biz de bu gidişle içinde kavrulup gideceğiz."

Aferdita'nın iştahı kaçmıştı. Oturduğu sandalyeden moralsiz bir şekilde ayağa kalktığı sırada ablasına baktı.

"Doydum, artık içmeyeceğim. Ellerine sağlık, çorba çok lezzetli olmuş. Şimdi çocukların yanına gidiyorum, biraz oynayacağım onlarla."

Hamdiye mutfaktan çıkan Aferdita'nın arkasından çaresiz gözlerle bakarken bir kez daha yüreği acıyla burkuldu.

***

Gökyüzü açık, hava ayazdı. Donun etkisiyle yerler buz tutmuştu. Toplama kampındaki esirler yürümekte güçlük çekiyor, durmadan kayıp düşüyorlardı.

Elya kendini o güne değin hiç olmadığı kadar kötü hissediyordu. Solgun yüzü çökmüş, gözleri çukurlaşmıştı. Âdeta çelimsiz bir çocuğa dönüşmüştü.

"Hitlerin kalbi," dedi Sabriye dudakları titrerken, "nasıl soğuksa, yer gök de öylesine soğuk. Bu kışı nasıl geçireceğiz bilemiyorum."

Elya o an sanki bir boşluğa bakıyor, ama boşlukta bir şey görmüyor gibiydi. Birden soğuktan morarmış dudakları kıpırdadı, ama ne söylediği anlaşılmadı.

Sabriye başını çevirdi, ona bir süre üzgün üzgün baktıktan sonra, "Hadi Elya!" diye fısıldadı. "Kendini bırakma sakın, teslim olma."

Tam o sırada kulakları çınlatan acı bir fren sesi duyuldu. Sabriye hemen önlerinde duran arkası kapalı kamyona meraklı gözlerle bakarken içinden biri indi. Kısa boylu adam esir kampını şöyle bir inceledikten sonra, "Kim benimle gelmek ister şimdi?" diye sordu.

Orada bulunan herkes şaşkın gözlerle adama baktı.

"Nereye?" dedi esir kadınlardan biri. "Bizi nereye götüreceksiniz?"

"Söyledim size," diye bağırdı adam. "Kim benimle gelmek ister şimdi? Gelmek isteyenler biraz acele etsin lütfen."

Herkes heyecanlandı, birden hareketlendi. Arkadakiler parmak uçlarına basıp yükseldi, hatta o sırada içlerinden birinin ayağı kaydı, yere düştü. Hepsi aynı anda ağızlarını açıp gözlerini diktiler. Ortalığa tam bir kargaşa hâkim olmuştu.

"Ama siz," diye haykırdı Sabriye, "nereye gideceğimizi söylemediniz. Sizinle neden gelelim?"

Kısa boylu Hırvat adam güldü.

"Hadi," dedi. "Binin şu kamyona. Benimle gelmeyip de ne yapacaksınız? Burda yaşayan bir ölüsünüz, görmüyor musunuz şu zavallı halinizi?"

Sabriye korku dolu gözlerle birkaç geri adım atarken, "Bu adam," diye bağırdı. "Bize yalan söylüyor. Hepimizi ölüme götürecek. Binmeyin o arabaya."

Ansızın bir uğultu koptu.

"Bu kadın," diye bas bas bağırdı adam. "Gerçeği bilmiyor. Sizi ölüme götürmeyeceğim. Burdan alıp başka bir kamp yerine götüreceğim."

Sabriye kendini tutamayıp gene bir adım öne çıktı.

"Kocamı," dedi haykırarak, "böyle bir kamyona bindirdiler. Bir daha da ondan haber alamadım. Onu şimdiye kadar kurşuna dizmişlerdir."

O esnada Alman askerler koşarak yanlarına geldi. Çavuşun biri adamın yakasına yapışıp, "Ne oluyor burada?" diye sordu. "Sen de kimsin?"

Hırvat adam elindeki emir kâğıdını çavuşa uzattı.

"Buna bir göz atın," dedi Almanca konuşarak. "Emrin altında General Franz Böhme'nin imzası var."

Çavuş usulca kâğıdı açtı, bir çırpıda okudu.

"Lütfen," dedi gür bir sesle. "Burada birkaç dakika bekleyin. Albay Gunter'e mutlaka haber vermeliyim. Onun izni olmadan rastgele esirleri toplayıp başka bir kampa götüremezsiniz."

Hırvat adam zorla gülümsedi.

"Tabii ki de haber verin, bekliyorum sizi."

Çavuş arkasını dönüp yanlarından hızlıca uzaklaşırken esir kadınlardan biri Hırvat adama ters ters baktı.

"Az önce," dedi titrek bir sesle, "Almanca konuştuklarınızı duydum. Bizi hangi esir kampına götüreceksiniz?"

Hırvat adam kolundaki saate baktı. Müthiş bir sükûnet hissetti içinde, her hareketinde bir dinginlik vardı sanki. Sonra başını kaldırdı, esirlerin arasında gözlerini gezdirirken, "Bazılarınızı," dedi sakin sakin, "Belgrad'ın karşısında, Sava Nehrinin üzerindeki Hırvat kenti Zemun'a götürmek için emir al-

dım. Orada Sajmiste Kampı var. İnanın bana, bu iğrenç yerden daha iyi koşullara sahip orası..."

***

Polis Şefi Reinhard pencerenin önünde durmuş, Bajgora Dağlarına bakarken dalıp gitmişti. Sobada yanan odunların çatırdısına dışarıda esen kuru rüzgârın sesi karışmıştı o an. Reinhard öfkeliydi. Dudaklarını ısırıyor, yumruklarını sıkıyordu.

Uzunca bir süre öylece durup düşündü... Artık bir karar vermesi gerekiyordu, ama bu zor bir karardı. O sırada kapı çaldı. Başını çevirdi, odaya giren Maçek'e göz ucuyla şöyle bir baktı.

"Efendim," dedi Maçek. "Çapulcuları yakaladık. Onları ne yapalım, öldürelim mi?"

Reinhard ayakta durmaktan yorulmuştu, geçip masasına otururken, "Hangi çapulcuları yakaladınız?" diye sordu.

"Ölüleri soyan Çingeneleri!"

"Toplamda kaç kişiler?"

"Yüz atmış yedi efendim."

Polis şefi kısa bir süre düşündükten sonra, "Onları," dedi sert ve canı sıkkın bir tavırla, "vagon fabrikasında kurduğumuz kampa gönderin. Bir-iki gün içinde de kurşuna dizsinler hepsini."

Maçek "tamam" dercesine başını salladı, bakışlarını kısa bir an polis şefinin üzerinde gezdirdikten sonra, "Efendim," dedi. "Sizi biraz sıkkın gördüm. Bir şey mi oldu yoksa?"

Reinhard'ın içi içini yiyordu. Oturduğu yerden kalktı, pencerenin önüne gidip tekrar Bajgora Dağlarına baktı.

"Şu dağdaki alçaklar," diye öfkeyle homurdandı. "Orada yaşadıkları müddetçe bana huzur yok. O soysuz partizan piç-

lerini dağdan indirmeliyim bir an evvel. Onları şehrin meydanında ayaklarından direğe asıp sallandırmalıyım."

Maçek pis pis sırıttı.

"O da olacak efendim. Hiç merak etmeyin."

Polis şefi dudağını büzdü.

"Seni anlıyorum, fakat ağrıma gidiyor. Bu soysuzlar geçen gün şerefimizi iki paralık etti. Böyle bir suç cezasız kalmamalı, ki herkese ders olsun."

Maçek onun karşısında alçaldıkça alçaldı.

"Efendim," dedi, "siz ki askerlerinizi savaş meydanlarında zaferden zafere koşturuyorsunuz. Peki hain Tito'nun partizanları nereye koşacak acaba? Şu dağda saklanıp dursunlar şimdilik. Onları tavşan gibi avlayacağız."

Reinhard başını kaldırdı, Bajgora Dağlarına bir kez daha bakarken, "Yaz olsaydı," dedi düşünceli bir sesle. "Ormanı ateşe verirdim. Onları diri diri yakardım, dumana boğup küle çevirirdim."

Maçek hemen atıldı:

"Efendim, aklıma bir şey geldi."

Polis şefi meraklanmıştı.

"Ne geldi?"

"Acaba diyorum, esir kampından erkekleri getirsek, onlara ağaçları kestirsek, nasıl olur?"

Reinhard acı acı güldü. Birden, "Ne diyorsun sen?" diye çıkıştı. "Ne saçmalıyorsun? Baltalarla koskoca orman mı yok edilir? Hem de bu kışta kıyamette..."

Maçek'in yüzü mosmor oldu. Ne söyleyeceğini bilemedi.

"En iyisi," diye konuşmasını sürdürdü polis şefi, "sen bana şu dağları avcunun içi gibi bilen birini bulup getir. O domuzların peşine düşeceğim."

Maçek'i bir düşünce sardı. Onun dalıp gittiği gören Reinhard bas bas bağırdı:

"Neyi düşünüyorsun hâlâ, neyi? Duymadın mı beni?"

Maçek birdenbire uykudan uyanır gibi silkindi.

"Efendim," dedi telaşlı bir ses tonuyla, "böyle birini nerden bulurum diye düşünüyordum."

Polis şefi pis pis güldü.

"Düşünme, git onu bul."

Maçek morarmış bir biçimde ve eli ayağı titrer bir halde çabucak odadan çıktı, işinin başına döndü.

***

O akşamüzeri yine lapa lapa kar yağıyor, beyaz benekler yorulmuş gibi kendilerinden evvel gelenlerin üzerine yavaş yavaş konuyordu.

Karanlığın içinde ansızın acı bir fren sesi duyuldu. Sonra da kayan tekerleklerin çıkardığı ses boşlukta yankılandı. O sırada kamyondaki esir kadınlar birbirlerinin üzerine devrildi.

Kısa bir süre sonra Hırvat adam arkası kapalı kamyonun kilidini açtı, esir kadınlara, "Hadi," diye seslendi. "Herkes aşağı insin, geldik."

Esir kadınlar yavaşça yerlerinden doğruldular ve korka korka aşağı indiler. O esnada bir manga asker koşarak yanlarına geldi. Hırvat adam hiç vakit kaybetmeden elindeki kâğıdı çavuşa uzattı.

"General Franz Böhme'nin emriyle," dedi, "esirleri getirdim. Onları size teslim ettiğime dair bu belgeyi imzalamanız gerekiyor."

Çavuş çok genç biriydi. Adamı dinledikten sonra kâğıdı açtı, dikkatli bir şekilde okudu.

"Pekâlâ," dedi. "Kısa ve açık bir emir. Durum hakkında bir kanıya varmış oldum. Ama burada biraz bekleyin. Hemen komutana rapor etmem gerekiyor."

Tam o esnada komutan yanlarına geldi. Tatlı sert bir ifadeyle, "E, ne var?" diye sordu. "Ne oluyor burada?"

O an askerlerin hepsi hazır ola geçti.

"Komutanım," dedi çavuş. "Şu adam başka bir kamptan esirler getirmiş. Bu da General Franz Böhme'nin emri."

Komutan, General Böhme'nin adını duyunca yerinde huzursuzca kıpırdandı, yüzü asıldı.

"Ver bakayım şu kâğıdı," dedi bir çırpıda, "neymiş?"

Komutan emri okudu, sonra başını kaldırıp çavuşa baktı.

"Esirleri," diye seslendi. "Önce yemekhaneye götürün, karınlarını doyursunlar. Sonra da doktor ayrıntılı bir muayeneden geçirsin hepsini. Raporu yarın sabah masamda görmek istiyorum."

"Emredersiniz komutanım," dedi çavuş gür bir sesle. "Hemen götürüyorum."

Bir manga asker esir kadınları sıraya sokmaya çalıştı. Hırvat adam da elinde tuttuğu başka bir belgeyi komutana uzattı.

"Efendim, onları size teslim ettiğime dair bu belgeyi imzalar mısınız lütfen? Birkaç gün sonra da esir çocukları getireceğim."

Komutan hiçbir şey söylemedi, sustu. Hırvat'ın elindeki kâğıdı hızla çekip aldı, imzaladıktan sonra ona geri verdi. Ardından hızla yanından uzaklaştı. Hırvat adam arkasından şaşkınlıkla baktı. Bakışlarını yavaşça kâğıda çevirdiğinde belgenin altında Komutan Herbert Andorfer'in imzasını gördü.

İZ SÜRÜCÜ

Güneşli ama soğuk bir gündü. Maçek yanında bir adamla polis merkezine geldiğinde, iki masa ötede durmuş, kendisine meraklı gözlerle bakan Darko'yu görmezden geldi.

"Hayrola," diye seslendi Darko. "Bir selam sabah yok mu bana?"

Maçek oflayıp pufladı, yanına doğru canı sıkkın bir halde yürürken, "Sabah sabah," dedi, "ne istiyorsun gene?"

Darko gülümsedi.

"İşimi yapıyorum yalnızca ve işim Yahudi çocukları bulmak."

O esnada polis memurlarından biri kahkaha atıp, "Hey Maçek!" diye seslendi. "Bu çocuk birçok adama bedel. Ona büyük bir şükran borçlusun."

Maçek sustu, polis arkadaşına bir cevap vermedi. Başını tekrar çevirdi, gözlerini hiç kırpmadan Darko'ya baktı.

"Gevezeliği bırak!" dedi sesini kalınlaştırarak. "Çabuk söyle, bugün çok işim var. Kaç tane Yahudi çocuk buldun?"

Darko bir an uykudan uyanır gibi silkindi.

"Sekiz."

"Peki bu piçler nereye saklanmış?"

"Bir evin çatı katına gizlenmişler."

Maçek birden neşelendi, gözleri parladı. Tam ağzını açıp bir cevap verecekti ki, o sırada Polis Şefi Reinhard'ın gür sesi kulaklarında yankılandı:

"Birini buldun mu?"

Maçek çabucak başını kaldırıp sesin geldiği yöne baktığında, Reinhard elinde kırbacıyla kıpırdamadan ayakta duruyordu.

"Buldum efendim," dedi heyecanlı bir sesle.

"Hani nerede?"

Maçek çocuğa arkasını döndü, az ötede duran adama baktı. Adam kel kafalı, tek kulaklıydı.

"Şu adam," diye cevap verdi.

Reinhard onu baştan aşağı dikkatle süzdükten sonra, "Senin," dedi tok bir sesle, "adın ne?"

Adam son derece soğukkanlı ve heyecansızdı. Gölgeli koyu kahverengi gözlerindeyse hiçbir parıltı yoktu.

"Filip."

Polis şefi adamın yüzüne dik dik baktı.

"Ne iş yaparsın sen?"

"Avcıyım."

"Peki, evin barkın, kimin kimsen yok mu senin?"

"Ben ormana aitim beyim. Anlarsınız ya, ben avcıyım. Ormanda yalnız gezerim, yalnız yaşarım."

Reinhard dudağını büzüp, "O zaman," dedi meraklı bir sesle, "ormanı çok iyi biliyorsun, doğru mu?"

Filip sadece donuk donuk baktı.

"Orası," dedi. "Benim evim. Ormanı avcumun içi gibi bilirim."

Reinhard heyecanlanmıştı.

"Öyleyse partizanların saklandığı yerleri de biliyorsundur?"

Filip kısa bir süre düşündükten sonra, "Bilirim," dedi, "hatta bazen onlarla karşılaşırım ormanda."

Reinhard o anda heyecandan yerinde duramıyor, elinde tuttuğu kırbacı ikide bir çizmesinde şaklatıyordu. Arsızca, neşeli neşeli sırıttı.

"Pekâlâ," dedi. "Şimdi buyur, odama geçelim tek kulak. Seninle biraz konuşacaklarım var."

Filip başını çevirdi, Maçek'e baktı. Maçek doğruca ona doğru yürüyüp kolundan yakaladı, yerinden sürüklerken, "Ne duruyorsun?" diye çıkıştı. "Yürü, hemen yürü."

Polis Şefi Reinhard makam odasına girdiğinde, Maçek ve Filip de hızlı adımlarla içeriye girdi.

"Söyle bakalım tek kulak," dedi Reinhard gür bir sesle. "Beni partizanların inlerine sokabilir misin?"

Filip bir an bile tereddüt etmeden, "Sokarım," dedi, "yalnız bu iş size pahalıya patlar. Yaptığım iş karşılığında paramı almak istiyorum. Hem de hemen..."

Reinhard şaşırdı, sözünü kesti.

"Tek kulak," dedi öfkeli bir sesle. "Anlaşılan açgözlü birisin. Neyse... Merak etme, sana istediğin parayı vereceğim. Beni yeter ki oraya götür."

Filip birkaç adım attı, pencerenin önüne geldiğinde durdu. Başını kaldırdı, karla kaplı ormana uzun uzun baktı.

"Ee?" dedi Reinhard büyük bir merakla. "Neye bakıyorsun öyle?"

Filip'in o an gözleri dalıp uzaklara gitmişti. Cebinden tütün kesesini çıkarıp bir sigara sarmaya koyulurken, "Dün geceden beri," dedi. "Kar yağmıyor. Şayet bugün yola koyulursak, onların izini birçok yoldan sürebilirim."

Reinhard o esnada yerinden kalkıp onun yanına gelmişti. Pencereden Bajgora Dağlarına baktı.

"Pekâlâ," dedi kararlı bir ses tonuyla. "En geç bir saate kadar yola çıkıyoruz..."

***

Adamakıllı kıştı. Karlar dize kadar gelmişti. Partizan kampında günler çok ağır koşullarda geçiyordu.

"Bu saldırılar karşısında," dedi Ante, "cellatlar kuduruyordur. Bizimle hesaplaşma gününü bekliyorlardır."

Mitat kulübenin içinde yere serili haritanın başında durmuş, polis karakollarının olduğu alanları bir kömürle işaretliyordu.

"Bundan böyle," dedi, "daha çok kuduracaklar. Bir-iki gün içinde onlara ani bir baskın yapacağız yine. Hem de öyle şaşırtıcı bir şekilde olacak ki bu baskın, nerden geldiğini anlayamayacaklar."

Ante gülümsedi, başını kaldırıp Slavko'ya baktı.

"Sen ne dersin yoldaş? Polisler baskına uğradıklarında amma şaşıracaklar. Bu yılın son günlerini böyle tantanayla kutlamak yakışır bize."

Slavko zoraki gülümsedi.

"Bilmem ki komutan! Bizim gibilerin hayatında rastlantılar her zaman büyük rol oynar. Bazen kısa bir an, tek bir hareket, ölümü getirebilir de, uzaklaştırabilir de."

Ante cebinden sarma sigarasını çıkardı, kibriti çaktı, yaktı. Derin bir nefes çekip dumanı dışarı üflerken, "Çok haklısın," dedi, "rastlantılar önemli rol oynar. Şimdilik her şey yolunda elbette."

Slavko düşünceliydi.

"Şimdilik komutan, şimdilik!.."

Ante onu baştan aşağı süzdükten sonra, "Senin," dedi meraklı bir sesle, "canın bir şeye mi sıkıldı?"

Mitat da o an nefesini tutmuş, Slavko'ya bakıyordu. Ante bir kez daha onu süzdükten sonra başını çevirip Mitat'a baktı.

"Sence de," dedi, "öyle değil mi?"

Mitat dudağını büzdü, kafasını sağa sola salladı.

"Bilmem," dedi boğuk bir sesle. "Belki de bize öyle görünüyor."

Slavko birkaç adım attı, başı yukarı da, girişte durdu.

"Bu hava beni korkutuyor doğrusu."

Ante onun sözlerinden hiçbir şey anlamamıştı. Gözlerini ona dikip, "Nesi?" diye sordu.

Slavko derin derin içini çekti.

"Beni korkutan hava şartları değil, sadece yerdeki ayak izlerimiz..."

Mitat hemen sözünü kesti.

"İyi de yoldaş, ayak izlerini kim bırakacak? Dün geceden beri hiç kimse bir yere kıpırdamadı ki."

Slavko hâlâ düşünceliydi.

"Unuttun galiba! Bugün müfrezeye yeni partizanlar katılacak. Kim bilir belki de buraya varmak üzerelerdir. Kardaki iz insanı ele verir, sıkıntım bundan ibaret komutan."

Mitat'ı ve Ante'yi bir düşünce sardı, keyifleri kaçtı.

"Peki," dedi Ante. "Ne yapacağız o zaman? Bir fikri olan var mı?"

"Ne yazık ki," dedi Slavko. "Elden bir şey gelmez. Bugünlerde çok dikkatli olmalıyız. Gözümüzü dört açmalıyız."

Ante sigarasından derin bir nefes aldıktan sonra, "Haklısın," dedi. "Düşmanımız boş durmaz. Onlar da kendi planlarını yapıyordur şimdi. Bu durumda nöbetçilerin sayısını artıracağız. Gürültü patırtı yapmak yok artık. Fare gibi sessiz olacağız."

"İyi olur," dedi Slavko. "Ne de olsa polis şefi kurnaz adam, akıllı! Baksanıza, dilimizi bile konuşuyormuş."

Ante kurnazca gülümsedi.

"Merak etme yoldaş. Hesap günü geldiğinde onun da icabına bakacağız. O aşağılık adam güya kahramanlık yapıyor. Ama bakıyorsun ki silahsız, günahsız insanları kurşuna diziyor."

Slavko şaşkınlık dolu gözlerle baktı, ne diyeceğini bilemedi. Sonra dudaklarında garip bir tebessümle, "İyi de komutanım," dedi, "o alçağı nasıl öldüreceğiz? Onu öldürebilmemiz için ot gibi burnunun dibinde bitmemiz lazım."

Ante'nin şimşek gibi çakan gözleri bir an dalıp uzaklara gitti. Slavko'nun sözlerini hayalinde canlandırmaya çalıştı ve o an sanki yüreğinde bir umut ateşi yandı. Birden yüzüne bir gülümseme yayıldı.

"Bilir misin yoldaş," dedi. "Namlunun önünde hiç kimse dokunulmaz değildir. Yeter ki hedef tahtasına oturtalım onu."

Mitat da gülümsedi.

"Komutan hem de çok doğru söylüyor. Anaların ne yiğitler doğurduğunu burada görüyoruz. Hüner bu işi yapacak kişiyi yüreklendirmekte, onurunu yüceltmekte... Atı, suyunu içtikten sonra mahmuzlarsan nasıl hızlı gittiğini bilirsin."

Ante bir kahkaha attı.

"Haklı, iyi konuştu. Bütün mesele o cesur vatanseveri yüreklendirmekten, bu işi yapabileceğine inandırmaktan geçer..."

O esnada Fikret ve Arben kulübenin önünde belirdi.

"Komutanım," diye seslendi Arben, "sizi rahatsız ediyorum, ama atış talimi yaptıracak mıyız bugün?"

Ante başını çevirdi, onlara baktı.

"Gelin, içeri buyurun, memnun oluruz. Üşümüşsünüzdür, azıcık sıcak kahvemiz de var."

Fikret ve Arben şapkalarını çıkardılar, elleriyle saçlarını düzeltip içeri girerlerken, "Bugün," dedi Ante. "Atış talimi yaptırmayacağız."

Arben meraklanmıştı.

"Ama neden komutanım? Hava şartları gayet uygun. Böylelikle vakit de çabuk geçer."

"Belki birazdan," diye cevap verdi Ante, "aramıza yeni partizanlar katılacak. Buraya gelirken karda ayak izlerini bırakacaklar. Eğer gerçekten takip ediliyorlarsa sessiz olmamızda fayda var."

Arben dudağını büzdü.

"Haklısınız komutanım! Bugün aramıza yeni arkadaşların katılacağını bilmiyordum. Ne olur ne olmaz, sadece önlem alalım. Dediğiniz gibi hazırlıklı ve sessiz olmakta fayda var."

Mitat elinde tuttuğu kahveyi Fikret'e uzatırken, "Komutanım," dedi. "Aramıza katılan arkadaşlar nerede yatacak? Karpuz çekirdeği gibi sıkışığız zaten."

Fikret'in bu sözleri karşısında herkes güldü.

"Yoldaş," diye cevap verdi Ante. "Onlara da bir yer bulunur elbet. Bu soğukta dışarıda kalacak değiller ya. Bir çaresine bakacağız..."

Fikret sustu, cevap vermedi.

"Sen," diye konuşmasını sürdürdü Ante. "Tıp okuyordun değil mi?"

Fikret "evet" dercesine başını salladı. Ante bunun üzerine, "Mitat yoldaş," dedi, "acaba Fikret yoldaşı çatışma bölgelerinden uzak mı tutsak? Yaralıları tedavi edecek biri lazım bize."

Mitat kısa bir an düşündü, bakışlarını Fikret'in üzerine dikti.

"Neden olmasın?" dedi. "Girdiğimiz ilk çatışmada belki de aramızda yaralananlar olacak."

Fikret şaşkındı.

"Ama bu nasıl olur? Bırakın tıbbı malzemeleri, sargı bezimiz bile yok. Yaralılara neyle müdahale edeceğim?"

Ante gülümsedi.

"Merak etme, tıbbı malzemeler yolda. Müfrezem şanslı, çünkü aralarında senin gibi biri var."

Fikret söyleyecek bir söz bulamadı.

"Pekâlâ," dedi Mitat yerde serili haritanın üzerine eğilirken. "Son kez planımızı gözden geçirelim mi?"

***

Polis Şefi Reinhard binadan dışarı çıktığı zaman hepsini büyük bir şaşkınlık içinde buldu. Birçoğunun korku ve kuşku dolu gözlerinden, yüreklerinin söyleyemedikleri sözlerle dolu olduğu anlaşılıyordu...

Maçek endişeli bir şekilde koşarak yanına geldiğinde, "Bunların," diye çıkıştı Reinhard, "nesi var böyle?"

Maçek birden soğuk soğuk ter döktü.

"Efendim," dedi buz gibi bir sesle. "Birçoğu kaygılı. Dağa çıkıp partizanların peşine düşmek istemiyorlar."

Reinhard bu cevap üzerine öfkeden kudurdu.

"Peşlerine düşmek istemiyorlar da ne demek? Bu ne cesaret?"

Maçek yine kendisini azarlayacak diye tırsmıştı. Korku içinde büzülüp, "Efendim," dedi sesi titrerken. "Ben kaç kez anlatmaya çalıştım, ama..."

Reinhard onu dinlemiyordu artık. Hemen birkaç adım attı, emrindeki polislerin karşısına dikildi.

"Bana bakın!" diye bas bas bağırdı. "Ne demek partizanların peşine düşmemek? Bu cesareti kimden aldınız?"

Önce kısa bir sessizlik oldu. Sonra da bütün herkes bir suçlu gibi başını önüne eğdi. Reinhard onların bu suskunluğu karşısında daha da öfkelendi.

"Sizi Alman düşmanları!" diye haykırdı. "Düşman dağda değil, meğerse burdaymış. Hem de yanı başımda."

Polisler hiç kımıldamadan, sessizce dinledi. Reinhard elindeki kırbacı havaya kaldırıp yere doğru savurarak keskin bir ses çıkardıktan sonra, "Maçek!" diye bağırdı. "Buraya bir manga Alman askeri istiyorum. Hemen, şimdi!"

Maçek hiç vakit kaybetmeden bir ok gibi fırladı, gözden kayboldu. Reinhard'ın öfkesi daha da artmıştı. Polislere ateş saçan gözleriyle bakarken, "Sizi korkaklar!" diye tısladı. "Peşime düşüp gelmeyeni burada bırakacağım, ama leşini yere serip öyle gideceğim."

O esnada Dinçer olanlara inanmakta güçlük çekiyor, bir şey söylememek için kendini zor tutuyordu. Sakin kalmaya çalışırken Filip bir-iki adım atıp polis şefine yaklaştı, bıyıklarının sivri uçlarını burup, "Beyim," dedi soğukkanlılıkla. "İşinize karışmak gibi olmasın da, burada durup zaman kaybetmekle doğru yapmıyoruz. Kampı bulamadan karanlığa kalırsak halimiz harap."

Reinhard adama ters ters baktı.

"Tek kulak," dedi sinirli bir şekilde. "Deminden beri hainlerle uğraşıyorum, görmüyor musun?"

Filip tam ağzını açıp bir cevap verecekti ki, o sırada bir manga asker koşarak yanlarına geldi. Çavuş selamını çaktıktan sonra, "Efendim," dedi gür bir sesle, "buyurun, emrinizdeyiz."

Reinhard'ın mavi gözleri çakmak çakmaktı. Çavuşun burnunun dibine kadar sokuldu, dişlerini sıktı.

"Şimdi," dedi öfkeli öfkeli, "ardıma düşüp gelmeyen şu hainleri hemen kurşuna diziyorsun. Sonra da manganı toplayıp peşimden geliyorsun, anlaşıldı mı asker?"

Ansızın askerlerden tek ve gür bir ses yükseldi:

"Emredersiniz efendim!"

***

Elya yırtık pırtık elbiseleri içinde bir köşeye çekilmiş, üzgün gözlerle etrafına bakıyor, zaman zaman gözyaşlarını tutamayarak ağlıyor, bu mucizeye kendi de inanamıyordu. Bir ara üzgün bakışlarını gökyüzüne çevirip, "Rab, sana şükürler olsun," diye mırıldandı.

Hemen yanı başındaki Sabriye dalıp gittiği düşüncelerden sıyrılıp ona baktı.

"Bana," dedi, "bir şey mi söyledin?"

Elya başını "hayır" anlamında sallayıp, "Sadece," diye fısıldadı, "Rabbime şükrettim."

Sabriye buruk bir şekilde gülümsedi.

"O'na ne kadar şükretsek azdır. Geldiğimiz esir kampına göre iyi yerde sayılırız artık. Burada en azından karnımız doyuyor."

Elya içini çekti.

"Rabbim dilerse eski halimize kavuşturur. Bizleri yüzünün ışığıyla aydınlatsın ki, bu azap dolu günlerden kurtulalım bir an önce. Çünkü evlatlarımı çok özlüyorum."

Sabriye'nin de gözleri doldu.

"Hiç söyleme," dedi hayıflanarak. "Benimkiler de burnumda tütüyor. Babalarının öldüğünü bilseler ne kadar da üzülürler. Allah kahretsin Hitler'i! O yabandomuzu hayatımızı kararttı, acı zehir içirdi bizlere. Ne Almanlar da, ne de Çetnikler de duygu var. Tek düşündükleri sadece öldürmek sanki."

Elya'nın gözleri dalıp uzaklara gitti. Bir zamanlar mutlu olduğu kocasını düşündü, birden içi burkuldu.

"Kocamın adı," dedi buğulu bir sesle, "Raffi'ydi. İlk başlarda her şey çok güzeldi, mutluydum. Ama sonra ilk düş kırıklığımı, ondan yediğim dayakları, işittiğim hakaretleri, azarları, aşağılanmaları..."

Elya'nın boğazı düğümlendi, birden ağlamaya başladı. Sabriye yerinden kalkıp yanına geldi.

"Ağlama," dedi elini omzuna koyarken. "Ağlama, değmez çünkü."

Elya elinin tersiyle gözyaşlarını sildi.

"O zamanlar çok toydum. Küçümsemelere, itilip kakılmalara göğüs geremedim ne yazık ki. Kocamın sürekli kafama kaktığı saçma sapan fikirlerle boğuşup durdum. Sonra da evliliğim bitti."

"Ne iş yapardı?"

"Babası gibi ticaretle uğraşırdı. Ailesinin dükkânındaki mücevherleri kralın yaşadığı saraya götürüp itibarlı kişilere gösteriyor, onlara iyi fiyata satıyordu."

"Peki şimdi nerede yaşıyor?"

"Leningrad'da. Kaderin cilvesine bak, tesadüfler ne ilginç! İnanabiliyor musun, orası da Almanların kuşatması altında."

Sabriye acı acı gülümseyip, "İnsanlar bu dünyaya," dedi, "başlarına gelebilecek şeyleri yaşamak için geliyor. Nerede olursan ol, her şey gelebilir başına."

Elya bir an duraksadı, bir cevap arar gibi onun yüzüne baktı.

"Sence," dedi endişeli bir sesle, "bundan sonra ne olacak? Bizi kim kurtaracak? Baksana şu esir kadınlara! Neredeyse hepsi inancını yitirmiş. Korkuyorum, bir gün ben de inancımı yitireceğim diye korkuyorum. Benim acılarımı çekmiş, benim soğuğumda donmuş bu insanlar gibi inancımı yitirmekten korkuyorum..."

***

Polis Şefi Reinhard'ın siyah kısa kaputunun önü açıktı, ama şapkasını kulaklarına kadar indirmişti. Kaç saatten beri karda bata çıka yürümüş, kan ter içinde kalmıştı...

Birdenbire Filip olduğu yerde huzursuz bir şekilde kıpırdandı. Soğuktan morarmış dudaklarını aralayıp, "Dün geceden beri," dedi, "kar yağışı yok, ama bakın dağın tepesini kara bulutlar kaplamış. Oralarda yağmaya başlamış olmalı. Buraya da yağacak yakında, çünkü hava iyice soğudu."

Reinhard gövdesi karla kaplı bir çam ağacına sırtını dayayıp azıcık soluklanırken, başını kaldırıp onun gösterdiği yöne doğru baktı.

"Daha," dedi nefes nefese, "çok var mı oraya?"

Filip o an cevap vermedi, çömelip karların üzerindeki ayak izlerini uzun uzun inceledi. Hangi yöne gittiklerini bulması zor olmamıştı.

"Baksanıza şu ayak izlerine," diye seslendi. "Hep de ikisi, üçü bir arada yürüyor. Sanki çuvaldan fasulye saçılır gibi."

Polis şefini bir merak sardı. Birkaç adım atıp yanına geldi.

"Tek kulak," diye homurdandı. "Onlara ne kadar uzaktayız? Önümüzdeki bu grubu kamp yerine varmadan yakalayabilir miyiz?"

Filip başını umutsuzca sağa sola salladı.

"Onları av köpekleriyle bile yakalayamayız. Tazı gibi hızlılar. Nerden buluyorlar bu gücü anlamıyorum."

Reinhard'ın birden neşesi kaçtı.

"O zaman," dedi sinirli sinirli, "hemen kalk ayağa, düş önümüze."

Filip çömeldiği yerden ayağa kalktığında, "Galiba," diye arkalarından seslendi Maçek. "Burda başka ayak izleri de var."

Hepsi korku ve heyecanla sesin geldiği yöne döndü, Maçek'in gösterdiği ayak izlerine baktılar. Bunlar kalabalık bir grubun izleriydi.

Filip karın içinde bata çıka hızla yürüdü, çalıların yanına geldiğinde durdu. O bölgedeki ayak izleri daire şeklinde dönerek çoğalıyordu. Kalbi gümbürdemeye başladığı sırada çalıların arasına saklanmış insanları gördü. Soluğunu tutup bir çırpıda yere attı kendisini ve atar atmaz da çalıların arasından kurşun yağmaya başladı.

Polisler ve askerler bir anda neye uğradıklarını şaşırdılar. Dört taraftan üzerlerine kurşun yağıyordu. Yoğun bir ateşin ortasında kalmış, kıstırılmışlardı. Polis Şefi Reinhard bir çam ağacının gövdesine sığınırken, "Ateş, ateş ateş..." diye bağırdı. "Geri çekilenin beynini patlatırım. Geri çekilmek yasak!"

Şaşkınlıklarını üzerlerinden atamayan polisler bir taraftan saklanmak için kaçışırken, bir taraftan da gelişigüzel ateş ediyorlardı...

Tam o sırada, bir kurdun ulumasını andıran bir uğultu yükseldi. Üç asker aynı anda karların üzerine düştü, oracıkta bir kuş gibi çırpınıp durdular. Son nefeslerini verirken bile vücutlarına hâlâ kurşunlar yağıyordu.

Maçek büyük bir korkuyla başını çevirdiğinde gördüklerine inanamadı. Biraz ötede birkaç polis arkadaşının cansız bir şekilde yattığını gördü, yüzü bembeyaz oldu. Gözlerini kımıldayan çalılardan ayırmaksızın bir yılan gibi, ağaçların ve çalıların arasından sürünerek geri geri gitmeye başladı. Onu gören diğer polisler de aynı şeyi yaptı. Reinhard ise olduğu yerden kıpırdamaksızın hâlâ ateş ediyor, bas bas bağırıyordu:

"Geri çekilenin beynini patlatırım! Geri çekilmek yasak!"

Artık hiç kimse onu dinlemiyordu. İşleri çok zordu ve geçen zaman aleyhlerine işliyordu. Dinçer de eğile eğile ağaçların arasından koşuyordu. O sırada arkası dönük birini gördü. Hemen silahını doğrulttu, tam ateş edeceği sırada eski polis arkadaşı Zlatan yüzünü çevirdi.

"Sen," dedi Dinçer sesi titrerken. "Ama nasıl olur bu?"

Zlatan da afallamış, öylece kalakalmıştı. Her ikisi de sadece polis şefinin, arkalarından sağa sola emirler yağdırdığını duyuyordu...

KAYBOLAN ÇOCUK

Dün öğleden sonra başlayan kar hâlâ lapa lapa yağıyordu. Çam ağaçlarının dalları tutabildiği kadar çok kar yüklenmişti. Sanki her biri beyaz örtüleri altında sessizce bekleyen bir gelini andırıyordu.

O sabah herkes lapa lapa yağan karın altında toplanmış, müfrezeye yeni katılanlarla tanışıyordu. O esnada Sofiya koşarak yanlarına gelip, "Komutanım," dedi nefes nefese. "İzninizle rapor vermek istiyorum. Dün az kalsın faşistler tepeleyecekti bizi."

Komutan Ante onu bir anda karşısında görünce şaşırdı. Kendini hemen toparlayıp, "Sofiya yoldaş!" dedi gür bir sesle. "Seni dün bekliyordum, ama şimdi çıkıp geliyorsun. Hâlbuki diğer yoldaşların buraya geleli epey bir zaman oldu."

Sofiya hâlâ nefes nefeseydi.

"Komutanım," dedi. "Dün tesadüfen bir çatışmaya denk geldik. Çetniklerle polisler arasında büyük bir çatışma çıktı..."

Ante ve diğerleri nefeslerini tuttu, onu hayretler içinde dinliyorlardı.

"Çetnikler," diye konuşmasını sürdürdü Sofiya, "polisleri ve askerleri pusuya düşürdü. Çok sayıda kişiyi öldürdüler."

Ante şaşkınlığını üzerinden atıp, "Bütün bunlar," dedi, "nerede oldu?"

"Biraz aşağımızda... İki-üç saatlik mesafemizde... Galiba buraya geliyorlardı. Anladığım kadarıyla da kardaki ayak izlerini takip ediyorlardı. Ben de her türlü olasılığa karşı başka tarafa yöneldim. Geceyi bildiğim bir mağarada geçirdim."

Ante büyük bir minnetle ona baktı. Sofiya onun bakışlarının artık öfkeli olmadığını görünce sevindi.

"Sana," dedi Ante duygu dolu bir sesle, "nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Çok sağ ol."

Sofiya da duygulandı. Onun bu sözlerinden bir hayli etkilenmiş olmalıydı ki utanarak başını önüne eğdi, sustu.

Ante bu sefer bakışlarını Sofiya'nın birkaç adım gerisinde duran kişiye çevirdi. Adamın yüzü bir ölü gibi bembeyazdı. Sanki yüreği yaşadığı anın içinde kaybolmuş, hissizleşmişti.

"Müfrezeme," diye seslendi Ante, "hoş geldin."

Adam cevap vermek yerine elinin tersiyle alnında biriken teri sildi. Ante karşılık vermemesi üzerine başını sağa sola salladı, ardından bakışlarını adamın yüzüne dikti. O an bal rengi gözlerinde hem acıyı hem de derin bir manayı gördü.

"Neyse," dedi, "en azından ismini söyle bari."

Adam sessizce, fısıldar gibi konuştu:

"İslam!"

Partizanlar şaşkın bir halde adama bakıp kim olduğunu anlamaya çalışıyorlardı. Ante ismini yarım yamalak duyabil-

diğinden, "Benimle," dedi yüksek bir sesle, "konuşacak mısın, yoksa sessizliğini sürdürecek misin?"

Adam o anda uykudan uyanır gibi silkinip kendine geldi. Derin bir nefes aldıktan sonra, "Benim adım," dedi bir çırpıda, "İslam."

Ante onu dikkatle dinliyordu.

"Müslüman mısın?"

"Evet. Hem Müslümanım, hem de Makedon'um."

Ante bir an bakışlarını kaçırdı, Mitat'a bakarken, "Sen de," diye seslendi. "Duydun mu? İslam da senin gibi Makedon'muş."

Mitat birkaç adım atıp yanına geldi, elini uzattı.

"Demek sen de Makedon'sun. Hoş geldin aramıza."

"Hoş bulduk," dedi İslam boğuk bir sesle.

Mitat onu göz ucuyla şöyle bir süzdükten sonra, "Sen," dedi, "kimlerdensin? Ailen nerede yaşıyor?"

İslam'ın birden beti benzi attı, olduğu yere çöküp kaldı. Mitat'ın sorusundan çok Çetnikler tarafından öldürülen ailesinin acısıydı canını yakan. Sustu, zira gözlerinden akan yaşlar yüreğindeki acıyı hafifletmeye yetmiyordu...

***

Dinçer ağrıyan başını ellerinin arasına almış, çaresizlik içinde öylece oturuyordu. Dünden beri kendine gelebilmiş değildi. Gerçekten çok kötü görünüyordu. Sanki orada oturan o değil, bir başkasıydı.

Karşısında oturan babası öfkeyle soluyordu. Birden içini çekip, "İnsanın," dedi sesi titrerken, "inanası gelmiyor bu olup bitenlere. Nasıl başa çıkacağız bu lanet olası adamla? Hiç bilmiyorum, bilmiyorum..."

Besim Bey o gün büyük bir telaş içinde Dinçerlerin evine gelmişti. O da duyduklarına inanamamıştı. Endişeli bir şekilde Hafız Nuri Efendiye bakarken, "O kadar," diye söylendi, "polis, asker ölmüş. Şu kör olası kurşunlardan biri onu bulmamış."

Hafız Nuri Efendi gene içini çekti.

"Hiç sorma," dedi hayıflanarak. "Esasen o Çetniklere lanet olsun! Hazır fırsatını yakalamışken canını oracıkta almalıydılar, ama ellerinden kaçırmışlar."

Besim Bey polis şefinin ölmediğini öğrenince çok üzülmüştü.

"Allah kahretsin!" dedi öfkeden suratı kıpkırmızı kesilirken. "O şerefsizin yüzünden her şeyimi kaybettim. Oğlumu, atlarımı, otelimi..."

Tica Tete o esnada içeri girdi, karşısında duran Dinçer'e bakıp, "Oğlum," diye seslendi. "Çok geçmiş olsun. Şimdi haberim oldu. Besim de bana bir şey söylemedi. Tek başına çıkıp gelmiş buraya."

Besim Bey başını kaldırıp karısına bakınca, Tica Tete'nin öfkeli bakışlarıyla karşılaştı.

"Sağ olun," diye mırıldandı Dinçer. "Resmen ölümden döndüm. Hâlâ yaşadığım olayın etkisindeyim. Uzun bir süre de öyle kalacağım galiba."

Tica Tete yanına geldi, eğilip boynuna sımsıkı sarılırken, "Çok şükür," dedi, "verilmiş sadakamız varmış. Allah seni korumuş, sevenlerine bağışlamış."

Dinçer duygulanmıştı, ne diyeceğini bilemedi. Tica Tete o ana kadar bir köşede sessizce oturan Fatmir'in yanına gitti, eğilip onun da boynuna sarıldı.

"Hadi geçmiş olsun," dedi sevinçli bir sesle. "Büyük bir belayı defettik başımızdan. Gözümüz aydın olsun."

O anda Fatmir'in bedeni zangır zangır titredi. Uzun zamandan sonra ilk defa ona sımsıkı sarıldı. Gözyaşlarına boğulurken, "Allah razı olsun," dedi hıçkırıklarının arasından. "Düşünüp gelmen bile ne kadar makbule geçti, sağ ol."

Tica Tete elinin tersiyle gözlerini sildi, tek kelime etmeden geçip yanına oturdu. Sağ kolunu kaldırıp onun omzuna koyarken, "Kırk yıl düşünsem," dedi Dinçer şaşkınlık içinde, "Zlatan'la orada karşılaşacağım aklıma gelmezdi."

Tica Tete bu sözlerden tek kelime anlamamıştı.

"Kiminle?" diye sordu şaşkın bir şekilde.

Dinçer perişan bakışlarını ona çevirip, "Eski polis arkadaşımı," dedi buğulu bir sesle, "dün çatışma yerinde gördüm. İsteseydim onu oracıkta öldürebilirdim. Ama nedense tetiği çekemedim, parmağımı tetiğe götüremedim bile."

Tica Tete o an duyduklarından dolayı sersemlemişti. Dudağını büzüp, "Bu nasıl bir tesadüf?" dedi.

Dinçer bir şeyler söylemek için tam ağzını açmıştı ki, biri güm güm kapıya vurmaya başladı. Herkesin bir anda yüreği ağzına geldi. Hafız Nuri Efendinin midesi şiddetli bir şekilde kasılırken, "Hayırdır inşallah," dedi, "acaba kim geldi?"

O esnada Aferdita korkuyla muftaktan fırladı, koşup yanlarına geldi.

"Daha ne duruyorsun?" diye çıkıştı Fatmir. "Açsana şu lanet kapıyı!"

Aferdita hızlı adımlarla yürüdü, kapıyı açtı. Hamdiye açık duran kapıdan korku ve endişe dolu gözlerle bakıp, "Koşun,"

diye çığlık atttı. "Lili'nin başına bir hal geldi! Onu hiçbir yerde bulamıyorum..."

***

Roza üşütmüştü, ateşi vardı. Birkaç gün dinlenirse kendini toparlardı, ama o bunun yerine sürekli onlarla gidemediğinden yakınıp duruyordu...

"Yeter artık!" diye çıkıştı Arben. "Bu halinle nasıl geleceksin? Azıcık dinlen. Bol bol su iç, su!"

Roza'ya bazen bir üşüme geliyor, arada bir titriyordu. Ayrıca yattığı kulübenin içi de buz gibiydi.

"Büyük bir hevesle," dedi hayıflanarak, "bugüne hazırlanmıştım. Ama baksana talihime! Tam da hastalanacak zamanı buldum."

Arben onun iri ela gözlerine baktı. Bu gözler ona öyle ciddi göründü ki, ne söyleyeceğini, nasıl davranması gerektiğini bilemedi.

"Aaa!" dedi Fikret araya girerek. "Sen artık çok oluyorsun ama. Biraz söz dinle! Çok yorgun düştün, hastasın. Yat, dinlen azıcık."

Roza ağırlaşmış başını çevirdi, tasalı gözlerini Arben'e dikip, "Aslında," dedi duygu dolu bir sesle. "Seni yalnız bırakmak istemiyorum. Ne de olsa ölümün kucağına atılacaksın bugün. Sadece yanında olmak, ölümü birlikte karşılamak istiyorum..."

Roza'nın birden boğazı düğümlendi, daha fazla konuşamadı. Arben üzgün bir şekilde ona bakarken, içindeki ürpertiyi bastırmaya çalışıyordu. Sanki o an omuzları düşer gibi oldu, ama çabucak kendini toparladı.

"Her şeye rağmen," dedi gülümserken, "bu gece yapacağımız baskının sonu hayırlı olacak. Beni merak etme. Hem yalnız değilim, dava arkadaşlarım var yanımda."

Roza içini çekti.

"Ne bileyim ben! Yine de büyük bir endişe duyuyorum. Keşke seninle birlikte gelebilseydim."

Arben de kampta bulunan birçok kişi gibi sakal bırakmış, saçları omuzlarına kadar uzamıştı. Sakalları da sanki ona bir ağırbaşlılık vermişti.

"İçin rahat olsun sevgilim," dedi kendinden emin bir sesle. "Hiç korkma, endişe etme. Allah'ın izniyle hiçbir şey olmayacak."

Fikret o esnada alnını buruşturup, "Arben," dedi, "doğru söylüyor. Bak gör, aslanlar gibi gidip gelecekler."

Roza hâlâ endişeliydi.

"Ne bileyim be Fikret! Burada elim kolum bağlıyken insanın aklına bin türlü şey geliyor. Yalan yok, burada bana en yakın kişi o. Artık onu kendi varlığımdan ayıramıyorum. Tabii bir de sen varsın, ama senin yerin başka."

Arben duydukları karşısında âdeta küçük dilini yutmuştu. O an şaşkın ve heyecanlıydı.

"Ben de," dedi titrek sesiyle. "Seni kendi varlığımdan ayıramıyorum. Korkma, sana geri döneceğim sevgilim."

Roza cevap vermedi, sustu. Fikret bir-iki adım attı, elini alnına koyarken, "Hiç şüphesiz," diye fısıldadı. "Savaş acımasızdır. Ama bu bizi korkutmamalı. Düşünme artık böyle şeyleri. Bak, ateşin var. Al, yut şunu. Sonra da yat uyu..."

***

Polis Şefi Reinhard öfkeden deliye dönmüştü. Elindeki kırbacı çizmelerinde şaklatıyor, odanın içinde amaçsız, oradan oraya dolaşıp duruyordu...

Maçek onun öfkeden deliye döndüğünde nasıl biri olduğunu biliyordu artık. Bunu düşündükçe de büyük bir korkuya kapılıyordu.

Reinhard ansızın durdu. Kızgın bir sesle, "Canın cehenneme!" diye haykırdı. "O haydutları tek bir vuruşla duman edecektim. Fakat sen bir ödlek gibi arkana bile bakmadan kaçtın."

Maçek tam ağzını açıp bir şey söyleyecekti ki vazgeçti. Bunu yapmaya cesaret edemedi, çünkü sonunun kötü olacağını düşündü...

Reinhard birden onun üzerine doğru yürüdü.

"Seni ödlek herif!" diye bas bas bağırdı. "Derini yüzeceğim! Leşini köpeklere yedireceğim, göreceksin..."

Maçek gene yanıt vermedi. O duyacağını duymuştu çünkü. Polis şefi onun böyle suskun kaldığını görünce iki eliyle yakasına yapıştı, sanki bir ağacı yerinden sökermişçesine sarsmaya başladı.

"Cevap versene ödlek herif! Neden susuyorsun?"

Maçek'in birdenbire sinirleri boşaldı, bir çocuk gibi ağlamaya başladı. Reinhard onu hâlâ tutup sarsarken, "Ne o?" diye haykırdı. "Yoksa altına da mı yaptın?"

Maçek en sonunda dayanamadı, suskunluğuna son verdi.

"Ah bu Çetnikler!" dedi hıçkırıklarının arasından. "Ne işleri vardı o Allah'ın cezası yerde. Şans işte! Başka bir açıklaması yok."

Reinhard duyduklarına inanamadı, âdeta köpürdü. Alaylı bir acıma ifadesiyle kaşlarını kaldırıp, "Seni lanet herif!" diye bağırdı. "Ne saçmalıyorsun?"

Maçek konuştuğuna bin pişman olmuş gibiydi. Onun bu sözleri polis şefini büsbütün çileden çıkarmıştı. Onu var gücüyle arkaya doğru iterken, "Defol!" dedi öfkeli bir sesle. "Defol git! Yıkıl karşımdan!"

Maçek sendeledi, boşlukta yankılanan bir sesle kapıya çarptı. O esnada General Franz Böhme girdi odaya. Reinhard onu bir an karşısında görünce şaşırdı.

"Hoş geldin Böhme," dedi. "Hangi rüzgâr attı seni buraya?"

General Böhme sinirliydi.

"Öncelikle," dedi burnundan solurken, "çok geçmiş olsun. Duyduğuma göre ölümden dönmüşsün. Ama bir manga askerim de çatışmada öldürülmüş, doğru mu?"

Polis Şefi Reinhard da kızgın bir boğa gibi burnundan solurken, "Evet," dedi, "hain bir pusuya düştük..."

General Böhme sözünü kesti.

"Partizanlar mı?"

"Değil, Çetnikler. Korkak bir köpek gibi çalıların arkasına saklanmışlardı. Bir anda fark ettik, ama iş işten geçmişti. Mirtalyöz ve makineli tüfeklerden üzerimize dolu gibi kurşun yağdırdılar. Zaten ciddi kayıpları da ilk anda verdik."

General Böhme duyduklarına inanamadı.

"Peki," dedi boğuk bir sesle. "Polislerden kaç kişi öldü?"

"Bizden dört kişi, buranın polislerinden de bir sürü... Doğrusu onların öldüğüne hiç üzülmüyorum, çünkü ödlekler! Sağ kalanları görmeliydin, anlatılmaz bir korkuya kapıldılar, tabana kuvvet kaçtılar."

General Böhme şaşkındı.

"Keşke," dedi düşüceli bir sesle, "gitmeseydin oraya."

Reinhard acı acı gülümsedi.

"Herkes bizden korkuyor, kaçıyor... Bizde mi korkup kaçalım Böhme? Üç-beş çapulcuya pabuç mu bırakacağız? Karşımızdaki düzenli bir ordu olsa onları yıkıp geçeriz. Korkularından çalıların arkasına gizlenmiş üç-beş çapulcuyla uğraşıyoruz. Bunca eşkıya tepeledik, yakında onları da tepeleriz, merak etme."

General Böhme bir anda durgunlaştı.

"Neyse, olan oldu artık..."

Polis şefi sözünü kesti.

"Dünden beri," dedi, "kendimi yiyip bitirdim. Ben de askerlerimiz ve polislerimiz için üzüldüm, ama savaş bu. Vatan uğruna ölmek de var, öldürmek de."

"Az önce söylediğim gibi, olan oldu bir kere. Bundan sonra daha dikkatli olmalıyız. Gözümüzü dört açmalıyız."

Reinhard kaşlarını çatıp, "Haklısın," dedi, "bir daha bu çapulculara fırsat vermemeliyiz. Yılanın başını küçükken ezmeliyiz."

General Böhme elini çenesine koydu, düşünceli bir şekilde ona bakarken, "Pekâlâ," dedi. "Askerlerimizin cansız bedenleri orada kaldı, ne yapacağız?"

Polis Şefi Reinhard birden tokat yemiş gibi oldu, hemen kendini toplayıp cevap verdi:

"Vatan uğruna canını veren hiçbir askerimizi ve polisimizi dağda kurda kuşa yem etmem. Orada ölmüş olsalar bile naaşlarını alıp getirteceğim, derhal Almanya'ya göndereceğim..."

***

Hamdiye ayılıp bayılıyordu. Bu öyle bir acıydı ki, etine batmış bir kıymık gibi duruyordu yüreğinde. Bütün bu olup bitenler karşısında şaşkına dönen Tica Tete'ye sarılıp iki gözü

iki çeşme ağlarken, "Çocuk," dedi Tica Tete üzüntülü bir sesle, "nasıl kayboldu güzel kızım?"

"Oynarken herhâlde," dedi hıçkırıklarının arasından. "Evde temizlik yapıyordum. Onlar da kapının önünde oynuyordu. Sonra işim bitince hepsini eve çağırdım. Agim ve Yahya döndü eve, ama Lili o saatten beri ortalıkta yok. Bakmadığım yer kalmadı. Sanki yer yarıldı içine girdi."

Dinçer öfkelenmişti.

"Bacım," dedi dudaklarının arasından ateş saçarak. "Sana, 'Elya'nın çocuklarına dikkat etsin bugünlerde, onları sokağa salmasın, çünkü polisler Yahudi çocukları topluyor,' diye haber yollamıştım babamla. Neden beni dinlemedin?"

Hamdiye işittiği bu sözler karşısında allak bullak oldu, âdeta beyninden vurulmuşa döndü. O an garip bir duygu acılı yüreğinde kabarırken, "Şimdi her şeyin suçlusu ben mi oldum yani?" diye haykırdı. "Çocuk bu, dışarı çıkmak istiyor. Her saat evde tutamıyorsun. Ayrıca babam öyle bir şey söylemedi bana."

Dinçer afalladı. Bakışlarını çevirip şaşkınlık dolu gözlerle babasına baktı. Bu duruma bir anlam vermekte zorlanıyor gibiydi.

"Kızım doğru söylüyor," dedi Hafız Nuri Efendi. "Tamamen aklımdan çıkmış, ona söylemeyi unuttum."

Dinçer bir an ne diyeceğini bilemediği için sustu. Babası büyük bir pişmalıkla ona bakıyordu.

Tica Tete üzgün bir halde oturduğu yerden doğruldu, etrafına baktı. Yahya korkudan bir köşeye sinmiş, için için ağlıyordu. Tica Tete yanına yaklaştı. Omuzlarını tutup başını kaldırdı, ansızın yüreği dağlandı. Çocuğun yüzü gözyaşlarıyla ıslanmıştı.

"Ağlama yavrum," dedi Tica Tete sesi titrerken. "Ağlama... Anlat bakalım, ne oldu? Kız kardeşin nasıl kayboldu?"

Yahya'nın ağzından kelimeler yerine hıçkırıklar dökülüyor, konuşamıyordu. Tica Tete eliyle onun gözyaşlarını sildi, bir yandan da bir anne şefkatiyle zavallı çocukcağızı yatıştırmaya çalıştı.

"Korkma, bir şey yok! Korkma, buradayız yavrum!"

Yahya onun elini tutuyor, sıkıyordu. Tica Tete onu kucakladı, başını bağrına bastırıp kokladı. Yahya hâlâ için için ağlıyordu...

O sırada yüreği bu üzüntüyle çalkalanan Fatmir, "Agim," diye seslendi. "Sen bir şey gördün mü?"

Agim henüz on yaşındaydı.

"Hayır," dedi çocuksu ve heyecanlı bir sesle. "Bir şey görmedim. Biz diğer çocuklarla deli gibi kartopu oynuyorduk. O da yanımızda duruyordu. Sonra annem hepimizi eve çağırdığında etrafa bakındım, ama onu göremedim."

Fatmir'i bir düşünce sardı. Başını usulca çevirip gözlerini Dinçer'e dikti. Bir süre hiç kıpırdamadı. Sonra kederli bir şekilde, "Oğlum," dedi, "hiçbir yol, bir iz yok. Zavallı çocukcağızı nasıl bulacağız?"

Dinçer öfkeliydi, acıyla yüzünü buruşturdu. Sonra aklına bir şey gelmiş gibi oturduğu yerden kalktı, hiçbir şey söylemeden çekip gitti...

***

Darko o gün polis merkezine gelmişti. Kapıyı hafifçe iterek içeri girdi.

"Merhaba," dedi neşeli bir sesle. "Ben geldim."

Maçek canı sıkkın bir halde başını kaldırıp ona baktı.

"Yine ne var? Çabuk söyle, bugün pek havamda değilim. Seninle uğraşamam."

Darko onu dikkatle süzdü. Bu sefer ürkek bir sesle, "Şey," diye mırıldandı. "Şu sekiz kişiyi ne yapacağız?"

Maçek'in kafası işittiği hakaretlerden dolayı öyle doluydu ki, neyi kastettiğini anlamamıştı.

"Sen," dedi öfkeli öfkeli, "hangi sekiz kişiden bahsediyorsun?"

Darko bir an duraksadı, garip bir şekilde yüzüne baktı. Çünkü Maçek onun söylediği bir şeyi ilk defa unutmuştu.

"Şey," diye kekeledi Darko. "Dün söylemiştim hani... Bir evin çatı katına sekiz kişi saklanmış. Hâlâ oradalar. O Yahudileri ne zaman yakalayacaksın?"

Maçek birden hatırladı. Oraya gitmek için ayağa kalkarken, "Sen," dedi, "ne biçim bir çocuksun? Hiç oyun oynamaz mısın? Bütün gün Yahudi mi kovalıyorsun?"

Darko'nun sanki gururu okşanmıştı. Muzipçe gülümseyerek, "Ben," dedi, "iş yapıyorum, para kazanıyorum."

Maçek kaşlarını çattı, ona tuhaf tuhaf baktı.

"O kadar parayı ne yapacaksın? Yahudi çocuk başına on bin dinar alıyorsun."

Darko sırıttı.

"Anneannem," dedi, "her zaman şunu söyler: 'Yoksulluk demir kapı gibidir!' Biliyorsun, babam hâlâ iş bulamadı. Ben de mecburen bu işi yapıyorum."

Maçek kolundan tuttu, sertçe iteleyip, "Düş önüme," dedi kızgın bir ses tonuyla. "Bazen bir çocuğa göre çok fazla konuşuyorsun."

Darko sendeledi, düşecek gibi oldu. Ama sanki birinin merhametli elleri onu tuttu, düşmesine izin vermedi. Hemen toparlandı, hiçbir şey olmamış gibi odadan dışarı çıktı. Maçek de arkasından koridora çıktığı sırada, "Bu da kim?" diye sordu şaşkınlıkla. "Kardeşin mi?"

Darko pis pis sırıtarak çocuğun yanına gitti. Elini kaldırdı, ince parmaklarını onun çavdar başağı renginde, bukleli saçlarının arasında gezdirerek, "Adı," dedi, "Lili. Onu tesadüfen yolda gördüm, yakaladım."

Maçek onu baştan aşağı dikkatle süzdü. Lili artık nasıl yediyse, ağzı yüzü çikolata içindeydi...

***

Dinçer vakit kaybetmeden polis merkezine gelmişti. Hiç kimseye bir şey belli etmeden Maçek'in odasına baktı, oda boştu. Her şey normal gözüküyordu...

"Çok geçmiş olsun," diye seslendi biri arkasından. "Verilmiş sadakan varmış bence. Allah kurtarmış!"

Dinçer bir an dikkat kesildi, sonra başını çevirip sesin geldiği yöne baktı. Karşısında duran adam hem çocukluk arkadaşı hem de meslektaşıydı...

"Sağ ol Muharrem! Gerçekten de Allah kurtardı. Dün resmen ölümden döndüm. Hâlâ kendime gelebilmiş değilim."

Muharrem birkaç adım atıp iyice yanına sokulduktan sonra, "Bu deli adam," diye fısıldadı. "Hepimizi öldürecek. Artık bu iş çekilmez oldu, söyle ne yapacağız Dinçer?"

"Ne bileyim? Ben de senin gibi öyle çaresizim ki, ne yapacağımı bilmiyorum. Aramızda kalsın, çünkü bizimkilerin haberi yok. Geçen gün istifamı verdim, ama o, kâğıdı yırtıp suratıma

attı. Bir daha böyle bir şeye kalkıştığımda ailemi tutuklamakla ve toplama kamplarına göndermekle tehdit etti."

Muharrem duyduklarına inanamadı. Gözlerini şaşkınlıkla kırpıştırıp, "Lanet olası herif!" dedi öfkeli bir sesle. "Bizi de faşist yaptı. Hepimiz elinde oyuncak olduk..."

Dinçer sustu, bir an dalıp uzaklara gitti.

"Acaba," diye konuşmasını sürdürdü Muharrem. "İçimizden bir yiğit çıkıp onun canını alabilecek mi? Doğrusu merak ediyorum."

Dinçer onun sesiyle dalıp gittiği düşüncelerden sıyrıldı. Sonra da ciddi bir sesle, "Bugün," dedi, "Maçek'i gördün mü hiç?"

Muharrem'in yüzü Maçek'in adını duyunca allak bullak oldu birden.

"Adı batsın onun," dedi homurdanarak. "Yine efendisinden bir ton azar işitti bugün. Çekip gitti az evvel."

"Nereye gitti?"

"Bilmem, sormadım. Nereye gittiği umurumda da değil. Bir şey mi oldu? Ne işin var onunla?"

Dinçer düşünceliydi.

"Peki," dedi, "yalnız mıydı?"

"Değildi. Yanında o bastıbacak çocuk vardı. "

"Kara kuru çocuk mu?"

"Evet, hiç hoşlanmıyorum o piç kurusundan! Hem de hiç hoşlanmıyorum. Daha bu yaşta dalkavuğun teki olmuş. Galiba yine birilerini ispiyonlayacaktı..."

Dinçer tam ağzını açmış bir şey söyleyecekti ki, "O piç kurusu," diye konuşmasını sürdürdü Muharrem. "Bir de hiç utanmadan yanına küçük kardeşini alıp gelmiş. Anlaşılan onu da eğitiyor."

Dinçer'in gözleri kocaman açıldı.

"Ha? Ne? Küçük kardeşi mi?"

Muharrem gözlerini kısıp ona bakarken, "Allah Allah," dedi, "neden şaşırdın öyle?"

Dinçer'in o an yüreği küt küt çarpıyordu.

"Küçük kardeşinin," dedi nefes nefese. "Saçları bukle bukle miydi? Gözleri ela, yanakları tombul muydu?"

Muharrem birden afalladı.

"Evet, aynen tarif ettiğin gibiydi. Söyle bakalım, o çocuğu nerden tanıyorsun sen?"

Dinçer hemen yanı başındaki sandalyenin üzerine çöktü, yeniden ağrımaya başlayan başını ellerinin arasına alıp çaresizlik içinde öylece kaldı...

***

Karanlık çökmüş, gökyüzü yıldızlarla dolmuştu. Vakit bir hayli geç olunca herkes odasına çekilmişti. Onlar için zor ve keder dolu bir gün olmuştu.

O gece Aferdita'yı uyku tutmamış, odayı aydınlatan loş ışığın altında pencerenin önünde oturmuştu.

Bir ara pencereyi hafifçe aralayıp dışarıda esen rüzgârın sesini dinledi. Rüzgâr buz gibi esiyor, gökyüzünde yıldızlar parıl parıl parlıyordu. Şafağın sökmesine daha epey bir zaman vardı...

Bir süre sessizce oturdu, sonra pencereyi sıkıca kapattı. Hafifçe uzanıp sehpanın üzerindeki kara kaplı defteri aldı, arasına koyduğu kurşunkalemi çıkarıp şu satırları yazdı:

Bugün bir yalnızlığa düştüm yine. Bu savaş her şeyimi parça parça almaya başladı benden. Önce sen ve ağabeyim, sonra da diğer sevdiklerim...

Bazen oturup düşünüyorum. Hayatımın anlamı ne artık diye. Ama gel gör ki sevgilim, bu soruya bir cevap bulamıyorum. Açıkçası sizin dönüşünüze kadar da bulamayacak gibiyim.

Beni bugünlerde ayakta tutan bir şey varsa o da seni düşünmek. Acı ve üzüntü hissettiğim zaman hemen hayallere dalıyorum seninle ilgili. Başımı göğsüne yaslıyorum, kalbinin atışlarını dinliyormuş gibi yapıyorum. Kalbin o anda bana, 'Sen benimsin, ben de daima seninim Aferdita'm,' diye fısıldıyor.

Ah sevgilim! Kim bilir şimdi nerdesin, ne yapıyorsun? Uyuyor musun? Sen de rüyalarında beni görüyor musun? Şayet görüyorsan o zaman ayrılmadık. Sadece birbirimize hasretiz. Ama şunu bil ki, bu hasret çok ağır geliyor artık.

Dün gece yine bu saatlere kadar oturdum, sizi düşündüm, bir şeyler daha karaladım. Şimdi sana biraz mırıldansam, dinler misin?

Yavaş yavaş örttü
Her yeri gece
Gökyüzüne bak
Sanki çözümsüz bir bilmece
Ay buluttan çıkınca
Gece aydınlanır
İnsan da kendini
Başka bir âlemde sanır
Hani ne oldu gençliğim

Ne oldu hayallerim
Bugün senden bana kalan
Sadece acıyan yüreğim...

O sırada evdeki kapılardan biri gıcırdadı. Sonra ayak sesleri duyuldu, birazdan da kayboldu. Babası her gece olduğu gibi gene tuvalete kalkmıştı.

Aferdita bir süre daha sessizce bekledi, sonra elindeki kurşunkalemi kara kaplı defterin arasına koydu. Oturduğu yerden ayağa kalktı, perdeyi çekip dosdoğru yatağına gitti. Kendini yüzüstü yatağa bıraktı, birden ağlamaya başladı...

KADERİN BİR OYUNU

Şafak sökmek üzereydi. Hepsi yerlerini almış, elleri tetikte bekliyorlardı. Birazdan düşmanla karşı karşıya geleceklerdi.

Mitat gözetleme noktası olarak da kullandığı makineli tüfek mevzisinden karakolun etrafını dikkatle gözlüyor, saldırı için en uygun anı kolluyordu. Başını kaldırıp son defa baktı, hiçbir hareket olmadığı konusunda iyice emin oldu.

O esnada birkaç kişi daha önceden kararlaştırdıkları şekilde karakolun yakınına kadar sokuldu. Böylece dışarı çıkan polisleri rahatlıkla görebileceklerdi.

Kısa bir süre sonra Mitat cebinden çakmağını çıkardı, tamı tamına üç defa yakıp söndürdü. Arben ateşi gördükten sonra başını çevirdi, yanındaki iki partizan arkadaşına, "Kalk," diye haykırdı, "fırlat bombanı!"

Bu emirle birlikte ansızın büyük ve dehşetli bir patlama sesi alacakaranlığın içinde yankılandı:

"Güüüüm! Güüüüm! Güüüüm!"

Bu öyle bir patlamaydı ki, neredeyse kulakları sağır edecek kadar şiddetliydi. Karakol binası anında büyük bir alev topuna döndü, simsiyah dumanlar gökyüzüne doğru yükselmeye başladı.

Binanın içindeki bütün polisler kendilerini korku ve panik halinde dışarı attığında, partizanlar hepsini yaylım ateşine tuttu. Kurşunların hedefi olan polisler boylu boyunca yere serildi, kimi de feci şekilde yanarak can verdi.

Arben bir an arkasını döndü. Fazlasıyla soğukkanlı görünüyordu, ama dikkatle bakılsaydı gözlerindeki hüzün hemen fark edilebilirdi.

"Hadi," diye haykırdı. "Bir an önce uzaklaşalım buradan. Ne de olsa işimiz bitti artık."

Partizanlardan biri güldü.

"Bak," dedi, "orda haklısın işte."

Diğer partizan oldukça tedirgindi. Başını kaldırıp gökyüzüne baktı.

"Hitler'in köpekleri," dedi sesi titrerken. "Peşimize düşmeden buradan gitmek en iyisi. Neredeyse gün ağarmak üzere, yolumuz da epey uzun."

***

Elya bir köşeye çekilmiş, gözyaşları arasından onları izliyor, bir taraftan da geçmiş günlerini anımsıyordu. Tek tek bütün yaptıklarını düşünüyor, bazen feri sönmüş gözleri uzaklara dalıp gidiyordu. Soğuktan çatlamış ellerini hafifçe açıp, "Rab, tükeniyorum. Çevirme benden yüzünü. Düşmanlarımızdan kurtar bizi. Sana sığınıyorum. Çünkü Tanrımsın benim. Bize kurtuluş yolunu göster, öncülük et. Sen'in kulunuz. Canım

kurak toprak gibi evlatlarıma susamış. Artık onların özlemine dayanamıyorum," diye mırıldandı kendi kendine.

O esnada Sabriye yanına gelmişti, fakat Elya öyle bir dalmıştı ki, onun geldiğini ne görmüş ne de duymuştu.

"Sen," dedi Sabriye, "neye bakıyorsun?"

Elya onun sesiyle dalıp gittiği düşüncelerden sıyrıldı.

"Görünen o ki," dedi boğuk bir sesle. "Biz Yahudilerin kaderi büsbütün polislerin elinde."

Sabriye şaşırdı.

"Ne demek bu şimdi?"

Elya toplama kampına yeni gelen esir kadınları ve çocukları işaretparmağıyla gösterip, "Baksana," dedi, "her gün yenilerini getiriyorlar buraya."

Sabriye başını kaldırdı, gösterdiği yere baktı. Esir kampına yeni gelenler sıraya girmiş, saçları üç numara makineyle tıraş ediliyordu. Onları içi buruk bir şekilde uzun uzun izledikten sonra, "Bakma sen," dedi cılız bir sesle. "Geldiğimiz o iğrenç kampa göre şanslılar. Burada hiç olmazsa günde iki defa yemekleri var..."

Elya bir şey söylemedi, sustu.

"Allah," diye konuşmasını sürdürdü Sabriye. "Kamp komutanından razı olsun. Diğerlerine nazaran merhametli birisi. Duyduğuma göre yemekleri dağıtan esirlerle güzel bir ilişki kurmaya başlamış. Hatta onlarla kahve içmiş, iskambil oynamış."

Elya yavaşça ayağa kalktı.

"Ben," dedi düşünceli bir sesle. "Gidip şu yeni gelenlere bakacağım."

Sabriye'yi bir merak sardı.

"Dikkat ettim, daha önce de birkaç kez yaptın bunu. Kampa yeni gelenlere neden bakıyorsun hep?"

Elya'nın birden yüreği acıdı.

"Bilmem," dedi sesi çatallaşarak. "Ben öylesine... Öylesine bakıyorum işte. Başka bir nedeni yok."

Sabriye dudağını büzdü, başını sağa sola salladı. Elya başka bir şey söylemeden arkasını dönüp hızlı adımlarla yanından uzaklaştı, kampa yeni katılanların yanına geldi.

Tam o sırada askerlerden biri sürekli ağlayan bir çocuğun başlığını çekip çıkardı. Elinde tuttuğu tıraş makinesiyle saçlarını keserken, çocuğun bukle bukle saçları karla kaplı yere, ayaklarının dibine düşüyordu...

Birden o kalabalığın arasında gözleri annesinin gözleriyle karşılaştı. Sanki iki kör kuyuyu andırıyordu bu gözler. O anda sessizce döktüğü gözyaşları içine akıyor, bedeni zangır zangır titriyordu. Bir acı onu olduğu yere bağlamıştı sanki. Orada hiç kımıldamadan, kökü toprağa bağlı bir ağaç gibi durmuş, âdeta taş kesilmişti Elya...

***

O gün partizanların keyfine diyecek yoktu. Baskından hemen sonra neşeli bir şekilde bir araya toplanmışlar, kampa dönmek için tek sıra halinde yürüyorlardı ormanda...

İki-üç saat kadar yürüdükten sonra Slavko ansızın durdu. Mitat şaşkın bakışlarını ona dikip, "Ne oldu?" diye sordu fısıltıyla.

O sırada bir kurşun çok yakınından vızıldayarak geçti. Derken ikinci, üçüncü vızıltılar... Herkes bir anda neye uğradığını şaşırdı, hızla kendilerini yere attılar. Namlulardan çıkan mavi dumanlar hemen hemen her yanı sarmıştı.

"Düşman," diye haykırdı Slavko, "sağ tarafımızdaki karla kaplı çalıların ardına gizlenmiş. O yöne de ateş..."

Slavko henüz sözünü bitirmemişti, ki bu sefer sağ taraflarından kurşun yağmaya başladı. O andan itibaren karşılıklı tüfek atışı arttıkça arttı. Havada artık daha çok kurşun vızıldıyordu...

Arben üzerlerine kurşun yağdırdıkları yere bir el bombası atamıyor olmalarından dolayı öfkeden kuduruyor, ne yapacağını düşünüyordu...

Bir an başını çevirdi, az ötede duran partizana baktı.

"Sen, haydi kalk," diye bağırdı, "onlara fırlat bombanı!"

Partizan olduğu yere yüzüstü yatmış, ne kımıldıyor, ne de ateş açıyordu.

"Kalk," diye bir kez daha bağırdı Arben. "Kalk, kalk... Fırlat bombanı!"

Partizanın bütün bedeni ince bir dal gibi titremeye başladı. Yattığı yerden kalkmaya çalıştı, fakat dizlerinin bağı çözülüverdi. Tekrar olduğu yere yığıldı. Arben'in sinirleri iyice altüst olmuştu. İçi bir deniz gibi kabardıkça kabardı, partizana ateş saçan gözleriyle bakıp, "Lanet olsun sana!" diye haykırdı. "Hepimizi öldüreceksin."

Partizan acıdan buruşan yüzüyle döndü, kemerinden bir el bombası çıkardı, pimini çekmeden Arben'in önüne attı. Sonra titrek bir sesle, "Al işte," dedi, "çok istiyorsan kendin fırlat bombayı."

Arben bir an şaşkınlıktan ne diyeceğini bilemedi, boş gözlerle baktı ona.

"Hadi," diye seslendi Mitat. "Biriniz şu lanet bombayı fırlatıp atacak mı artık? Ne bekliyorsunuz?"

Arben onun bu sözleriyle silkinip kendine geldi. Hızla süründü, el bombasını yerden aldı. Pimini çekmesiyle ayağa kalkması bir oldu. Var gücüyle bombayı fırlattı ve yine aynı hızla kendini yere attı. Birkaç saniye sonra kulakları yırtan korkunç bir patlama sesi duyuldu.

Arben yattığı yerden başını hafifçe kaldırdı. Bu sefer tüfeğini uzattı, partizanın kaputunun şişkin görünen kısmını namlunun ucuyla dürtüp, "Çabuk," dedi, "bana bir tane daha ver."

Partizandan bu sefer hiç ses çıkmadı. Yüzüstü toprağa yapışmış, öylece duruyordu. Arben söylene söylene sürünerek yanına geldi. Omuzlarından tutarken bembeyaz karın üzerindeki kırmızılığı fark etti. Başını hafifçe çevirdiğinde partizanın soluk yüzünü gördü.

O sırada haki renkli kıyafetlere bürünmüş birkaç kişi, tüfeklerini atıp gizlendikleri çalıların arasından ortaya çıktı.

"Ateş etmeyin," dedi içlerinden biri. "Biz partizanız. Teslim oluyoruz. Birkaç arkadaşımız öldü, birkaçı da yaralı burda."

Herkes şaşkınlıktan küçük dillini yutacak gibi oldu. Mitat birden ayağa fırlayıp, "Partizan mı?" diye inledi içi yanarak. "Lanet olsun! Biz de partizanız..."

***

Elya'nın yüreğinde bir alev yanıyor, sanki içinden bir şeyler kopup boşalıyordu. Hasretiyle yanıp tutuştuğu kızına sımsıkı sarılıp ağlarken, "Artık," dedi hıçkırıklarının arasından, "yalnız değilsin, annen var yanında güzel yavrum. Bundan sonra da yanında olacağım hep. Çünkü seni bir daha görmemeye dayanamam."

Lili titriyordu.

"Üşüyorum anne," dedi çocuksu sesiyle, "üşüyorum."

Elya onu bağrına bastı, kollarıyla sardı.

"Birazdan," dedi boğuk bir sesle, "üşümen geçer kızım, geçer..."

Sabriye'nin de olup bitenlere bir türlü inanası gelmiyordu. Sessizce orada öylece duruyor, ağlamamak için dudaklarını ısırıyordu.

"İstersen," diye seslendi Sabriye. "Kızı sıcak bir yere götürelim, daha fazla üşümesin burada."

Elya ağırlaşmış başını kaldırdı, ıslak gözleriyle ona baktı.

"Ama nereye?" diye sordu yüreği acırken. "Bu lanet olası kampta sıcak yer neresi var?"

Sabriye açıklama yapmak yerine, "Hadi," dedi kararlı bir ses tonuyla, "ayağa kalk. Aklımda bir yer var. Oraya götüreceğiz kızını."

Elya çaresizdi. Yavaşça ayağa kalktı, küçük kızının elinden tuttup peşinden yürüdü...

Sabriye birkaç dakika sonra onları kampın ana mutfağına getirdi. Orada koca koca kazanların altında mavi ateşler yanıyordu. Elya etrafına solgun gözleriyle bakarken, "Siz," dedi Sabriye, "burada beni bekleyin. Az sonra geleceğim."

Elya ve kızı oracıkta durup beklemeye koyuldu. Sabriye hiç vakit kaybetmeden küçük bir odanın önüne geldi, açık duran kapıdan içeri girdi.

"Merhaba," dedi sesi titrerken. "Görüşmeyeli uzun zaman oldu, nasılsın?"

Kadın başını kaldırdı, ona şaşkınlık dolu gözlerle baktı. Sanki bu duruma bir anlam vermekte zorlanıyor gibiydi. Sabriye de onu baştan aşağı dikkatle süzdü.

Kadın savaşın yıprattığı ruhuna rağmen hâlâ oldukça alımlıydı. Belki de ufak tefek oluşundan, yaşını hiç göstermiyordu. Siyah saçlı, esmer tenli, zeki ve sorgulayan bir yüze sahipti.

"Merhaba," dedi şaşkınlıkla. "Burada olacağın aklımın ucundan bile geçmezdi doğrusu."

Sabriye acı acı gülümsedi.

"Benim de," dedi iç çekerek. "Seninle böyle karşılaşacağım aklımın ucundan geçmezdi. Kaderin bize bir oyunu olsa gerek."

Kadın da acı acı güldü.

"Çok haklısın, kaderin bir oyunu bu! Babamız o kadar uğraştı, ama bizi bir araya getiremedi. Onun yapamadığını şimdi görüyorum ki Hitler yapmış..."

Sabriye o an ne söyleyeceğini bilemedi. Sadece derin derin içini çekti.

"Sen," diye konuşmasını sürdürdü kadın. "Buraya nasıl geldin? Ne zamandan beri tutuklusun?"

Sabriye onu dinlemiyordu bile. Başı öne eğikti. Yerde belli belirsiz bir noktaya bakarken, "Bütün mesele," dedi boğuk bir sesle, "babamın yasak bir aşk yaşamasıydı. Annem ve biz bu durumu kabullenemedik asla."

Kadının ansızın gözleri doldu.

"Peki benim suçum neydi? Yasak bir aşkın meyvesi olmam mı? Yoksa annemin bir Yahudi mi olmasıydı? Doğruyu söyle, hangisini kabullenemediniz? Yıllarca sizin özleminizi çektim, yalnız büyüdüm. Hem de bir sürü kardeşim varken..."

Boğazı düğümlendi, daha fazla konuşamadı. Sabriye içindeki ürpertiyi bastırmaya çalışırken, "Yalan yok," diye mırıldandı, "iki durumu da kabullenemedik Hanna."

Sanki başından aşağı kaynar sular döküldü Hanna'nın. O an yüreğinde büyük bir acı hissetti.

"Pekâlâ," dedi buz gibi bir sesle. "Benden ne istiyorsun şimdi? Neden buraya geldin? Çabuk söyle, işim var."

Sabriye bu sefer karşısında ezilip büzülerek, "Şey..." dedi. "Gördüğüm kadarıyla buranın sorumluluğu sende. Benim senden bir ricam olacak."

Hanna hâlâ kızgındı.

"Ne ricası? Bir kap daha fazla yemek mi istiyorsun benden?"

Onun bu sözleri Sabriye'nin ağrına gitti.

"Ben," dedi sesi titrerken, "bunu konuşmak için gelmedim buraya. Söylemek istediğim şu: Bir anne ile kızı var. Henüz altı yaşında, çok üşüyor kızcağız. Dışarıdaki barakalara göre mutfak sıcak bir yer. Annesine burada bir iş ver. Çocukcağız üşümesin dışarıda."

Hanna'nın dudaklarında acı bir tebessüm belirdi.

"Ne tuhaf! Annem bir Yahudi olduğu için bütün kardeşlerim bana sırtını döndü. Şimdiyse kardeşlerimden biri karşıma çıkmış, benden Müslüman birini kurtarmamı istiyor."

Sabriye gözlerini Hanna'nın yüzüne dikti, ona manalı manalı baktıktan sonra, "Yanılıyorsun," dedi. "Senden bir Müslüman'a değil, bir Yahudi'ye yardım elini uzatmanı rica ediyorum..."

***

Arben o gün olanlara inanamıyordu. Kendini son derece yorgun hissediyor, büyük bir üzüntü yaşıyordu.

"Çatışmanın olduğu ilk anda," diye mırıldandı, "sanki tuzlu balık yemişim gibi susuzluktan boğazım kurudu. O an orada öleceğimi sandım. İki partizan grubu birbirini kurşun yağmuruna tuttu. İnanılır şey değil..."

Roza ve Fikret'in ağzı bir karış açık kalmış, onu hayretler içinde dinliyorlardı.

"Düşünebiliyor musunuz?" diye konuşmasını sürdürdü Arben. "Kendi arkadaşlarımızı öldürdük. Biz güya Alman faşistleri öldürmeye gitmiştik bugün."

Roza birden onu kendine doğru çekti, sımsıkı sarıldı.

"Hepimize çok büyük geçmiş olsun," dedi duygu dolu bir sesle. "Kurtuldun ya sağ salim, şükürler olsun Tanrı'ya."

"Evet," dedi Fikret üzgün bir ses tonuyla. "Çok şükür sağsın, döndün aramıza, elhamdülillah."

Arben başını Roza'nın göğsüne yasladı, acıklı bir sesle, "Eğer kim olduklarını bilseydim," dedi, "bombayı fırlatıp atmazdım üzerlerine. Altı kişi öldü, beş kişi de yaralandı oracıkta. Tabii bizden de ölenler, yaralananlar var."

Roza eliyle onun saçlarını okşarken, "Kendini suçlama," dedi. "Nereden bilebilirdin ki böyle olacağını. Partizanlarla karşılaşacağınızı nereden bilebilirdin."

"Doğru söylüyor kızcağız," dedi Fikret. "O anda insanın aklına partizan oldukları gelir miydi? Çetnikler de olabilirdi ya da polisler. Kim bilir..."

O esnada Ante yanlarına geldi. Fikret'in söylediklerini duymuştu. İçini çekerek Arben'e doğru yürüdüğü sırada, "Mitat," diye seslendi. "Bana her şeyi anlattı. Fikret az evvel çok güzel konuştu. Kendini suçlama. Sana ateş açana, ateşle karşılık verilir. Bu, çatışmanın değişmez kurallarından biridir."

Arben ve Roza hemen doğruldu, kendilerine çekidüzen verdiler. Ante elini Arben'in omzuna koyarken, "Seninle," dedi, "bir kez daha gurur duydum. Bazen talihsizlik, bazen de yol kazaları olabilir elbette. Bu gerçeği aklından çıkarma sakın."

Arben sustu, başını önüne eğdi. Ante bu sefer keskin bakışlarını Fikret'e dikti.

"Yaralıların durumu nasıl? Ne zaman iyileşecekler?"

"Birkaç güne kalmaz," dedi Fikret, "iyileşirler komutanım. Önemli bir şeyleri yok. Sadece kurşun sıyırıp geçmiş."

Ante gülümsedi.

"Bunu duyduğuma sevindim işte. Peki Roza, sen nasıl oldun? Toparlayabildin mi kendini?"

Roza da gülümsedi.

"Düne göre daha iyiyim komutanım. Merak etmeyin beni. Sağ olsun, Fikret yoldaş çok iyi baktı bana."

Ante birden durgunlaştı.

"O zaman," dedi kederli bir sesle. "Dışarı, ateşin başına gelin. Ölen yoldaşlarımız için saygı duruşunda bulunacağız. Sonra da yağ ve kaşkaval dağıtacağız size."

Roza afalladı.

"Kaşkaval mı komutanım?"

Ante başını önüne eğip sessizce yanlarından uzaklaşırken, "Evet," dedi, "bu millet çok merhametlidir. İyi kalpli, yumuşak yüreklidir. Vatanları uğruna savaşan evlatlarını aç bırakmazlar asla..."

DİŞE DİŞ DEĞİL, DİŞE KAFA

Hamdiye o günden beri perişandı. Yüreği bir çömlek gibi kırılıp parçalanmış, âdeta hayata küsmüştü.

"Ne tuhaf!" dedi acı dolu bir sesle. "Diri olan benim, ama ölü olan da benim. Sanki iki tarafa da ait değilim."

Tica Tete eliyle başını okşadı.

"Tamam kızım! Kendini daha fazla üzme. Bugünlerde hepimiz rüzgârın savurduğu saman çöpüne benziyoruz. Hayatlarımız ne yazık ki başkalarının ellerinde. Şu anda kurdukları düzen yıkımımıza sebep oluyor."

Hamdiye derin bir iç çekti.

"Peki, ne zamana dek sürecek bu? Dün gece ağlamaktan döşeğim su içinde kaldı. Yorganım sırılsıklam oldu gözyaşlarımdan."

"Sabret kızım! Cenab-ı Hak temiz yüreklileri kurtarır. Çünkü O adil bir yargıçtır. Kötüleri er geç kurdukları tuzağa düşürecektir."

"Acaba," dedi Hamdiye boğuk bir sesle, "şimdi nerede, ne yapıyor? Açtır, üşüyordur."

Tica Tete'nin bu sözler karşısında yüreği titredi. Ama gene de güçlü görünüp, "Merak etme," dedi onu yatıştırmaya çalışarak. "Cenab-ı Hak o yavruyu çoktan kanatlarının altına almıştır. Onu aç, susuz bırakmaz."

"Ya," dedi Hamdiye feri sönmüş gözleriyle bakarken. "Yahya'nın da başına böyle bir şey gelirse, o zaman ne yaparım ben?"

Tica Tete elini yüzüne koydu, derin düşüncelere daldı. O esnada Fatmir oturduğu yerde kıpırdanıp, "Bugünlerde," diye mırıldandı, "ortalık gammazlarla doldu. Çocuk aklı işte... Sokağa çıktığında adını sorana söylüyor hemen."

Tica Tete dalıp gittiği düşüncelerden sıyrıldı.

"Galiba en iyisi," dedi kuru bir ses tonuyla. "Yahya'yı alıp götürmek."

Hamdiye afalladı.

"Ama nereye?"

"Kendi evime kızım! Hiç olmazsa gözümün önünde olur. Dışarı salmam, evde tutarım onu. Nasıl olsa çocuğum da yok. Bana oğul olur."

"Ya eve baskın olursa?"

"Ne yapalım? O zaman da bir çaresini bulacağız. Ne de olsa tek çocuk kaldı. Belki polislerden daha rahat saklayabiliriz."

Hamdiye annesine şaşkın şaşkın baktı.

"Sen ne diyorsun ana?"

Fatmir donup kalmış gibiydi.

"Bilmem ki," dedi buz gibi bir sesle. "Kim olacakları görebilir? Gün güne söz söyler, gece geceye bilgi fısıldar. Ama biz

olacaklardan habersiz yaşarız. Sana şimdi ne desem, bilmem ki..."

Hamdiye'nin şaşkınlığı büsbütün artmıştı. Kimseye ne diyeceğini bilemez bir şekilde bakarken, "Hakkımızda hayırlısı neyse o olsun," dedi Tica Tete kararlı bir ses tonuyla. "Bilirsin kızım, her şey Allah'tan."

Hamdiye sustu, tamamen sessizliğe gömüldü. Sanki o an acılı yüreğini teselli etmeye çalışıyordu...

***

Ellerini önünde kavuşturmuş, başı yanda, kendine yalvaran genç kadına içi sızlayarak bakıyordu Elya.

"Bir kap daha fazla yemek versen ne olur sanki. Çocuklarım aç. Geceleri defalarca uyanıyor, açlıktan uyuyamıyorlar. İliklerimize kadar işleyen soğuk da cabası."

Elya'nın gözleri dolmuştu. Elinde tuttuğu kepçeyi kazana daldırdığı sırada, "Elya," dedi Hanna gür bir sesle. "Biraz odama gelir misin?"

Elya kazanın içine soktuğu kepçeyi çıkardı, yanında duran arkadaşına uzattı. Sonra hiçbir şey söylemeden Hanna'nın odasına geldi.

Hanna yaşadığı hayal kırıklığını belli edercesine, "Onca tembihe rağmen," diye tısladı. "Sözümü hâlâ dinlemiyorsun, neden acaba?"

Elya sessizce dikilmeye devam etti. Ara sıra Hanna'ya kaçamak bakışlar atıyor, ne cevap vereceğini düşünüyordu.

"Şey," dedi sesi titrerken. "Kadıncağızın çocukları..."

Hanna öfkelendi. Hemen sözünü kesti.

"Kıvranıp durma karşımda. Cevap ver. Niyetin burada kalmak mı, yoksa kovulmak mı?"

Elya duyduğu bu sözler karşısında öyle sarsıldı ki, içi çekilir gibi oldu. Çabucak kendini toparlayıp, "Çok özür dilerim," dedi, "bir daha böyle bir şey olmayacak. Bunun için söz veriyorum size."

Hanna ince kaşlarını havaya kaldırdı.

"Bana bak," diye söylendi. "Seni merhametli olduğun için azarlamıyorum. Hatta insanlara karşı merhametli olman hoşuma gidiyor. Fakat şu gerçeği unutma: Burası lüks bir lokanta değil, esir kampı. İnsanlara ancak ölmeyecekleri kadar yemek verebiliyoruz. Keşke günde üç öğün verebilseydik."

Elya utanmıştı. Başını önüne eğip, "Özür dilerim," dedi mahcup bir sesle. "Bir daha yapmayacağım."

Hanna dik dik baktı.

"Sözünde dursan iyi olur. Yoksa başının çaresine bakarsın. Bu sana son uyarım. Ben bile günde iki öğün yemek yiyorum. Çünkü bir kap fazla alıp başkasının hakkını yiyemem, anladın mı beni?.."

Elya yutkundu, ne diyeceğini bilemedi. Başını "evet" anlamında sallarken, "Öyleyse," diye konuşmasını sürdürdü Hanna, "işinin başına dönebilirsin."

Elya parmaklarının ucuna basarak sessizce odadan çıkarken, "Bir dakika," diye seslendi Hanna. "Senin kaç çocuğun vardı?"

Elya bir an duraksadı, manalı manalı onun yüzüne baktı.

"İki kızım, bir oğlum var."

Hanna şaşırdı.

"Ya diğer ikisi nerde?"

Elya'nın gözleri doldu, yüreği burkuldu.

"Lili'den öğrenebildiğim kadarıyla," dedi acı dolu bir sesle. "Büyük kız dağa çıkmış, partizanlara katılmış. Oğlum da Müslüman bir ailenin yanına sığınmış."

Hanna'nın içi sızladı.

"Ya kocan?"

"Kocam yok, ayrıldık biz."

"Pekâlâ," dedi Hanna, "artık gidebilirsin."

Elya bir an gözlerinin içine, ruhunu görmek istercesine dikkatle bakıp, "Şey," diye mırıldandı. "Sabriye'yle nereden tanışıyorsunuz?"

Hanna bu soru karşısında huzursuzca kıpırdandı. Garip bir şekilde içindeki boşluk ağırlaştı, yüreği hüzün selinde boğuldu.

"Sana," dedi buruk bir sesle, "kim olduğumu söylemedi mi?"

Elya afalladı.

"Hayır, söylemedi."

Hanna'nın boğazına bir yumru takıldı sanki. Boğuk bir ses tonuyla, "O," dedi, "benim kız kardeşim olur."

Elya duyduklarına inanamadı. Yaşadığı şok yüzüne garip bir ifade verirken, "Ne?" diyebildi sadece.

***

General Franz Böhme sıkıntılı bir halde pencerenin önünde durmuş, düşünüyordu. Son günlerde ordusu partizanlara karşı ciddi kayıplar vermiş, bu da öfkesini daha da arttırmıştı.

"Şu lanet müttefikimiz," dedi öfkeli öfkeli. "İyi İtalyan'ı oynuyor. Buradaki halka insancıl görünmeye, merhametli davranmaya çalışıyor."

Polis Şefi Reinhard'ın da canı sıkkındı.

"Böhme," diye tısladı. "Nereye kadar sürecek bu böyle? Onların yüzünden daha ne kadar askerimizi kaybedeceğiz?"

General Böhme acı acı gülümsedi.

"Merak etme. Geçen gün pek nazik sayılmayacak bir dille adamakıllı haşladım onu. Öfkem öyle yatıştı biraz."

Reinhard şaşırmıştı.

"Kimi haşladın?"

"İtalyan Komutan Robotti'yi."

Reinhard'ın şaşkınlığı büsbütün artmıştı.

"Eee, ne cevap verdi sana?"

"Ne cevap verecek! Karşımda suspus oldu tabii. Benden fırçayı yiyince hemen askerlerine talimat verdi."

"Ne talimatı?"

"Emrindeki subayı çağırdı, aynen şunu söyledi: 'Bu haydutlardan nefret edin, nefret edin ki, onlar da bizden nefret etsinler.' Genç subay talimatı alır almaz yanımızdan âdeta uçarak gitti."

"Yakında göreceğiz," dedi Reinhard ciddi ama tereddütlü bir sesle. "Bakalım talimatı yerine getirecekler mi?"

General Böhme'nin dudaklarında garip bir tebessüm belirdi.

"Reinhard," diye mırıldandı. "O gün sadece Robotti'ye çıkışmadım. Buraya yeni atanan General Mario Roatta'ya da bir güzel fırça attım."

Polis şefinin kaçan neşesi birden yerine gelmişti. Pis pis sırıtarak, "Eee?" dedi meraklı bir sesle. "O ne söyledi?"

"Doğrusu ilginç bir komutan..."

Reinhard hemen sözünü kesti.

"Nesi ilginç?"

"Aldığım bir istihbarata göre ülkesinde, kendi yatında sürekli 'kadim pagan tarzında' partiler düzenliyormuş. Fakat cepheye adımını attığında acımasız bir komutana dönüşüyormuş. O gün bana İtalyan ordusunun yeni parolasını söyledi: 'Dişe diş değil, dişe kafa!' Bence bu komutan işi biliyor Reinhard. Adam Libya seferi ve Etiyopya'nın fethinden savaş sanatını öğrenmiş en iyi şekilde."

Polis şefi duyduklarına inanmıyormuşçasına Böhme'ye baktı, heyecanla ayağa kalkıp, "Bu komutanla," dedi bir çırpıda, "tanışmak için can atıyorum. Belli ki tam benim kafada biri. Ayrıca parolası da çok hoşuma gitti. Dişe diş değil, dişe kafa..."

***

O gün akşam vakti Aferdita alelacele Tica Tetelerin evine geldi. Soğuktan buz tutmuş kapının tokmağını sertçe vurdu.

"Geldim," diye seslendi Tica Tete.

Birkaç saniye sonra kapı açıldı. Tica Tete karşısında Aferdita'yı görünce, "Bu ne telaş?" dedi endişeli bir sesle. "Bir şey mi oldu?"

Aferdita nefes nefese kalmıştı.

"Duyduklarım doğru mu?"

Tica Tete neyi sorduğunu anlamıştı. Soğukkanlılıkla başını "evet" anlamında sallayıp, "Doğru," dedi, "onu yanıma aldım."

"Neden ama? Çocuklarla birlikte zaman geçirmesi daha iyi değil miydi sizce? Bir arada ne güzel geçinip gidiyorlardı."

Tica Tete kolundan tutup çekti.

"Kapıda durma, içeri gir. Çok üşümüşsün. Gel sobanın başına otur, biraz ısın güzel kızım."

Aferdita hiç vakit kaybetmeden üzerindeki karları silkeledi, döşemeyi kirletmemek için çizmesini çıkardı, içeri girdi.

"Bugün," dedi Tica Tete. "İyi ki de ablanı görmedin. Kadıncağız perişandı. Hayata küsmüş. Her şeye. Sanki bıkmıştı yaşamaktan. Onu öyle görünce yüreğim kanadı, kaldıramadı. Ben de alıp geldim çocukcağızı."

Aferdita'nın bu sözler karşısında içi acıdı.

"Ama," dedi boğuk bir sesle. "Ya polisler gelirse, o zaman ne yapacaksınız? Çok tehlikeli değil mi?"

Tica Tete kaşlarını kaldırdı.

"Kızım," dedi iç çekerek. "Kötü, doğruya pusu kurmuş. Onu öldürmeye çalışır. Pusu da her yerde artık. Bugünlerde tehlikenin ve ölümün olmadığı bir yer mi var?.."

Aferdita ne diyeceğini bilemedi, sustu.

"Hakkımızda," diye konuşmasını sürdürdü Tica Tete, "hayırlısı neyse o olsun. Allah kız kardeşinden de razı olsun. İkisine de çok iyi baktı, kendi çocuklarından ayırmadı. Ama iş öyle bir noktaya geldi ki, taşınmaz bir yük gibi sırtında ağırlaştı kadıncağızın. Lili'den sonra tükendi, ezildi yüreği."

Aferdita o ana kadar nefesini tutmuş, onu dinliyordu.

"İzninizle," dedi, "her akşam size gelebilir miyim?"

Tica Tete duraksadı. Ama düşüncelerini çabucak toparlayıp, "Tabii," dedi, "burası senin de evin sayılır kızım. İstediğin zaman gelebilirsin. İnşallah burası ilerde senin de evin olacak."

Aferdita utandı, yüzü kıpkırmızı oldu.

"Şey..." dedi. "Ben aslında Yahya'ya ders çalıştırmak istiyorum. Bir gün savaş bittiğinde, okula giden akranlarından geri kalmasın. Fikret Ağabeyi gibi doktor olsun ileride."

Tica Tete oğlu Fikret'in adını duyunca birden suskunluğa büründü, gözleri doldu. Derin derin içini çekti...

***

Fikret metal sigara tabakasını çıkardı, bir dal sigara çekip dudaklarının arasına sıkıştırdı. Sigara bir süre dudaklarında kaldı, yakmadı. Neden sonra sarı bakır rengi çakmağını çakıp sigarasını yaktı. Düşünceli bir şekilde dumanı dışarı üflerken, "Bizimkiler," dedi, "acaba şimdi ne yapıyordur?"

Roza'nın yüreği titredi.

"Hiç sorma," dedi âdeta kahrolarak. "Ne çok özledim onları bir bilsen. Burnumda tütüyorlar. Sanki yıllar oldu görmeyeli."

Fikret ona sımsıkı sarıldı.

"Kusura bakma. Senin de yaranı deştim."

Roza'nın boğazı düğüm düğüm oldu, elinin tersiyle nemli gözlerini silerken, "Annem," dedi, "nasıl cefakâr bir kadın. Sanki bir melek! Onun hakkını hiçbirimiz ödeyemeyiz."

Fikret buruk bir şekilde gülümsedi.

"Gerçekten de Elya Teyze çocuklarının üzerine titriyordu. Ben evlatlarına düşkün böyle bir anne görmedim."

Roza'nın birden yüreği sızladı.

"Ne yapsın kadıncağız? Bize hem anne hem de baba olmaya çalıştı. Kendi hayatını bir kenara bırakıp evlatları için yaşadı. Hâlbuki isteseydi evlenebilirdi. Ama çocuklarına üvey baba istemedi."

Fikret duygulandı.

"Galiba annelik bambaşka bir şey. Biz erkekler bu duyguya sahip olamayacağız asla."

Roza sigarasından derin bir nefes çektikten sonra dumanı yavaşça havaya üflerken, "Haklısın," dedi, "her çocuk bir soluktur kadın için. Annem hep derdi ki: 'Ben sizin peşinizdeki gölgenizim.' Ne kadar doğru söylüyormuş..."

Roza daha fazla konuşamadı, bir çocuk gibi ağlamaya başladı. Fikret ona sımsıkı sarılırken, "Ağlama," dedi titrek bir sesle. "Ağlama."

Roza gözlerini sildi. Bir an içindeki acıyı bastırdı, soğukkanlı görünmeye çalıştı.

"Neyse," dedi. "Üzülecek o kadar çok şey var ki bugünlerde. En iyisi biraz da başka şeylerden konuşalım. Aferdita nasıl biri? Çocukluğunu hatırlıyorum sadece. Onu görmeyeli uzun zaman oldu."

Fikret, Aferdita'nın adını duyunca heyecanlandı, sanki yüzünde güller açtı.

"Onu," dedi sesi titrerken. "Nasıl anlatayım sana? Güneş gibi parlak, ay gibi aydınlık. Gözlerimi kamaştıran bir güzellik o. Hiçbir zaman bunca var olduğumu hatırlamıyorum. Her sabah yeni bir gün gibi içime doğuyor."

Roza gülümsedi.

"Desene," dedi, "siz de tek bir ruh, tek bir kalpsiniz."

Fikret başını "evet" anlamında salladıktan sonra, "Ama gel gör ki," dedi, "aramıza mesafeler girdi."

Roza hemen itiraz etti.

"Seninle aynı düşüncede değilim. Bence âşıklar için mesafe yoktur. İki kalp bir olduktan sonra mesafeler ortadan kalkar."

Fikret sigarasından derin bir nefes çekti, dumanı dışarı üfledi.

"Bilmem," dedi, "belki haklı olabilirsin. Ama gene de insan sevdiğinin yanında olmak istiyor. Onun hüzünlü ve sevinçli gününe ortak olmak istiyor."

Roza'nın içi titredi.

"Sen hiç merak etme, göreceksin, o günler de gelecek. Tanrı'ya inanıyorum. Bizim ışığımız, kurtuluşumuz olacak."

"İnşallah Roza, inşallah! Her gece böyle uzaktan, onunla sessizce, sözler olmadan konuşmaktan bıktım usandım. Bazen, 'Biz nerde hata yaptık, ne suç işledik?' diye kendi kendime soruyorum. Ama ne yapalım, kaderimiz böyleymiş."

"Bu akşam," dedi Roza. "Biraz melankoliksin. Yoksa yanılıyor muyum?"

Fikret acı acı gülümserken, "Eee," dedi. "Bütün bunları sana anlatıyorum, çünkü bu duruma benimle birlikte ağlayacak birisi lazım."

Roza'nın yüzünde bir tebessüm belirdi.

"Hiç kusura bakma," dedi, "ben az önce ağladım."

Fikret kendine hayret etti.

"Bu akşam ne çok konuştum, çenem düştü. Saçmaladım böyle."

Roza güldü.

"Hepimiz bazen saçmalarız. Ama sen hiç saçmalamadın. Gayet mantıklı şeyler söyledin. Unutma! Sevmek biraz özlemektir, hayal kurmaktır."

Fikret tam ona cevap vermek üzereydi ki, Arben yanlarına geldi.

"Bu akşam hava buz gibi," diye söylendi. "Çok üşüyorum gene. Bu dağlara bahar ne zaman gelecek?"

HABERCİ

Nisan 1942, Bajgora Dağları

O sabah yağmur dinmiş, etrafı baharın kokuları sarmıştı. Roza Bajgora Dağlarının üzerindeki gökkuşağını hayranlıkla izlerken düşüncelere dalıp gitmişti...

Epey bir zaman sonra yanı başında biri öksürdü. Roza dalıp gittiği düşüncelerden sıyrıldı, başını sesin geldiği yöne çevirdi. İri ela gözleri parladı. Gelen Arben'di. Elinde bir parça ekmek, bir parça da peynir tutuyordu.

"Al," dedi, "sana getirdim. Ye, karnını iyice doyur. Birkaç gündür yiyecek bir şey bulamıyoruz. Ot kökleri, salyangoz yemekten bıktık."

Roza oturduğu yerden doğruldu, ekmek ve peyniri aldığı sırada, "Seni," dedi buruk bir sesle, "ölene kadar affetmeyeceğim."

Arben afalladı.

"Nedenmiş o?"

"Bana," dedi Roza iç çekerek, "geçen gün o iğrenç şeyi nasıl yedirdin? Açlıktan ölseydim daha iyiydi."

Arben gülümsedi.

"Yılanı mı?"

"Evet. Bir de utanmadan yalan söyledin bana. Güya yılanbalığıymış! Seni üçkâğıtçı, kandırdın beni."

Arben kendini daha fazla tutamadı, bir kahkaha attı.

"Şimdi böyle konuşuyorsun ama," dedi hâlâ gülerken, "o gün yılanı yerken, 'Ne kadar da lezzetli balıkmış!' deyip duruyordun. Söyle, yalan mı?"

Roza ters ters baktı.

"Ama gerçekten de balık tadı vardı."

Arben'in ansızın aklına bir şey geldi, bu sefer katıla katıla gülmeye başladı.

"O gün kızarmış et kokusunu duyunca hepiniz nasıl da sinekler gibi başıma üşüştünüz. Sizin yüzünüzden aç kaldım, bir parça bile yiyemedim. O iğrenç meşe palamudunu yemek zorunda kaldım. Acı tadı hâlâ damağımda."

Roza onun söylediklerine fena içerledi.

"İyi olmuş sana," dedi öfkeyle. "Bu kadar sızlanmana gerek yok, ektiğini biçtin işte."

Arben'in keyfi yerindeydi.

"Boşuna uğraşma," dedi neşeli bir sesle, "beni kızdıramazsın bugün. Bahar geldi dağlara, üşümüyorum artık. Bu yüzden keyfime diyecek yok. Baksana etrafına, yemyeşil oldu her yer."

Roza başını kaldırdı, ağaçlarla kaplı çevresine baktı. Gerçekten de karlar tepelerde bile erimeye başlamış, her taraf birden yeşermiş, kırlar canlanmıştı. Ayrıca ağaçların dallarına kuşlar yuva yapıyor, bütün gün oradan oraya uçuyor, cıvıldaşıp duruyorlardı...

"Sen," diye arkasından seslendi Ante. "Neye bakıyorsun öyle?"

Roza başını hafifçe çevirdi. Ansızın dudaklarında bir gülümseme belirdi.

"Komutanım," dedi, "sürekli karın yağdığı bir göğün altında beş ay geçirdik neredeyse. Baharın geldiğine hâlâ inanamıyorum."

Ante muzipçe gülümsedi.

"Aaa! Yapma yahu! Kış o kadar da ürkütücü değildi. Karın da kendine göre bir güzelliği vardı, doğru mu Arben?"

Birden soğuktan donduğu o günleri anımsadı Arben. İçi titredi. Ante'nin kahverengi gözlerine manalı manalı baktıktan sonra, "Ya," dedi, "ne demezsiniz komutanım!"

Ante onun ne kadar çok üşüdüğünü biliyordu.

"Sen," dedi muzipçe. "Yoksa üşüyor muydun?"

Arben de hınzırca gülümserken, "Komutanım," dedi. "Bakın bahar geldi. İçim yeni yeni ısınıyor. İsterseniz kıştan kalma soğuk espriler yapmayalım."

Onun bu gülümsemesinden güç alan Ante hemen gerçek konuya girmeye karar verdi.

"Pekâlâ," dedi, "seninle daha fazla uğraşmayacağım. Aslında buraya sizinle önemli bir meseleyi konuşmaya gelmiştim."

Arben ve Roza şaşkınlıkla birbirinin yüzüne baktılar. Durumu anlamakta zorluk çektikleri her hallerinden belli oluyordu.

"Bizimle," dedi Arben meraklı bir sesle, "hangi meseleyi konuşacaksınız komutanım? Bir şey mi oldu?"

Ante bir an sesine ciddiyet kazandırarak, "İkiniz de," dedi, "şunu bilin ki, bu benim kararım değil. Merkezin almış olduğu bir karar."

Roza'nın gözleri kocaman açılmıştı.

"Hangi karar komutanım? Bizimle daha açık konuşur musunuz lütfen? Söylediklerinizden hiçbir şey anlamadım çünkü."

Ante boğazını temizledi.

"Az önce," dedi, "buraya bir haberci geldi. İkiniz de gidiyorsunuz."

Roza ilk başta duyduklarına inanamadı.

"Ne?" dedi, afallamıştı. "Gidiyor muyuz? Nereye?"

"Nereye gittiğiniz önemli değil," dedi Ante kararlı bir ses tonuyla. "Merkezin kararı var. Gittiğinizde görürsünüz."

Arben düşünceli bir şekilde başını kaşıdıktan sonra, "Şey," diye mırıldandı. "Neden biz, bir başkası değil?"

Ante şefkat dolu gözlerle baktı.

"Çünkü," dedi, "ikiniz de iyi nişancısınız, attığınızı vuruyorsunuz."

Ante konuştukça ikisinin de düşünceleri altüst oluyordu.

"Peki," dedi Roza. "Kimi vuracağız?"

Ante'nin yüzü ifadesizdi, onu duymazdan geldi.

"Bu akşam," dedi boğuk bir sesle, "buradan ayrılıyorsunuz. Size söylediğim gibi, merkezin kararı bu şekilde. Haberci sizi gitmeniz gereken yere götürecek. Şimdiden yolunuz açık olsun, güle güle gidin..."

***

General Franz Böhme o gün Polis Şefi Reinhard'la birlikte Alman Elçi Felix Benzler'i ziyarete gelmişti. İçerideki hava gergindi. Polis şefi oldukça huzursuz görünüyor, şimşek gibi çakan gözleriyle elçiye ters ters bakıyordu.

"Sizden," dedi General Böhme, "Sajmiste Kampını derhal boşaltmanızı isteyeceğim."

Felix sakin görünmeye çalışıyor, ancak onun da sinirli ve gergin olduğu her halinden belli oluyordu.

"Esir kampını neden boşaltacağım General Böhme? Bunun için geçerli bir nedeniniz vardır herhâlde."

General Böhme sırıttı, sonra kendinden emin bir sesle, "Sayın elçi," dedi. "Son aylarda bir sürü partizan ele geçirdik. Onları koyacağımız bir yer yok. Kampı bir an önce boşaltın lütfen."

Elçi Felix kahvesinden bir yudum aldıktan sonra, "Berlin'le," dedi sakin bir ses tonuyla, "bu konuyu görüşmem gerekiyor."

Reinhard kendini daha fazla tutamayıp acı acı güldü.

"Merak ettim doğrusu sayın elçi, Berlin'le neyi görüşeceksiniz? Yoksa gene esirlerin sınır dışı edilmelerini mi isteyeceksiniz?"

Felix böyle bir soru beklemiyordu, birden afalladı.

"Evet, ne olmuş? Bunu isteyemez miyim Polis Şefi Reinhard? Şunu bilmenizi isterim ki, benim sizin gibi öldürme tutkum yok."

Polis şefi pis pis sırıttı.

"Sayın elçi," dedi alaycı bir ses tonuyla. "Siz de şunu bilin ki, bize boş yere zaman kaybettiriyorsunuz."

Felix kahvesini içerken Reinhard'ın şarap kızılı ablak yüzüne bakıp, "Sizin yüzünüzden," dedi bir çırpıda, "partizanların sayısı arttı. Şimdi de onlarla başa çıkamıyorsunuz."

Reinhard bu sözler üzerine âdeta beyninden vurulmuşa döndü. Kızgın bir ifadeyle, "Bana bakın sayın elçi," dedi. "Führer Yahudileri besleyin diye değil, öldürün diye sizi buraya gönderdi. Peki siz ne yaptınız? Führer'e ihanet ettiniz. Aylardan beri Sajmiste'de Yahudileri kendi ellerinizle besliyorsunuz, yalan mı?"

Elçi Felix'in canı sıkıldı.

"Sözlerinize dikkat edin lütfen! Burası sivil bir makam, polis teşkilatı değil. Benim gibi insanlar politika üretir. Bu ülkedeki politikam da şu: 'Yahudiler öldürülmesin artık, sınır dışı edilsin.' Şimdi beni anladınız mı?"

Reinhard bu sözlere oldukça öfkelendi. Sinirli bir şekilde ayağa kalktı, kinayeli bir şekilde, "O Yahudilerin hepsini," dedi, "çok yakında kurşuna dizeceğim. Yaptıklarınızı yerle yeksan edeceğim, göreceksiniz."

***

Elya kampta zor günler geçirmiş, çok acı çekmişti. Küçük kızı Lili'yse her şeyden habersiz, sanki biraz daha büyümüştü.

"Ne nimetleri varmış meğer hayatın," dedi Elya içini çekerken, "yaşarken hiç farkına bile varmadığımız. Özgürlük başta olmak üzere, kimseye hesap vermeden yaşayabilmek, zoraki bir hayata mecbur kalmamak..."

Daha fazla devam edemedi, kelimeler boğazında düğümlendi. Gözleri doldu, yüreği bir yaprak gibi titredi.

"Çok haklısın," diye mırıldandı Sabriye. "Benim de tek düşüncem özgür kalabilmek artık. Ama bu savaşın yakında biteceği yok."

Elya başını kaldırdı, az ötede oyun oynayan kızına baktı.

"Zavallı çocukcağız," dedi boğuk bir sesle. "Kışı zor geçirdi. Sabahlara kadar üşümekten uyuyamadı. Geçip giden bu kara kışı kalbimin derinliklerinde saklayacağım. Unutmayacağım asla."

Sabriye onu baştan aşağı dikkatle süzdü. Sanki iyice yaşlanmıştı. Teni sertleşmiş, yüzünde derin ve silinmez çizgiler belirmişti.

"Senin de," dedi Sabriye, "bugünlerde bir şey dikkatini çekti mi?"

Elya bir an bakışlarını ona dikti, gözlerini hiç kırpmadan uzun uzun baktıktan sonra, "Ne gibi?" diye sordu merakla.

"Şu yeni gelenler ne tuhaf!"

Elya başını çevirdi. Sabriye'nin gösterdiği yere şaşkın bir şekilde bakarken söylediklerini anlamaya çalıştı. Düşünceli bir şekilde kafasını kaşırken, "Allah Allah," dedi. "Hiçbir şey anlamadım, nesi tuhaf?"

"Gerçekten dikkatini çekmedi mi hiç? Yeni gelenlerin hepsi de erkek. Hâlbuki bu kampta yalnızca kadınlar ve çocuklar var."

Elya gözlerini kısıp daha dikkatli baktı.

"Haklısın, hepsi de erkek. Bu adamlar Yahudi mi?"

"Hiç sanmıyorum. Ya Çetnikler ya da partizanlar. Onlarla ilgili sana bir şey söylemedi mi Hanna?"

"Yoo, hiçbir şey söylemedi."

"Merak ettim doğrusu, gittiğinde sorsana ona. Şu adamlar kim, neyin nesi? Bu kampta ne işleri var? Ama sakın benim sorduğumu söyleme ha!"

Elya bir an duraksadı. Aylardan beri içini bir kurt kemirip duruyor, ona sormaya cesaret edemiyordu. Bu sefer bütün gücünü toplayıp, "Şey," dedi, "sana bir şey sorabilir miyim?"

Sabriye oturduğu yerde huzursuzca kıpırdandı.

"Sor tabii ki."

"Gücenmeyeceksin ama."

"Neden güceneyim ki?"

"Bilmem, bu meseleyi daha önce aramızda hiç konuşmadık çünkü. Kız kardeşin Hanna'yla neden görüşmüyorsun? Dikkat ettim! İkiniz de uzaktan birbirinizi süzüp duruyorsunuz."

Sabriye'nin de son günlerde avurtları çökmüş, rengi solmuş, gözleri çukura kaçmıştı. Çatlamış dudaklarının kenarında da uçuklar çıkmıştı. Sanki sürekli olarak kendisiyle hesaplaşıyor gibiydi.

"Sahi," dedi, "o kadar belli oluyor mu?"

"Dürüst olmak gerekirse, evet!"

Sabriye, "Yıllardan beri," dedi titrek bir sesle. "Kara saplı bir bıçak gibi saplanmıştı yüreğime, kalmıştı oracıkta. Çok defa unutmak istedim onu, ama unutamadım. Böyle olsun istememiştim."

Elya'nın gözleri doldu.

"Elbette seni yargılamak bana düşmez. Senin bileceğin şey, ama aranızda aşılmaz engeller yok. Çünkü hiçbirimizin yarınlara dair umutları, geleceği yok... Bu hayattan her an koparabilirler bizi, yalan mı?"

Sabriye gözyaşlarını tutmakta zorlanıyordu.

"Bilmiyorum Elya! Hani bazen anlatamazsın ya duygularını... Hani yüreğimizden akıp söyleyemediklerimizi... Ben de ailem gibi suçluyum. Bu suçluluğum ölene kadar değişmeyecek. Hepimiz ona sırtımızı döndük, onu görmezden geldik. Bir süre sonra iş inada bindi, bugünlere kadar sürdü."

"Seni anlıyorum," dedi Elya, "ama şunu bilmeni isterim ki, inat etmekle eline bir şey geçmez. Tıpkı bu ölüm kampındaki hayat gibi."

Sabriye daha fazla gözyaşlarını tutamadı, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı...

***

Bahar gelmesine gelmişti, ama güneş ormanın üstünden aşıp dağların ardına çekildi mi hava çok soğuk oluyordu.

O akşam, üçü ateşin başında toplanmış, odunlardan yükselen alevin ışığı yüzlerine vuruyor, arada bir ateşe uzattıkları ellerini ovuştururken, "Mademki merkezin kararı böyle," dedi Arben. "Ne yapalım, mecburen gideceğiz. Emir! Ne görev verirlerse sorgusuz sualsiz yerine getireceğiz."

Komutan Ante'nin sabahki haberi onları çok sarsmıştı. Özellikle Fikret bütün gün hiç kimseyle konuşmamış, üzüntüden sigara üzerine sigara içmişti.

"Bu," dedi Fikret boğuk bir sesle. "Hiç planda yoktu. Kırk yıl düşünsem sizden ayrılacağım aklıma gelmezdi."

Roza içini yakan acıyı gün boyunca gözyaşlarıyla akıtmış, kederli yüzü daha da kederlenmişti.

"Hiç söyleme," dedi sesi titrerken. "Ben de hâlâ şaşkınım. Seni bırakıp nasıl gideceğiz? Bugün tek bir cümle her şeyimizi altüst etti. Bu bizi belirsizliğe yollarken, seni de bizden koparıyor."

Fikret derin derin içini çekti.

"Çok tatsız bir durum bu. Sanki ruhumu çekip alıyorlarmış gibi."

Roza'nın gözleri doldu.

"Bu karar," dedi üzgün bir sesle, "benim ruhumda da derin yaralar açtı. Ne olurdu sanki sen de bizimle gelseydin!"

"Komutanı ikna etmek için ne dil döktüm," diye hayıflandı Fikret. "Ama Nuh dedi, peygamber demedi. Sen de biliyorsun, hiç kimsenin lafını dinlemez. Her zaman kendi bildiğini okur."

Arben onun kederli yüzüne bakıp, "Bu adam öyle ketum ki," dedi, "hayatta sır vermez. Bize gideceğimiz yeri, merkezin

aldığı kararın ne olduğunu söylemedi bile. Neymiş efendim, sır saklamak iyi bir şeymiş. Yolda habercinin başına bir şey gelse dımdızlak ortada kalacağız."

Roza ıslak gözlerini sildi.

"Ben," dedi buğulu bir sesle. "Buradakilere de çok alışmıştım, dost olmuştum onlarla. Şimdi birdenbire..."

Roza ansızın sustu. Sanki boğazına bir yumru oturdu. Bildiği tek şey, yüreğinde bir acının gezindiğiydi.

O sırada Ante ve Mitat yanlarına geldi. İkisi de Roza'nın söylediklerini duymuştu. Ante gözlerini onun gözlerine dikip, "Merak etme," dedi dostane bir şekilde. "İşinizi bitirir bitirmez tekrar buraya geri döneceksiniz."

O birkaç saniye sessiz geçti. Sonra kalın ve boğuk bir sesle, "Artık," dedi Mitat, "yola koyulma vakti geldi."

Mitat'ın söylediklerini duymuş gibi birdenbire kamptaki bütün partizanlar etraflarını sardı, onları coşkuyla alkışlamaya başladılar. Bunu beklemeyen Roza'nın tüm bedeni zangır zangır titremeye başladı. Fikret'in boynuna sarılıp hüngür hüngür ağlarken, "Kendine," dedi, "çok iyi bak. Sakın öleyim deme! Çünkü yakında geri döneceğim..."

BİTTEN ARINDIRMA KAMYONU

O gün öğleye doğru Polis Şefi Reinhard apar topar General Franz Böhme'nin karargâhına gelmişti. Sabırsız bir şekilde bir o yana bir bu yana dolaşıp duruyordu odanın içinde...

Bir süre sonra dayanamayıp, "Asker," dedi keskin bir sesle, "komutan hâlâ görüşmede mi?"

Kapının önünde bekleyen asker bir şeyler söylemek için ağzını açtığı sırada, "Kusura bakma," dedi General Böhme ona doğru gelirken. "Seni epey beklettim. Ama telefonda çok önemli bir görüşme yaptım. Kiminle görüştüğümü söylediğimde inanamayacaksın Reinhard!"

Polis şefi heyecanlandı.

"Kiminle görüştün?"

"SS Başkanı Heinrich Himmler'le."

Reinhard bunu beklemiyordu. Yaşadığı şaşkınlıktan kurtulunca, "Eee," dedi heyecanlı heyecanlı. "Saatlerce ne konuştunuz?"

General Böhme ona iyice sokuldu, elini sıktı.

"Öncelikle hoş geldin Reinhard. Telefonda söylemedim, ama sana çok güzel haberlerim var. Geç otur şöyle lütfen..."

Reinhard onun tavırlarından olağanüstü bir durum olduğunu anladı, hemen gösterdiği yere geçip oturdu.

"Dün," diye konuşmasını sürdürdü General Böhme. "Bizi hangi şeytan dürttü de o adi adamın yanına gittik?"

Polis şefinin aklı karıştı.

"Sen kimden bahsediyorsun Böhme? Felix Benzler'den mi?

"Evet. O aşağılık adamdan bahsediyorum. Yanına hiç gitmeseymişiz keşke. Gerçekten gittiğimize sonradan çok pişman oldum."

"Neden? Bir şey mi oldu? Yoksa bizi Berlin'e şikâyet mi etmiş?"

General Böhme onun bu sözleri üzerine kahkahalarla gülerken, "Şikâyet mi?" diye tısladı. "Bizi kim şikâyet edebilir Reinhard? Benim üzüldüğüm şey, ayağına kadar giderek onu adam yerine koymamız."

Reinhard hâlâ hiçbir şey anlamamıştı. Böhme'ye şaşkın şaşkın baktı.

"Eee, o zaman sorun ne? Benimle daha açık konuşur musun? Çünkü söylediklerinden hiçbir şey anlamadım."

General Böhme gülümsedi.

"Neyse... Kapatalım bu konuyu. Şimdi gelelim bugüne. Az evvel dediğim gibi, sana güzel haberlerim var. Himmler, Sajmiste Kampındaki esirlerin sınır dışı edilmesine kesinlikle karşı çıktı. 'Böyle saçmalık olmaz,' dedi. Bir an önce gereken neyse yapılmasını istiyor."

Polis Şefi Reinhard duyduklarına inanamadı. Heyecandan kalbi duracak gibiydi. Gözleri sevinçle parladı.

"Peki," dedi, "ne zaman işe koyuluyoruz?"

"Birkaç gün sonra."

Reinhard hayal kırıklığına uğramıştı.

"Niye bekliyoruz? Hemen yarın işe koyulalım."

"Bitten arındırma kamyonu," dedi General Böhme. "Berlin'den yola çıkmış. Yakında burada olur."

Polis şefi afalladı. Kocaman açılmış gözlerini ona dikip, "Bitten arındırma kamyonu mu?" dedi şaşkın bir ifadeyle. "O da neyin nesi?"

"Hiç sorma! Başımıza bir de kamyon çıktı. Bazı birlik komutanları Berlin'e rapor üstüne rapor göndermiş..."

Reinhard hemen sözünü kesti.

"Ne raporu?"

"Güya esirlerin infazlarını gerçekleştiren askerlerde ciddi psikolojik rahatsızlıklar görülmeye başlamış."

Polis şefi birden öfkelendi.

"Ne saçmalıyor bunlar?" dedi tıslar gibi. "Ben de öldürüyorum, öldürmem de gerekiyor ayrıca. Neden benim psikolojim bozulmuyor?"

General Böhme sırıttı.

"Reinhard," dedi, "unutma, herkes senin kadar gaddar değil."

Polis şefi daha da köpürdü.

"Benim kadar gaddar olmayabilirler, ama benim kadar Yahudi düşmanı olmak zorundalar Böhme. Eee, merak ettim doğrusu. Berlin ne demiş bu işe?"

"Tabii mesele Himmler'e intikal etmiş. O da hemen Alman mühendis ve kimyagerleri toplamış."

Polis Şefi Reinhard duyduklarına inanamıyordu.

"Bütün bu söylediklerin şaka olmalı..."

General Böhme sözünü kesti.

"Dur! Esas söyleyeceğim şeyi duymadın. Himmler, Alman mühendis ve kimyagerlerden Yahudileri öldürmenin daha insani bir yolunu bulmalarını emretmiş."

"Öldürmenin insani bir yolu mu?" diye söylendi Reinhard. "Bu nasıl olacak Böhme? Yahudiler insan değil ki, onları öldürmenin insani bir yolu olsun."

General Böhme polis şefinin bu sözlerine karşı çıktı.

"Bir şeyi gözden kaçırıyorsun Reinhard. Mesele Yahudiler değil, infazları gerçekleştiren askerler. O kadar insanı kurşuna dizerken ister istemez bazılarının psikolojileri bozuluyor."

Polis şefi sinirlendi.

"O bazılarını da," dedi öfkeli öfkeli. "Yahudilerle birlikte kurşuna dizmek lazım. Bir Alman askeri için Yahudi öldürmek şereftir, vatana hizmettir."

General Böhme gülümsedi.

"Herkes senin gibi değil, hadi sıkma canını. Bazen benim de sinirimi bozuyorlar, ama ne yapacaksın? Etrafımızda Elçi Felix gibiler her zaman olacak. Neyse... Ne diyordum? Ha! Himmler'in isteği üzerine Sicherheitspolizei'ın dört bin arabalık biriminin başı Friedrich Pradel, başteknisyeni Harry Wentritt'e bir Saurer kamyonunun kasasına egzoz gazını yöneltmenin mümkün olup olmadığını sormuş."

Reinhard böylesine ilginç bir şeyi duyunca, az evvel kaçan neşesi tekrar yerine geldi.

"Eee?" dedi meraklı bir sesle. "Başteknisyen ne cevap vermiş peki?"

"Cevap olarak hemen işe koyulmuş. Egzoz borusuna bir T borusu ve bir de düğme eklemiş. Düğme çevrilince egzoz gazı kamyonun altından açılan bir delikten içeri veriliyormuş. Öyle güzel çalışıyormuş ki bu sistem, Gaubschat Mühendislik Şirketi hemen Saurer'leri, Opel'leri ve iki Dodge'u gaz arabalarına dönüştürüvermiş."

Polis şefi, General Böhme'ye bakıp gülümserken, "Şimdi anlaşıldı," dedi sevinçli bir sesle. "Bu araçlara neden bitten arındırma kamyonu dedikleri..."

***

Sabriye son aylarda büyük bir pişmanlık yaşıyordu. Sürekli geçmişiyle hesaplaşıyordu. Kendisini hiçbir zaman anlayışsız biri olarak görmemişti, ama şimdi çok farklı düşünüyordu...

Olanları geride bırakmak için o gün kız kardeşi Hanna'nın yanına gelmişti. Yüreği bir yaprak gibi titrerken, "Buraya," dedi, "senden özür dilemeye geldim. Akıttığın her gözyaşı için, sana yaşattığım bütün kötü duygular için özür dilemeye geldim. Suçumu biliyorum, beni affet lütfen!"

Hanna'nın birden gözleri doldu, boğazı düğümlendi.

"Bir tarafım Müslüman," dedi boğuk bir sesle, "bir tarafım da Yahudi. Yıllar önce merak ettiğim için Kur'an-ı Kerim'i okumuştum. Âl-i İmrân Suresinin 135. ayetinde deniyordu ki: 'Onlar, çirkin bir iş yaptıklarında yahut öz benliklerine zulmettiklerinde, Allah'ı hatırlar da günahları için af dilerler. Günahları Allah'tan başka kim affeder ki? Ve onlar yaptıklarında bile bile ısrar etmezler.' Yine yıllar önce merak ettiğim için İncil'i de okumuştum. Luke 17:3-4'te deniyordu ki: 'Yaşantınıza dikkat edin! Kardeşiniz günah işlerse onu azarlayın; tövbe ederse

bağışlayın. Günde yedi kez size karşı günah işler ve yedi kez size gelip, 'Tövbe ediyorum' derse, onu bağışlayın.' Ben seni bağışlıyorum kardeşim, ama günahlarını Allah affetsin..."

Sabriye onun bu sözleriyle iliklerine kadar sarsıldı, tüm bedeni zangır zangır titremeye başladı.

"İnsan," diye konuşmasını sürdürdü Hanna, "bir soluğu andırır. Günler geçici bir gölge gibidir oysaki. Ama bizler öyle açgözlü, öyle hırslı ve kindarız ki, yaşamın hiç bitmeyeceğini sanırız. İşte hayatımız faşistlerin elinde günbegün bitiyor Sabriye. Bu savaş ne Yahudi'sine baktı, ne Müslüman'ına, ne de Hıristiyan'ına."

Sabriye sessizce orada öylece duruyor, acı çekiyordu. Bir süre sonra başını kaldırıp, "Bu saatten sonra," dedi içini çekerek, "ne söylesen haklısın. Keşke bizi bir araya savaş getirmeseydi."

Hanna acı acı güldü.

"Bazen," dedi, "bir musibet bin nasihattan iyidir. Eğer bu savaş da olmasaydı, bir araya geleceğimiz yoktu, yalan mı?"

Sabriye gözyaşlarını sildi.

"Bilmem, galiba haklısın."

"Hayat ne tuhaf değil mi?" diye mırıldandı Hanna. "Kardeşlerimle bir araya gelmek için yıllarca Tanrı'ya yakardım. Şimdi görüyorum ki bu haykırışıma kulak vermiş, ama nerede? Sence de tuhaf değil mi?"

Sabriye, Hanna'nın söyledikleri karşısında daha çok pişmanlık duyuyor, utançtan küçüldükçe küçülüyordu.

"Sen böyle konuştukça," dedi titrek bir sesle. "Âdeta kahroluyorum. Sus artık, söyleme bir şey."

Hanna sustu, daha fazla konuşmadı. Sabriye o an çektiği acıyı bastırmaya çalışarak birkaç adım attı, kollarını kaldırıp onun boynuna doladı ve bir çocuk gibi ağlamaya başladı...

***

Saatler akşamüstünü gösteriyordu.

General Franz Böhme hiç vakit kaybetmeden Sajmiste Kampına gelmiş, kamp komutanı Herbert Andorfer'in karşısına dikilmişti.

Andorfer onu birden karşısında görünce şaşkınlık içinde, "Komutanım!" dedi. "Sizi beklemiyordum doğrusu. Yani bugün beklemiyordum."

Komutan Andorfer'in yıldızı General Böhme'yle hiç barışmamıştı. Böhme sinirli bir şekilde geçip makam koltuğuna oturdu, sert bakışlarını ona dikti. Kısa bir sessizlikten sonra, "Yoksa," dedi, "buraya gelmek için sizden izin mi almam gerekiyor? Bu şaşkınlık da neyin nesi?"

Andorfer'in eli ayağına dolaştı. Şapkayı elinde mi tutsun, masanın üzerine mi koysun, yoksa başına mı geçirsin, bilemedi.

"Şey... Şey... Ben öyle demek istememiştim komutanım. Şey... Tabii ki de istediğiniz zaman gelebilirsiniz. Ben aslında öyle demek..."

General Böhme sözünü kesti.

"Susun! Sürekli papağan gibi aynı şeyi tekrarlayıp durmayın. Bazen hiç katlanamıyorum size. Pekâlâ, kampta durumlar nasıl?"

Komutan Andorfer duydukları karşısında neye uğradığını şaşırdı. Morali bozuldu, yutkundu. Ne diyeceğini bilemedi.

General Böhme onun sustuğunu görünce, "Size," diye çıkıştı, "bir soru sordum. Duymadınız mı beni?"

"Duydum efendim!"

"Eee, öyleyse neden cevap vermiyorsunuz?"

Andorfer kırılan cesaretini toplayıp, "Kampta," dedi gür bir sesle, "işler yolunda efendim. Yalnız son günlerde çok sayıda partizan gelmeye başladı. Bunların çoğu da erkek. Ben de sizden bu mesele hakkında bilgi isteyecektim efendim. Yoksa kampın statüsünde bir değişiklik mi söz konusu?"

General Böhme onu baştan aşağı dikkatle süzdükten sonra oturduğu yerden kalktı, boğazını temizledi.

"Şimdi," dedi kararlı bir sesle. "Beni iyi dinlemenizi istiyorum. Birkaç gün sonra kamptaki esir kadınları ve çocukları özel bir kamyonda uyutacaksınız."

Komutan Andorfer duyduklarına inanamadı. Bir celladın baltası bile bu sözlerin yanında daha hafif kalırdı sanki.

"Kamyonda uyutmak mı?" dedi şaşkınlık içinde.

"Evet. Size söz ettiğim şey, bitten arındırma kamyonu. Bu kamyonlar gaz arabalarına dönüştürüldü. Yalnız görevin gizliliği açısından kamyonları her defasında toplu mezarlara kadar takip edeceksiniz."

Herbert Andorfer'in yüzüne trajik denecek kadar acıklı bir ifade yerleşivermişti. Sajmiste Kampına geldiği günden beri yemekleri dağıtan, basit sağlık koşullarını yerine getirmeye çalışan, kahve içip iskambil oynadığı insanları düşündü...

"Ne o?" diye sordu General Böhme. "Yüzünüzden düşen bin parça. Yoksa sevinmediniz mi bu habere?"

Andorfer bu habere gerçekten hiç sevinmemişti. Kamptaki zavallı insanların ölümlerinden duyacağı suçluluğun etkisiyle,

"Efendim," dedi ciddi bir ses tonuyla. "Sizden naklimi istiyorum."

Bunu beklemeyen General Böhme o an büyük bir şaşkınlık yaşadı. Sanki başından aşağı kaynar sular dökülmüştü. Yüzü renkten renge girerken, "Ne?" dedi öfke dolu bir sesle. "Bir daha söyleyin, anlamadım! Ne istiyorsunuz?"

Andorfer bu sefer içini saran ürpertiyi bastırdı, soğukkanlı görünmeye çalıştı.

"Bu kamptan naklimi istiyorum efendim."

General Böhme'nin tepesi iyice atmıştı. Kendini kontrol etmeye çalışarak, "Peki," dedi, "naklinizi nereye istiyorsunuz?"

"Bilmiyorum efendim, herhangi bir yer olabilir."

"Anlamadığım şey, neden istiyorsunuz?"

Andorfer gerçeği söyleyip söylememekte bir an tereddüt etti. Fakat sonra, "Efendim," dedi kendinden emin bir sesle. "Ben bu utancın bir parçası olmak istemiyorum. Zavallı kadınları ve çocukları nasıl öldürebilirim?.."

Andorfer konuşmasına daha fazla devam edemedi. Ansızın gözlerinde yaşlar birikti, sözler boğazına takıldı.

General Böhme kendini daha fazla tutamadı, öfkeyle yanına gelip onu omuzlarından tuttu, şiddetle sarsarken, "Seni vatan haini!" diye bağırdı. "Nakil isteğini reddediyorum. Şimdi yıkıl karşımdan. Gözüm görmesin seni..."

ÖNEMLİ BİR HABER

Yorucu geçen geceden sonra derin bir uykuya dalan Roza, Arben'in sesiyle sıçrayarak uyandı, hızla ayağa fırladı. Uyku sersemi bir halde gözlerini ovuştururken, "Ne var?" diye sordu. "Ne oldu?.."

Arben hafifçe gülümsedi. Solgun yüzünden yorgunluk akıyordu. Gözlerinin altındaki siyah halkalardan Roza onun hiç uyumadığını anlamıştı.

"Sen," diye konuşmasını sürdürdü Roza. "Neden hiç uyumadın? Neyin var böyle sevgilim?"

Arben aylardır çektiği soğuktan ve açlıktan öyle yıpranmıştı ki, uyumak istese de uyuyamıyordu.

"Hiçbir şeyim yok," dedi. "Sadece gözümü bir türlü uyku tutmuyor. Galiba biraz da tedirginim, huzursuzum."

Roza şaşırdı.

"Neden?"

Arben başını kaldırdı, meraklı gözlerle etrafına bakarken, "Bu ev," dedi, "kimin bilmiyoruz. Bu sessizlik de acayip rahatsız edici."

Roza o an silkinip kendine geldi.

"Sahi burası neresi? Neredeyiz?"

"Bilmiyorum. Herhâlde Mitroviça'nın bir kenar mahallesindeyiz. Burası da bir partizan evi olmalı."

Roza sustu. Birkaç dakika geçmemişti, "Bizi," dedi düşünceli bir sesle. "Kim bilir nasıl bir işe bulaştırdılar? Kısmetimiz yok bizim."

Arben onu yatıştırmaya çalıştı.

"Merak etme sevgilim. Hayatımız hem millete hem de ailemize gerekli. Ama artık biliyorsun ki, biz her şeyden önce vatanımıza ve özgürlüğümüze bağlıyız. Ancak ondan sonra hayatımızı düşünürüz. Tabii ben seni de düşünüyorum. Ne olur burada kendini iyi kolla, anlaştık mı?"

Roza ürperdi. Arben'in elinden sımsıkı tutup, "Sen de," dedi sesi titrerken, "ne olur beni hiç bırakma. Şimdi söz ver bana. Ne olursa olsun beni bırakmayacaksın, söz mü?"

Arben ona sımsıkı sarıldı, ilk defa dudağından öptü. Roza'nın sanki yüreğinden ılık bir şey akıp geçti, içini tuhaf bir duygu kapladı.

"Söz veriyorum sana," dedi Arben heyecanlı bir sesle. "Ne olursa olsun seni asla bırakmayacağım."

Roza yüzünü onun geniş omzuna dayadı, sağ koluyla da belini kavrarken, "Artık," diye mırıldandı, "sensin benim inancım. Beni asla bırakma."

Arben'in bütün bedeni zangır zangır titriyordu. Birden saçlarından tutup onu geriye doğru çekti, dudaklarını onun dudaklarına bastırıp tekrar öptü. Bir süre öylece yaşadığı heyecanın keyfini çıkardı. Dakikalar ilerledikçe o güne değin hayatlarında hiç bu kadar zevk aldıklarını hatırlamıyordu ikisi de...

***

Komutan Herbert Andorfer çok üzgündü. Hâlâ olayları anlamaya çalışıyor, başı ellerinin arasında, çaresizlik içinde kıvranıyordu. "İşleyeceğim günah yüzünden şimdiden kaygılanıyorum, ey Tanrım! Kurtar beni bütün isyanlarımdan. Umudum sende," diye kendi kendine söylenip duruyordu.

O sırada ansızın kapı çaldı. Andorfer dalıp gittiği düşüncelerden sıyrıldı, hemen kendine çekidüzen verdi. Gözlerine yerleşen kederi saklamaya çalışarak, "Girin," diye seslendi.

Kapı açıldı, içeri Hanna girdi. Elinde bir tepsi, tepsinin içinde de kahvaltılık vardı.

"Efendim," dedi, "kahvaltınızı getirdim."

Andorfer göz ucuyla onu baştan aşağı süzerken, Hanna kahvaltı tepsisini getirip önüne koydu.

"Sağ olun," diye mırıldandı Andorfer. "Çok zahmet oldu."

Hanna gülümsedi.

"Ne zahmeti, afiyet olsun. Şimdi müsaadenizle."

Hanna hızla odadan çıkarken, "Bir dakika dur," diye arkasından seslendi Andorfer. "Seninle mühim bir mesele üzerine konuşmak istiyorum."

Hanna aniden durdu, başını hafifçe çevirdi. Meraklı bir şekilde, "Nedir efendim?" diye sordu.

"Kapıyı kapat. Şuraya geç otur."

Hanna hiç düşünmeden kendisine söyleneni yaptı. Geçip karşısına otururken, "Mühim bir mesele mi var?" dedi temkinli bir ifadeyle.

Andorfer'in içini daha da fazla sıkıntı kapladı. Önünde duran kahvaltı tepsisini elinin tersiyle geri itip bir sigara yaktı. Ardından özür diler gibi ağzının içinde bir şeyler geveledi, sigara paketini ona uzattı.

"İzninizle," dedi Hanna tebessüm ederken. "Bir tane alıyorum, ama daha sonra içeceğim. Aç karnına değil."

Andorfer sigarasından derin bir nefes çekti içine. Dumanı ciğerlerinden dışarı salarken, "Sen bilirsin," diye mırıldandı.

Hanna onu dikkatle süzdü.

"Beni endişelendiriyorsunuz efendim," dedi umutsuzca, "bu kadar can sıkıcı olan nedir?"

Andorfer yüreğine yerleşen acıyı saklamaya çalışarak sahte bir tebessüm oturttu yüzüne.

"Birtakım gelişmeler oldu. Birkaç gün içinde çok hızlı davranmamız lazım."

Hanna birden yüreğinde öyle bir umutsuzluk ve hoşnutsuzluk hissetti ki, "Efendim," dedi sesi titrerken. "Nasıl bir gelişme oldu? Ayrıca niçin hızlı davranacağız?"

Andorfer onun sesindeki endişeyi sezdi. Hafifçe geriye yaslandı, bu sefer gülerek, "Meraklanmayın!" dedi yalan söylediğini anlamaması için büyük bir çaba harcarken. "Bu kampın komutanı ben olduğum sürece sizlere hiçbir şey olmayacak. Yalnız sen de çok iyi biliyorsun ki, ordumuz son aylarda bayağı bir partizan yakaladı. Senin de dikkatini çekmiş olmalı. Ele geçirdikleri kişileri buraya getiriyorlar artık."

Çok şaşkındı Hanna.

"Peki şimdi ne olacak?"

Andorfer yalan söylediği için âdeta kahroluyordu. Fakat yalanı sürdürmekten başka çaresi yoktu. Kuruyan boğazını temizledikten sonra, "Bu kamptaki kadınları ve çocukları," dedi, "başka bir yere götüreceğim..."

Hanna bir an gözlerini kırpıştırdı, duyduklarına inanamadı. Andorfer ona baktı, hafifçe gülümsedi.

"Belki," diye konuşmasını sürdürdü. "Böylesi daha iyi olacak. Burada kalsanız çok fazla zarar görebilirsiniz. Çünkü ordu ele geçirdiği partizanların canına okuyacak."

Ansızın bir sessizlik oldu. Hanna ne düşüneceğini bilmiyordu. O an sadece büyük bir üzüntü duyuyordu. Kendini biraz toparladığında gözyaşlarını sildi. Güçlükle, "Peki," dedi, "bizi nereye götüreceksiniz?"

Andorfer ona çok üzüldüğü halde soğukkanlı görünmeye çalıştı.

"Sizleri," dedi. "Sırbistan'daki başka bir kampa götüreceğim. İnan bana, oradaki hayat buradakinden çok daha güzel olacak. Ne derseniz deyin, burada çok üşüdüğünüzü, çok acılar çektiğinizi biliyorum. Gideceğiniz yerde acınız az da olsa dinecek..."

***

Öğleüstüydü. İlkbahar için pek sıcak bir gündü. Arben siyah kalın perdeyi hafifçe aralayıp dışarı bakıyor, elinde tabanca hep aynı yerde kıpırdamadan duruyordu.

"Biraz," diye çıkıştı Roza. "Rahat ol. Çok paniksin. Biraz sakinleş ki, ben de rahatlayayım. Gerdin beni de."

Arben perdeyi çekti, derin bir nefes aldı. Epey zamandan sonra ilk kez aldığı bu nefesten garip bir haz duyduğunu fark etti. O an duyguları karmakarışıktı.

"Pekâlâ," dedi, "her şey yolunda. Sen rahat ol."

Roza sessizce yürüdü, dolabın içine baktı. Yiyecek dolabı bomboştu.

"Buraya," diye söylendi Roza. "Sıçan düşse başı yarılır. Sahibi uzun zamandır uğramıyor galiba."

Birdenbire korkunç bir şekilde alarm düdükleri ulumaya başladı. Çok yakın bir yerlerden kulakları sağır edercesine gürültüler yükseldi, insanlar sokaklarda koşuşturmaya başladı. Arben çabuk hareket etti, Roza'yı yakaladığı gibi dolabın altına soktu.

"Bu," dedi panik dolu bir sesle, "alarm! Anlaşılan düşman uçakları şehri bombalamaya geliyor."

Roza onu dinlemedi, ansızın dolabın altından çıkıverdi. Arben arkasından şaşkın şaşkın bakarken, "Ne yapıyorsun sen?" diye sordu.

Roza onu önce manalı manalı süzdü, ardından yüzüne tatlı bir gülümseme yayıldı.

"Bu ev," dedi, "bir sığınak değil. Bizi bombalardan tahta dolap mı koruyacak? Çık oradan."

Arben az önce o panikle yaptığı şeyi düşündü, elinde olmadan gülmeye başladı. Roza tam bir şeyler söyleyecekti ki, ansızın kapı açıldı. Arben tabancasına davrandığı sırada, "Hoş geldiniz," dedi ihtiyar bir adam. "Size yiyecek bir şeyler getirdim."

Roza ve Arben'in gözleri kocaman açılmış, şaşkınlıkla ihtiyar adama bakıyorlardı. Neyse ki Roza'nın şaşkınlığı uzun sürmedi.

"Hoş bulduk," diye cevap verdi. "Siz de kimsiniz? Yoksa bu evin sahibi misiniz?"

İhtiyar adam yetmiş yaşlarında, gözlüklü, ak sakallı biriydi. Gülümseyerek, "Benim," dedi, "adım Nedim. Evet, bu evin sahibiyim."

Roza büyük bir merak içindeydi.

"Biz nerdeyiz?"

"Mitroviça'nın bir kenar mahallesinde."

Roza heyecanlanmıştı.

"Peki az önceki gürültü de neydi?"

İhtiyar adam elinde tuttuğu yiyecek torbasını ona uzatırken, "Alman uçakları," dedi. "Tepemizden geçip gittiler. Ama halk yine de tedirgin. Uçakların sesini duyunca panikliyorlar. Neden böyle yapıyorlar anlamıyorum. Çünkü buraları daha önce bombaladılar, harabeye çevirdiler. Artık neyi bombalayacaklar? Bombalanacak bir yerimiz kalmadı ki!"

Arben, ihtiyar adamı baştan aşağı dikkatle süzdü.

"Dede," dedi, "siz Müslüman mısınız?"

"Evet, oğlum. Yoksa sen de mi Müslümansın?"

"Bin şükür elhamdülillah."

İhtiyar adam başını çevirdi, Roza'ya baktı.

"Ya sen kızım?"

"Yahudi'yim."

"Olsun, Allah tektir! Hangi dinden olursak olalım, hepimiz için Allah gereksinimdir. Ne de olsa insanın dönüşü O'nadır."

Roza gülümsedi.

"Çok haklısınız. Ne mutlu O'nu düşünene."

Arben meraktan çatlamak üzereydi.

"Dede," dedi heyecanlı bir sesle. "Bizim neden bu evde olduğumuzu biliyor musunuz? Size bir şey söylediler mi?"

İhtiyar adam biraz düşündükten sonra, "Hayır," diye mırıldandı. "Hiç kimse bana bir şey söylemedi. Zaten ben de çok soru sormam. Şu sıralar bu eve vatanseverler gelip gider. Hatta adlarını bile sormam. Sizinkini de sormayacağım. Az şey bilmek iyidir oğlum."

Arben dudağını büzdü.

"Bari şu soruma cevap verin: Daha ne kadar kalacağız burada? Kiminle temasa geçeceğiz?"

"İnan bana, ben de bilmiyorum oğlum. Ama merak etme. Sizi buraya kim getirdiyse, mutlaka alıp götürecektir. Demek ki daha zamanı gelmemiş."

Roza o ana kadar sessizce onları dinliyordu. Sonunda dayanamadı, "Peki," dedi, "bu evde yaşıyorsanız neden dün gece evde değildiniz?"

İhtiyar adamın bir an yüzü kederlendi, gözleri doldu.

"Naziler," dedi iç çekerek, "ailemin birçoğunu öldürdü. Geriye sadece gelinim ve bir torunum kaldı. Onlar da bu evin az ötesinde oturuyor. Bazı geceler küçük torunum çok korkuyor. Ben de mecburen onun yanında kalıyorum."

Roza duydukları karşısında üzüldü. Hiç kıpırdamadan ona bakarken, "Başınız sağ olsun," diye mırıldandı Arben. "Allah sabır versin."

İhtiyar adamın gözleri doldu yeniden. Titrek bir sesle, "Vatan sağ olsun oğlum," dedi, "vatan sağ olsun. Bize zulmedenlere bu ülkede hayat kalmasın, felaket zorbaları amansızca avlansın. İnşallah kızgın korlar yağsın üzerlerine. Onlar benim içimi yaktı, onlarınki de yansın..."

***

Bütün gün düşünceliydi Hanna. Komutan Herbert Andorfer'in verdiği habere sevinsin mi, yoksa üzülsün mü bilemiyordu. Bu konuda kafası karmakarışıktı. O kadar dalgın ve düşünceliydi ki, Sabriye ve Elya'nın odaya girdiğini bile fark etmemişti.

Sabriye hafifçe öksürüp boğazını temizlerken, "Çok gergin görünüyorsun," dedi. "Bir şey mi oldu?"

Hanna dalıp gittiği düşüncelerden sıyrıldı, onunla göz göze geldi. Çökük yüzü endişesini belli ediyordu.

"Kapıyı kapatın lütfen," dedi boğuk bir sesle. "Sizinle konuşacaklarım var."

Elya çabucak kapıyı kapattı.

"Hayrola?" dedi Sabriye. "Kötü bir haber mi?"

Hanna kısa bir süre sustuktan sonra, "Bugün," dedi kuru bir sesle. "Bir haber aldım. Lakin bilemiyorum! Bu haber iyi midir, yoksa kötü müdür?"

Elya heyecanlandı birden.

"Nasıl bir haber aldınız?"

Hanna bu sefer bakışlarını ona dikti.

"Çok yakında bu kamptan gidiyoruz," dedi bir çırpıda.

Odada bir an sessizlik hüküm sürdü. İkisi de donup kalmıştı. Sonra biraz çözülüp kendine geldiğinde, "Doğru mu işittim?" dedi Sabriye.

Hanna'nın cevabı kısa ve netti.

"Evet."

Elya hâlâ olduğu yerde öylece duruyordu.

"Peki," dedi meraklı bir şekilde Sabriye. "Bu kamptaki sekiz bin kadın ve çocuğu nereye götürecekler?"

"Sırbistan'daki başka bir kampa," diye cevap verdi Hanna. "Bana böyle söyledi Komutan Andorfer."

Sabriye şaşkındı.

"Neden ama? Anlamadığım şey, bu kampı neden boşaltıyoruz?"

"Buraya son günlerde yakaladıkları partizanları getiriyorlar. Sanırım sizin de dikkatinizi çekmiştir."

"Evet," dedi Sabriye, "dikkatimi çekti. Ama yine de neden böyle yaptıklarını anlamıyorum, hem de hiç anlamıyorum. Sekiz bin kişiyi burdan başka bir yere taşımak zannedildiği gibi kolay bir iş değil. Partizanları niçin o kampa göndermiyorlar? Sayıları bizden çok çok az, değil mi?"

Hanna bu soru karşısında işkillendi.

"Aynı şeyi ben de düşündüm. Fakat neden gönderildiğimizi öğrenme şansım yok. Bu durumda elden bir şey gelmiyor. Komutan Andorfer'e güvenmek zorundayım."

Sabriye'nin morali bozulmuştu.

"Ne demek istiyorsun?"

Hanna'nın hüzünlü ve yorgun sesi odayı doldururken, "Ne yazık ki başka bir seçeneğimiz yok," dedi. "Unutma, kurbanlık koyunlarız. Hiçbir şey yapamayız. Onlara nasıl karşı çıkabiliriz?"

Sabriye sustu, cevap vermedi. Çünkü Hanna doğru söylüyordu. Elya kalbi kırılmış bir halde ona bakarken, "Size," dedi umutsuzca, "başka bir şey söyledi mi Komutan Andorfer?"

Hanna onun sesindeki korkuyu sezmişti. Başını "evet" anlamında salladıktan sonra, "Güya," dedi, "oradaki hayat buradakinden çok daha güzel olacakmış."

Elya derin derin içini çekti. Sonra gözlerini, bir hayaleti andıran Sabriye'ye çevirip, "Belki," dedi düşünceli bir sesle, "orası daha iyi bir yerdir, kim bilir. Buraya geldiğimiz günü hatırlıyor musun? Nasıl endişelenmiştik."

Sabriye huylanmıştı bir kere. Sürekli düşünüyor, kendince mantıklı cevaplar arıyordu.

"Orada kalsaydık," dedi cılız bir sesle, "çoktan ölmüştük. Arkamıza bile bakmadan geldik, çünkü umuda yolculuktu bizimkisi. Ayrıca o kamptaki herkesi buraya getirmediler. Ama şimdi sekiz bin kadın ve çocuğu başka bir yere taşımak istiyorlar. Bu beni düşündürüyor."

"Ağzından yel alsın," diye çıkıştı Elya. "Kötüye yorma ne olur! Her şey çok güzel olacak, göreceksin bak."

Elya'nın bu sözleriyle Hanna silkinip kendine geldi.

"Çok haklı kadıncağız! Korktuklarının hiçbiri olmayacak, bana itimat et. Komutan Andorfer dürüst bir insandır. Bize yaptığı iyilikleri unutamayız. Bugün hayattaysak eğer, biraz da onun sayesindedir, yalan mı?"

***

Gün batmak üzereydi. İbre Nehri her baharda olduğu gibi şırıl şırıl akıyor, kurbağaların bir türlü dinmek bilmeyen vıraklamalarına bütün gün oradan oraya uçuşan kuşların cıvıltısı eşlik ediyordu.

Aferdita o gün Tica Tete'nin bahçesine gelmiş, dalları yere kadar sarkan söğüt ağacının altına, yemyeşil otların üzerine sırtüstü uzanmıştı.

Bir süre söğüt ağacına üşüşen rengârenk kelebekleri seyretti. Kelebekler bir uçuşuyor, bir konuyorlardı. Arada sırada hafifçe esen rüzgâr da yeşile bürünmüş ince dalları hışırdatıyordu...

Aferdita'nın birden aklına geçen yıl bu zamanlar Fikret'in ona söylediği, "İnşallah şu kumrular gibi biz de mutlu bir yuva kurarız ilerde,' cümlesi geldi. Ansızın içi yandı, yüreği burkuldu. Çaresiz bir şekilde elleriyle yüzünü kapatıp içli içli ağlamaya başladı. Orada öylece ne kadar ağladı, bilmiyordu...

Derken hiç beklemediği bir anda kendisine doğru yaklaşan ayak sesleri duydu, telaşla başını kaldırıp etrafına baktı. Gelenin Tica Tete olduğunu fark edince alelacele yanaklarını ıslatan gözyaşlarını silip hızla ayağa kalktı.

"Sen," dedi şaşkın bir şekilde Tica Tete. "Burda tek başına ne yapıyorsun? Ne zaman geldin kızım? Geldiğinden hiç haberim olmadı."

Aferdita ağlamaktan perişan olmuş, gözleri şişmişti. Bakışlarını ondan kaçırıp, "Şey..." diye kekeledi. "Geleli çok olmadı."

Tica Tete bir an duraksadı. Gözlerini onun yüzüne dikti.

"Bana bak," dedi meraklı bir sesle. "Yoksa ağladın mı sen?"

Aferdita o an ne diyeceğini bilemedi. Birkaç saniye öylece durdu, fakat sonra üzüntüden olsa gerek, kollarını Tica Tete'nin boynuna dolayıp, "Aldığım her nefeste," dedi hıçkıra hıçkıra ağlarken, "onların varlığını hissediyorum. Böyle sulu gözlü değildim. Bilmiyorum, ne oldu bana?"

Tica Tete afalladı, dili damağı kurudu. Onun da gözleri dolu dolu olurken, "Ağlama," dedi titrek bir sesle. "Beni de ağlatacaksın şimdi."

Aferdita onu duymadı bile. Boynuna sımsıkı sarılmış, bir çocuk gibi ağlıyordu.

"Yeter!" diye çıkıştı Tica Tete de ağlarken. "Çok şükür ölüm haberlerini almadık ya... Şükredelim Allah'a! Çünkü O'nun sevgisi sonsuzdur, koruyucudur..."

Aferdita'nın bütün sinirleri boşalmıştı. Hiçbir şey söylemeden ağlıyordu. Tica Tete elinin tersiyle onun gözyaşlarını silerken, "Kötülüğe yenilme güzel kızım," dedi. "Kötülüğe yenilme... Biraz cesaretli ol. Göreceksin, her şeye egemen olan Rabbim, en sonunda yüzümüzü güldürecek."

Aferdita'nın her yanı sızlıyor, iki şakağı da zonkluyordu. Bir an içini çekerek soluklanmaya çalıştı.

"Kusura bakmayın," dedi boğuk bir sesle. "Sizi de üzdüm. Ama onları çok özlüyor, nasıl olduklarını merak ediyorum."

Tica Tete soğukkanlı görünmeye çalıştı.

"Onu ben de çok özlüyor ve seviyorum. Keza kocamı da seviyorum... Bu yüzden eve kötü düşünceler, korkular götürmek istemiyorum. Kendimi sürekli olarak ev işleriyle ve Yahya'yla avutmaya çalışıyorum. Sen de bir şeylerle kendini avutmaya çalış ki, hayatını bir tabuta çevirme. Biraz nefes al, anlaştık mı?.."

Aferdita hiçbir şey söylemedi, sustu. Sanki o an kuyrukluyıldızlardan kopan toz tanecikleri gibiydi. İçin için yanıyor, tutuşuyordu.

Tica Tete onun sustuğunu görünce, "Hadi," dedi, "şimdi eve gidelim. Yahya sabahtan beri seni bekliyor heyecanla."

Tica Tete önden giderken, Aferdita da gözyaşlarını elinin tersiyle silip arkasından ağır ağır yürüyordu...

***

Akşam karanlığı çökmüştü. Fikret tepelik bir yerden etrafa baktığında, aşağıdan gelen partizanları gördü. Çantalarının ağırlığı altında kamburlaşmış, sopalarına tutuna tutuna art arda yürüyorlardı.

"Onlar," diye arkasından seslendi Mitat, "başka bir müfrezeden. Baksana hallerine! Belli ki sürekli çarpışmışlar. Sonra da küçük gruplara ayrılıp Balkanlara dağılmışlar."

Fikret başını çevirip gözlerini ona dikti.

"Peki," dedi kuru bir sesle. "Şimdi nereye gidiyorlar?"

"Buraya geliyorlar. Bu gece bizim misafirimiz olacaklar. Ertesi sabah da erkenden yola koyulacaklar."

Fikret öksürdükten sonra sigarasını ağzına götürdü. Derin bir nefes çekip dumanı dışarı üfledi.

"Bu savaş ne zaman bitecek komutanım? Son aylarda çok kötü savrulduk, üst üste kayıplar verdik."

Mitat bir an durgunlaştı. Bakışlarını ondan kaçırıp az evvel aşağıda görünen partizanlara baktı. Partizanlar o sırada sırtlarından çantalarını indiriyor, yorgun bedenlerini yumuşak otların üzerine bırakıyorlardı.

Fikret ona çaresiz gözlerle bakarken, "Evet," diye fısıldadı Mitat, "son aylarda bayağı bir kayıp verdik. Ama her şeye rağmen özgürlük buradan, dağlardan gelecek bu güzel vatanımıza."

Fikret'in bir ara gözleri dalıp gitti uzaklara. Mitat onu böyle dalmış görünce, "Ne oldu?" diye sordu. "Neden dalıp gittin öyle?"

Fikret gözlerini kırpıştırdı.

"Komutanım," dedi düşünceli bir sesle, "sizce faşistler bu savaşı kaybedecek mi? Gerçekten de Ruslar onları dize getirebilecek mi?"

Mitat bu soru üzerine bir anda silkinip kendine geldi.

"Bundan hiç şüphen olmasın," dedi kararlı bir ses tonuyla. "Faşistler er ya da geç bu savaşı kaybedecek, göreceksin. Hatta dün aldığım bir habere göre İngilizler Köln'ü bombalamış. Bu ne anlama geliyor, biliyor musun?.."

Fikret başını "hayır" anlamında salladı.

"Bu demek oluyor ki," diye konuşmasını sürdürdü Mitat. "Savaş ilk kez Almanya'nın sınırlarından içeri girdi. Ha! Ruslara gelince... Unutma ki onlar koca pençeli bir ayı gibidir."

Fikret bütün ciddiyetiyle dinlerken aklına komik bir şey gelmiş gibi ansızın güldü. Mitat onun bu tavrına şaşırdı, içten içe de fena halde bozuldu.

"Sen," dedi yüzünü ekşiterek, "neden gülüyorsun öyle? Yoksa komik bir şey mi söyledim?"

Fikret neyse ki çabucak kendini toparlayıp, "Kusura bakmayın komutanım," dedi. "Ben aslında size gülmüyorum. Geçen yıl babamla tartışırken, o da Almanlar için 'Onlar koca pençeli bir ayı gibidir,' demişti. Az önceki bu sözünüz bana babamı hatırlattı. Bu yüzden güldüm."

Bu sefer Mitat da güldü.

"Baban," dedi, "kendine göre haklı olabilir. Fakat ben Almanların koca pençeleri olduğuna inanmıyorum ya da inanmak istemiyorum."

Fikret onu onaylarcasına başını salladı.

"Ben de inanmıyorum, çünkü özgürlüğün kökleri kandadır! Eğer bir köpek sana dişlerini gösterirse sen de ona elindeki sopayı göstereceksin ki korkup kaçsın."

Mitat dudağını büzüp, "Çok haklısın," dedi. "Neyse ki bizler faşist köpeklere sopalarımızı gösterdik. Fakat gene de onların anlamadığı şey şu: Bu dağlar sallanır, ama yıkılmaz!"

Fikret gülümsedi.

"Faşistler," dedi, "düğündeki bir gelin gibi sessiz duracağımızı sandılar. Fakat fena halde yanıldılar."

Mitat'ın gülen yüzü birden durgunlaştı, ona ikircikli baktı.

"Fikret," dedi ciddi ama tereddütlü bir sesle. "Seninle konuşacaklarım var."

Bu sözler Fikret'i şaşırtmıştı.

"Hangi konuda komutanım?"

Mitat boğazını temizledi.

"Biliyorsun, bu sabah aramıza yeni yoldaşlar katıldı. Bu kişilerden biri doktormuş. Yaşı da oldukça büyük biri. Biz de oturup düşündük, seninle ilgili bir karar aldık..."

Fikret sözünü kesti.

"Nasıl bir karar?"

"Bundan sonra," dedi Mitat, "geri hizmette görev almayacaksın. Diğer yoldaşlar gibi cephede savaşacaksın sen de."

Fikret gülümseyip, "Benim için sorun değil komutanım," dedi, "zaten burada düğündeki gelin gibi duruyordum. Genç adama tüfek yakışır."

Mitat bu sözlerden gururlanmıştı.

"Ben de," dedi sesi titrerken, "böyle düşündüğünü biliyordum. Senden duyunca daha iyi oldu."

Fikret sustu, cevap vermedi. Mitat arkasını dönüp gidecekken, "Komutanım," diye seslendi. "Arben ve Roza'dan bir haber var mı?"

Mitat bir an durdu, başını "hayır" anlamında salladı. Sonra yeniden yoluna koyuldu...

SUİKAST PLANI

Hava hâlâ karanlıktı. Arben tanyeri ağarmadan önce onu uyandırdı. Uyku sersemiyle gözlerini açtı. Gece miydi, yoksa sabaha karşı mıydı anlayamadı Roza.

"Hadi," dedi Arben. "Artık gitmemiz gerekiyor."

Roza uykulu gözlerini ovuşturup, "Nereye?" dedi kısık bir sesle. "Nereye gideceğiz? Ayrıca bizi kim götürecek?"

Arben bir şeyler söylemek için tam ağzını açmıştı ki, Roza'nın gözleri arkasında duran birine takıldı. Genç adam içtenlikle gülümseyerek, "Sen," dedi, "hiç endişelenme. Bütün bunları bana bırak..."

Roza onun suratına şaşkın şaşkın baktı. Genç adam yirmili yaşlarda, yuvarlak yüzlü, mavi gözlü ve uzun boyluydu.

"Bu arada," diye konuşmasını sürdürdü genç adam, "adım Gino. Seninki de Roza olmalı, doğru mu?"

"Evet, doğru. Peki bizi nereye götüreceksin?"

Gino tatlı tatlı gülümsedi.

"Tanıştığımıza memnun oldum. Sizi şehre götüreceğim."

Roza onun bu sözleriyle bir an ne yapacağını bilemez bir şekilde durdu. Fakat hemen sonrasında silkinip, "Şehre mi?" dedi heyecanlı bir sesle. "Ne işimiz var orada?"

Yakınındaki ihtiyar adam o ana kadar hiç konuşmamış, suskun kalmayı tercih etmişti. Ama bu sefer suskunluğunu bozup, "Kızım," dedi. "Bir yola başladın mı meydanları, dağları, taşları geçeceksin. Hele sizin gibi gençler... Benim gibi ihtiyarlarsa, yaşlı bir at gibidir. Yükünü yolda bırakır."

Roza düşünceliydi.

"İyi de," dedi iç çekerek, "neye bulaştımızı dahi bilmiyoruz. Bu bilinmez durum beni tedirgin ediyor doğrusu."

Gino duydukları karşısında şaşırmıştı.

"Gerçekten bilmiyor musunuz?"

Roza düşünceli bir şekilde ona baktı, başını "hayır" anlamında salladı. Gino'nun bir anda gözleri parladı.

"Pekâlâ," dedi Arben. "Şimdi bizimle açık açık konuş, neyi bilmeliyiz? Bize nasıl bir görev verildi Mitroviça'da?"

Gino kuruyan boğazını temizledikten sonra, "Şey," dedi, "çok pis bir kovana çomak sokacağız."

Arben afalladı.

"Ne kovanı, ne çomağı?"

Gino başını kaldırıp odaya bakındığı sırada ihtiyar adamla göz göze geldi, birden duraksadı. O an gerçeği söyleyip söylememekte kararsız kaldı. Sonra, "Şey," diye fısıldadı. "Benimle gelin. Haydi! Şimdi hiç vakit kaybetmeden yola koyulalım."

Arben ona şaşkın bir bakış attı.

"Ne oldu? Söylesene, neden susuyorsun?"

Gino yanıt vermedi. Kararlı bir tavırla birkaç adım attı, evin kapısını dikkatle açtı. Sabah serinliğinin etkisiyle büzüldü, hemen sonrasında üzerine aldığı sorumluluğun telaşı içinde, "Hadi," diye hafifçe seslendi. "Bir an önce gidelim."

Arben ve Roza cevap vermedi. Evin sahibi ihtiyar adamla çabucak vedalaşıp Gino'yla birlikte bilinmezliğe doğru yola koyuldular...

***

Tanyeri ağarmaya başlıyordu. Şehir âdeta bir harabeyi andırıyordu. Evlerin birçoğu yıkılmış, cadde ve sokaklar delik deşik olmuş, elektrik direkleri boylu boyunca yere devrilmişti.

"İnanmıyorum," diye fısıldadı Arben. "Allah'ın cezası faşistler bu güzelim şehri ne hale getirmişler böyle?"

Roza da gördüğü manzaranın gerçek olduğuna inanmakta güçlük çekiyor, bu durum ona acı veriyordu.

"Neredeyse," dedi boğuk bir sesle, "taş üstünde taş bırakmamışlar. Burası bir şehir değil, sanki bir virane."

Arben kanının damarlarından çekildiğini hissetti. Gözleri karardı, başı hafif hafif dönerken, "Şşşt," dedi Gino. "Biraz sessiz olun."

Arben ve Roza sustu. Gino bunun üzerine bir an durup ardına baktı. O sırada aklından, "Acaba peşimizden geliyorlar mı?" diye geçirdi, az ötede tek tük kapıların gıcırdadığını duydu.

"Çifçiler," dedi cılız bir sesle, "tarlalarına gitmek için ağır ağır yola koyuluyor. Onlara görünmeden gidelim hemen."

Arben onu baştan aşağı dikkatle süzdü. Yaklaşık yarım saat önce nehir kıyısını bırakıp tarlaların arasından yürümeye başladıkları için Gino'nun siyah ayakkabıları su ve çamur içinde

kalmıştı. Arben ona iyice sokulup, "Gideceğimiz yere daha çok var mı?" diye sordu.

Gino cevap vermedi. Dikkatli bir şekilde yeniden yürümeye başladığı sırada birkaç sokak öteden birdenbire silah sesleri duyuldu. Kafasını sesin geldiği yöne çevirdi, hemen o anda bir karar verdi.

"Çabuk," dedi sert bir ses tonuyla. "Şuradaki ağaçların arkasına saklanalım, yere yatalım."

Üçü de hızlıca koştu, ağaçların arkasına saklandı. Arben ve Roza tabancalarını bellerinden çıkardılar, parmakları tetikte beklemeye koyuldular. Arben o an sevgilisi Roza için endişeleniyordu. Bu yüzden hoşnutsuz bir şekilde belli bir noktayı nişan alırken, bir yandan da görüş alanına hiç kimsenin girmemesi için dua ediyordu...

Bir süre sonra silah sesleri azalmaya başladı. Deminden beri üzerine çöken ağırlık korkularının ve aklındaki düşüncelerin dağılmasına neden olmuştu Roza'nın. Hemen yanı başında yerde yatan Gino'ya göz ucuyla bakıp, "Şimdi," diye fısılfadı, "çabuk söyle. Nereye gidiyoruz?"

Gino yine sustu. Arben onun konuşmadığını görünce, bu sefer silahının namlusuyla dürttü onu.

"Artık susmasan," dedi kısık bir sesle, "bizimle konuşsan diyorum. Çünkü birkaç sokak ötede polis merkezi var. Buraya neden geldik?"

Gino'nun birden aklına o korkunç fikir gelince kalbi yerinden fırlayacakmış gibi atmaya başladı. Bir an nefesini tuttu, etrafına kulak kabarttıktan sonra, "Pekâlâ," diye mırıldandı. "Polis şefine suikast düzenleyeceğiz."

Arben duyduklarına inanamadı.

"Ne?" dedi afallarken. "Polis şefine suikast mı?"

"Evet."

Roza'nın da işittikleri karşısında tüyleri diken diken olmuş, sanki tenini küçük piranalar ısırıyormuş gibi hissetmişti.

"Peki," dedi sesi titrerken, "bunu nasıl yapacağız?"

Gino bir an tereddüt edip arkasına baktı. Gözlerini bir gölgeden ayırmıyordu. Yattığı yerden hafifçe doğrulurken, "Silah sesleri kesildi," diye fısıldadı, "şafak sökmeden gidelim. Bu işi sonra ciddi bir biçimde konuşuruz aramızda."

Roza o an keyifli mi, yoksa öfkeli mi hissetmesi gerektiğini bilmiyordu. Fazlasıyla düşünceliydi ve bu düşünce sanki duygu girdabına küçük bir çıpa atmıştı. Bir türlü doğru hedefini bulamıyor, bulamayınca da bir kurt gibi kemiriyordu içini...

***

Şafak sökmüştü. Fakat gri bulutlar yüzünden gökyüzünün aydınlandığı pek anlaşılmıyordu. Sanki saatler ilerledikçe hepsinin gerginliği artmış, cesaretleri yerini korkulara terk etmişti.

"Lanet olası tren," dedi Mitat hayıflanarak, "nerde kaldı? Şimdiye kadar çoktan gelmiş olmalıydı."

O sırada Fikret avcunda sakladığı sigarayı ağzına götürüp çekiyor, ardından dumanı yere doğru ince ince üflüyordu. Geceden beri o kadar çok sigara içmişti ki, ağzında acı bir tat oluşmuştu.

"Komutanım," dedi. "Gün ağarmak üzere. Acaba yanlış bir bilgi mi verildi bize?"

Mitat da tedirgindi.

"Aslında ben de merak ettim, çoktan gelmiş olması gerekirdi. Dediğin gibi ya yanlış bilgi verildi bize ya da tren hâlâ yolda."

Fikret'in de heyecanı yerini endişeye bırakmıştı.

"Peki," dedi, "şimdi ne yapacağız komutanım? Beklemeye devam mı edeceğiz?"

Mitat başını kaldırıp gökyüzüne bakarken, "Allah'tan," diye söylendi, "kara bulutlar var hâlâ. Hava karanlık gibi. Herhâlde biraz daha bekleyeceğiz burada. Tabii bütün bunların kararını verecek olan kişi Komutan Ante. Biliyorsun, o varken bana söz düşmez."

Fikret bakışlarını uzaklara dikti. Düşünceli bir şekilde trenin geçeceği köprüye baktığı sırada ansızın düdükler ulumaya başladı. Hemen sonrasında köprüye doğru koşan polisler ve askerler göründü. Bu durum herkesin paniklemesine sebep oldu.

"Allah kahretsin!" diye söylendi Mitat. "Bu şerefsizler de nereden çıktı? Bütün planlarımız bozuldu."

Partizanlar geceden iki gruba ayrılmıştı. Ante ve beraberindekiler köprünün ayağını tutmuş, Mitat ve diğerleri de tepelik bir yerden onları gözlüyordu.

"Ateş," diye emir verdi Mitat. "Ateş, ateş... Dikkatlerini bu tarafa çekin."

Slavko bu sözleri duyunca gözleri kocaman açıldı, çabucak mitralyözün tetiğine bastı. Kurşunlar ağaçların dallarını, yapraklarını koparıp havada uçuşurken, "Komutanım," diye haykırdı partizanlardan biri. "Bakın, tren geliyor."

Mitat kendisine söyleneni duymamıştı bile. Ortalıkta telaşlı telaşlı koşuşturup, "Ateş," diye bas bas bağırıyordu. "Ateş, ateş, ateş..."

Bütün partizanlar silahlarına sarılmış, hiç durmadan ateş ediyorlardı. Tren köprünün üzerine gelince iyice yavaşladı, lokomotif yoğun bir buhar çıkardı, keskin bir düdük sesi dağlarda yankılandı. Ardından müthiş ve korkunç bir patlama sesi duyuldu. Köprü ortadan çatırdadı. Büyük bir gürültüyle sarsılan tren bir anda aşağıya, uçuruma doğru savruldu, gökyüzünü siyah dumanlar kapladı, âdeta dağlar sarsıldı...

Mitat, aşağıda, treni havaya uçuran Ante ve diğer partizanları düşündü. Onlar için bir şey yapamazlardı artık. Hepsi kurşunların hedefi oluyor, vatanları için ölüyorlardı. Mitat o an kendini hiç olmadığı kadar çaresiz hissetti.

"Onları kurtarmamız gerekiyor!" diye haykırdı Fikret. "Baksanıza, ölüyor kardeşlerimiz."

Mitat ağırlaşmış başını çevirdiğinde, Fikret tedbiri elden bırakıp öne doğru atıldı. Fakat Mitat onun kolundan yakaladı.

"Artık çok geç!" diye bağırdı. "Öldüler ne yazık ki. Bizim de kaçmamız gerekiyor buradan. Hem de bir an önce!"

Fikret o an bir çocuk gibi ağlıyordu. Islak gözleriyle yere serilen arkadaşlarına son defa bakarken yüreğine derin bir acı gelip yerleşti...

***

General Böhme oldukça sinirliydi. Komutan Herbert Andorfer ise beklemediği bir anda generali ve polis şefini karşısında görünce her zamanki gibi şaşırmış, gene eli ayağına dolaşmıştı.

"Derhal," diye bağırdı General Böhme, "Partizan esirlerden yüz kişiyi kurşuna dizdir."

Andorfer tüm olup bitenlerden habersizdi. Kafası karışmış bir halde ona bakarken, "Efendim," dedi, "kötü bir şey mi oldu yoksa?"

General Böhme öyle öfkeliydi ki, burnundan soluyordu.

"Daha ne olsun?" diye haykırdı. "Aşağılık köpekler ordumuza silah ve erzak götüren treni havaya uçurdular."

O an âdeta zaman durdu, odaya derin bir sessizlik çöktü. Komutan Andorfer duyduklarına inanamıyordu. Yüzü allak bullak olmuş, alnında boncuk boncuk ter damlaları birikmeye başlamıştı. Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Bu sessizliği ilk bozan Polis Şefi Reinhard oldu.

"Nasıl düşünemedim bunları," dedi hayıflanarak. "Son anda uyandım, ama iş işten geçti."

Bu sözler General Böhme'nin yüreğini paramparça etti.

"Hiç bahsetme," dedi âdeta kahrolarak. "Ucu ucuna yetiştik, ama bu da bir işe yaramadı. Elimizde sadece leşler var. Koca treni içindekilerle birlikte kaybettik. Bu olay Führer'in kulağına gitse hop oturup hop kalkar."

Reinhard'ın dudakları öfkeyle gerildi.

"Ah, ah!.. Birkaç dakika gecikmeyle koca treni kaybettik. Üstelik hâlâ yutkunurken genzim yanıyor. O leşlerin kokusu ne kadar da berbatmış."

General Böhme kısa bir süre ona şaşkın gözlerle baktıktan sonra, "Sana," dedi, "onların üzerine benzin döküp yakmanı kim söyledi? Neden böyle bir şey yaptın?"

Polis Şefi Reinhard güçlükle yutkundu.

"Ya," dedi, "ne yapsaydım? Hiç olmazsa o aşağılık köpeklerden hıncımı böyle aldım. Hâlâ üzerlerine benzin döküp yakasım var."

Komutan Andorfer o an âdeta küçük dilini yutmuş, öylece kalakalmıştı. General Böhme kafasını çevirdi, öfkeli gözlerle ona baktı.

"Siz," diye çıkıştı, "daha neyi bekliyorsunuz? Hadi, bir an önce gidin. Vakit kaybetmeyin. Yüz esiri derhal kurşuna dizin."

General Böhme'nin bu sözleriyle Andorfer silkinip kendine geldi. Komutanın yüzüne hızlı bir bakış fırlattıktan sonra hiçbir şey söylemeden arkasını döndü, odayı terk edeceği sırada, "Bir saniye," diye arkasından seslendi Polis Şefi Reinhard.

Andorfer aniden durdu, başını hafifçe çevirdi.

"Buyurun," dedi.

Reinhard bu sefer meraklı ve delici bakışlarını General Böhme'nin üzerine dikip, "Acaba," dedi, "koca trene karşılık yüz esir az değil mi? Bu sayıyı iki yüze çıkarsak nasıl olur?"

***

Saatler öğleden sonrayı gösteriyordu. General Böhme ve Polis Şefi Reinhard Sajmiste Kampını çoktan terk etmişlerdi. Komutan Andorfer ise aldığı emir doğrultusunda, kampta esir tuttukları iki yüz partizanı kurşuna dizdirmiş, sonra da düşünceli bir şekilde odasına geri dönmüştü.

Uzunca bir süre başını ellerinin arasına alıp çaresizlik içinde öylece durmuştu. Sanki beyninde zehirli bir tohum her geçen gün biraz daha kök salıyordu.

Derken ansızın odanın kapısı çaldı, içeri bir çavuş girdi. Asker selamını verdikten sonra, "Komutanım," dedi gür bir sesle. "Dün benden istemiş olduğunuz erleri getirdim."

O bulanık, kurşuni düşünceler bedenini öyle ağırlaştırmıştı ki, çavuşun neden bahsettiğini anlayamadı.

"Hangi askerleri?" diye sordu.

Çavuş birden afalladı.

"Sırpça bilen..."

Andorfer hemen sözünü kesti.

"Doğru," dedi, "hatırladım şimdi. Hani, nerdeler?"

Çavuş bir an arkasına döndü, seslendi:

"İçeri girin."

İki asker sözleşmişçesine aynı anda başını içeri uzattı, sonra da çabucak yürüyüp komutanlarının yanına geldiler. Andorfer onları baştan aşağı süzerken, "Bu dili," dedi, "nerede öğrendiniz?"

Kısa boylu asker başıyla selam verdi.

"Komutanım," dedi heyecanlı bir sesle. "Benim adım Götz. Babam Alman, annem de Hırvat'tır. Bana bu dili annem öğretmişti."

Andorfer bu sefer bakışlarını uzun boylu olana dikti.

"Ya," dedi, "senin adın ne?"

Uzun boylu olan asker de oldukça heyecanlı görünüyordu.

"Komutanım," dedi sesi titrerken. "Benim adım Meyer. Annem Hırvat asıllı bir Alman."

Andorfer derin bir nefes aldı.

"Pekâlâ! Şimdi size bir görev vereceğim. Bu görevi başaracağınıza inanıyorum. Eminim beni mahcup etmeyeceksiniz."

"Emredin komutanım," dedi Meyer gür bir sesle. "Bana vereceğiniz her görevi canım pahasına da olsa yerine getireceğim."

Andorfer'in dudaklarında alaycı bir gülümseme belirdi.

"Buna sevindim."

O esnada Götz de bir adım öne çıktı.

"Ben de emirlerinizi bekliyorum komutanım."

Andorfer oturduğu yerden kalkıp pencereye doğru yürüdü, dışarı bakarken, "Şimdi aşağıya inin," dedi. "Kamptaki çocukları başınıza toplayın, onları öpüp kucaklayın ve şeker dağıtın."

Meyer'in sevinci kursağında kalmıştı bir anda. Komutanının verdiği bu emir onu hayretler içinde bırakmış, donakalmıştı.

Andorfer kısa bir süre sonra başını çevirip, "Siz," diye çıkıştı, "neden hâlâ burdasınız? Emrim yeterince açık değil mi?"

Meyer ve Götz şaşkınlıkla birbirlerine baktılar.

"Derhal emrinizi yerine getireceğiz komutanım," dedi Götz, sonra da saygıyla selam verip oradan ayrıldılar.

Tam o sırada kapının önünde Hanna belirdi.

"Müsaat misiniz efendim?" diye seslendi. "Sizinle konuşacaklarım var."

Andorfer başını kaldırıp ona dikkatle baktıktan sonra, "Lütfen," dedi. "İçeri girin."

Hanna hızlıca odaya girip kapıyı kapattı.

"Efendim," dedi. "Ben bir şeyler duydum. Acaba duyduklarım doğru mu?"

Andorfer düşünceli bir şekilde başını kaşıdıktan sonra, "Şey," dedi boğuk bir sesle, "ne duydunuz?"

"Güya yemek tek öğüne inmiş."

"Evet, doğru duymuşsunuz."

Hanna'nın başından aşağı kaynar sular döküldü sanki. Birden gözlerinden iki damla yaş aşağıya süzüldü.

"Bir türlü aklım havsalam almıyor. Ama bu nasıl olur efendim? Bu kampta bir sürü çocuk var. Bizi ölüme mi terk ediyorsunuz?"

Andorfer'in bu sözlerden sonra yüreği sızladı. Gözlerini ondan kaçırırken, "Ne yazık ki generalin emri böyle," dedi. "İnan, elimden hiçbir şey gelmiyor..."

Hanna sanki dilsizleşti. Artık bu saatten sonra ne düşüneceğini, ne diyeceğini bilemiyordu.

"Merak etme," diye konuşmasını sürdürdü Andorfer. "Bir-iki gün içinde buradan gidiyorsunuz zaten. İnan bana, yeni kampta çok daha iyi olacak yaşamınız. Hepiniz bu hayattan kurtulacaksınız."

Hanna ıslak yanaklarını elinin tersiyle silerken, "Sekiz bin kişiyi," dedi kaygılı bir sesle. "Buradan başka bir yere taşımak kolay bir iş değil. Bunu nasıl yapacaksınız peki?"

Andorfer yalandan gülümsedi.

"Sen hiç üzülme, o işi bana bırak."

Hanna oldukça düşünceliydi, bir kez daha sustu. Üzgün bir şekilde arkasını dönüp giderken, "Bir saniye dur," diye seslendi Andorfer.

Hanna olduğu yerde durdu. Sonra başını ağır ağır çevirip ıslak gözleriyle ona baktı.

"Buyurun efendim."

Andorfer boğazını temizledi, son derece yumuşak bir sesle, "İstersen," dedi, "seni ilk postayla diğer kampa gönderebilirim."

Hanna'nın yorgun yüzüne acı bir tebessüm yerleşti.

"Peki, siz nasıl isterseniz öyle olsun," dedi. "Yalnız sizden bir ricam var..."

***

Arben görevlerini öğrendiklerinden beri diken üstündeymiş gibi huzursuzdu. Ayrıca bu kadar tehlikeli bir işe Roza'nın da bulaşması bir hayli canını sıkıyordu.

"Bu kadar," diye çıkıştı Roza, "karamsar olma. Hepimizin yüreği güzel bir geleceğin umut ve coşkusuyla yanıp tutuşuyor. Biz vatanseverleri mücadele ruhu sarmış. Bu yüzden hep birlikte eyleme geçmişiz, görmüyor musun? Bunda karamsar olacak, üzülecek ne var sanki?"

Arben oflayıp pufladı.

"Ben," dedi tasalı bir sesle, "kendimi değil, seni düşünüyorum. Bize verilen görev öyle basit bir iş değil, çok tehlikeli."

Arben'in söylediklerinin doğru olduğunu gayet iyi biliyordu Roza. Biliyordu bilmesine de... Lakin yüreğinden geçenleri ona anlatması zordu. Birden içini çekip, "Bize verilen görev ne olursa olsun," dedi, "mutlaka yerine getirmeliyiz. Bu görevi en azından kendi saygınlığımız ve onurumuz için başarmalıyız."

Arben sustu, pencerenin önüne geldi. Tül perdeyi hafifçe aralayıp sokağa baktı. Oynayan çocukları, Polis Şefi Reinhard'ın evinin önünde nöbet tutan polisleri seyre daldı. Aklını karıştıran düşüncelerin ağırlığından kurtulmaya, karamsarlıktan çıkıp bir karara varmaya çalışıyordu...

Tam bu sırada Gino'nun annesi içeri girdi. Elinde büyükçe koyu renkli bir tepsi tutuyordu. Tepside çorba kâseleri duruyordu. Dikkatle ve usulca tepsiyi masanın ortasına koydu, ince dudaklarına bir gülümseme yayıldı.

"Haydi gelin," diye seslendi. "Soğutmadan için şehriye çorbanızı."

Roza dumanları tüten çorba kâsesine ağzı bir karış açık şekilde bakıyor, sanki o anda çorbayı gözleriyle içiyordu. Heyecanlı bir şekilde masaya otururken, "Nena Hanım," dedi sevinçli bir sesle. "Belki inanmazsınız ama aylardan beri bir kâse sıcak çorbaya hasrettik."

Nena buruk bir şekilde gülümsedi.

"Siz," dedi, "dağda mıydınız yoksa?"

Roza çorbaya kaşığı salladıktan sonra, "Evet," dedi bir çırpıda. "İkimiz de aylardır dağdaydık."

Nena başını çevirdi, Arben'e baktı.

"Oğlum," dedi içten bir sesle. "Şuraya geç otur. Sen de çorbanı iç. Masaya niye oturmuyorsun?"

Arben isteksiz bir biçimde geçip masaya otururken, "Gino nerde kaldı?" diye sordu endişeli endişeli. "Çoktan dönmüş olmalıydı."

Nena onu dikkatle süzdü.

"İşinize karışmak gibi olmasın ama," dedi soğukkanlılıkla, "biraz rahat ol. Çok tedirgin görünüyorsun oğlum. Aslında sizin kadar ben de bu evde tehlikedeyim. Çünkü partizanlara yataklık ediyorum evimde, doğru mu?"

Arben onun gözlerine bakarken yutkundu. Kısa bir süre düşündükten sonra, "Sizden," dedi. "Çok özür dilerim. Amacım sizi tedirgin etmek değildi."

Nena acı acı gülümsedi.

"Seni anlıyorum oğlum. Hepimiz zor günlerden geçiyoruz. Birimizin acısı, aslında hepimizin acısıdır. Direniş iyileştiricidir, birleştiricidir, hatta umut vericidir... Biliyorum, bugünler de gelip geçecek. Güneş hepimiz için yeniden doğacak, içimizi ısıtacak."

Onun bu sözlerinden sonra Roza'nın boğazı düğüm düğüm olmuştu.

"Siz," dedi, "ne iş yapıyorsunuz?"

Nena ellili yaşlarında, uzun boylu, zayıf, parlak yeşil gözlüydü.

"Ben kimyagerdim."

Roza şaşırdı.

"Aaa! Gerçekten mi?"

"Evet! Ama işi bıraktım artık, çalışmıyorum."

Roza'yı bir merak sarmıştı.

"Sormamda sakınca yoksa neden bıraktınız işinizi?"

Nena'nın o anda gözleri dalıp uzaklara gitti, parlak yeşil gözleri dolu dolu oldu. Sonra da, "Faşistler için," dedi, "çalışmayı reddettim. Bu yüzden bıraktım işi."

Arben de şaşırmıştı.

"Peki," dedi. "Kocanız nerede?"

Nena'nın ansızın içinden bir şeyler koptu, boğazına bir yumru takıldı sanki.

"Savaş başladıktan sonra," dedi boğuk bir sesle. "Kocamdan ayrıldım..."

Roza hemen sözünü kesti.

"Neden?"

Nena kaşlarını çattı, kararlı bir şekilde ona bakarken, "Çünkü," dedi bir çırpıda, "bu zamana kadar bir faşistle evli olduğumu bilmiyordum. O hâlâ Almanlar için çalışıyor."

Roza duydukları karşısında donup kalmıştı.

"Peki," dedi Arben. "Kocanız ne iş yapıyordu?"

"Benim gibi kimyagerdi. O da ne yazık ki Hırvatların birçoğu gibi faşistlere uşaklık ediyor."

Bu son sözlerden sonra odayı öldürücü bir sessizlik kapladı. Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Arben ve Roza gözlerini ona dikmiş, donuk bir ifadeyle bakıyorlardı. Tam o sırada kapı vuruldu. Nena bu vuruşları çok iyi tanıyordu. Kapıya doğru yönelirken, "Endişe etmeyin," dedi soğukkanlılıkla. "Gino geldi."

Arben ve Roza derin bir nefes aldı, ama gene de silahlarını çekip ateşe hazır bir şekilde beklemeye koyuldular. Nena hızlı adımlarla yürüyüp kapıyı açtı. Gino telaşlı bir şekilde içeri girdi. Nefes nefeseydi.

"Tüh!" dedi hiddetle. "Tanrı bu sefil Nazileri ve yandaşlarını kahretsin! Sanki ne zaman, ne yapacağımızı biliyorlar."

Evde bir anda buz gibi bir hava esti. Arben diğer elinde tuttuğu kaşığı çorba kâsesinin kenarına koydu, düşünceli bir şekilde ayağa kalktı.

"Ne oldu?"

Gino dişlerini sıkıp üzgün bir şekilde ona baktı.

"Herhâlde birileri," dedi, "suikast düzenleyeceğimizi polise ihbar etmiş. Adamlar işi sıkılaştırdı. Neredeyse yandaşlarının hepsini seferber ettiler. Sokaklarda devriye gezenlerin sayısını artırdılar. Ayrıca duyduğuma göre birçok eve baskın yapacaklarmış."

Arben işittiklerinden şaşkına dönmüş, Roza için giderek daha fazla endişelenmeye başlamıştı.

"Peki ne yapacağız? Bu durumda merkezin niyeti ne acaba? Ne yapmak istiyorlar? Yoksa bizi bile bile ateşe mi atacaklar?"

Gino peş peşe gelen bu sorular karşısında bir an duraksadı. Neyse ki sonra çabucak kendini toparlayıp, "Yarın," dedi, "mezarlıkta önemli birileriyle buluşacağım. Bakalım onlar ne diyecek?"

Arben feri sönmüş gözleriyle ona baktı. Gino sarışın, seyrek saçlı, ince bıyıklıydı. Açık alnında küçük bir yara izi vardı.

"Git bir görüş bakalım," dedi Arben iç çekerek. "İnşallah doğru karar verirler. Ne de olsa hayatımız söz konusu."

Nena hemen araya girdi.

"Ama," dedi titrek bir sesle. "Bundan daha önemli bir şey var. Sizi acilen saklamamız gerekiyor. İkinizi bu evde bulurlarsa ne yaparız o zaman?"

"Haklısınız," dedi Roza. "Bu meseleyi şimdi halletmeliyiz. Yoksa iş işten geçer."

Arben sinirden çıldıracak gibiydi. Sert bir ifadeyle, "Pekâlâ!" dedi. "Bu evde nereye saklanabiliriz?"

Nena başını kaldırıp ona baktı.

"Sığınağa."

Bu fikir Gino'nun kulağına pek de hoş gelmemişti.

"Sığınak olmaz anne. Çünkü polislerin ilk bakacağı yer orası. Hem ayrıca bir çatışma çıkarsa oradan dışarı kaçamazlar. Bence en iyisi tavan arasına saklansınlar."

Arben oldukça düşünceliydi.

"Gino galiba haklı," dedi kuru bir ses tonuyla. "Bu daha iyi bir fikir gibi görünüyor. Zaten başka bir alternatifimiz de yok."

Roza dudağını büzdü.

"Bence tavan arasına saklanmak da iyi bir fikir değil. Polisler ilk önce ya sığınağa bakar ya da tavana..."

Nena sözünü kesti.

"Doğru söylüyorsun, ama bu evde saklanacağınız başka da bir yer yok. Neresi olabilir acaba?"

"Neyse," dedi Arben araya girerek. "Başka bir seçeneğimiz yok. Artık bundan sonra çok dikkatli olmamız gerekecek..."

***

Hanna bir köşeye sinmiş, yüzü avuçlarının içinde hıçkırarak ağlıyordu. Sabriye onu tekrar teselli etmeye çalışarak,

"Yeter artık," diye çıkıştı. "Kaderimiz böyle, ne yapalım? Elimizden ne gelir?"

Hanna oldukça kötü görünüyordu.

"Yemekleri," dedi hıçkırıklarının arasından. "Tek öğüne düşürmüşler. İnsanları resmen ölüme terk ediyorlar burada."

Sabriye'nin kafası iyice karışmıştı.

"Zaten," dedi düşünceli bir sesle. "Hepimiz bu kamptan gitmeyecek miyiz? Hâlâ neden dert ediyorsun? Bırak bunları, biraz rahat ol."

Hanna o an kendini kurtaramadığı bir korku içinde ve çaresiz hissediyordu. Sanki biraz daha üstüne varılırsa aklını oynatacaktı.

"Artık hislerimden emin değilim. Hatta hiçbir şeyden emin değilim, bıktım Sabriye. Gideceğimiz yerin iyi mi, yoksa kötü mü olduğunu bile bilmiyorum."

Sabriye yanına oturup başını okşadı.

"Gideceğimiz yeri ve yolu Allah bilir."

Hanna içini çekti.

"Ya tuzak kurdularsa bu hainler bize?"

Sabriye buruk bir şekilde gülümsedi.

"Sanki," dedi, "burada tuzak kurmadılar mı bizlere? Sence bu kampta özgür müyüz? Etrafına bir bak!"

Hanna başını usulca kaldırdı, ıslak kirpiklerini hiç kırpmadan dalgın bir şekilde çevresine bakındı. Perişan haldeki esirlerin birçoğu kalın duvarın önünde büzülmüş, seslerini çıkarmadan duruyorlardı.

"İşte gördün mü şimdi?" diye mırıldandı Sabriye. "Hepimiz bu batağa saplanıp kalmışız, yalan mı?"

Hanna çok üzgündü. Büyük bir hayal kırıklığı yaşıyordu. Bu yüzden ne diyeceğini bilemedi, sustu.

Sabriye bu sefer Elya'ya baktı. O da kımıldamaya, başını kaldırmaya korkuyormuş gibi duruyordu. Fakat kısa bir süre sonra Sabriye'nin kendisine bakmasından olacak, bitkin bir halde başını kaldırdı.

"Ya senin neyin var?" diye sordu Sabriye meraklı bir sesle. "Sabahtan beri hiç konuşmuyorsun."

Elya bakışlarını ondan kaçırdı, az ötede çocuklara şeker dağıtan Götz ve Meyer'e baktı.

"Şu iki asker," dedi işkilli işkilli, "bir anda nereden çıktı? Çocuklara neden şeker dağıtıyorlar?"

Sabriye kafasını çevirdi, gözlerini şeker dağıtan askerlere dikti. O da buna şaşırmış gibiydi.

"Bilmiyorum," dedi dudağını büzerken. "Ama çok hayırlı bir iş yapıyorlar. Çocuk sevindirmek büyük sevaptır."

O sırada Lili koşarak yanlarına geldi. Elinde tuttuğu şekeri annesine göstererek, "Bak," dedi sevinçli bir sesle, "bana ne verdiler?"

Elya yorgun bir şekilde tebessüm etti.

"Afiyet olsun kızıma, güzel mi?"

Lili elinde tuttuğu şekerini yine emmeye başladı, sonra da gülümsedi. Çok hoş bir gülümsemesi vardı. Tıpkı ablası Roza gibi gülümsüyordu.

"Evet anne," dedi çocuksu bir heyecanla. "Öyle mutluyum ki! Çok mutluyum. Şeker çok güzelmiş."

Elya birden duygulandı. O an gözleri dolu dolu oldu, ama kızına belli etmemeye çalıştı.

"Ye güzel kızım, ye! Çünkü sen yedikçe sanki ben de yiyorum."

Lili öyle mutluydu ki içi içine sığmıyor, yerinde duramıyordu. Elinde tuttuğu şekeri emerek koşar adımlarla oradan uzaklaştı, diğer çocukların yanına gitti.

Hanna onun bu haline çok duygulanmış, elinde olmadan gene içini hüzün kaplamıştı. Islak yanaklarını elinin tersiyle silerken, "İlk postayla," diye mırıldandı, "gidiyoruz bu kamptan. Elya'yla senin de haberiniz olsun istedim."

Bunu duymayı beklemeyen Sabriye ve Elya'nın birdenbire gözleri fal taşı gibi açıldı, ikisi de şaşkınlıktan küçük dillerini yutacak gibi oldu...

***

İlkbahar iyiden iyiye gelmişti, ama hava geceleri hâlâ serindi dağlarda. Fikret kampa geri döndüklerinden beri kendisini kulübeye kapatmış, mecbur kalmadıkça hiç kimseyle konuşmamıştı. Sanki günün içinde zaman durmuş, tabiattaki bütün renkler solmuştu.

Fikret bir ara cebinden metal sigara tabakasını çıkardı, sarı bakır rengi çakmağıyla bir sigara yaktı. Dumanı ciğerlerinden dışarı üflediği sırada kulübenin girişinde Mitat belirdi.

"İyi akşamlar," dedi hüzünlü bir sesle. "Biraz yanına gelebilir miyim?"

Kulübenin içi karanlıktı. Fikret yerinde hafifçe kıpırdandı, derin bir iç çektikten sonra, "Buyurun," diye seslendi.

Mitat içeri girdi.

"Bugün," dedi boğazı düğümlenirken. "Ben de kahroldum. Keşke onların yerinde ben olsaydım."

O sırada Fikret'in yüzüne kederli bir ifade yerleşti. Olanları yeniden hatırlamak onu öyle sarstı ki, yüreğinin bir kuş kanadı misali çarptığını hissetti o an.

"Çok üzgünüm," dedi sesi titrerken. "Söyleyecek bir söz bulamıyorum. Sanki kolum kanadım kırıldı. Kötü oldum. Hem de ne kötü..."

Fikret sustu, daha fazla konuşamadı. Başını kulübenin tahtalarına dayayıp ağladığı sırada ağzından bir hıçkırık kaçtı. Elini kaldırıp dudaklarına bastırdı, olanları gene anımsadı.

Mitat da bir süre sustu... Onun da dolmuştu gözleri. Ne de olsa Ante gibi bir dosta ağlamamak elde değildi.

Bir ara gözyaşlarını silip, "Ne yazık ki Ante ve diğerleri yok artık aramızda," dedi. "Onlar bu vatan için öldüler. Belki yarın bizler de öleceğiz, kim bilir."

Fikret'in ağlamaktan gözleri şişmişti. Akan burnunu sağ kolunun yenine sildi, yen ıpıslak oldu.

"Komutanım," dedi boğuk bir sesle. "Yüreğim yanıyor. Öldüklerine hâlâ inanamıyorum. Keşke onları yüzüstü bırakmasaydık orada. Sanki onlara ihanet etmişim gibi hissediyorum. Bu duygudan bir türlü kurtulamıyorum."

Mitat bir an silkinip kendine geldi.

"Sakın," dedi gür bir sesle. "Sakın ha!.. Böyle bir şeyi aklından dahi geçirme. Sakın, tamam mı? Eğer onlar için yapabileceğimiz en ufak bir şey olsaydı, gözümü bile kırpmadan yapardım bunu..."

Fikret bir an donup kaldı, ne söyleyeceğini bilemedi.

"Onlara," diye konuşmasını sürdürdü Mitat, "asla veda etmedik. Onlar bizim kalbimizde hep yaşayacaklar. Böyle böyle

bu güzel vatanı kurtaracağız. Biz işte bu ruhu, bu inancı kaybettiğimiz gün biteriz. Gerekirse hepimiz öleceğiz, ama vatan dirilip ayağa kalkacak. Ölümü ölümle korkutarak bu kutsal yolculuğumuza devam edeceğiz, söylediklerim anlaşıldı mı?"

ÖLÜM ÇUKURLARI

Polis Şefi Reinhard o sabah öfkeden yerinde duramıyor, ikide bir elinde tuttuğu kırbacı çizmesinde şaklatıyor, ağza alınmaz küfürler savuruyordu.

"Lanet olası kokuşmuş pis orospu çocukları güya beni öldüreceklermiş. Nasıl yapacaklarsa?"

Bazı polisler boş bakışlarla gözlerini kırpıştırıyor, Maçek de duyduğu ölümcül korkunun etkisiyle titriyordu.

"Efendim," diye seslendi. "Biz yine de tedbirleri artıralım. Ne olur ne olmaz, ne dersiniz?"

Reinhard ağzını eğip büzerek, "Elbette," dedi sinirli bir sesle, "biz de kendi tedbirimizi alacağız. Bize yönelik saldırılara gerekli cevabı vereceğiz. Zaten cevabımızı katbekat fazlasıyla veriyoruz o piçlere."

Maçek zar zor yutkundu, zoraki gülümsemeye çalıştı. Ama gülümsemesi sanki yüzünde donmuştu.

"Ne o?" diye sordu Reinhard. "Suratın bir anda bembeyaz oldu. Birkaç kişiye suikast düzenledikleri için o çapulcular-

dan korkuyor musun yoksa? Eğer korkuyorsan mertçe söyle bize."

Bazı polisler onun bu halini görünce kıkırdadı. Maçek'in az önce bir ölü gibi solan yüzü birden kıpkırmızı kesildi. Öfkeye kapılıp, "O haydutların," dedi, "canı cehenneme efendim. O şerefsizin evlatlarından asla korkmuyorum."

Polis şefi ona manalı manalı baktı, sonra da yüzüne pis bir gülümseme yayıldı.

"Sen... Offf! Sen de benim gibi ne küfürbaz bir herifmişsin! Ağzından çıkan sözleri kulakların duyuyor mu hiç? Ne biçim konuşuyorsun böyle? Ne de olsa aramızda o şerefsizin evlatlarından birinin ağabeyi var, doğru mu?.."

Bir anda ortalıkta buz gibi bir hava esti. Oradaki herkes başını çevirip Dinçer'e baktı. Dinçer sıtmaya yakalanmış bir biçimde titriyor, polis şefine karşı içindeki öfkeyi bastırmakta zorlanıyordu. Titreyen burun deliklerinden hızla soludu, dişlerini gıcırdatıp birbirine çarptı.

"Ne oldu?" diye konuşmasını sürdürdü Reinhard. "Yüzünden düşen bin parça Mohammedan? Yalan mı söyledim, yanlış mı? Kardeşin dağda değil mi?"

Dinçer sakin kalmaya çalışıyordu.

"Doğru, dağda bir kardeşim var. Ama yanıldığınız şey, o şerefsizin evladı değil, bir vatansever."

Polis şefinin sanki o an başından aşağı kaynar sular döküldü. Çenesini boynuna öyle bir bastırdı ki, ablak suratı daha da kızardı. Birkaç adım atıp burnunun dibine kadar sokuldu, dişlerini sıktı.

"Mohammedan," dedi öfkeli bir sesle. "O şerefsizin evladı kardeşini elektrik direğinde sallandırdıktan sonra seni de kurşuna dizeceğim. Şimdiden bilmiş ol!"

Dinçer yutkundu, cevap vermedi. Feri sönmüş gözlerini bir an olsun onunkilerden ayıramazken, "Artık," diye haykırdı Reinhard. "Lafı daha fazla uzatmadan işimize koyulalım. Herkes silahını kuşansın. Bugün girilmedik ev, çalınmadık kapı bırakılmayacak. Bütün evler didik didik aranacak, anlaşıldı mı?"

***

Her yer çiçeklerle doluydu ve hava mis gibi kokuyordu. Komutan Herbert Andorfer o gün emrindeki birkaç subayla birlikte Belgrad'ın birkaç kilometre uzağındaki Avala'ya gelmişti.

Bir ara başını kaldırıp dağlarla çevrili şehre şöyle bir göz attıktan sonra, "Biz," dedi düşünceli bir sesle. "Aslında buraya neden geldik biliyor musunuz?"

Alman subaylar başlarını "hayır" anlamında sallarken, "Burada," diye konuşmasını sürdürdü Andorfer, "ölüm çukurları kazacağız."

Herkes şaşkınlıkla birbirine baktı.

"Ölüm çukurları mı?" dedi Yüzbaşı Holzmann. "Bu ne demek oluyor komutanım? Biraz açıklar mısınız lütfen?"

Andorfer çok üzgün görünüyordu.

"Bugün," dedi boğuk bir sesle. "Sajmiste Kampına birkaç tane Saurer kamyonu geliyor. Bu araçlara 'bitten arındırma kamyonu' adını vermişler. Aslında bu kamyonlar gaz arabalarına dönüştürülmüş."

Yüzbaşı Holzmann duyduklarına inanamamıştı. Emin olmak için, "Komutanım," dedi. "Kamptaki bütün esirleri gazla mı öldüreceğiz yoksa?"

Andorfer'in yüreğine derin bir acı çöktü.

"Sadece kadın ve çocukları!.. Şimdilik partizanlara dokunmayacağız."

Yüzbaşı Holzmann bir an hayalet görmüş gibi oldu, rengi uçup gitti. Aklı daha da karışmıştı.

"Ama," dedi şaşkınlık dolu bir sesle. "Kampta sekiz bin kadın ve çocuk var. Hepsini gazla mı öldüreceğiz? Neden böyle bir şey yapıyoruz?"

Andorfer içini çekti.

"Ne yazık ki General Franz Böhme'nin emri böyle. Artık mecbur kalmadıkça esirler kurşuna dizilmeyecekmiş. Güya tutsakların infazlarını gerçekleştiren askerlerde ciddi psikolojik rahatsızlıklar baş göstermiş. Bunun üzerine Berlin'deki yetkililer bu şekilde bir karar almış."

Yüzbaşı Holzmann hâlâ şaşkındı.

"Daha dün," dedi üzgün bir sesle, "iki yüz esiri kurşuna dizdik. Peki buna ne diyeceksiniz komutanım?"

"Onlar partizandı," diye kestirip attı Andorfer.

Yüzbaşı Holzmann sustu. Çoktan düşüncelere dalmıştı. Komutan Herbert Andorfer yanı başında duran Teğmen Ulmer'e bakıp, "Burada konuştuklarımızı," dedi ciddi bir ses tonuyla, "subaylar dışında hiç kimse bilmeyecek. Emrim açık ve net olarak anlaşıldı mı?"

Teğmen Ulmer çoktan hazır ola geçmişti bile.

"Anlaşıldı komutanım," dedi gür bir sesle. "Şimdi izninizle bir şey soracağım."

Andorfer onun gözlerinin içine baktı.

"Sor bakalım."

Teğmen Ulmer kısa bir tereddütten sonra, "Şey," dedi. "Kamptaki esir kadınlara ne söyleyeceğiz peki?"

Andorfer'in bir an uzaklara dalıp giden gözlerini hüzün kapladı. Bir ara dalgın bakışlarını Yüzbaşı Holzmann'ın yüzüne çevirip, "Onlara," dedi, "başka bir kampa götüreceğimiz yalanını söyleyeceğiz."

Yüzbaşı Holzmann dalıp gittiği düşüncelerden sıyrıldı. Başını hafifçe kaldırdığı sırada az ötede duran adamlarla göz göze geldi.

"Peki," dedi kahır dolu bir sesle. "Şuradaki adamlar kimin nesi komutanım? Onları neden buraya getirdik?"

Andorfer kafasını çevirdi, az ileride duran adamlara bakıp, "Şu Çetnik esirlerin eline," dedi içten içe hayıflanarak, "kazma kürek tutuşturun. Derhal derin çukurlar kazsınlar. Yarın bu çukurlar lazım olacak bize..."

***

O gün öğle vakti Gino elleri kolları ekmeklerle dolu eve döndüğünde, Nena da yemeklerini pişireceği kap kacağı tezgâhın üzerinde hazır etmiş, patatesleri yıkayıp soymuştu.

"Pazarda," diye söylendi Gino, "her şey ateş pahası olmuş. Tezgâhlarda doğru dürüst mal da yok."

Nena oğlunun elinden ekmekleri aldı, mutfak tezgâhının bir köşesine koyarken, "Lanet olsun Hitler'e," dedi kızgın bir şekilde. "Hepimizi perişan etti. Bu kıtlıkla daha ne kadar baş edebiliriz bilmiyorum."

Gino birdenbire annesinin boynuna sarıldı, onu yanaklarından öpmeye başladı.

"Yeter yeter," diye çıkıştı Nena. "Gören de çok uzak bir yoldan geldini zannedecek. Hadi bırak beni, işime koyulayım bir an önce. Çocuklar acıkmıştır."

Gino tatlı tatlı gülümsedi.

"Anne," dedi, "sana bir şey söyleyeceğim."

Nena biraz geri çekildi. Tezgâhın üzerinden tencereyi aldı, içine birkaç kaşık yağ koyduğu sırada, "Bana ne söyleceksin?" dedi.

Gino kuruyan boğazını temizledi.

"Az önce yolda babamla karşılaştım."

Nena'nın eli ayağı boşaldı.

"Eee, ne söyledi sana?"

"İyiymiş, seni sordu."

"Neyimi sordu? Hiç sormasaymış keşke."

Gino elini cebine soktu, bir miktar dinar çıkarıp, "Bize," dedi, "harcamamız için biraz para verdi."

Nena'nın sanki o an başından aşağı kaynar sular döküldü. Göğsü sıkıştı, yüreği acıyla doldu. Öfkeli gözleriyle baktı, sonra birden elini şiddetle kaldırıp oğlunun yüzüne bir tokat attı.

"O faşist Alman domuzunun," diye bas bas bağırdı, "parası bize lazım değil, duydun mu beni?"

Gino neye uğradığını şaşırdı, yüzü kıpkırmızı oldu. Sanki vücudundaki bütün tüyler diken dikendi. Annesine dikkatle baktığında gözlerinde nefret alevi yanıyor, dudakları öfkeden titriyordu.

"Tanrı canımı alsın ki," dedi Gino ağlamaklı bir sesle. "Parayı zorla elime tutuşturdu. Ben istemedim. Tanrı şahidimdir."

Nena kızgınlığını bir an kontrol edemeyip ona tokat attığına pişman olmuştu.

"Yemin etme," dedi büyük bir üzüntüyle. "Günah. Ben sözüne inanıyorum. Şimdi o parayı kaldır ortadan, görmesin gözlerim."

Gino da çok üzgündü. Sanki tek bir tatlı söz karşılığında bütün üzüntüsünü unutmaya hazır gibiydi. Ama annesi sırtını döndü, sessizce yemek yapmaya koyuldu.

Birkaç saniye orada öylece dikildi Gino. Sonra başını önüne eğdi, hiçbir şey söylemeden yanından uzaklaştı. Merdivenlerden ağır ağır yukarı çıkarken, "Benim," diye seslendi. "Telaşlanmayın sakın."

Arben ve Roza o sırada tavan arasındalardı. İkisi de sesi tanımıştı, Gino'ydu bu. Arben çatıya açılan küçük tahta kapağı kaldırdı, aşağı baktı.

"Geliyoruz," dedi, "bir saniye."

İlk önce Roza çatıya çıkan ahşap basamaklara tutunarak aşağı indi, hemen ardından da Arben...

"Pekâlâ," dedi Roza. "Mezarlıkta birileriyle buluştun mu? Ne haberler getirdin bize? Haydi çabuk söyle."

Gino hâlâ üzgün görünüyordu. Arben ondaki bu durgunluğu hemen fark etmişti.

"Senin," dedi araya girerek, "neyin var böyle? Bir şey mi oldu?"

Gino oflayıp pufladı, iç çektikten sonra, "Önemli değil," dedi boğuk bir sesle. "Az önce ailevi bir sorun yaşadım. Ama geçip gitti, büyütecek bir şey yok."

Arben konuyu daha fazla üstelemedi.

"Sıkma canını, olur böyle şeyler. Neyse... Hele söyle bakalım, ne haberler getirdin? Meraktan çatlayacağız!"

Gino eve dönerken aslında çok heyecanlıydı. Ama dikkatini toplamak için heyecanını bastırmak zorundaydı.

"Yarın," dedi büyük bir soğukkanlılıkla. "Bir aksilik çıkmazsa polis şefinin defterini düreceğiz. Aldığım talimat böyle."

Roza duyduklarına inanamamış, çok heyecanlanmıştı.

"Peki bu işi nasıl yapacağız? Herhâlde iyi bir planınız vardır?"

Gino yarınki planla ilgili bir şeyler söylemek üzere ağzını açtığı sırada, ansızın kapı çaldı. Bu öyle bir kapı çalmaydı ki sanki tekmeleyip kırıyorlardı.

Arben yüreğinde tarifsiz bir korku duyarken, "Hemen saklanalım," dedi bir çırpıda, "belli ki cellatlar geldi."

Roza ve Gino bu sözlerden sonra iliklerine kadar sarsıldılar. Âdeta kâbus gibi sözlerdi bunlar. Neyse ki Gino kendini çabucak toparladı, kuru ve boğuk sesiyle, "Derhal," dedi, "tavan arasına saklanın. Ben de çabucak aşağı iniyorum."

Roza ve Arben hiç vakit kaybetmeden ahşap basamaklara tutunarak tavan arasına çıktılar. İkisi de nefeslerini tutup parmakları tetikte beklemeye koyuldular. O sırada Gino aşağı inmişti.

Nena büyük bir soğukkanlılıkla kapıyı açtığı esnada içeri dalan polislerin bağrışlarıyla irkildi.

"Çekil! Çekil! Kenara çekil şöyle!"

Nena hiçbir şey söylemeden önlerinden çekildi. Polis Şefi Reinhard elinde tuttuğu kırbacı önce havada gösterişli bir biçimde şaklattı, sonra da hızlıca içeri girdi.

"Her yeri," diye bas bas bağırdı, "didik didik arayın! Bakılmadık yer kalmasın sakın."

Bütün polisler aldıkları emir doğrultusunda delicesine evi aramaya başladılar. Yastıkları söküp dağıttılar, yorganları ve döşekleri yere attılar. Nena'nın kimya kitaplarını birer birer karıştırıp hızla bir köşeye fırlattılar.

"İçinizden biri," diye haykırdı Reinhard, "şu mutfağa da bir göz atsın. Belki oraya tabanca saklamışlardır, kim bilir."

Polislerden en kısa boylu olanı mutfağa girdiğinde, "Efendim," dedi, "bir saniye bakar mısınız?"

Reinhard'ın bir anda gözleri parladı, büyük bir heyecanla yanına geldi.

"Ne var? Bir şey mi buldun yoksa?"

"Emin değilim efendim, ama..."

Polis şefi köpürdü. Hemen sözünü kesti.

"Ne demek oluyor şimdi bu? Beni neden çağırdın o zaman?"

Kısa boylu polisin korkudan eli ayağına dolaştı.

"Şey... Şey," diye kekeledi. "Şu tezgâhın üstündeki ekmekler dikkatimi çekti efendim. Sizce de çok fazla değil mi?"

Reinhard başını kaldırıp düşünceli bir şekilde ekmeklere baktı. Sonra dudağını büzdü, derin bir nefes aldı.

"Bana," dedi, "çabuk şu kadını getir."

Polis bir kurşun gibi fırladı, Nena'nın kolundan tutup hemencecik mutfağa soktu. Kafası düşte gibi ve karmakarışıktı. Her şey bir anda sis kesildi sanki. Nedense bir karamsarlık çökmüştü içine...

"Bu evde," diye söylendi Reinhard, "kaç kişi yaşıyorsunuz?"

Nena üzerindeki tedirginliği atmaya çalıştı, ama başaramadı. Ona kuşku dolu gözlerle baktı.

"Neden sordunuz?"

Reinhard çok sinirlendi. Elindeki kırbacı havaya kaldırdı, meşin kırbaç yılan gibi kıvrıldıktan sonra Nena'nın bacağında şakladı. Kırbacın değdiği yer cayır cayır yanıyordu. Reinhard yüzüne tükürüp, "Burada," dedi öfkeli öfkeli, "soruları ben sorarım. Şimdi bana cevap ver."

Nena'nın yüreği sızladı.

"İki," dedi usulca.

Reinhard başını çevirdi, gözlerini iri iri açarak şaşkınca tezgâhın üzerinden duran ekmeklere baktı.

"Sence de," dedi. "İki kişiye bu ekmekler fazla değil mi? Üstelik göbeğin de yok, çok zayıfsın."

Nena'nın gözlerinin önünde birden Roza ve Arben'in hayali belirdi. Azıcık da olsa cesaretini topladı.

"Hiç kuşkusuz haklısınız. Ama siz de gayet iyi biliyorsunuz ki, fırınlar düzenli olarak ekmek çıkarmıyor. Malum savaştayız."

Polis Şefi Reinhard onun bu cevabından zerre tatmin olmamıştı. Pis pis sırıtarak, "Seni yalancı!" diye haykırdı. "Bu evde partizan saklıyorsunuz."

Nena'nın gerginlikten elleri titriyordu.

"Bana inanmıyorsanız evi arayın."

Reinhard keskin bir kahkaha attı.

"Ey sefil kadın! Zaten adamlarım evini arıyor. Şimdi düş önüme! Beni sığınağa götür. Bir bakalım, kim var orada?"

Nena'nın beti benzi atmıştı. Karşısındaki adamdan dehşete düşmüş, sanki iki dakika içinde mum gibi erimişti. Reinhard ona iyice sokuldu, sağ kolundan tutup dışarıya doğru savururken o esnada tesadüfen oradan geçmekte olan polise, "Sen!" diye haykırdı. "Tavan arasına çık, didik didik ara."

Dinçer bir an duraksadı, ama daha sonra "tamam" dercesine başını sallayıp merdivenlerden yukarı kata çıktı.

Orada kısa bir süre soluklandı, sağa sola bakındı. Birden karşısındaki ahşap basamaklar dikkatini çekti. Birkaç adım attı, önüne geldiğinde durdu. Tabancasını belinden çıkardı, mermiyi ağzına sürdü. Sağ eliyle tabancanın kabzasını iyice

kavradıktan sonra sol eliyle ahşap basamaklara tutunarak ağır ağır tırmanmaya başladı...

O sırada Arben ve Roza nefeslerini tutmuş bekliyorlardı. İkisinin de alnında boncuk boncuk ter damlaları birikmişti.

Dinçer son basamağı çıktığında durdu. Sağ elini hafifçe kaldırıp tabancanın namlusunu çatıya açılan küçük tahta kapağa dayadı. Tahta kapağı belli belirsiz bir şekilde ittirip yukarı kaldıracağı sırada, Polis Şefi Reinhard'ın söylediği, "Mohammedan, o şerefsizin evladı kardeşini elektrik direğinde sallandırdıktan sonra seni de kurşuna dizeceğim. Şimdiden bilmiş ol," sözlerini hatırladı. Ansızın ruhunu bir öfke sardı, gözlerinde şimşekler çaktı.

Derken göğsünün içinde kaskatı kesilen ağır bir şey belirdi. Bu tuhaf, tuhaf olduğu kadar rahatsız edici duygunun ne olduğunu hem anlamak hem de anlamamak ister gibi bir hali vardı. Birdenbire, "Lanet olasıca adam yerin dibine batsın!" dedi kendi kendine, sonra ahşap basamaklara tutunup hızlıca indi. Hiç zaman kaybetmeden oradan ayrıldı, aşağı kata, diğerlerinin yanına geldi.

Tam o esnada Polis Şefi Reinhard sinirli bir şekilde masayı ve sandalyeleri sağa sola itiyor, sığınakta birilerini bulamadığı için ağza alınmayacak küfürler savuruyordu...

"Tavan arasında," diye yalan söyledi Dinçer, "birkaç güvercin dışında hiç kimseyi göremedim. İçerisi bomboştu."

Reinhard duyduklarından belli ki hoşlanmamış, alnı kırış kırış olmuştu. Ablak yüzüne nefret çizgileri yayılmıştı. Dinçer'e ateş saçan gözleriyle bakıp, "Çabuk toparlanın sersem herifler," dedi homurdanarak. "Buradan gidiyoruz."

***

Aynı günün akşamı yorgun argın bir halde ailesinin yaşadığı eve gelmişti Dinçer. Bütün gün ev ev dolaşmaktan ayakları şişmişti. Öfkeden kan beynine sıçramıştı.

"Ne korkunç bir gündü!" dedi iç çekerek. "Kapı kapı dolaşmaktan pestilim çıktı. Hem de ne uğruna?"

Hafız Nuri Efendi göz ucuyla onu baştan aşağı dikkatle süzdükten sonra, "Ne oldu oğlum?" diye sordu meraklı bir sesle. "Neden kapı kapı dolaştın?"

Dinçer sustu, cevap vermedi. O sırada başını hafifçe çevirdi, az ötede duran Aferdita'ya baktı. Onun da yüzü günün yorgunluğundan ve gerginliğinden sapsarıydı.

"Senin," dedi, "neyin var böyle?"

Aferdita kendini üzgün hissediyordu. Dokunsan ağlayacak gibiydi.

"Ne istiyorlar bizden ağabey?"

Dinçer şaşırdı.

"Kim?"

"Kim olacak? Serseriler! İtler! Ne istiyorlar ağabey? Biz yüzyıllardan beri bu topraklarda yaşamıyor muyuz?.."

Annesi Fatmir hemen sözünü kesti.

"Bana bak," diye çıkıştı. "Böyle ağzını bozarsan, kızımdı filan dinlemem, bilmiş ol. Ağzına bir tane çarparım."

Aferdita'nın ansızın gözleri doldu.

"Bir saniye anne," dedi Dinçer oflayıp puflayarak. "Belli ki canı bir şeye sıkılmış kızcağızın. Bırak anlatsın."

Fatmir'in birden yüzü ekşidi, kaşları çatıldı. Gözlerinden âdeta şimşekler çakarken, "Ananız ölsün sizin!" diye homurdandı. "Ne zaman ağzımı açsam, beni susturuyorsunuz. Yalan mı?"

Dinçer yutkundu.

"Yalvarırım sus anne. Allah aşkına yine başlama. Bak görüyorsun çok yorgunum, ayrıca canım çok sıkkın."

Hafız Nuri Efendi her zamanki gibi araya girdi, ortalığı yatıştırmaya çalıştı.

"Kalk, bize bir çay demle Fatmir. En iyisi hepimiz bir yorgunluk çayı içelim. Hadi kalk, lütfen!"

Fatmir söylene söylene ayağa kalktı, sarsak sarsak çıktı odadan. Dinçer umutsuz bir şekilde arkasından bakıp başını sağa sola sallarken, "Offf anne!" diye derin bir iç çekti. "Sen adamı öldürürsün!"

Hafız Nuri Efendi oğluna ters ters baktı.

"Sen de biraz sus! Huyunu bilmiyor musun? Daha niye uzatıyorsun anlamadım?"

Dinçer üzgün bir ifadeyle dudağını büzdü, sonra başını çevirip Aferdita'yı dikkatle süzdü.

"Bugün," dedi, "ne oldu?"

Aferdita'nın boğazı düğümlendi.

"Şey... Şey ağabey! Öğleüstü gibi Alman askerleri okulu bastı. Kırılmadık bir şey bırakmadılar."

"Neden peki?"

"Okulda güya partizanlar saklanıyormuş. Tabii yalan söylüyorlar! Aslında tüm mesele eğitimi baltalayıp huzursuzluk çıkartmak, yanlış mı düşünüyorum?"

"Yok, çok doğru söylüyorsun. Bırak okulu, memlekette huzur koymadılar. Savaş böyle sürerse sonumuz hiç iyi değil."

Aferdita'nın yüreği acıyla dolmuştu.

"Zavallı Edibe Öğretmeni görmeliydin ağabey. Bugün çavuşun biri kadıncağızın ağzını burnunu kırdı."

Dinçer'in de yüreği burkuldu.

"Allah," dedi, "Nazilerin belasını versin. Niye dövdüler kadıncağızı?"

"Çavuşa diklendiği için."

Hafız Nuri Efendi duyduklarına üzülmüştü.

"Peki oğlum," dedi. "Sen neden kapı kapı dolaştın bugün?"

Dinçer içini çekti.

"Aynı şey baba," dedi sesi titrerken. "Biz de ev ev dolaşıp partizan aradık. Neyse ki kimseyi bulamadık."

Hafız Nuri Efendiyi bir merak sarmıştı.

"Hayrola! Bugünlerde partizanlar kıymete mi bindi? Polisler ve askerler neden her yerde onları arıyor?"

"Güya aşağılık polis şefine suikast düzenleyeceklermiş baba."

"Bunu kim söyledi size?"

"İşkencede partizanlardan biri ötmüş. Adam anlaşılan çürük çıkmış, işkenceye daha fazla dayanamamış."

Hafız Nuri Efendi şaşkındı.

"Ne de olsa can tatlıdır oğlum. Onları ele veren her kimse, canını kurtarması gerekiyordu."

Dinçer acı acı güldü.

"Düşündüğün gibi değil baba! Adam öttü ötmesine, ama canını yine de kurtaramadı. Onu işkencede öldürdüler."

Hafız Nuri Efendi bu sözler karşısında bir an donup kaldı. Ne söyleceğini bilemedi. Dinçer bakışlarını ondan kaçırıp, "Aferdita," diye seslendi. "Derhal ayağa kalk, hiç vakit kaybetmeden Tica Tetelerin evine git. Ona de ki: Polisler yarın bu mahalledeki bütün evlere baskın yapacakmış. Yahya'yı kuytu bir yere saklasın. Hadi git, haber ver..."

ŞEKER ÇOCUKLARI

O sabah yemyeşil yaprakların üzerinde damla damla asılı kalan ince bir yağmur çiseliyordu. İçeriye ıslak toprak kokusuyla birlikte dağlardan mis gibi çam kokusu geliyordu.

O sırada Komutan Herbert Andorfer düşünceli bir şekilde pencerenin önünde durmuş, alanda toplanan esir kadınlara ve çocuklara acınası gözlerle bakıyordu. Esirler alana ardı ardına geliyor, yaşça küçük olan çocuklar da birkaç şeker kapmak için Götz ve Meyer'in peşinden büyük bir sevinçle koşturuyordu...

Birden aralık duran kapının önünde Hanna belirdi. Komutan Andorfer'e feri sönmüş gözleriyle bakıp, "Efendim," diye seslendi. "Esirler alana toplandı. Vereceğiniz haberi merakla bekliyorlar."

Andorfer yüzünü çevirdi. Sanki bakışlarında acı bir tebessüm vardı. Onu baştan aşağı süzdükten sonra, "Bugün," dedi boğazı düğümlenirken. "Sizler için büyük bir gün. Ne dersin Hanna?"

Düşünceli ve biraz da durgundu Hanna.

"Bu saatten sonra size ne söylesem efendim. Umarım gittiğimiz yerde bu kampı ve sizi çok aramayız."

Andorfer karşısında sanki bir suçlu gibi ezildi, bakışlarını kaçırdı.

"Kesinlikle," dedi boğuk bir sesle, "ne bu kampı, ne de beni arayacaksınız. Bundan emin olabilirsin."

Hanna son günlerde neyin düş, neyin gerçek olduğunu bilmiyordu. Kendini sürekli yorgun hissediyor, büyük bir hayal kırıklığı yaşıyordu. Düşüncelerine hapsolmuş kuruntular ve anılar peşini bir türlü bırakmıyordu.

"Size güveniyorum efendim. Umarım bizi yanıltmazsınız."

Andorfer duyduğu bu sözlerle iliklerine kadar sarsıldı, birden içi çekilir gibi oldu.

"Bir an önce," dedi sesi titrerken, "dışarı çıkıp güzel haberi verelim mi? Onları daha fazla merak içinde bırakmayalım."

Hanna sustu, hiçbir şey söylemedi. Sadece dalgın gözleriyle öylece baktı...

***

Yağmur ince ince çiselemeye devam ediyor, esir kadınların kısa saçlarında ve çocukların kirpiklerinde asılı kalıyordu sanki. O an hepsi de büyük bir merak içinde ona bakıyor, acaba ne söyleyecek diye heyecanla bekliyorlardı.

Komutan Herbert Andorfer de üzüntü içinde onları süzüyordu. Hepsinin üstleri perişan, zayıflıktan avurtları çökmüş, elmacıkkemikleri dışarı fırlamış, yüzleri kırış kırış olmuş, gözleri iyice çökmüştü.

Yapacağı konuşmayı aklına getirince yüreği burkuldu. Ama bu işi daha fazla uzatmamalıydı. O yüzden çabucak kuruyan boğazını temizleyip, "Hepiniz buraya gelin," diye seslendi. "Yaklaşın iyice..."

Herkes birdenbire hareketlendi, safları sıklaştırdı.

"Bugünden itibaren," diye konuşmasını sürdürdü Andorfer, "burayı boşaltıyorsunuz. İnanın bana, yeni kampta çok daha iyi olacak yaşamınız. Hepiniz bu hayattan kurtulacaksınız."

Esirler duyduklarına inanamamış, hepsinin de gözleri şaşkınlıkla kocaman açılmıştı. Ardından şaşkınlık yerini homurtulara bıraktı. İçlerinden biri, "Bizleri," diye haykırdı. "Buradan niye gönderiyorsunuz?"

Önce kısa bir sessizlik oldu, sonra herkes sanki birden sözleşmişçesine aynı anda bağırdı:

"Bizleri buradan niye gönderiyorsunuz?"

Komutan Andorfer'in yüzü kireç gibi olmuştu.

"Bu kamp," diye cevap verdi. "Şurada duran hainlere tahsis edildi. Biliyorsunuz, artık tek öğün yemek çıkıyor. Çok yakında bu öğünü de kaldıracağız. Burada kalıp açlıktan ölmek mi istiyorsunuz? Derdiniz nedir sizin?"

Bir an herkes suspus oldu. Fakat sonra en ön sıradaki ufak tefek yaşlı bir kadın, "Senin için söylemesi kolay," dedi. "Bizi bu ölüm kamplarında tutmaya hakkınız yok. Kapıları açın derhal, hepimizi dışarı salın."

Andorfer ihtiyar kadına ters ters baktı.

"Savaş daha bitmedi. Bitince gidersiniz."

Kadın öfkelenmişti.

"İyi de," diye haykırdı. "Bu savaşı biz başlatmadık. Siz gelip ülkemizi işgal ettiniz, yalan mı?"

Andorfer yanında duran çavuşa göz ucuyla bakıp, "Şu kadını," dedi Almanca konuşarak, "kolundan tutup kamyona bindirin derhal."

İriyarı çavuş hiç vakit kaybetmeden ihtiyar kadının yanına geldi, kolundan tutup çekiştirdi.

"Bırak beni," diye bas bas bağırdı kadın. "Bırak beni..."

Andorfer sözünü kesti.

"Siz de kurallara uysaydınız. Ayrıca biz Almanlara saygı göstermeyi öğrenmelisiniz."

İhtiyar kadın iki büklüm olmuş bir vaziyette çavuşun elinin altında çırpınıp dururken, "Bütün esirler," diye haykırdı, "size itaat ediyor. Daha ne yapmamızı bekliyorsunuz?"

Komutan Andorfer sustu, cevap vermedi. Nasıl olsa her şey istediği şekilde gelişiyordu. Çavuş yaşlı kadını sürükleye sürükleye götürdü, kampın girişinde bekleyen kamyona zorla bindirdi.

"Evet," diye bir kez daha seslendi Andorfer. "Nerede kalmıştık?"

Orta yaşlı bir kadın heyecanlı bir şekilde, "Bizi," dedi, "nereye göndereceksiniz peki? Gideceğimiz yerde yemek var mı?"

Andorfer acı acı gülümsedi.

"Yeni kampta hem üç öğün yemek var, hem de çocuklara şeker. İnanın bana, buradan kurtulduğunuza çok sevineceksiniz."

"Ya siz?" dedi orta yaşlı kadın. "Bizimle gelecek misiniz? Siz de gelin lütfen. Oradaki kampın komutanı da siz olun."

Bu söz Andorfer'in yüzüne bir tokat gibi indi. O an içinden bir şeyler koptu, boğazına bir yumru takıldı.

"Ne yazık ki," dedi boğuk bir sesle, "benim görev yerim burası hanımefendi."

Kadının gözleri dolu dolu olmuştu.

"Peki, bir daha sizi hiç göremeyecek miyiz? Sizinle böyle mi ayrılacağız?"

Andorfer ağlamamak için kendini zor tutuyordu.

"Kim bilir," dedi yalandan gülümserken, "belki gene görüşürüz."

Kadın ağlıyordu.

"Bu kampta bize öyle büyük iyilikleriniz oldu ki, anlatamam. Esir hayatımızı bir nebze de olsa kolaylaştırdınız. Siz olmasaydınız çoktan ölmüştük burada."

Komutan Andorfer'in yüzündeki ifade bir anda değişti, gözleri doldu.

"Hiç söylemeyin," dedi içini çekerken, "ben de sizlerden çok şey öğrendim. Umarım Tanrı işlediğimiz günahları affeder bir gün. Tanrı gittiğiniz yerde hepinizin yardımcısı olsun. Şimdi izninizle Teğmen Ulmer bazı esirlerin isimlerini okuyacak. İsmi okunanlar kampın girişinde bekleyen kamyona binsinler. Onlar ilk postayla diğer kampa gidecek olan şanslılar."

Teğmen Ulmer bir adım öne çıktı. Başını eğdi, elinde tuttuğu listeyi âdeta nefesini tutarak okudu:

"Hanna, Sabriye, Elya, Lili, Adel, Sanja, Lena, Jael, Oprah..."

***

Polis Şefi Reinhard banyoda tıraş oluyor, bir yandan da kendi kendine şarkı mırıldanıyordu...

Birkaç dakika sonra kapı zili çaldı. Evdeki hizmetçi kadın hiç vakit kaybetmeden koşup kapıyı açtı. Maçek karşısında sırıtarak duruyordu.

"Günaydın," dedi hizmetçi kadın. "Hoş geldiniz."

Maçek başını hafifçe uzatıp meraklı gözlerle içeriye bakarken, "Size de günaydın," dedi. "Acaba daha uyanmadı mı polis şefi?"

"Az önce uyandı, tıraş oluyor. Lütfen içeri buyurun."

Maçek hiçbir şey söylemeden içeri girdiği sırada Reinhard ansızın banyodan çıktı. Onun yüzüne şöyle bir baktı, suratını buruşturduktan sonra eliyle tempo tutarak az önce mırıldandığı şarkıyı beklenmedik bir biçimde bitirdi:

Şu salakların hepsini toplasaydım
Yahudiler gibi fırınlarda yaksaydım.

Maçek bu sözler üzerine alındı, fena halde bozuldu. Ağırlaşmış bakışıyla onu süzerken, "Bak işte," dedi Reinhard. "Yine alınganlık gösteriyorsun. Sana kaç kez söyledim, her sözüme surat asma diye!"

Maçek hâlâ suratını asıyordu. Polis şefi onun bu halini görünce daha fazla dayanamayıp bir kahkaha attı.

"Sen," dedi, "âlem bir adamsın. Daha ne söyleyeyim ki? Artık bilmiyorum, seninle hangi dilde konuşayım?.."

Maçek, polis şefinin karşısında her zamanki gibi bembeyaz olmuş, orada öylece dikilip duruyor, sözcüklerle ifade edilemeyecek duygularla dolu bir şekilde, hüzün kaplamış bakışlarını ondan ayıramıyordu.

"Duydun beni, değil mi?" diye konuşmasını sürdürdü Reinhard. "Sen âlem bir adamsın. Her neyse... Şimdi gelelim esas meselemize. Ne yaptınız? Bugünkü baskınlar için hazır mısınız?"

Maçek birden göğüs dolusu soluk aldı, ağırlığını üzerinden atıp biraz olsun kendine geldiğinde, "Efendim," dedi, "arkadaşlar merkezde hazır. Sizi bekliyorlar."

Polis Şefi Reinhard'ın yüzü sevinçle ışıldadı, dudaklarını oynatarak geniş geniş gülümsedi.

"Pekâlâ," dedi. "Ben de hazırım. Sabah kahvemi içtikten sonra çıkalım. Ne de olsa bugün çok işimiz var. Şu nankör ve it herifleri yakalayalım. Hepsinin canına ot tıkayalım, ne dersin?"

***

Arben ve Roza aralık duran sokak kapısının arkasına sinmiş, Polis Şefi Reinhard'ın evini nefes almadan gözlüyorlardı. O an solgun yüzlerinde sanki bir korku ve yüreklerinin derinliklerinde bir endişe saklıydı.

Tam o sırada başlarının üstünde, yağmurlu gökyüzünde kuşlar uçuşup ötüşüyordu. Ayrıca sokaktan birtakım sesler geliyordu kulaklarına. Kimi öksürüyor, kimi de yanındakiyle konuşarak yürüyordu...

"Hangimiz için endişeleneceğimi bilmiyorum," diye fısıldadı Arben. "Keşke burada olmasaydın."

Roza içindeki korkuyu bastırdı, zoraki gülümsemeye çalıştı.

"Öyle deme sevgilim! Düşünme o kadar. Artık işin sonuna geldik. Bu saatten sonra geri dönüş yok."

Arben gözlerini hiç kırpmadan, Reinhard'ın evinin önünde bekleyen eli silahlı polislere bakıyordu. O sırada öyle korkunç, öyle hesapsız duygular sarmıştı ki titreyen yüreğini, ne söyleyeceğini bilemiyordu.

"Düşüncemsin," dedi güçlükle, "seni düşünmemek elde mi? Ayrıca insan sevdiğini düşünmez mi?"

Roza'nın birden yüzü kederlendi, başını kaldırıp üzgün bir şekilde baktı.

"Ne olur sus! Yalvarırım sana, sus! Böyle konuşma."

Arben buruk bir şekilde gülümsedi.

"Sen istedikten sonra elbette susarım sevgilim. Ama ne yapayım? Bu dünyada her çeşit insan var. Kimi de benim gibi susmasını bilmiyor..."

Roza sözünü kesti.

"Yeter," diye mırıldandı. "Biraz sus! Senin çenen düştü."

Arben tam tersine o an yüreğinde duyduğu korku ve endişeden dolayı susmak istemiyordu.

"Şimdi," dedi boğuk bir sesle, "senden bir ricam var."

Roza şaşkın şaşkın baktı.

"Ne ricası?"

"Başına kötü bir şey gelmemesi için arkamda kalmanı rica ediyorum, tamam mı? Söz ver bana."

Roza bir kez daha onu ne kadar çok sevdiğini anlamıştı. Birden gözlerinden yaşlar süzüldü. Elinin tersiyle yanaklarını ıslatan gözyaşlarını sildiğinde, dudaklarını ısırıp ciddi bir tavırla kafasını salladı.

"Söz," dedi buğulu bir sesle. "Söz sevgilim."

Arben çabucak başını çevirdi, ona baktı.

"Ağlıyor musun sen?" diye sordu endişeli bir sesle. "Ne oldu?"

Roza hâlâ ağlıyordu.

"Seni," dedi hıçkırıklarının arasından, "böyle çok seveceğimi nereden bilirdim? Tanrı'ya dua ettim! Göklerdeki ve yerde-

ki, göklerin yedi kat üstündeki ulu Tanrımıza dua ettim! Bizi birbirimizden ayırmasın diye!"

Bu beklenmedik itiraf karşısında Arben allak bullak oldu. Roza'ya göz ucuyla bakarken, onu pek acınası bir halde gördü. Neredeyse bir çocuğun çaresizliği içindeydi.

Arben içini çekti, gözlerine dolan yaşları bastırmaya çalıştığı sırada yakınlarda bir yerlerde ansızın silahlar ardı ardına patladı. Çabucak başını kaldırdı, sokağın az ötesinde, kuytu bir köşede saklanan Gino'yla göz göze geldi.

Gino'nun dudaklarının arasından birkaç telaşlı cümle döküldüse de, ne dediği anlaşılamadı. Arben daha önce kararlaştırdıkları gibi hiç vakit kaybetmeden belindeki tabancayı çıkardı, mermiyi ağzına sürdü. Kafasını çevirip Reinhard'ın evinin önüne baktı. Polisler ellerinde silahlarla koşuştururken, Reinhard da arkalarından onlara hararetli hararetli bir şeyler söylüyordu.

Arben'in hem beklediği işaret, hem de beklediği an gelmişti işte... Polisler silah seslerinin geldiği sokağa doğru koştururken, bir anda gaflete düşüp Polis Şefi Reinhard'ın etrafını boşaltmışlardı. Yanında sadece Maçek kalmıştı.

Arben o an nefesini tuttu, vücudu yay gibi gerilmişti. Kor gibi parlayan gözlerle Reinhard'a baktı. Hemen sonra aralık duran sokak kapısından ok gibi fırladı, üzerlerine kurşun yağdırmaya başladı.

Reinhard ve Maçek beklenmedik bu saldırı karşısında afallamış, o telaşla kendilerini korumak için hemen silahlarına sarılmışlardı. Fakat geç kalmışlardı. Polis Şefi Reinhard böğürerek yere düştü. İki yerden kurşun girmişti vücuduna... Göğsünden oluk gibi kan akıyordu...

Maçek ise büyük bir şaşkınlık ve korku içinde etrafa rastgele ateş ediyor, bir yandan da başının üzerinden vızır vızır geçen kurşunlardan kendini korumaya çalışıyordu. Fakat Arben onun da gözünün yaşına bakmadı, hiç tereddüt etmeden tek bir kurşunla alnının ortasından vurdu. Maçek birdenbire içi boş bir çuval gibi yere yığıldı, daha o saniyede ruhunu teslim etti.

Arben çabucak polis şefinin yanına geldi. Reinhard'ın yüzü kanla yıkanmıştı ve gözleri açık ona bakıyordu. Arben onun hâlâ inlediğini işitince, elindeki silahı ona doğrulttu. Bir an kendini kaybedip suratına tükürdü. Ardından, "Sen istedin bunu," diye bağırdı öfkeyle. "Sen istedin. Bu sana az bile. Şimdi geber köpek, geber!"

O sırada bir uğultu koptu, birkaç mermi fırladı tabancanın namlusundan. Sonra da ağır bir barut kokusu yayıldı etrafa...

Derken ansızın bir şey oldu. Roza ayaklarının dibine geldi sürünerek, durdu. Öylesine korkmuştu ki, iri ela gözlerinden ılık gözyaşları yanaklarına akıyordu. Yalvaran bir gülümsemeyle Arben'e son defa baktı, sonra kana bulanmış saçlarını onun ayaklarının üzerine serdi.

Arben son ana dek ne olduğunu anlayamamıştı. Onu öyle görmeyi beklemiyordu, aklı başından gitti. Hemen yere çömeldi, acıdan vahşi bir hayvan gibi uludu.

Arben onun az evvel Maçek'in silahından çıkan kurşunla vurulduğunu görmemiş, bir ses işitmemişti. Ama şimdi onun cansız bedeninin başında kendine özgü o tuhaf çığlığıyla yeri göğü inletiyordu...

O esnada bütün olup bitenleri görmüş olan Gino koşup yanına geldi.

"Beni dinle," dedi boğuk bir sesle. "Ne olur kendine gel! O öldü artık. Buradan hemen kaçmalıyız. Bu cellatların ellerine asla düşmemeliyiz..."

***

Yağmur iğne gibi ince ince çiseliyordu hâlâ. Götz ve Meyer kamptaki sahipsiz bazı çocukları öpüp kucaklıyor, onlara şeker dağıtıyordu.

"Hadi," diye seslendi Meyer. "Şekerlerini alanlar kamyona binsin artık."

Altı yaşlarında, koyu kahverengi gözlü, yanakları gamzeli bir kız çocuğu Meyer'in yanına iyice sokuldu, onun haki renk parkasından tutup çekiştirdi.

Meyer önce bir an şaşırdı, sonra başını eğip çocuğa baktı.

"Ne var?" dedi meraklı meraklı. "Bana bir şey mi söyleyeceksin?"

Küçük kız ağzındaki şekeri çiğnedikten sonra, "Abi," dedi çocuksu bir sesle, "uzağa mı gidiyoruz?"

"Hemen Avala'ya."

"Orası çok uzak mı peki?"

"Çok değil. Neden sordun?"

Küçük kız kestane rengi saçlarının örttüğü kafasını eliyle ovarken, "Şurdaki abi," dedi, "annemin orda olduğunu söyledi, doğru mu?"

Meyer bir an ne diyeceğini bilemedi. Kısa bir tereddütten sonra, "Doğru," diye yalan söyledi. "Annen orada seni bekliyor."

Küçük kız gülümsedi, birden yanağındaki gamzesi ortaya çıktı.

"Abi," dedi çocuksu sesiyle, "annem beni bırakıp neden gitti?"

Meyer'in boğazı düğümlendi, dudakları titredi.

"Şey... Şey," diye ağzında geveledi lafı. "Annen gitti, ama merak etme bugün ona kavuşacaksın..."

Küçük kız hâlâ eliyle başını ovuyordu. Bu durum Meyer'in dikkatinden kaçmamıştı. Büyük bir üzüntüyle, "Senin," diye konuşmasını sürdürdü, "başında ne var? Neden ikide bir ovuyorsun?"

Küçük kız işaretparmağıyla acıyan yeri gösterdi.

"Dün yere düştüm, buramı çarptım. Şimdi çok acıyor. Annem olsaydı buramı öperdi, acısı geçerdi. Hep öyle yapardı çünkü."

Meyer o an yüreğinde büyük bir sızı duydu. Hiçbir şey söylemedi, eğilip çocuğun acıyan yerini öptü.

Tam o sırada yanlarına doğru yürüyen Komutan Herbert Andorfer, "Asker," diye seslendi. "Yola çıkmak için hazır mıyız?"

Meyer onun sesini duyar duymaz hazır ola geçmişti.

"Harekete hazırız komutanım!" dedi gür bir sesle. "Herkes kamyona bindi. Yalnızca şu küçük kız kaldı. Şimdi onu da bindiriyorum."

Komutan Andorfer başını eğdi, küçük kıza baktı. Ansızın yüreği bir yaprak gibi titredi.

"Hadi, elini çabuk tut," dedi üzgün bir sesle. "Yoksa geç kalacağız."

Meyer hiç zaman kaybetmeden öne doğru eğildi, küçük kızın ince belinden tuttuğu gibi havaya kaldırıp kamyona bindirdi. Sonra ani bir hareketle tamı tamına elli çocuğun üzerine kamyon kasasının kapağını kapattı.

Komutan Andorfer başını çevirdiği sırada az ötede büyük gri bir kamyonun yanında duran Hanna'yı gördü. Ona doğru birkaç adım attıktan sonra durup, "Seni," dedi titrek bir sesle, "her zaman çok özleyeceğim."

Hanna düşünceli ve üzgündü.

"Siz," dedi boğuk bir sesle, "iyi bir insansınız. Ama başınızdakiler sizin gibi değil. Onlar kötü ve vicdansızlar."

Andorfer'in birden beti benzi attı, eli ayağı boşaldı. Ne diyeceğini bilememenin verdiği tuhaf bir dalgınlık içinde, "Peki," dedi, "öyle olsun. Artık yola koyulma vakti. Tanrı hepinizin yardımcısı olsun."

Hanna sustu, cevap vermedi. Sonra başını kaldırdı, daha önce kamyona binen Sabriye'ye ve Elya'ya baktı. Elya kızı Lili'yi sımsıkı göğsüne bastırmıştı.

Hanna bir an elini uzattı. Sabriye onu bileğinden kavrayarak yukarı çekti. O sırada askerlerden biri hemen koştu, kamyon kasasının gri kapağını üzerlerine kapattı.

Andorfer makam aracına doğru canı sıkkın bir halde yürürken, "Kamyonlar," dedi, "derhal Avala'ya hareket etsin."

Kamyon sürücüleri sözleşmişçesine aynı anda kontağı çevirdiler. Sonra da peş peşe yola koyuldular. Komutan Herbert Andorfer de kendisine verilen talimata göre gaz kamyonlarını ölüm çukurlarına kadar takip edecekti...

On dakika sonra büyük gri kamyonlar Zemun'dan Belgrad'a geçtiğinde, kamyon sürücüleri düğmeyi çevirdiler, egzoz gazını şekerlerini yemekte olan çocuklarla dolu kamyonların içine saldılar.

"Anne," dedi Lili şekerini çiğnerken. "Nefes alamıyorum."

Elya da o an nefes almakta güçlük çekiyor, diğerleri gibi öksürüyor, gözleri yaşarıyordu. Birden canhıraş bir feryat koparıp, "Aman Tanrım!" diye haykırdı. "Bizi gazla öldürüyorlar."

Elya az önce öyle yürek parçalayan bir feryat koparmıştı ki, Hanna'nın alnından soğuk bir ter açıldı, iliklerine kadar sarsıldı. Birisi göğsünün tam orta yerine bir hançer saplamıştı. O an günler önce Komutan Herbert Andorfer'in söylediği, "Hepiniz bu hayattan kurtulacaksınız," sözlerini hatırladı. Birden büyük bir pişmanlık duydu, vicdan azabı içinde diğerleri gibi oracıkta ruhunu Allah'a teslim etti...

Kamyonlar Belgrad kent merkezinden geçip Avala'daki ölüm çukurlarına geldiğinde durdu. Teğmen Ulmer hiç zaman kaybetmeden kamyondan indi. Hızla koşup kasanın gri kapağını açtı. Tam o sırada Elya'nın ve Lili'nin cansız bedenleri üzerine düştü.

Teğmen Ulmer aniden geriye sıçradı. O an damarlarındaki kanın korkuyla beynine hücum ettiğini, dizlerinin bağının çözüldüğünü hissetti. Her an düşüp bayılabilirdi...

Komutan Herbert Andorfer de ölen kadınların ve çocukların gözlerine bakmaya cesaret edemediğinden, makam aracını ölüm çukurlarının birkaç yüz metre gerisinde durdurdu, arabadan inmedi bile.

Birkaç dakika sonra Teğmen Ulmer sararıp solmuş bir halde yanına geldi. Ayakta güçlükle duruyordu.

"Komutanım," dedi titreyen bir sesle. "Çukurların başına gelmeyecek misiniz? Sizi bekliyoruz."

Andorfer âdeta kahrolmuştu. Islak yanaklarını elinin tersiyle sildi. Bir süre düşündükten sonra iç çekerek, "Hayır," dedi, "oraya gelmeyeceğim, burada bekleyeceğim. Çukurları kazan

esirler şimdi kamyonları boşaltsınlar. Ölenlerin hepsini çukurlara atıp gömsünler. Sonra onları da kurşuna dizin. Hiç kimseyi sağ bırakmayın. General Franz Böhme'den aldığım emir böyle, anlaşıldı mı?"

***

Saatler öğleüstünü gösteriyordu. Dinçer, Polis Şefi Reinhard'ın evinin önüne geldiğinde ortalık ana baba günüydü. Reinhard ve Maçek cansız bir şekilde yerde yatıyordu. Etrafları kan gölüne dönmüştü.

General Franz Böhme paniklemiş bir halde ortada dolaşan yüksek rütbeli bir polise, "Şu yerde yatan kaltağın," diye bas bas bağırdı, "kim olduğunu bulun hemen? Bu işi kim tezgâhladıysa hesabını katbekat verecek!"

"Efendim," dedi yüksek rütbeli polis, "etraftan görenler olmuş. İki kişi olay yerinden kaçmış. Hatta kaçanlardan birisi polis şefini vuranmış."

General Böhme'yi bir merak sardı, heyecanla, "Kim görmüş?" diye sordu.

Rütbeli polis başını çevirdi, az ötede yüzü onlara dönük duran kısa boylu, şişman kadını işaretparmağıyla gösterdi.

"Şu kadın! Onunla görüşmek ister misiniz efendim? Ayrıca çok iyi Almanca konuşuyor."

General Böhme kadını baştan aşağı süzdü.

"Peki," dedi. "Çağırın gelsin."

Kısa bir süre sonra şişman kadını General Franz Böhme'nin karşısına dikmişlerdi. Kadının beti benzi atmış, deminden beri soru soran herkese gördüklerini anlatmaktan yorgun düşmüştü. Gördüklerini bir kere de General Böhme'ye anlattı...

General Böhme onu dikkatle dinledikten sonra, "Sözün kısası," dedi, "polis şefini vuran tetikçi sakallı ve şapkalıydı. Tam olarak göremedin, doğru mu anladım seni?"

Şişman kadının bakışlarında acı bir tebessüm belirdi. Ona feri sönmüş gözleriyle baktı.

"Evet, doğru anlamışsınız."

General Franz Böhme oldukça düşünceli ve üzgündü. Başını kaldırdı, yüksek rütbeli polise baktı.

"Pekâlâ," dedi. "Şehre giriş ve çıkışları kapatın, kuş uçurtmayın. Her yeri didik didik arayın. O hainleri bir an önce yakalamanızı istiyorum."

Rütbeli polis hemen hazır ola geçti. Gür bir sesle, "Emredersiniz efendim," dedi. "Herkesi derhal seferber ediyorum."

General Franz Böhme çabucak arkasını döndü, oradan üzgün bir şekilde ayrılırken, "Oh canıma değsin!" dedi Dinçer büyük bir sevinçle. "Oh olsun onlara! Sonunda geberdiler. İkisi de cehennemde yansın!"

Dinçer'in hem çocukluk arkadaşı, hem de meslektaşı Muharrem'in de o esnada yüzünde mutlu bir ifade belirmişti.

"Çok şükür," dedi kısık bir sesle. "İkisi de nalları dikti. Ama itiraf edeyim, öldüklerine hâlâ inanamıyorum. Bugün büyük bir mucize gerçekleşti. Aramızdan bir babayiğit çıkıp o dinsiz imansız heriflerin canını aldı."

Dinçer içinden kıs kıs güldü.

"Benim de bu olup bitenlere bir türlü inanasım gelmiyor. Şeytan diyor ki git eve, çiftetelliyi al gel. Sonra da yerde yatan şu alçakların başında oynak bir şeyler çal..."

Muharrem hemen sözünü kesti.

"Sen," dedi hafiften tebessüm ederek, "bu söylediğini yap, ben de şu leşlerin başında göbek atmazsam şerefsizim!"

Tam o sırada kara kuru çocuk pervasız bir şekilde, "Hey!" diye seslendi. "Size soruyorum: Maçek nerde?"

Dinçer ve Muharrem önce afalladı, sonra bakışlarını sesin geldiği yöne çevirdiler. İkisi de onu bir anda karşılarında görünce, "Sen de nereden çıktın?" diye sordu şaşkınlıkla Dinçer.

Darko göğsünü gerdi, başını dikleştirdi, sesini kalınlaştırdı.

"Ben," dedi kendinden emin bir şekilde. "Her delikten çıkarım. Az önce size sordum size efendiler! Maçek nerde?"

Muharrem'in sinirleri bozulmuştu. Ona doğru birkaç adım attı. Elini çabucak kaldırıp onu sol kulağından yakalayıp büktü.

Darko olduğu yerde bir topaç gibi döndü, sonra dizlerinin üzerine çöktü. Çöküp kaldığı yerde acıdan kıvranıyordu.

Muharrem bu sefer diğer elini kaldırdı, yüzüne sert bir tokat atıp, "Seni piç kurusu!" dedi öfkeli öfkeli. "Daha bu yaşta dalkavuğun teki olmuşsun. Az önce Maçek'i mi sordun? Bak işte orada! Kanlar içinde yatıyor."

Darko'nun gördüğü manzara karşısından âdeta dili tutulmuştu.

O esnada Muharrem'in öfkesi hâlâ dinmemişti. Bu kez şiddetli bir yumruğu ağzının ortasına indirirken, "Seni piç kurusu!" diye bağırdı. "Defol git şimdi! Bir daha da seni polislerin etrafında görmeyeyim. Yoksa bacaklarını kırarım."

Darko'nun yüzü gözü kan revan içinde kalmış, neye uğradığını şaşırmıştı. O şaşkınlıkla ayağa fırladı. Arkasına bile bakmadan var gücüyle koştu, koştu, koştu... Ta ki gözden kayboluncaya kadar...

Orada bulunan herkes bakışlarını onlara dikmiş, meraklı bir şekilde olup bitenlere bir anlam vermeye çalışıyorlardı. Dinçer etraftakilerin onlara merakla baktığını görünce, "Bir şey yok," dedi ortalığı yatıştırmaya çalışırken. "Sadece haylaz bir çocuğa biraz haddini bildirdik."

Bunu duyunca sanki hiçbir şey olmamış gibi herkes işinin başına döndü. Muharrem de derin bir nefes aldı.

"Ellerin dert görmesin," dedi Dinçer. "O piç kurusuna iyi bir ders verdin bugün. Bunu çoktan hak etmişti. Bir daha günahsız insanları ispiyonlamaya kalkmaz. Boyunun ölçüsünü aldı çünkü."

Muharrem'in öfkesi yeni geçiyordu.

"Hiç söyleme," dedi kuru bir sesle. "Ne zamandan beri o piçe bir ders vermek istiyordum. Daha bu yaşta kaç insanın günahına girdi..."

Muharrem konuşurken bir şey Dinçer'in dikkatini çekmişti. Bakışlarını o tarafa çevirmiş, ne olduğunu anlamaya çalışır gibi pürdikkat kesilmişti. Birden Muharrem'in sözünü kesti.

"Bir saniye," dedi. "Hemen geliyorum."

Muharrem şaşırdı.

"Ne oldu?"

"Bilmiyorum, emin değilim. Sanki şu öldürülen kız bana tanıdık geldi."

Muharrem hiç beklemediği bu sözler karşısında afalladı.

"Sen ciddi misin?"

Dinçer onu dinlemiyordu bile. Yüreği ağzında ağır ağır yürüdü, Roza'nın cansız bedenini sürükleyerek götüren polislerin arkasından, "Bir saniye durun," diye seslendi.

İki polis bu söz üzerine ansızın durdu. Sonra kafalarını usulca çevirip, "Efendim Dinçer," dedi ufak tefek olanı. "Ne oldu? Bir şey mi var?"

Dinçer nefesini tuttu, inanmaz gözlerle yerdeki cesede baktı. Roza'nın bu acınası hali karşısında birden yüreği titredi, gözleri dolu dolu oldu. Onlara hiçbir şey söylemeden arkasını döndü, yıkılmış bir şekilde başını önüne eğip oradan sessizce uzaklaştı...

***

Vakit epey ilerlemişti, neredeyse akşam karanlığı çökmek üzereydi. Arben bütün gün kâh vahşi bir hayvan gibi böğürmüş, kâh bir çocuk gibi ağlamıştı. Zavallının acısı yüreğini yakıyordu.

Birden ıslak gözleri dalıp uzaklara gitti. Daha bu sabah Roza'nın söylediği, "Tanrı'ya dua ettim! Göklerdeki ve yerdeki, göklerin yedi kat üstündeki ulu Tanrımıza dua ettim! Bizi birbirimizden ayırmasın diye!" sözlerini hatırladı, o an gene kahroldu. Sonra da, "Ey güzel Allahım! Bilirim, senin hikmetinden sual sorulmaz. Ama onu yanına çok erken almadın mı?" diye mırıldandı kendi kendine büyük bir acı içinde.

"İnan bana," dedi Gino boğuk bir sesle, "ben de çok üzgünüm. Bugünkü sevincim kursağımda kaldı."

Arben ağırlaşmış başını kaldırdı, ıslak gözleriyle ona baktı. Gino'nun feri sönmüş gözlerinden okunan teessürü gördü, bir kez daha kahroldu.

"Böyle kader olmaz olsun!" dedi sesi çatallaşarak. "O öldü. Hem de orada nasıl olduğunu anlamadığım bir şekilde öldü. Eğer bilseydim hiç düşünmeden göğsümü siper ederdim o kurşuna."

Gino'nun da gözleri dolmuştu.

"Asla hiçbir şey için kendini suçlama! Kurşunların önüne göğsünü siper ettin zaten. Daha ne yapacaktın, söylesene?.."

Arben sustu, cevap vermedi.

"Ne yazık ki," diye konuşmasını sürdürdü Gino, "kör bir kurşun gelip buldu onu. Keşke ölmeseydi, ama öldü işte."

Arben hüngür hüngür ağlıyordu.

"Böyle ölmesini," dedi hıçkırıklarının arasından, "kabullenemiyorum. Asla da kabullenemeyeceğim. Keşke beni de orada bıraksaydın, onunla birlikte ölseydim."

Gino'nun da gözlerinden yanaklarına ılık ılık yaşlar akıyordu.

"Ölmemiştin ama! Seni orada nasıl bıraksaydım? Kolay mı öyle bırakmak! Her ne kadar birbirimizi çok iyi tanımasak da, kader birliği yaptık biz."

Arben ıslak burnunu koluna sildi.

"İşte," dedi acı dolu bir sesle, "beni hem bu kader hırpalıyor, hem de onunla olan gönül birlikteliğim..."

Gino yutkundu, ne diyeceğini bilemedi.

"Şunu artık anlamanı istiyorum ki," diye konuşmasını sürdürdü Arben, "onu sevdim ve hep seveceğim de. Ölmüş olması bu durumu hiç değiştirmeyecek."

Gino onu üzgün gözlerle süzerken ahırın tahta kapısı gıcırdayarak açıldı. İçeriye orta yaşlarda bir kadın girdi. Uzun saçları siyah, dalgalıydı. Elinde tuttuğu tepsiyle onlara doğru yürürken, "Akşam oluyor, acıkmışsınızdır," dedi. "Size biraz ekmek, biraz da kaşkaval getirdim. Tabii bir de sahanda yumurta. Ve yanında biraz da acı biber turşusu."

Gino oturduğu yerden çabucak ayağa kalktı.

"Zahmet etmişsiniz. Çok sağ olun Nikol Hanım."

Nikol meraklı bir şekilde bakışlarını Arben'in yüzüne çevirip, "Ne zahmeti canım!" dedi. "Nasıl olsa bizi bir araya getiren kader değil mi? Galiba bu savaş hem koca bir ülkenin, hem de bizim yolumuzu çizdi."

Gino kadının elinden tepsiyi aldı.

"Çok haklısınız," dedi. "Hepimiz büyük bir davanın etrafında birleşip kader birliği ettik."

Nikol sanki onu dinlemiyordu, sürekli Arben'e bakıyordu.

"Acaba," dedi meraklı bir sesle, "neyiniz var? Niye böyle üzgünsünüz?"

Arben ağırlaşmış başını kaldırdı, feri sönmüş gözlerle ona baktıktan sonra, "Hiç," diye fısıldadı. "Hiçbir şeyim yok. İyiyim!"

Nikol tuhaf tuhaf baktı, dudağını büzdü. Çünkü onun bu sözlerine pek inanmışa benzemiyordu. Ama fazla da üstelemek istemediğinden, "Pekâlâ," dedi boğuk bir sesle, "öyle olsun. Ben şimdi müsaadenizi istiyorum. Unutmayın, gizli bölme samanların arkasında."

O an bir sessizlik oldu. Nikol tam arkasını dönüp gidecekken, "Bir saniye," dedi Gino, "şehirde ne haberler var?"

Nikol ansızın durdu.

"Ah, az kalsın söylemeyi unutuyordum size. Şu meşhur polis şefi yok muydu? Bugün onun icabına bakmışlar. Düşmanımız olan köpeği gebertmişler. Bunu kim yaptıysa, elleri dert görmesin."

Gino bir an hüzünlü bakışlarını ondan kaçırıp Arben'e çevirdi. Buruk bir şekilde gülümserken, "Ellerine sağlık," dedi, "demek sonunda celladımız gebermiş ha!"

Nikol'un o sabah Polis Şefi Reinhard'ın evinin önünde olup bitenlerden ve tetikçilerin kim olduğundan haberi yoktu.

"Evet," dedi safça. "Köpeği gebertmişler. Ama bu olay yüzünden şehre giriş ve çıkışları kapatmışlar. Şehirde kuş uçurtmuyorlarmış. Korkarım ki bir süre burada saklanacaksınız."

***

Dinçer o akşam yüzü asık bir şekilde babasının evine gelmişti. Öyle berbat bir haldeydi ki, bir an öfkeleniyor, ardından büyük bir hüznün içinde boğuluyordu.

Babası Hafız Nuri Efendi ondaki bu tuhaflığı sezmiş olacak ki, "Senin," dedi, "neyin var böyle? Yüzünden düşen bin parça. Hâlbuki bugün sevinçten zil takıp oynaman gerekmiyor muydu?"

Dinçer buruk bir şekilde gülümsedi, ama hemen sonra büyük bir acı yerleşiverdi yüzüne.

"Hiç sorma baba," dedi acıklı bir sesle. "Bugün bir yanım sevinçli, bir yanım da hüzünlü. Aynı anda iki farklı duyguyu birlikte yaşıyorum."

Annesi Fatmir bu sözlerden tek kelime bile anlamamıştı.

"Oğlum," diye çıkıştı. "Bizimle açık açık konuşsana. Ağzından kerpetenle laf alıyoruz. İçinde ne varsa çabuk söyle."

Dinçer boğazını temizledi.

"Pekâlâ," dedi bir çırpıda, "bu sabah polis şefine suikast düzenleyenlerden biri bizim Elya'nın büyük kızı Roza'ymış."

Birden büyük bir suskunluk oldu...

Epey bir süre sonra Fatmir, "Sen," dedi sesi titreyerek, "emin misin oğlum? Kim söyledi bunu sana?"

Dinçer o an yumruklarını sıkmış, yerde belli belirsiz bir noktaya bakıp duruyordu.

"Hiç kimse," dedi düşünceli bir halde. "Cansız bedenini kendi gözlerimle gördüm bugün."

Odada ansızın buz gibi bir hava esti. Herkes uzun uzun, donuk gözlerle ona bakıyordu... Bu sefer sessizliği bozan Aferdita oldu.

"Bundan emin misin ağabey?"

"Hem de hiç olmadığım kadar! Fakat hiç kimseye bir şey söylemedim, korktum doğrusu."

Aferdita da çok korkmuştu. Ağabeyine dikkatle bakıp, "Sende mi aynı şeyi düşündün yoksa?" diye sordu.

"Evet," dedi Dinçer boğuk bir sesle. "İnşallah suikastı gerçekleştirip kaçanlar o ikisi değildir."

Fatmir işittiği bu sözlerden dolayı o kadar tedirgin olmuştu ki, dehşet içinde, "Senin," dedi buz gibi bir sesle, "ağzından çıkan sözleri kulakların duyuyor mu hiç? Benim oğlum asla bir cana kıyamaz. Bu can bir celladın olsa bile."

Az evvel ansızın düşünmeden ortaya atılan bu sözler Hafız Nuri Efendiyi de rahatsız etmişti.

"Oğlum," diye çıkıştı. "Annen çok haklı! Ağzından çıkanları kulakların duysun. Kız kardeşinle birlikte saçmalama!"

Dinçer içini çekti.

"Ne söyledim ki ben şimdi? Sadece bir temennide bulundum."

Annesi Fatmir allak bullak olmuş, ağlamaya başlamıştı. Birden hiddetle ayağa fırlayıp, "Senin temennin yerin dibine batsın!" diye bağırdı. "Böyle bir şeyi nasıl düşünürsün? Benim oğlum katil değil."

Dinçer bir an neye uğradığını şaşırdı, annesinin arkasından morali bozuk bir şekilde bakarken, "Ne söyledim ki kızıyorsun?" diye seslendi.

Fatmir ona cevap vermedi, gözleri yaşlı bir şekilde odayı terk etti. Hafız Nuri Efendi oğluna ters ters bakıp, "Gördün mü yaptığını?" dedi, "zavallı kadıncağızı nasıl da üzdün."

Dinçer babasını duymadı bile. Özellikle annesinin olduğu ortamlarda olayların her defasında bu noktaya nasıl geldiğini düşünüyor, kafasında bir cevap bulmaya çalışıyordu.

"Sana söylüyorum," diye çıkıştı Hafız Nuri Efendi. "Beni duymuyor musun?"

Dinçer kaşlarını çattı. Tüm bu gerginlikten uzaklaşmak istiyordu. Birden ayağa kalktı, "Ben," dedi üzgün bir sesle, "evime gidiyorum. Ha! Bu arada unutmadan söyleyeyim, bu akşam itibariyle polislikten istifa ettim baba..."

FİKRET

Üç gün sonra...

Saatler gece yarısını gösteriyordu. Her yer zifiri karanlıktı. Arben'i gene uyku tutmamış, ağlamaktan gözleri şişmişti. Birden yukarıda, ahırda ayak sesleri duydu. Hemen el yordamıyla tabancasını buldu, saklandıkları yerde mışıl mışıl uyuyan Gino'yu koluyla hafifçe dürtüp, "Kalk," diye fısıldadı. "Gelenler var."

Gino gözlerini açmaya çalıştı. Uyku sersemiyle bir an paniklemişti.

"Bu saatte acaba kim geldi?" dedi endişeli bir sesle. "Yoksa polisler mi?"

Her zaman soğukkanlı davranmaya çalışan Gino'nun bu şekilde paniklemesi Arben'i tedirgin etmiş, canı daha da sıkılmıştı. Çabucak toparlanıp, "Şşşt!" dedi titrek bir sesle. "Sessiz ol."

Gino sustu. Uzun, sağır edici bir sessizlik çöktü saklandıkları yere. Bu öyle bir sessizlikti ki, bilenmiş bir bıçak gibi duyguları lime lime doğruyordu âdeta.

Bir süre sonra yukarıda, samanların hışırtısı giderek arttı. Arben ve Gino'nun da soluk alıp vermeleri hızlanmıştı. Arben tabancasının namlusunu yukarı doğru kaldırdığı sırada, "Çocuklar," diye seslendi Nikol. "Benim. Uyanık mısınız? Ateş etmeyin sakın."

Arben onu sesinden tanımıştı. Tabancasını ağır ağır indirdi, derin bir nefes aldı. Sonra da, "Hayrola bu saatte?" dedi gür bir sesle. "Ne oldu? Ne var?"

Nikol saman yığınlarının arkasına geçti, gizli bölmenin kapağını kaldırdı. Elinde tuttuğu gaz lambasını aşağı doğru sallarken, "Çıkın oradan," dedi. "Sizi görmek isteyen biri var?"

Arben afalladı.

"Bizi kim görmek istiyor? Ayrıca niye bu saatte?"

Nikol içini çekti.

"Orasını bilmem artık. Bunu ona sorun."

Arben ondan tatmin edici bir cevap alamayınca meraklandı, düşünceli bir şekilde saklandığı yerden dışarı çıktı. Az ötede tek başına biri duruyordu. O an ikisinin de yüzü karanlığın içinde donuk gölgeler gibiydi.

"Bu saatte," dedi Arben, "bizi neden görmek istiyorsunuz?"

"Buraya," diye karşılık verdi kadın. "Sizi alıp götürmeye geldim. Bana verilen emir böyle."

Arben şaşırmıştı. Tam ağzını açıp bir şey söyleyecekti ki, Gino araya girdi.

"Sizi bu saatte beklemiyorduk doğrusu. Ayrıca şehrin giriş ve çıkışlarını kapatmışlar. Nerdeyse kuş uçurtmuyorlarmış. Bizi buradan nasıl götüreceksiniz? Bu iş tehlikeli değil mi?"

Kadın sustu, cevap vermedi. Yere dökülmüş saman çöplerini hışırdata hışırdata yürüdü, yanlarına geldi. Solgun yüzüne Nikol'ün elinde tuttuğu gaz lambasının ölgün ışığı vurdu bir anda. Arben ona şaşkın bir ifadeyle bakıp, "Aaa!" dedi. "Senin ne işin var burada?"

Sofiya'nın da ağzı bir karış açık kalmıştı.

"İnanmıyorum," dedi sesi titrerken. "Seni göreceğim aklımın ucundan bile geçmezdi. Çünkü hiç kimse seninle ilgili bir şey söylemedi bana. Nasılsın, iyi misin?"

Arben'in o an yüreğinden bir şeyler koptu sanki. Gözleri dolu dolu olduğu bir sırada, Sofiya başını kaldırıp etrafına bakındı.

"Sahi," diye mırıldandı. "Onu göremiyorum. Roza nerede?"

Arben kendini daha fazla tutamadı. Sofiya'nın boynuna sarılıp ağlarken, "O," dedi hıçkırıklarının arasından, "öldü."

Sofiya duyduklarına inanamıyordu. Sanki başından aşağı kaynar sular dökülmüştü. Göğsü sıkıştı, yüreği acıyla doldu. Güçlükle yutkunduktan sonra, "Ne dedin, öldü mü?" diye sordu.

Arben hâlâ ağlıyordu.

"Evet, ne yazık ki o lanet çatışmada öldü."

Sofiya bu acı haber karşısında sarsılmıştı.

"İnan," dedi ağlamaklı bir sesle, "öldüğünden haberim yoktu. Ben sadece polis şefinin öldüğünü duydum."

Nikol işittikleri karşısında âdeta küçük dilini yutmuş, şaşkınlıktan eli yüzünde kalmıştı.

"İnanmıyorum! Demek bu yüzden böyle üzgünsünüz. Sahi, polis şefini siz mi geberttiniz?"

Arben ıslak yanaklarını elinin tersiyle silerken, "Evet," diye araya girdi Gino. "O aşağılık köpeği şu karşınızda duran genç

adam gebertti. Hem de gözünü hiç kırpmadan onu vurdu. Bam! Bam! Bam!.."

Nikol bir süre Arben'e hayran hayran baktı.

"Elleriniz," dedi gururlu bir sesle, "dert görmesin. O celladı geberttiğiniz için tarih altın harflerle yazacak adınızı."

Arben sustu. Şaşkın bir duraksamadan sonra yüreğine sanki paslı bir çivi batmış, içini acıtmıştı.

"Hadi," dedi Sofiya. "Artık gidelim. Sonuçları ne olursa olsun emirleri yerine getirmek zorundayız hepimiz..."

Gino hemen sözünü kesti.

"Ya giriş çıkışlar?"

Sofiya arkasını dönüp kapıya doğru yürürken, "Lütfen beni takip edin," dedi kendinden emin bir sesle. "Yaklaşık iki saat önce giriş çıkışlar yeniden yapılmaya başlandı."

***

Şafak sökmek üzereydi. Çiy düşmüş çam ağaçlarının baş döndüren kokusu, Bajgora Dağlarında onunla birlikte geçirdiği eski günleri hatırlatmıştı birden Arben'e. Başını hafifçe kaldırdı, feri sönmüş gözleriyle etrafına bakındı. Seherin buğusuyla gizlenmiş orman, onun hatıralarında da Roza'yı böyle saklamıştı sanki...

"Çok üzüldüm," dedi ince sesiyle Sofiya yanına doğru gelirken. "Öldüğüne hâlâ inanamıyorum."

Sofiya o gece Arben ve Gino'yu aldıktan sonra müfrezeye yeni katılan diğer partizanlarla buluşmuş, yaklaşık otuz kişiyi kamp yerine sağ salim ulaştırmaya çalışıyordu. Her saat başı, kısa bir süreliğine de olsa mola veriyorlardı.

Arben de o sırada yere oturmuş, sırtını çam ağacının gövdesine yaslamıştı. Çaresiz bir şekilde, "Ben de," dedi, "hâlâ

inanamıyorum. Her şey bir anda oldu. Hâlbuki bilerek arkamda tutmuştum onu..."

Arben'in sözleri boğazına dizildi, gözlerinden yanaklarına yaşlar süzüldü. Daha fazla konuşamadı.

"Bu savaş," dedi Sofiya içten içe hayıflanarak, "hepimizden bir şeyler alıp götürdü."

Arben üzgündü.

"Haklısın," dedi boğuk bir sesle. "Genç yaşlı, kadın erkek, çoluk çocuk ayrımı yapmadan binlerce insan öldü bu savaşta."

Sofiya derin bir iç çekti.

"İşin en acı tarafı da az az ölüyoruz her gün. Sanki havadan sudan söz eder gibi, insanların öldüğünden söz ediyoruz artık. En kötüsü de bu durumu kanıksamış olmamız."

Arben yutkundu.

"Ne yazık ki," dedi, "bu savaş hepimize korkunç yüzünü gösteriyor."

Sofiya yerde oturan Arben'e kalkması için elini uzatırken, "Pes etmek yok öyle hemen!" dedi acı acı gülümserken. "Kanımızın son damlasına kadar faşistlerle savaşacağız. Hadi, şimdi bir an önce yola koyulalım. Müfrezenin komutan yardımcısı yolunu dört gözle bekliyordur şimdi."

Arben şaşırdı.

"Mitat mı? Hayrola, ne oldu ki?"

Sofiya ondaki bu şaşkınlığı fark edince, "Ondan söz etmiyorum," dedi bir çırpıda, "Fikret'ten bahsediyorum."

Arben'in şaşkınlığı büsbütün artmıştı.

"Nasıl yani? Fikret komutan yardımcısı mı oldu? Peki ya Mitat?"

Sofiya ondan sakladığı gerçeği geceden beri söylemediği için pişmanlık duyuyor, vicdan azabı çekiyordu.

"Maalesef," dedi kederli bir sesle. "Müfrezenin komutanı Ante de başka bir baskında öldürüldü. Onun yerine bu görevi Mitat devraldı."

Arben duyduklarına inanamadı. Birden kendini zamanın başka bir anına savrulmuş gibi hissetti. Garip bir duygu acılı yüreğine çöreklenirken, solmuş yüzü sanki daha da kederlendi...

***

Sabah çoktan olmuştu. Aferdita'nın suratı kireç gibi beyazdı. O sırada elinde tuttuğu kenarı işlemeli mendili didikleyip duruyor, kötü ihtimalin kelimelere dönüşmesinden korktuğu için ağzını açıp tek kelime etmiyordu.

O sabah Tica Tete'nin de yüreğini sanki demir bir pençe sıkmış, suskunluğa bürünmüştü. Biraz da hüzünlüydü. Elbette bu hüznü nedensiz değildi.

Bir ara başını kaldırdı, etrafına baktı. Her taraf uçsuz bucaksız gelincik tarlasına dönmüştü. Ansızın gözlerinden yanaklarına yaşlar süzülürken, "Roza'nın," dedi buğulu bir sesle, "böyle bir şeye kalkıştığına hâlâ inanamıyorum. Yazık oldu kızcağıza! Annesi bu acıyı duysaydı aklını oynatırdı."

Aferdita içini çekti.

"Allah kimseye böyle bir acı yaşatmasın. Öldüğünü kabullenmek zor."

Tica Tete ıslak yanaklarını elinin tersiyle sildi. Sonra ağırlaşmış başını kaldırıp feri sönmüş gözleriyle baktı.

"Peki," dedi titrek bir sesle. "Diğerlerinden haber var mı?"

Aferdita'nın o anda yüreği ağzına geldi, midesi şiddetli bir şekilde kasılırken, "Kaçanlardan mı?" diye sordu.

"Evet."

"Daha dün akşam ağabeyimle konuştum. O da merak edip bir polis arkadaşına sormuş. Polis şefini vuranlardan hâlâ bir haber yokmuş. Âdeta sırra kadem basmışlar. Zaten gece yarısı da giriş çıkışların kontrolünü bırakmışlar."

"Peki kim olduklarını biliyorlar mıymış?"

"Hayır, bilmiyorlarmış..."

Tica Tete derin bir nefes aldı.

"Yalnız," diye konuşmasını sürdürdü Aferdita. "Roza'nın kimliğini tespit etmişler. Hatta bir söylenti ortalıkta dolaşıyormuş."

Tica Tete'yi bir merak sardı.

"Ne söylentisi?"

"Onu güya buraya Ruslar göndermiş. O bir Rus ajanıymış."

Tica Tete acı acı gülümserken, "Herhâlde," diye mırıldandı, "Naziler hepten kafayı yemiş. Faşist ideolojiyle beyinleri sulanmış."

Aferdita bir an duraksadı, endişeli gözlerle Tica Tete'nin yüzüne baktı.

"Size," dedi, "bir şey sorabilir miyim?"

"Elbette sorabilirsin!"

Aferdita'nın birden dudakları titredi, kalbi deli gibi atmaya başladı.

"Sizce polis şefini o ikisi mi öldürdü?"

Aferdita'nın dudaklarının arasından dökülen bu sözler Tica Tete'nin yüreğini paramparça etti. Ona içi burkularak baktığı sırada, nefes nefese koşarak yanlarına geldi Yahya.

"Ben," dedi çocuksu bir heyecanla, "çok acıktım. Ne zaman kahvaltı yapacağız Tica Tete Anne?"

Tica Tete yüreğini kaplayan bir sıkıntıyla oturduğu yerden doğruldu. Fakat hemen sonrasında Yahya'nın başını göğsüne sımsıkı bastırıp, "Canım oğlum," dedi kederli bir sesle. "Hadi gel, bir güzel karnını doyuralım."

Aferdita biraz şaşkın, biraz da düşünceli bir şekilde arkalarından bakarken, Tica Tete ansızın durdu. Kısa bir süre hiç kıpırdamadı. Tekrar ağır ağır yürümeye başladığı sırada, "Kim bilir," diye söylendi, "kim bilir..."

***

Arben o gün diğer partizanlarla birlikte kamp yerine vardığında, Bajgora Dağlarına karanlık çökmüştü. O an bir çaresizlik ve bir umutsuzluk ruhunu sarmış, solgun yanaklarından gözyaşları sel olup akıyordu. Kimi kez avazı çıktığı kadar bağırmak istiyordu, kimi kez de bir daha hiç uyanmamak üzere ölmek...

Artık onsuz yaşayamayacağını düşünüyordu. Roza'nın saçının her telini, ağzını, burnunu, iri ela gözlerini ve teninin kokusunu büyük bir hasretle özleyeceğini biliyordu. Bu yüzden yüreğinin derinliklerinde karşı koyamadığı bir isyan dalgası yükseliyor, kaderine bin türlü lanet okuyordu.

O böyle çaresizlikle kıvranırken, Fikret de bütün bu olup bitenlere inanmaz bir halde, ölümü yakıştıramadığı Roza'yı düşünüyordu. İnanmak istemiyordu öldüğüne kesinlikle... Mavi gözleri dolu dolu, "Böyle kader olmaz olsun," dedi ağlamaklı bir sesle. "Bu nasıl bir acıdır? İçimi dağladı. Ben de onunla birlikte öldüm."

Arben onu dinlerken hâlâ ağlıyordu. Sanki kocaman bir ağa yakalanmış, ondan kurtulmak için boşa çırpınıyormuş gibi bir hisse kapılmıştı.

"Hiç söyleme kardeşim," dedi hıçkırıklarının arasından. "Bir an önce öleyim, ona kavuşayım. Belki biraz olsun acılarım diner, huzura ererim..."

Onun bu sözleri sanki bir bıçak gibi saplanmıştı Fikret'in böğrüne. Kederli yüzü öylesine çarpılmıştı ki, ne söyleyeceğini bilemedi.

"İnanır mısın bana," diye konuşmasını sürdürdü Arben. "Kana bulanmış saçlarını hâlâ ayaklarımın üzerinde hissediyorum."

Fikret başını onun omzuna yasladı, sonra da kederli bir sesle, "Sana nasıl inanmam kardeşim?" dedi. "Tabii ki de inanıyorum. Ama onun öldüğüne bir türlü inanamıyorum. Öyle bir insanın ölebileceğine..."

Fikret birden sustu. Boğazına sanki bir yumru oturdu, nefes alamaz oldu. Kolunu kaldırıp onun omzuna koyarken hüngür hüngür ağlıyordu.

Arben âdeta kahrolmuştu. Ne yapacağını bilmez bir şekilde olduğu yerde öylece durdu. Fikret güçlükle kolunu kaldırıp, "Buradan giderken," dedi yanık bir sesle, "bana demişti ki: 'Kendine çok iyi bak. Sakın öleyim deme! Çünkü yakında geri döneceğim.' Ama kadere bak! Geri dönemedi."

Arben bu acı sözler karşısında iliklerine kadar sarsıldı, boğazı düğüm düğüm oldu. Duyduğu üzüntü ve öfke arasında savrulurken partizanlardan biri kulübenin girişinde belirdi.

"Komutanım," diye seslendi. "Bu gece yapacağımız baskın için hazırlıklarımızı tamamladık. Hareket etmeye hazırız. Emirlerinizi bekliyoruz."

Fikret kulübeye sinen karanlığa gözyaşlarını saklayıp, "Öyleyse," dedi gür bir sesle, "Birazdan hareket ediyoruz. Git, çabuk söyle diğerlerine de."

Genç adam bu sözleri duyar duymaz hemen fırladı, karanlıkta gözden kayboldu. Arben de çabucak elinin tersiyle gözyaşlarını sildi, ayağa kalktı.

"Bu geceki," dedi boğuk bir sesle, "ne baskını?"

Fikret üstüne başına çekidüzen verirken, "Küçük bir jandarma karakoluna," dedi, "baskın yapacağız. Emir böyle."

Arben şaşırmıştı.

"Mitat nerede peki?"

"Onlar da dün gece başka bir karakolu basmaya gittiler. Herhâlde birazdan dönerler."

Arben o anda uykudan uyanır gibi silkinip kendine geldi. Derin bir nefes aldıktan sonra, "Ben de," dedi kararlı bir ses tonuyla, "sizinle geliyorum."

Fikret afalladı.

"Sen delirdin mi? Bu saçma sapan fikirden vazgeç çabuk..."

Arben sözünü kesti.

"O nedenmiş?"

"Henüz yeni geldin. Yol yorgunusun. Uyu, dinlen biraz."

Arben onu karakol baskınına yalnız göndermek istemiyordu.

"Hayır, ben de sizinle geleceğim. Şu sıralar uyuyamıyorum zaten. Çünkü onun hayali bir saniye olsun gözümün önünden gitmiyor. Biraz da olsa bu düşüncelerden uzaklaşmış olurum."

"Olmaz," diye karşı çıktı Fikret. "Bizimle gelemezsin. Yol yorgunusun. Ayrıca yüreğin taze bir acıyla dolu. Kampta kal, gerekirse kafanı burada dağıt."

Arben onu dinlemiyordu bile.

"Hayır," diye diretti. "Sizinle geliyorum. Bu gece bir de aklım sende kalmasın. Çünkü gidip de gelmemek, gelip de bulmamak var. Artık partizan hayatında bu gerçeği çok iyi öğrendim. Bilmem, anlıyor musun beni?"

***

Partizanlar üç saat yürüdükten sonra zifiri karanlığın bir perde gibi örttüğü bir köye ulaştılar. Aslında bu köy, dondurucu soğuk ve karlı bir kış günü yanından geçip gittikleri o Sırp köyünden başkası değildi.

O kış gecesi bütün köylüler en ağır uykularındaydı, köyde çıt dahi işitilmemiş, hatta bir köpek bile havlamamıştı... Oysa şimdi durum çok daha farklıydı. Köylülerin birçoğu uyanıktı, üstelik köpekler de sürekli havlıyordu. Birden kısa bir komut duyuldu:

"Dur!"

Herkes olduğu yerde öylece durdu. Fikret hızlı birkaç adım atıp en öndeki kılavuzun yanına geldi.

"Sen," diye çıkıştı, "bizi nereye getirdin böyle? Burası bir Sırp köyü, görmüyor musun? Bu köyde Çetnikler var."

Geniş yüzlü, uzun ve gür bıyıklı partizan zifiri karanlıkta şaşkın şaşkın etrafına bakındı. Birden panikledi, müthiş bir korkuya kapıldı. Solgun ve endişeli yüzünden kendine güvensizlik akıyordu. Derken dili dolaştı, sesi kısıldı, bir şeyler söylemeye çalıştı:

"Şey... Şey..."

Fikret onu bu kadar harap, bu kadar afallamış görünce öfkelendi. Hemen sözünü kesti.

"Sus!" diye gürledi. "Yaptığın bu affedilmez sorumsuzlukla hepimizi tehlikeye attın. Şimdi bizi çabuk götür buradan."

Genç adam kahrolmuştu. Zifiri karanlıkta yolu şaşırdığını Fikret'e açık açık söyleyememişti. Dalgın ve düşünceli bir şekilde yeniden yola koyulmak üzereydi ki, insanın içine işleyen bir ses karanlığın içinde yankılandı:

"Ateş!"

Bu komutla birlikte birbiri ardına patladı tüfekler. Ansızın bağrışmalar, inlemeler karanlığın içinden gökyüzüne yükseldi. Fikret o esnada aldığı bir kurşunla yere yığılıp kaldığında, "Yat," diye haykırdı. "Ateş!"

Sağ kalan birkaç kişi hemen yere yattı. Fakat hepsinin daha o anda cesareti kırılmış, çapraz ateşin ortasında kaldıkları için korkudan elleri ayaklarına dolaşmış, bir ölüm kalım mücadelesine tutuşmuşlardı.

"Arben," diye fısıldadı Fikret, "nerdesin?"

O zifiri karanlıkta göz gözü görmediğinden, onun vurulduğunu bilmiyordu Arben.

"Buradayım," dedi telaşlı bir sesle. "Sen iyi misin?"

Fikret'in bütün vücudu öyle büyük bir acıyla sarsıldı ki, gözlerinin önünde birden Aferdita'nın hayali belirdi. Bir zamanlar ona verdiği sözü hatırladı, birkaç damla yaş yanaklarından aşağıya süzülürken, "Vuruldum," dedi güçlükle. "Vuruldum!"

Arben'in başından aşağı kaynar sular döküldü, neredeyse nefes alamaz oldu. Sanki duyduklarını hazmetmeye çalışıyor gibi bir hali vardı. Neyse ki çabucak kendini toparladı.

"Ne?" dedi yüreği acıyla çarparken. "Vuruldun mu?"

Fikret karnından vurulmuştu ve çok kan kaybediyordu.

"Evet," dedi derin derin inlerken, "vuruldum. Siz kaçın! Ben onları oyalarım biraz."

Arben'in yüreği titredi. Hemen başını kaldırdı, karanlıkta etrafına bakındı. Diğer arkadaşlarının da tüfekleri susmuştu. Yanaklarından yaşlar süzüle süzüle yerde sürünerek Fikret'in yanına geldi. Sessiz bir şekilde arkadaşının yanına uzandı...

Neden sonra doğruldu, elinde tuttuğu tabancayı yere koydu. Arkasında duran bir ağaca sırtını verdi, onun cansız bedenini dizlerinin üzerine yatırdı. Ateşler içinde yanan elini Fikret'in buz gibi yüzünde gezdirdiği sırada, bir kez daha acı dolu feryadıyla yeri göğü inletti...

SOLGUN KARANFİL

Ekim 1944, Mitroviça

Güzel bir sonbahar sabahıydı. Bütün tarlalar sanki yabanmersini rengi bir ağla örtülmüş, yeni doğan güneş, solmaya yüz tutmuş aya eşlik etmeye başlamıştı masmavi gökyüzünde. Ayrıca ılık bir rüzgâr esiyor, bütün sokak aralarına, penceresi açık evlerin odalarına doluyordu.

Aferdita o sabah uzun koridorun başında durmuş, pejmürde okula göz gezdiriyordu ki, yarısı camlı mavi demir kapı ardına kadar açıldı. Edibe Öğretmen büyük bir telaşla içeri girdi.

Epeyce bir zamandan sonra ilk defa yüreğini kaplayan o sevinçle arkasına hiç bakmadan hızlı adımlarla yürüdü, yanına geldiğinde, "Hayrola?" dedi Aferdita. "Bu telaş da neyin nesi?"

Edibe Öğretmen birden onun boynuna sarıldı, deli gibi defalarca yanağından öptü. Sonra da elinden tutup dışarı doğru sürüklerken, "Az önce," dedi gururlu ve titrek bir sesle, "parti-

zan kuvvetleri ile Sovyet birlikleri Belgrad'ı geri almış. Lanet savaş nihayet bitti. HİTLER KAPUT!"

Aferdita duyduklarına inanamamıştı. Şaşkın gözlerle ona bakıyor, ne diyeceğini bilemiyordu. Birden dudaklarında garip bir tebessüm belirdiğinde, o esnada sokağa dökülen halkın sevinç gösterileri şehri âdeta bayram yerine çevirmişti bir anda.

Her tarafta kızıl alevler gibi bayraklar dalgalanıyor, insanlar sevinçten kâh o yana, kâh bu yana koşuşturuyor, hep bir ağızdan, "Yaşasın özgürlük!" diye bağırıyorlardı.

Aferdita'nın gördüğü manzara karşısında yeniden içine bir umut doğdu. Artık mutluydu, yüzünde kocaman bir tebessüm vardı.

"Bugün," diye haykırdı, "zafer günümüz, kurtuluş günümüz. Yaşasın özgürlük!.."

Edibe Öğretmen hemen sözünü kesti.

"Bak," dedi sesi titrerken. "Onlar geliyor. Bu vatanın aslan yürekli kahraman evlatları geliyor."

Aferdita başını çevirdi, o tarafa baktı. Tüfekleri omuzlarında, birbiri ardı sıra, partizan düzeniyle geliyorlardı. O sırada herkes onları görmeye koştu, etraflarını sardı. İhtiyarlar, çocuklar, kızlar, erkekler, kadınlar... Heyecanlı, sevinçli ve içi içine sığmayan bir kalabalık, partizanlarla el sıkışmak için can atıyordu.

Aferdita bir ara Edibe Öğretmenin yanından uzaklaştı, yeşil gözleri sürekli olarak Arben'i ve Fikret'i aradı. Ancak ikisi de orada yoktu. Birden az önceki sevinci kursağında kaldı, morali bozuk bir şekilde arkaya doğru ilerledi.

Ortalıkta hâlâ kimsecikler yoktu. Kaşlarını çattı, gözleri dolu dolu olduğu bir anda, "Aferdita," diye seslendi ağabeyi. "Buradayım."

Sanki ansızın bir ıstırap parçası yüreğini dağladı, ardından bir böğürtü koptu.

"Ağabey!"

Dinçer koşup hemen yanına geldi. Neredeyse nefes nefese kalmıştı.

"Hani," dedi endişeli bir sesle, "neredeler? Onları göremedim."

Bu sözler Aferdita'yı dondurdu. Doğrudan ağabeyine baktığında gözlerindeki üzgün ve kırgın ifadeyi gördü, iliklerine kadar sarsıldı. Artık konuşacak durumda değildi, üstelik perişan bir haldeydi. Bakışlarını ondan kaçırdı, yere dikti. Göğsüne çöken tedirginlik içinde oradan ayrılırken, "Nereye?" diye seslendi Dinçer arkasından. "Böyle sessiz sedasız nereye gidiyorsun?"

Aferdita hâlâ susuyordu. Birden aklına bir şey gelmiş gibi durdu, ardından hızla Roza'nın öldüğü yere doğru yürümeye başladı. Polis şefinin evinin önüne geldiğinde, dağlardan esen sert rüzgârlardan ve yakıcı güneşten kavrulmuş yüzüyle, uzamış gür sakalları ve saçlarıyla gerçek bir partizan gibi duran ağabeyi Arben'i gördü.

Roza'nın öldüğü yere kırmızı bir karanfil bırakmış, Fikret'ten geriye kalan metal sigara tabakasını çıkarmış, gene onun sarı bakır rengi çakmağıyla bir sigara yakmıştı. Sessizce orada öylece boynu bükük duruyor, acı çekiyor, anılar içini kor gibi yakıyordu. Dumanı dışarı bıraktığında, ara sıra nemli gözlerini elinin tersiyle siliyor, zaman zaman düşüncelere dalıp uzaklara gittiğinde, "Sizler bu vatanı yaşatmak uğruna hayatınızı feda ettiniz," diye kendi kendine mırıldanıp duruyordu.

Aferdita yüreği ağzında koştu, hemen ağabeyini kucakladı. Artık hıçkırıklarını tutamıyordu.

"Allah'a şükür yaşıyorsun," dedi hıçkırıklarının arasından. "Sen ölmedin, yaşıyorsun. Peki, o nerede ağabey?"

Arben her seferinde aynı acıyı, aynı öfkeyi duyuyordu hatırladıkça. Hayır, asla unutmayacaktı onları. Ne tek bir sözlerini, ne de tek bir anılarını... Çünkü bu onun lanetiydi. Soğuk bir esinti acılı yüreğine dolarken, "Ne yazık ki," dedi buz gibi bir sesle, "o öldü."

Aferdita bu son sözü duyunca beyninden vurulmuşa döndü. Birden gözleri karardı, midesi şiddetli bir şekilde kasıldı.

"Ama," dedi, "bu nasıl olur?"

Arben çok üzgündü. Fikret'in öldüğü gece, elinden hiçbir şey gelmemesi içini parçalamış, onu perişan etmişti.

"Oldu," diye acıyla mırıldandı. "Her şey göz açıp kapayıncaya kadar oldu. Çetnikler o zifiri karanlıkta herkesi öldürdü, kimseyi sağ bırakmadılar. Sağ kalan bir tek bendim..."

Aferdita'nın içinde bir şeyler kabardı. Çok kısa bir süre sonra içinde kabaran o şey boğazına kadar geldi, birden kusmaya başladı. Bir yandan kusuyor, bir yandan da tit tir titriyordu.

Arben de çaresiz bir şekilde olduğu yere yığıldı, kederli yüzünü iki elinin arasına alıp, "O uğursuz gece," diye konuşmasını sürdürdü. "Beni öldürmeleri için kaç defa yalvardım onlara. Çünkü kendimi öldürmeye gücüm yoktu, yapamadım. Beni öldürmelerini istiyordum, ama ne var ki bir zamanlar ağabeyimin arkadaşı olan Zlatan bu isteğimi geri çevirdi. Beni öldürmelerine izin vermedi, bilmiyorum neden?"

***

Öğleüstüydü. Aferdita'nın ağlamaktan gözleri kan çanağına dönmüş, rengi solmuş, dudakları kurumuş, perişan bir haldeydi.

Bir ara ağırlaşmış başını kaldırdı. Fikret'in ona aşkını ilan ettiği bahçeye uzun uzun baktı... Her tarafı otlar bürümüş, kaderine terk edilmiş, sanki evvel zaman içinde ıssız bir yeri andırıyordu. Artık birbirine karışmış çiçeklerin mis gibi kokuları da gelmiyordu.

Ansızın bir şey dikkatini çekti. Sessizce yürüdü, yerdeki solgun bir karanfilin yanına gelince durdu. Eğilip ayaklarının dibindeki karanfili aldı, yüreği paramparça oldu. Burası bir zamanlar kokulu kadife güllerin, akşamsefalarının ve kırmızı karanfillerin açtığı bir yerdi.

Aferdita ıslak yanaklarını elinin tersiyle sildi, birkaç adım atıp söğüt ağacının yanına geldi. Kırmızı şapkasını çıkardı, elinde tuttuğu solgun karanfili söğüt ağacının altına usulca bıraktı. Tam o sırada söğüt ağacının dalında yuva yapmış bir çift kumru gördü, birdenbire hıçkırarak ağlamaya başladı. Bu bir çift kumru ona anılarını hatırlatmıştı bir anda.

Aferdita orada durup ne kadar süre ağladı, bilmiyordu. Artık yarına dair umutları titrek bir mum ışığı gibi sönüvermiş, çektiği acılar yüreğinde katmer katmer çoğalmıştı.

Sonra biraz çözülüp kendine geldiğinde, şapkasını başına geçirdi, ince paltosuna sımsıkı sarındı. Sanki o an yitip gitmek ister gibi bir hali vardı...

TEŞEKKÜR

Bu kitabı yazmamda bana büyük katkıda bulunan başta Yar Yayınları'ndan Osman Beye, editörüm Özgür Hanıma, patronlarım Faruk Bayrak ve Vedat Bayrak'a, yayın yönetmenim Mustafa Beye, kapak tasarımcımız Füsun Turcan'a, sayfa tasarımcımız Mürüvet Durna ve Elif Hanıma, Arnavut ağabeyim Mustafa Hot'a, çocuklarım Kaan ve Kerem'e, eşim Ayşen'e teşekkür ediyorum.

Ayrıca bu hikâyeyi benimle paylaşan arkadaşım Severcan Mehmedi Eralp'e de teşekkürü bir borç bilirim.

KAYNAKÇA

Bu kitabın yazılışı sırasında zaman zaman başvurulan ve yer yer alıntılar yapılan kaynak kitaplar aşağıda belirtilmiştir.

Allen, W. Sheridan (2016), *Naziler İktidarı Nasıl Ele Geçirdi?* Alfa Yayınları, 1. Basım.

Andriç, İ. (2016), *Drina Köprüsü*, İletişim Yayınları, 22. Basım.

Glenny, M. (2000), *Balkanlar 1804-1999: Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler*, Sabah Kitapları, 1. Basım.

Grıbçeva, M. (2015), *Seni Halk Adına Ölüme Mahkum Ediyorum*, Yar Yayınları, 27. Basım.

Hasan, H. (2005), *Makedonya Türklerince Söylenen Bilmeceler ve Tekerlemeler*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1. Basım.

Hasan, H. (2008), *Makedonya Türklerince Söylenen Türküler*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1. Basım.

Hobsbawn, E. (2015), *Kısa 20. Yüzyıl: 1914-1991 Aşırılıklar Çağı*, Everest Yayınları, 9. Basım.

Ihrig, S. (2015), *Naziler ve Atatürk*, Alfa Yayınları, 2. Basım.

İncil ve Mezmurlar (2012), Kitabı Mukaddes Şirketi, 1. Basım.

Jelavıch, B. (2016), *Balkan Tarihi 1: 18. ve 19. Yüzyıllar*, Küre Yayınları, 5. Basım.

Jelavıch, B. (2015), *Balkan Tarihi 2: 20. Yüzyıl*, Küre Yayınları, 4. Basım.

Koralov, E. (2010), *Partizan'ın Kızı*, Yar Yayınları, 13. Basım.

Kulin, A. (2008), *Umut: Hayat Akan Bir Sudur*, Everest Yayınları, 1. Basım.

Marçevski, M. (2015), *Parti Sırrı*, Yar Yayınları, 4. Basım.

Mazower, M. (2016), *Hitler İmparatorluğu: İşgal Avrupa'sında Nazi Yönetimi*, Alfa Yayınları, 3. Basım.

Mazower, M. (2017), *Bizans'ın Çöküşünden Günümüze Balkanlar*, Alfa Yayınları, 2. Basım.

Motadel, D. (2015), İslam ve Naziler, Alfa Yayınları, 1. Basım.

Nietzsche, F. (2017), *Aforizmalar*, Tutku Yayınları, 2. Basım.

Oğuzcan, Ü.Y. (2017), *Aşka Dair Nesirler*, Everest Yayınları, 13. Basım.

Öztürk, Y.N. (2016), *Kur'an-ı Kerim Meali*, Yeni Boyut Yayınları, 5. Basım.

Stoiçkov, G. (1998), *Partizanlar Ölmez*, Yar Yayınları, 8. Basım.

akyuzsin1@gmail.com
/SinanAkyüz(Yazar)
/SinanAkyüzOffical
/AkyüzSinan